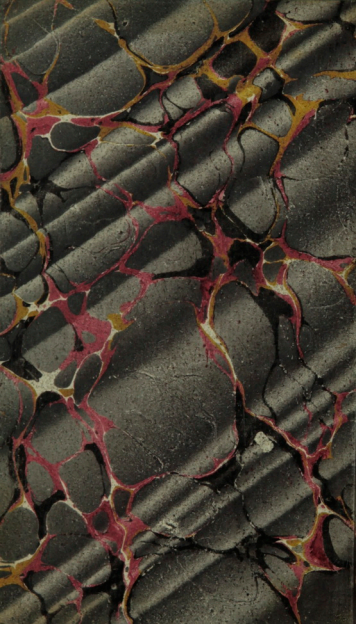

7-97

42

Во славаревскій Институтъ отъ Его Прѣвѣ
Лисифора Екшмова
на слаарева при
помещеніи 1854 г.

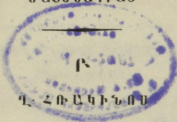
исъ Парижа.

Faint, illegible handwriting at the top of the page.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

ԳՆԳՒՆՑԻՈՅ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՅ

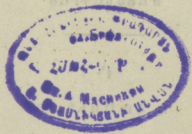
Գ. ՆՈՒԿԻՆՈՍ

2-544-9-1023843214

80483403-P

001976000

2659

1030-44

2676

Գ. ՀՈՒՅԿԻՆԵՅ

Ե Ր Գ Ք

Վ. Ա Մ Ն Կ Ր Օ Ն Ի Յ

ՔՈՐ ԹՎԵՐԳՄԱՆՆԵԱ, Է

Հ. ՄԱՏԱԹԻԱՅ ԳԱՐԱԳԱՇ,

ՅԱՇԱԿԵՐՏԱՅ ՄԵԾԻ ՀՕՐՆ

Մ Ի Ի Թ Վ Ր Ը Յ

Ն Ի Ծ Ա Ի Ի Գ Ա Ջ Ն Ո Ի Ե Կ Ա Ն

Տ Ե Ա Ռ Ն Ա Ն Տ Ո Ր Ն Ի Ռ Ո Մ Ա Շ Կ Ա Ն

Դ Ր Ո Շ Մ Ե Ա Ա

N 296

25-5785

Ի Վ Ի Է Ն Ն Ա

Ի Վ Ա Ն Ս Գ Ս Ա Ս Տ Ո Ւ Ա Ծ Ա Ծ Ն Ի

1949 Ռ Մ Ղ Ա

84

12222

ВЕРХНЕ-ВОНГАРИЙСКОЕ
ПРАВИТЕЛЬСТВО
УПРАВЛЕНИЕ
ВЕНА

Handwritten red mark, possibly a signature or initials.

12222

ВЕРХНЕ-ВОНГАРИЙСКОЕ
ПРАВИТЕЛЬСТВО
УПРАВЛЕНИЕ
ВЕНА

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԹՎԱԿԱՆ ԻՆՃ Թէ Եւս Ճարտարա-
գոյն քան զԵս գիտիցէ մատեա-
նքս անձամբ անձին գովիչ լինել .
մանաւանդ թէ ոչ ինքն այնչափ,
որչափ որ ընթեռնուցունն . զԵ
Եթէ զիմաստունս ազգին իւրոյ ,
զճարտարս եւ զբանիբունս որ ան-
հարին հմարթ եւ քննիչք զԸ-
րոց են , զարմացոյց , ապա եւ ըզ-
մեր իմաստունս զարմացուցէ , որ
փոքր մի խոնարհագոյն քան ըզ-
նոսա ճանաչել զանձինս չհամա-
րիցին ամօթ , այլ մանաւանդ
պարծանս :

Ար ճառէն եւ որ ճառին ի գիրս
յայս զոյգ սքանչելի են, այնպէս
զի հարկ է ոչ միայն գովել, այլ եւ
զարմանալ իսկ: Ար աստուածա-
պաշտ ոք իցէ՝ հայեցեալ ընդ գիր-
սին, [Թէ զինչ այն իցէ որ ի նմայն
ճառիցի, վաղվաղակի պատկա-
ռեսցէ եւ սիրեսցէ զմատենան,
եւ նուաբազմապատկարն. զի զաս-
տուած պաշտու [Թեան զկրօնս եւ
զնորին փառաւորեալ կարգս մա-
նրս նուազեալ երգեն գիրքս այս:
Իսկ որ չիցեն աստուածապաշտ,
այդ զաշխարհիս ինչ իմաստու-
թենէ կաթողին, զմասն ամեալ
զմատենազիրն, [Թէ ո՛ր եւ որպի-
սի ոք, կամ ո՛ր սրգի էր, ո՛ր-
չափ իմաստու [Թեան ճարտարու-
թեան տեղեակ, եւ յինչ յօ-
ժարեաց, անդէն մեծարիցէ:

Արդ սրգի էր սա մեծին շառ-

կինեայ որ գուսանական երգսվքն
իրբեւ զԱբիղէան եւ զԱբիպի-
գէս զարմացոյց, եւ ցնայժմ իսկ
զարմացուցանէ ոչ զիւրոյ ազգին
միայն, այլ եւ զամենայն ազգաց
ճարտարս . եւ որ այնպիսի հօր
որդի էր, ճոխի եւ փառաւորի, ի
մէջ փիղիսոփայից պարարեալ,
անուանի առաջի թագաւորաց եւ
իշխանաց, փոխանակ թատերա-
ցրն եւ գուսանութեան երգոց,
գեկեզեցւոյ եւ զառանաձեղէն
կրօնից ճարտարախօսել յօժարէր:
Արդարեւ զարմանք են թէ զի-
արդ զիսպագիրս եւ զփիղիսո-
փայս, զօրէնագիրս, զճարտարա-
խօսս, եւ զխարդապետս, զհինա
եւ զնորս, զազգաց եւ զթագա-
ւորութեանց պատմութիւն, զԱ-
սորեստանեացն եւ զչրեից, բզ-
Յունաց եւ զչոսովոց, զՄարա-

ցրն եւ զՊարսից եւ Պարթեւաց,
եւ զնոցա անկանելոյ պատճառս
ի սահաւ երզսն գումարեաց եղ-
զլաւս գովէ եւ յարգէ, եւ զկա-
մակորսն կշտամբեալ յանդիմանէ.
զՆստուծոյ տեսչութեան զիմաս-
տութիւն եւ զարդարութիւն, եւ
զկրօնից ճշմարտութիւն ընծայ-
եցուցեալ, վասն վարուց կար-
գաց առաքինութեան թելադիր
լինի, զի ի նոյն զգաստասիրու-
թիւն՝ յոր ինքն եկն, զամենեսին
յորդորել կամի ճարտարս: Աւ զի
մի վայրապար ինչ առանց ըն-
ծայութեան զասացեալսն ոք հա-
մարիցի, եւ զի համառօտս հա-
տանէ, բազումք շինիցին խելա-
մուտ զօրութեանն, արար տե-
ղեկութիւնս միում միում երզո-
ցրն, որ ոչ սահաւ ազնուագոյն
քան զբուն երզսն են. յորոց բա-

զմաց փիղիսոփայից եւ պւեարի-
կոսացն կարծեաց, հին ինչ զբու-
ցաց եւ բարոյից այլեւայլ ազգաց,
եւ հանգամանաց ճարտարու-
թեանց առնիմք տեղեակ եւ
ծանօթ :

Ասան այսպիսի եւ այսչափ
առաւելութեան յիրաւի գոյլի
մատեանս, եւ ի բազում լեզուս
թարգմանեալ յամենեցուն ձեռս
կրի. այնչափ ցանկալի եղեալ,
մինչեւ ի փիղիսոփայութեան եւ
յաստուածխօսութեան ճառս ի
նորին բանից ամել վկայութիւ-
նս : Աւ Քանդի այնպիսի եւ
այնչափ շահից՝ որ ի գրոց աստի
մարթեն լինել, հմուտ եւ տե-
ղեակ էր ազնուական Տէր Ան-
տան Առմաշկան, այրն մեծանուն
եւ մեր կարեւոր բարեկամ, բզ-
գեղեցիկ նախանձն նախանձէր :

եւ իւրովք իսկ ծախիւք առա-
տացեալ ձեռնառու լինելք մեզ
Թարգմանել զսոյն գեղեցիկ մա-
տեան. զի եւ մերազգեայ ժո-
ղովուրդս գոնեայ անագան ու-
րեմն ի նորին օգտակարութեան
վայելիցէ: Այլ շինիցի ինչ խա-
փան առ ի գնոյն օգուտ շահե-
լոյ, եթէ ուրեք ուրեք հայերէնս
քան զգաղիերէնն ընդարձակա-
գոյն իցէ. զի զգոյն առատ մե-
ծատուն մեծութիւն լեզուիս
այնպէս պահանջէր. նա եւ իշ-
խանութիւն է մանաւանդ օրոց
զերգս շափով Թարգմանիցեն, մի
կարի կապեալ կալ ընդ օրինա-
կին, այլ ընդ միտան նայել ընդ
մատենագրին. զոր իշխանութիւն
եւ մեզ եւս շնորհիցես, ուսում
նասէր դու, յորժամ ի ձեռն ա-
ռեալ ընթեռնուցուս զգեղեցիկ

Ճանաչ. արդարեւ զուարճանայ-
ցեա, զուարթանայցեա, անկա-
նիցիս ի բարւոյք կատուին. լինի-
ցի քեզ զիւրքս այս խրատտու եւ
կենաց քոց խորհրդական, յորմէ
ուսեալ թէ լուծն որ խիսան թը-
ւէր, քաղցր է, սկսանիցիս ասել
ընդ մարդարեին. Քաղցր ես ճէր,
եւ քաղցրութեամբ քով խրա-
տեա զիս. եւ նա տացէ քեզ զիւր
ճշմարտութիւնն յորմէ խրատի-
ցիսն, եւ ոգի՝ որով երկիր պա-
գանիցեա. զի անդուստ ի վե-
րուստ մտաւարժս եւ աստուա-
ծապաշտս կամի զմեզ Ղ.ստուած,
յորժամ հոգւով եւ ճշմարտու-
թեամբ երկիր պագանիցեմք. զոր
եթէ շահիցի ոք ի զբոց այտի,
տացէ փառս այնմիկ՝ որ միայն
արժանին է փառաց. վասն որոյ
փառացն եւ ոչ վասն իւր ինչ

պարճանաց եկն ճարաարս ի մա-
տենագրել եւ մէջ ի [Թարգմա-
նել :

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ե Ր Գ Վ

Վ Ա Ս Ն

Կ Ր Օ Ն Ի Յ

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

ԱՒՏՔ որ այնպէս լուսաւորա-
գոյն տան հաւանութիւնս վասն
աստուածութեանն, ընդ ազօտ
իմն տան պատասխանի, յորժամ
վասն իւրոց սգւոցն բնութեան
ոք հարցանիցէ. իսկ իբրեւ ըզ-
պատճառս հակառակութեանցն՝
որ յանձին իւրում իցէ, խնդրիցէ
ոք, բնաւ ամենեւին չտան պա-
տասխանի. յայտ արարեալ էթէ
յայտնութեան պէտք են. եւ
բռնադատեն իսկ զմեզ զի այնմ

ցանկանայցեմք: Արդ ի մէջ ազգի ազգի կրօնից զայն խնդրեմ ես, որոյ հիմն հաստատութեան յայտնութիւնն իցէ: Ի դրոց անախ՝ որ երէց քան զամենայն գիրս է, զոր տայ մեզ առաջին ժողովուրդն, եւ ի կարգէ պատմութեան աշխարհի, զգրոշմն ստուգութեանն՝ սրում ցանկային, ի կրօնս անդր քրիստոնէութեանն գաի. եւ իբրեւ զարմացեալ ընդ այն վաղվազակի անսայն կամէի, արգելայ վասն ընդ ազօան լինելոյ խորհրդոցն նորա, եւ վասն սաստկութեան վարդապետութեանն: Սմտաւ ածի ես զմարդկեղէն մտաց տկարութիւն, եւ ահա ի միտ առի, եթէ չէ մարթեթէ միտք միայն լուսաւորիցեն զմարդն: Վնենցի եւ զսիրտ մարդոյն, եւ գիտացի եթէ որ ի քրիստոնէիցն վարդապետութիւն է, կարի իսկ ի գէպ եւ պատշաճ է պիտոյիցն նորա, եւ անդէն ու-

բախ լեալ ընկալայ զկրօնսն՝ որ
ցանկալին եւ պատուական է :

Այս նկարագիր է գրոցս զոր
յօրինեալ կարգեցի ըստ համա-
ռօտ խորհրդոցն Պատրարկեայ .
Նոցա, առէ, որ ընդ կրօնսն հա-
կառակիցեն, հարկ է նախ զայն
իմն ցուցանել՝ եթէ կրօնքս շնն
ինչ ամենեւին հակառակ համեատ
հանճարոյ, եւ անդէն ի նոյն յա-
րել եթէ մեծարոյ եւս են. ապա
եւ սիրելի եւս զայն առնիցեմք,
որպէս զի եւ փափաքիցեն իսկ
եթէ ճշմարիտք լինէին. եւ ան-
դէն յայտ արասցուք եթէ են
իսկ արդարեւ ճշմարիտք, նա՛ եւ
սիրելի եւ ցանկալի :

Այս բանք համառօտիւք զիմ
երգսս յանդիման կացուցանեն,
ուր բազում ինչ ի կիրարկի յայտ-
մու ճառեալ մատենագրէս. եւ
բազում ուրեք ի բարձրագոյն
ճառիցն Սեղդաց եպիսկոպոսին,
զոր վասն աիեղերական պատ-

Եւթեան գրեալ է: Օ՛րհուց
 մեծաց վարդապետաց զՏեա գը-
 նացի. ընտրեալ զարան զայնասիկ՝
 որ պատշաճ կարգօք, եւ ազնը-
 ւարդոյն եւ արժանեաւոր օրինա-
 կաւ վասն կրօնից եղին խօսս:
 Այլ թէպէտ եւ կարի այլակերպք
 իցեն ի միմեանց երգքս, եւ իւ-
 րաքանչիւր ուրոյն ինչ եւ զատ,
 սակայն հարկ է ամենեցուն ի մի
 միաբանութիւն գալ, եւ ընդ մի-
 մեանս յօդել, որպէս զի առա-
 ջինն զերկրորդն զկնի իւր ձգիցէ,
 եւ սա՛ զերրորդն, նոյնպէս եւ
 այլքն մի ըստ միոջէ:

ԵՐԳ Ը

ՆՇԱՐԵՐՏՈՒԹԻՒՆ որ ամենայն ճրչ-
 մարտութեանց հիմն իցէ, առ-
 առած եղէն էութիւնն է: Առ-
 սըն սարին իսկ առաջին ճառս
 արկեալ է. եւ սաց վասն նորս
 հաւանութիւնս ի մեծաւքանչ

զարմանալեաց բնութեան, եւ ի նորին մասանցն յօրինուածութենէ, որ ի միասին առ հասարակ ի մի ինչ կէտ եղեալ բնութեան, յայտ արարեալ զմիութիւն խորհրդոց այնորիկ՝ որ զնոսայն յօրինեաց: Ապա զնովմբ ածեալ ցուցից եթէ նոյն մութիւն խորհրդոց եւ ի կրօնիցն հաստատութեան թաղաւորէ, զի երկուց այսոցիկ մեծաց դործոց ճարտարապետ մի է: Արհրորդ բերից ի մէջ բնծայութիւնքս ի հասարակաց մտաց զոր ունիմքս վասն աստուածութեանն: Այս կերպարանք՝ որ վասն աստուածութեան է, առ հասարակ յամենայն մարդիկ գտանի, որ իբրեւ գրուն Աստուածն ինդրէին, ոսնառեալ ի պիտակսն զառածան: Այսպէս կապալաչտութիւնն իսկ այլ իմն պատճառս հաւանութեան տացէ մեզ վասն աստուածութեան: Առսկ վեր-

ջին պատճառ է յանդիմանութիւն մտացն խղճականաց, եւ օրէնք ընտարոյսք բարոյածինք, որ յառաջագոյն իսկ են քան զամենայն օրէնս, եւ հանապազ բռնադատեցին զմարդիկ խօսել զանիրաւութիւն, եւ զարձանալ ընդ քաջութիւն:

ԵՐԳ Բ

ՊԵՏՐՆ զոր ունիմք գիտելոյ բզմեր անձինս, առ ի բարւոք Ղ.Ս. տուած ճանաչելոյ, յերկրորդ երգըս ամիցէ: Առից ես զերեսս մարդոյ, որ զիւր առաջին ամսն ի սնտաի իմաստութեան ծախեալ իցէ, եւ կամիցի զիմաստութիւն՝ որ կարի պիտանացուն է, ուսանել. այս ինքն զիւրոյ անձին գիտութիւն: Ընդ իւր անձն պշուցեալ հայիցի, եւ ինքն ընդ ինքն խօսիցի. Արպիսի ինչ որ իցեմ. իմ երանութիւն չէ

Տարթ եթէ յաստէն իրս իցէ,
այնու զի սակաւ ժամանակեան
լինելոց եմ. իբրև աստի ելանի-
ցեմ, յի երթալոց իցեմ. շունչս
անմահ իցէ: Ապա անդ ստին յիւ-
րոց մտաց իմանայցէ զպատճառ-
սին, եւ ուրախութեամբ յան-
ձին ունիցի, բայց երկուցեալ իմն,
զի մի ի հաւատալ անդ ճշմար-
տութեանն՝ որ բազում մխիթա-
րութեամբ է, անձին ինչ շահու-
խարիցի, կամիցի տեղեակ եւ խե-
լամուս լինել ամենայնի՝ զոր մի-
անգամ մտայն ասացեալ իցէ
փիղիսոփայիցն առաջնոցն որ ա-
նուանիք եղեն յիմաստութեանն:
Այլ ի մէջ նոցա տեսանիցէ հեր-
ձուածս ազգի ազգի վարդապե-
տութեամբքն, որ չկարիցեն ինչ
տալ հաստատուն մեկնութիւնս:
Օղղատն՝ որ քան զայլն ազ-
նուագոյն թուի, հարցանիցէ ե-
թէ զինչ պատճառք իցեն շա-
բեացն մերոց. այլ նա շտայցէ ինչ

պատասխանի. քանզի փիղիսոփայքն՝ որ զԹշուառութիւն մարդկան գիտացին, եթէ վասն էր իբիք իցեն, զայն ոչ կարացին իմանալ: Մտայն լռութիւն ազմբկիցէ զնա, եւ իբրեւ մօտ յանյոյսն լինել իցէ, յանկարծ ազգ լինիցի նմա, եթէ Վատուած ընդ մարդկան խօսեցաւ. եւ անդէն խնդրիցէ եթէ սր ժողովուրդ իցէ՝ առ որում կայցեն բանքն զոր Վատուածն խօսեցաւ: Օ ի միտք՝ որ հաւանեցուցանեն եթէ յայտնութեան պէտք են, նորքին եւ յօժարեցուցանեն զի զայն ընդ հայց անկեալ խնդրեսցուք:

ԵՐԳ. Գ.

ՄԵՍ ընդ հայցն անկանել երրորդ երգոցս զորձ լիցի: Մրդ յայտառնիցէ երգս եթէ զհարդ երկու կրօնք, քրիստոնէիցն եւ տաճկաց զբեթէ շահեալ տիրեալ ի-

ցեն ամենայն երկրի . եւ թէ զի-
արդ օրէնսդիրն տաճկաց խոս-
տովան լեալ , եթէ յեա Քրիս-
տոսի եկի ես , այնպիսի շահաւետ
բարբառովք առ քրիստոնեայս
առաքիցէ , եւ քրիստոնեայք առ
ի խեղամուտ առնելոյ , եթէ ան-
զուսա ի վերուսա հին են կրօնքն
նոցա , առ շրեայս անդր յղիցեն ,
եւ շրեայքն ի նուիրական գիրս
իւրեանց . եւ թէ անհնարին նե-
ղութիւն ազգին այնորիկ խոտե-
լոյ , յորում կանն , եւ յամառու-
թիւն նոցա սրով ակն ունին նո-
քա ()ծելոյն , յայանի նշանակք
իցեն գրոցն՝ զոր պահեն նոքա
մեծաւ փութով եւ խնամով . զի
կանխախօսութիւնք՝ որ կան ի
մատեանս նոցա , զայն ամենայն
չուսաւորազոյն ցուցանեն : Աւ
թէ զիրքս այս մեկնեն եւ զա-
ռակն՝ որում միտք մարդկան շե-
ղեն բաւականք հասանելոյ . պա-
ամեն եւ փասն նախակերտն ա-

բարչութեան, եւ վասն ժողովրդեանն որ սիրեցան Ղ.ստուծոյ, եւ թէ իբրեւ այլքն ամենեքին ի կապաշառութեան անկեալ խոտորեալ կային, ազգն այն որ քան զամենեւեան թանձրամիտ եւ անհանձար էր, միտս արժանաւորս ունէր վասն միոյ միազոյ անեզր էութեանն: Այց երեւելի իմն նշանք Ղ.ստուծոյ օգնականութեանն փրկէին զազգն ի նաւակոճութենէն. զի Ղ.ստուած ինքնին ի գլխովին կոչէր զնոսա սքանչելեզքն եւ մարգարէիք: Աւ զարձեալ թէ պարտ եւ պատշաճ է առ մարգարէն առ այնոսիկ կալ եւ զազարել, եւ հիացեալ ընդ նոցա կանխաւացիին պատգամս, եւ ընդ առակս օրինակացն՝ որ լուսաւորագոյն քան զմարգարէութիւնն են, ճանաչել զՂ.ստուած՝ որ հանապազ գլխով կարեւորն գործով զբաղեալ, զայն մերթ ի ձե-

աբն արանց աստուածախօսաց
 նաւթճէ մեղ, եւ մերթ նմանա-
 գոյն օրինակօք բացուստ ի բաց
 նշմարեցուցանէ :

ԵՐԳ Գ

Օ՛ՎԵՆ, ազատչին՝ որ բազում ան-
 գամ կանխաւ խոստացան եւ
 առակեցաւ, շորբորդ երգս նը-
 ւագիցէ : Նւթէ գեարդ շջշբբ-
 ջումն փոխոխելոյ տէրութեանց,
 որ կից ընդ հաստատութեան
 քրիստոնէութեան կրօնիցն է,
 զկենարարին աստուածութիւն
 յայտ առնիցէ. եւ թէ նորին
 պատմութիւն, աշխարհի պատ-
 մութիւնն է. զի Ն. աստուած մի-
 ութեամբ իւրոցն խորհրդոց, զա-
 մենայն գէպս յիւր կարեւոր դորձ
 անդր ամէր. եւ թէ խառնել այ-
 լոց պետութեանց ի Հոսոմոցն
 իշխանութիւն, որ յօգուտ մեծ
 եղել յառաջագէմն լինելոյ աւե-

տարանին, համօրէն խոր խաղա-
զութիւն առ Աւգոստեաւ աշ-
խարհի պարգեւէր. եւ թէ խոր
խաղազութիւնս պատրաստեաց
զհեթանոսս նորոգելոյ յաւի-
տեանցն, զորմէ հրամանք յառա-
ջագոյն բարբառեցան, եւ զՀը-
բեայս զարթոյց ակն ունել զա-
լլատեան Օծելոյն, վասն որոյ
կանխաւն խօսեցան մարգարէքն
նոցա: Ալ զարձեալ թէ զխարդ
իբրեւ այնպէս ամենեքին առ հա-
սարակ ակն ունէին, Քրիստոսն
գայր, եւ սքանչելեօքն եւ վար-
դապետութեամբն զիւր առա-
քումն ընծայեցուցանէր. եւ թէ
պատիժ պատուհասի Հրէիցն ըզ-
նոցա մեղսն յայտ առնէ. եւ թէ
արագ արագ ամել հաւատոցն,
մարտիրոսք եւ նոցին սքանչելեք
զհեթանոսութիւն ի կործանու-
մբն հասուցանէին, որ եւ ամե-
նեւին իսկ քակէր բարբարոսօքն՝
զորս կոչեաց Աստուած ի հիւսիսոյ

առ ի զՀոռոմաց քաղաքն աւե-
րելոյ, որ արեամբ քրիստոնէից
արբեալ էր, եւ շինել այլ Հոռոմ
նորակերս նորաշէն, որոյ մեծու-
թիւն՝ որ եւ այժմս պահի, լինի-
ցի հաստատութիւն կրօնիցն՝ որ
վաղուց հաստատեալ իսկ է:
Եւ այց որ գիմակացքն են տան
պատասխանի, Թէպէտ եւ իցէ
նա, ասեն, զարմանալի իւրով
պատմութեամբն, սակայն իւ-
րովքն խորհրդովք եւ վարդա-
պետութեամբ տայ մտացն եւ
կամաց ստահակել եւ ի բաց ոս-
տանել: Ասան որոյ հարկ է մեզ
այժմ զմտացն եւ զկամաց ճառել:

ԵՐԳ Ե

Ի ՀՐԿԵՐՈՐԻ Երգս փոյթ յանձին
կալաց զմիտս ամբարտաւանա-
կանս խոնարհեցուցանել: Եւ
զարեւ խորհուրդք կարծին իմն
Եթէ ընդ մտաց հակառակիցեն.

այլ չէ արժան եթէ զմտացն մի-
այն լուսաւորութիւն շատ հա-
մարիցիմք, զի եթէ զմիտան մի-
այն բաւական համարեացուք, ա-
մենեւին իսկ անդէտք եւ անի-
մաստք լինիցիմք: Օ խա՞րդ ի մե-
ծի մատենին անճառ ճառիցն
երկնից ընթեռնուլ ինչ կարաս-
ցուք, որ եւ ի բնութեան գիրս՝
որ թուին եթէ հանապազ առ
ստա կայցեն, տակաւին չէ ինչ
զոր ընթերցաքն: Աղէ զե՞նչ ինչ
ուսեալ իցեմք, յորմէ հետէ ա-
ռաքն ուսանել: Գործս ինչ, իսկ
զգործոցն զհաւաստիս բնաւ եւ
ոչ երբէք: Բնութիւնն չթողու
իսկ ումէք յիւր սրբութեան տե-
ղիան մտանել: Հարեւանցի ան-
ցանելս ընդ մեր յառաջագէմն լի-
նել ի փիւսկեան իմաստութեան,
զոր ասացաքն յայտ առնիցէ:
Արդ դիպուածոյ ինչ պատա-
հարք, որ ետուն մեզ ճարտա-
բութեանց ինչ գտակ լինել, առ

սակաւ սակաւ յառաջին մօլորութեանցն մերոց հանին զմեզ: **Միտք յետ Կեակարտեայն եւ Կեառնին** թուեցան այնպէս, եթէ զիւրեանց թագաւորութիւն հաստատիցեն. բայց երկոքեան եւս իբրեւ զմարդկեղէն մտաց մեծութիւն ցուցանէին, ցուցին եւ զնորին տկարութիւն, այնու զի եւ ինքեանք խտտորեցան, իբրեւ անցանէն կամեցան զսահմանօքն՝ զոր Կասուծոյն եղեալ է մերում քննասիրութեան: **Պարիցէ ինչ մարդն իմանալ**, եթէ բնդէր ծանունքն ի վայր հակեն իջանել. գիտիցէ ինչ զկարդ զոր ուտեմքն հալիցին ի ներքս. տեղեակ ինչ իցէ ջերմանն, եւ դօրութեան արմատոյն որ զջերմնն հալածէ: **Օձակնայն իրօք քող արկեալ է ի բնութեանն**, բայց մեւս եւս քող եւ նա արկանիցէ, յորժամ զհաւատոց լապտերս շեջուցանիցէ: **Մի թէ մարթ ինչ**

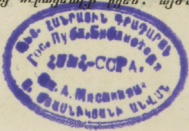
իցէ՞ ումեք յայտ առնել, եթէ
 ընդէր խամ եւ անտեղեակ մար-
 դըն իցէ. վասն էր եւ երկիրս լի
 անկարգութեամբ իցէ եւ թերա-
 կատարութեամբ: Ամերեւս չկա-
 մեցաւ Աստուած զիւր գործուա-
 ծըն առնել ամենեւին կատա-
 բեալ, եւ կամ չկարացինչ, որ
 արգարեւ յետնոյ ամբարշտու-
 թեան է: Արկիոցունց կողմանց
 անդնդոց իմն դիպիցին վրիպեալ-
 քըն. իսկ մարդոյ հաւատացելոյ,
 որում բանան կրօնք զկողմն մի
 վարագուրին, շատ իցէ զոր տե-
 սանիցէն առ ի շմնարոյ ի խաւա-
 րի: Աննդի կրօնք, յայտ արա-
 բեալ եթէ վասն էր իրիք ան-
 հարթութիւնքն եւ մեր տառա-
 պանքս իցեն, ուսուցանեն հնարս
 որովք շահիցիմք ի վշտացն. եւ
 թէ պարտ եւ պատշաճ է, զի
 վասն տգիտութեան՝ որ պատիժ
 պատուհասի մեղաց է, յորդորի-
 ցիմք մի զկարծն եւ զանկայ ժա-

մանակ յանօգուտ եւ ի դատարկ
 քննութիւնս ծախել: Արդ կբօ-
 նիցն ընծայութիւն, որ լուսաւո-
 րագոյն քան զփիղիստփայու-
 թեանն է, որ եւ այնպէս յօրի-
 նեալ յարգարմամբ կարգի դայ,
 շմարթի եթէ ի մարդկօրէն ինչ
 կցկցանաց իցէ. եւ ոչ ոք ի լաւ-
 իմացաց երկմիտ ինչ իցէ անտի.
 եւ ոչ լոյսն՝ որ ի նմանէ իցէ, հա-
 կառակ ինչ իցէ մտացն լուսոյ. նա
 մանաւանդ այս երկու ճրագունք
 մածեալ միանան, եւ առնի մի
 նշողազարդ լուսաւորութիւն:

ԵՐԳ 2

ՅԵՐԵՐ. ԵՐԳԱ ընդ այնոսիկ՝ որ
 ասենն թէ չիք Վատուած, բա-
 խեցաք, եւ ապա յետոյ շորիւք
 յաջորդովքն ընդ նոսա՝ որ գի-
 տել դիտիցեն զՎատուած, այլ
 յաստուածպաշտութեանն կար-
 դաց ուրացեալք իցեն. այժմ

6597
 75-5785
 99

Հարկ է ի կատարած կոչս ընդ այ-
 նասիկ գոռալ, որ յուլութեան
 ծուլութեան մտօք զհաւատան
 ունիցին: Այն իսկ են պատճառք
 անհաւատութեան նոցա, զի չը-
 կամին նոքա վարս արժանի հա-
 ւատոց ընծայեցուցանել. զի հա-
 ւատային իսկ մտօք, եթէ չէր
 Հարկ եւ զկարիսն կարճել: Աթէ
 ոչ սիրտ ուրուք հաստատուն իցէ,
 միտք՝ որ դիւրան խաբին, բա-
 զում ինչ յօգեն զօգեն զի զա-
 պատամբութիւնն արդարացու-
 ցեն: Աոյնպէս եւ ընդ հեղգա-
 սիրտան մարտիցուք գոռութեան
 բանիւք, եւ զմիաբանութիւնն՝
 որ ընդ մտայն եւ ընդ կրօնից
 վարդապետութեան իցէ, յայտ
 արասցուք: Օտուաջինն եւ պե-
 տեայքն, նա եւ որ կարի զեղծ
 վարուք էին, գիտացին. այլ այնմ
 արժանի զգաստասիրութիւն եւ
 ոչ որ կարի աղնուազոյնք ի փի-
 ղհասփայիցն էին, կարացին ցու-

208
 2782

ցանկել . իսկ կրօնիցն վարդապե-
տութիւն զտիեզերս շրջեաց , զի
հիմն նորա ի սիրոյն վերայ եղեալ
է , որ դիւրագոյն զամենայն հրա-
մանսն դործէ : Այս սէր՝ որ այն-
պէս սաստիկ յառաջնուսն վա-
ռեցաւ , այժմ երթայ եւ նուա-
ղէ , որպէս կանխաւ ասացեալ էր .
այլ իբրեւ մօտ ի շիջանեջն լինի-
ցի , գայլէ Աստուած դատել ըզ-
մարդիկ , եւ յաւուր կատարած ի
աշխարհի , եւ կրօնիցն կարգաց
զբաւ լինիցի , որ անգամին յօրէ
յառաջնմէ աշխարհի սկսաւ :

Արդ իսկիք՝ որ այսպէս մեծա-
տարած եւ շահաւէտ եւ մեծա-
տուն է , չեն ինչ պէտք , եթէ այ-
լովք ինչ կցկցանօք հաստատեա-
ցի , այլ անձամբ յանձնէ ունի կայ
եւ հաստատութիւն : Թերեւս
փոխանակ պատուելոյ անարգէի
զձառս , եթէ պաճուճանս ինչ
ընդ բանսս խառնէի : Հայլ ամե-
նայն երգս վարդապետութեան

մարթի այնպիսի ինչ ի կիր ար-
կանել, զի անտաղտուկ կահիցէ
զհրաման վարդապետութեանն .
այլ ի ճառս՝ որ առաջիս կայ, շէ
հնար այնպիսի ինչ ի մէջ մա-
տուցանել : Այնպէս մեծարոյ են
կրօնքս, որպէս զի ամենայն նմա-
նութիւնք՝ որ կարի իմաստու-
թեամբն իցեն, առ նովաւ պա-
տիր պատմութիւնք կարծին, որ
շեն ինչ ամենեւին յանկ եւ մերձ
ի ճշմարտութիւնն :

Այսպիսի ինչ խառնակ շփո-
թութեամբ լի են Վանաղարայ
երգքն, որ յիրաւի խոսեցան :
Վժուարիցի ոք իբրեւ լսիցէ
զաստուածեղէն սքանչելիսն ի բե-
րան Պրոթեայ, եւ զհամար ծո-
վական նհանդաց, որ շուրջ ըզ-
Վրիստոսիւ բակ առեալ կայցեն,
իբրեւ գնայցէ ի վերայ ծովուն .
արհամարհք թուիցին եւ պա-
տիւքն՝ որովք պատուիցէ զնա
Պոսիդոսին, իբրեւ ի տեսանելն

զնա զերեքժանին՝ զոր ի ձեռ-
 արն ունիցի, խոնարհեցուցանի-
 ցէ: Եւ այց ճարտարն՝ որ զքսան
 ամ աշխատ եղեւ, մեծաւ պա-
 տուով ընկալաւ զԹուղթ հր-
 վարտակի երկուց մեծամեծ քա-
 հանայապետաց. ի միում ի Թրղ-
 Թոցն Ղեւնդիսս տասներորդ
 գոհանայ զՆստուծոյ տեսչու-
 Թենէն, որ յարոյցն եկեղեցւոյ
 այնպիսի մեծ ջատագով, որպի-
 սի ոք Սանազարն էր, ի ժամա-
 նակին՝ զի հերեսիովտայքն ի
 մարտ պատերազմի ընդ եկեղե-
 ցւոյ բախէին. Նստուծոյ տես-
 չութեամբն, ասէ, աստուածե-
 ղէն հարսնն, իբրեւ լիկերն յամ-
 պարշտաց, որ անհնարին մարտ
 եղեալ պատառէին զնա, այն-
 պիսի եւ այնչափ նահատակ գը-
 տանէր: Այլ եթէ քահանայա-
 պետն՝ որ այնպէս իմաստուն էր,
 զովեաց ինչ զերգան, որ լին էր
 պաճուճեալ առասպելեօք, որ չէր

արժան . եւ կամ ամ ինչ զմտաւ ,
 Եթէ իբրեւ Կորդանան ճառս
 խորհրդոց ընդ շահապետս զե-
 տոց խօսիցի , հերեւիովապէքն ,
 կամ անհաւատք զառնայցենն .
 այլ վասն զի հանապազ համա-
 բեցան մարդիկ , Եթէ արժանի
 յարդանաց իցէ պւետիկան՝ որ
 զիրս պիտանիս յերգ առնուցու
 եւ նուազիցէ , մանաւանդ ըզ-
 փառաւորեալ զկրօնս :

Այլ թերեւս յարժամ զբանս
 պաճուճեալս ոք , եւ զառապե-
 լլս թողուցու , չլինիցի այնու հե-
 տեւ պւետիկոս , այլ վիպագործ
 միայն իցէ : Այց հասարակաց
 մարդկանն օգուտ պարտի յօժա-
 բեցուցանել զմտաւարժս զայն-
 պիտի փառս արհամարհել : Ապա
 եւ ինձ փոխարէն վաստակոց լե-
 նիցի , Եթէ երգքս՝ զոր յօրինեալ
 կարգեցի , ապցենն միտս որոց ըն-
 թեանուցուն , իմանալ զճշմա-
 բիտ կրօնս , որ ի նոցա օգուտ են :

Վա մանաւանդ երբեմն պէտք ի-
բացն՝ որ առաջին կայ, ստիպեալ
տաղնապիցէ մի ամենեւին ի-
մաստութեամբ ճարտարութեա-
նքն սեթեւեթեալս բանիւք ճա-
ռքս ի մէջ մատուցանել. եւ յայն-
ժամ հարկ է զպաճուճանան թո-
ղուլ, եւ փութալ միայն, զի զոր
ասէն արդար եւ ստոյգ իցէ:

Հասարակաց շահ, եւ ոչ բն-
զունայեապարծ ինչ պարծանք
ճարտարութեան երգոց փպա-
սանաց, յօժարեցողց ամ զմեծա-
նունն Ղրոտիոս զիւր զաղնուա-
կան երգսն բատախացւոց բար-
բառովն կարգել վասն ճշմարտու-
թեան քրիստոնէութեան կրօ-
նից, զիւրալուրս բոս հասարա-
կացն խօսից, զի հեշտընկալ եւ
զիւրահասողցք ախմարագունիցն
լինիցին. որ յետոյ արար ճառս ի
բարբառս լեզուին Հոռոմոց, եւ
ի պէս պէս լեզուս թարգմանե-
ցան: Վամէր այրն զի իւրոց տոհ-

Տային քաղաքացւոց՝ որ վասն
 տուրեւանիկ փոփոխմանց ի մէջ
 բազում ազգաց պլլամտաց եւ օ-
 տարալեզուաց երթային եւ զայ-
 ին, գրովք ինչ զգուշանայցէ, զոր
 ընթերցեալ ի հաւատան հաս-
 տատեսցին, եւ զձանձրոյթն եւս
 ի մտաց ժողովիցեն, որ լինիցի
 նոցա ի բազում ժամանակաց նա-
 ւարկութենէն զայնչափ տարաշ-
 խարհական ճանապարհսն հար-
 կանելոյ: Ալ իբրեւ յարդարէրն
 զերգս իւր, ներելոյ թողութեան
 ակն ունէր, զմտաւ ածեալ զայն
 բան զոր ոմն* ուրեմն ի հնոցն
 ասաց, եթէ Որք առաւել վասն
 հասարակաց օգուտ գործելոյ,
 քան վասն անձանց ինչ պարծա-
 նաց զգթուարին ինչ ճառս կար-
 գել յօժարեալք իցեն, չէ պարտ
 այնպիսեացն մեղադիր լինել:

Վարձեալ ըստ օրինակի առ-
 նրս երեւելոյ համարեցայ կա-
 բեւոր պէտս մեկնութիւնս իմն

Իւրաքանչիւր երգոցս առննթեր
 կարգել, որով յայտ առնին միաք
 բանիցն, եւ գործքն հաւատա-
 ըիմք լինիցին. եւ անցնիւր գոր-
 ծոց վկայ վաւերական զիմաս-
 տունս հեթանոսաց ի մէջ մատու-
 ցից, զի յայնժամ առաւել հաս-
 տատագոյն լինիցին մեր իրքս,
 յորժամ թշնամիքն եւ հակա-
 աակորդք վկայիցեն: Իսկ եթէ
 ուրեք զպւերտիոսս եւ զփիղիսո-
 փայս արտաքնացն ի մէջ ամի-
 ցեմ, այն վասն յայտ առնելոյ է,
 եթէ եւ կարի հանձարեղքն մտօք
 ի նախնեաց զկարեւոր ճշմարտու-
 թեանց իբրեւ զմեզ խորհեցան,
 զի միաք զնոյն բարբառ ընդ ա-
 մենեսեան բարբառին, որ մտա-
 դեւրն լսիցեն. որով եւ այնմ եւս
 հաւատաւեալ ի վերայ հասանի-
 ցեմք, եթէ միաք ոչ միայն հա-
 կառակ կրօնիցն շիցեն, որպէս
 անտեղեկաց՝ որ շիցենն նմին բա-
 րւոք խելամուտ, թուի թէ իցեն.

այլ մանաւանդ նորքին իսկ միտքն
 տայցեն մեղ ի միտ առնուլ եթէ
 կարելոր պիտոյ են կրօնք. նա ա-
 ւանիկ եւ զձեռանէ եւս ունիցին,
 եւ անդր զմեղ առեալ տանիցին,
 եւ ի միասին ի բուն իսկ ի տա-
 ճարն մտեալ ի բերանս հարկա-
 նիցին, եւ լսիցեն մեծաւ խոր-
 հրդական լռութեամբ:

* Աղինիսս բն:

Ե Ր Գ Ա

ՍԻՏՔ յերգըս մեր ի հաւատա
ածէ բզմարդ ընտանի .

Սա առաջի իմ վառեալ
զիւր պայծառ լոյսըն տանի :

Քաջալերեալ զիս խընդրել
պատրաստարան ճրջմարիտ ,

Ինքըն շնորհեալ պարզեւէ
զայն գեղեցիկ մարգարիտ :

ՍՈՒՏ իմաստունք պանծացեալք ,
ճրջմարտութեան թրջնամիք ,

Ըղթրջնամանսրդ թողէք ,
Թէ հաւատալըն կամիք :

Սիտք իմաստունք , առէք գուք ,
առաջնորդել մեզ պարտին .

Սա աւասիկ ուղղէ զիս
երթալ բզհեա ճրջմարտին :

Ընդ օրինօքն Լստուծոյ
 սա նըւածեալ զիս գերէ .
 Զոր իմաստունոց անգոսնես ,
 ըզգոյն ուսեալ յընդերէ :
 Սա թելադիր լեալ խօսի
 նոյնպէս ի սիրտ օտարին ,
 Եւ ջանայ յինքնն կորզել
 հրաւիրելով ի բարին :
 Եղէ եւ դու իմաստունոց ,
 որ ունել միաբն պարծիս ,
 Լուր մտադեւր ըզնորա
 զիմաստութեանքն կարծիս :
 Եւ ճէ գարծեալ մասնն ձեր
 երգըս ատղեալ ի կարգի ,
 Դուք որ ըզլուծքն բառնայք
 նըւիրական եւ յարգի :
 Ար ի փառաց սէր հարեալ ,
 եւ արբեալ իսկ է նովին ,
 Զաճախ ըզգիրն բնթեռնու
 յորում անուանք իւր գովին :
 Եսպէս ըստոյզ քրիստոսնեայն
 ջերմքն սիրով ընդունի
 Զհանդէս իւրոցն հաւատոցն ,
 եւ ըզպատիւ տէրունի :

Պանն՝ ջանեկալի է նոցա
 որ ի բարիս են արթուն։
 Զորոց բզուէրն վառէ,
 բզոյցն առնէ զըւարթուն։
 Զարկ է մարգոյ գէթ երբեմն
 յուղել յախտիցն շարաց,
 Զի եւ ոչ իսկ մարգարէն՝
 ջանդ հաստատուն կալ կարաց։
 Յաշխարհի աստ յորում եմք,
 շէք լոյս առանց բտուերի։
 Ետուած մեզ աստ շերեւի,
 բայց բնդ աղօա եւ թերի։
 Միւնն հրեղէն՝ որ տայ լոյս
 որոց գիմեալ գան առ նայ,
 Երբեք երբեք պակասեալ
 ի խաւար եւքս դառնայ։
 Ազիցին երգք իմ մըմունջ
 հաւատացեալ բերանոց,
 Կորացուցեալ ամօթով
 զանհաւատից պարանոց։
 ՊԵՐՈՒՆՔ երգոցքս քո են,
 քեզ բնծայեմ, քաջ արանոց,
 Ռառիցքս նիւթ քեզ պըսակ
 ընդելուղեալ ի քարանոց։

Պատիմ կարկել զամբարիչան ,
 եւ զիւր յանդուգրն բերան ,
 Մկիզքն առեալ հաւատոց
 լինել նեցուկ եւ դերան :
 Աստուածատէր թագաւոր ,
 եւ անդրանիկ Տօր ծընունդ ,
 Ար քեզ զայդ դուժ եւ գորով ,
 եւս ընդ կաթիներն սրնունդ .
 Օ հարդ ժրակէ մարթ էր ինձ ,
 որ ընդ շաւիղ նոր գընամ ,
 Թէ շունէի ձեռքնտու
 ըզքոյին դուժ եւ խընամ :
 Ազնւեական քո անուն
 վրտասհուժիւն ինձ յաւել .
 Նա զԱստուծոյ թըշնամիս
 հարցէ քան զիս առաւել :
 Այլ դու իշխան պատուական ,
 հասարակաց ապաւէն .
 Արպէս բազմացրն բարբառ
 առ հասարակ համբաւէն .
 Գու որ շնորհօք եւ հոգւով
 զարդանաս օր ըստ օրէ ,
 Եւ որ առ մեզն սիրով
 շես ինչ ընդհատ ի հօրէ ,

Ընդելանկան քաղցրութեամբդ
 յոր յօժարեալ ես կարի,
 Բաջալերեա զիս յայս գործ
 զորմէ ժպրօհեալ բուն հարի:
 Բո հաւատք են զոր երգեմս,
 որոյ նախնիք քո եղեն
 Պատրաստարան անդրասին,
 զոր յուզք այժմ նեղեն:
 ԱՍՏՈՒՐ՝ յոր մարդն հաւատալ
 սրբոտի մրազք հրամայի,
 Թէպէտ եւ է նա ծածկեալ,
 այլ չէ առանց վրկայի:
 Աորին փառաց մեծութեան
 որչափ վրկալք ժողովին,
 Թի նորա իսկ են բոլորք
 եւ ի նմանէ եւ նովին:
 Իստեաց երկինք եւ աստղք,
 Իստեաց եւ ծով եւ երկիր,
 Ի է կազմիչ քո եւ Տէր
 բզնա ծանօ եւ երկիր:
 Ամ ազէ ո՞վ ետ զայն քող
 որպէս հարսին գիշերոյ,
 Զոր շուրջ զանձամբ արկանէ
 պայծառացեալ ի վերոյ:

Սքրա յայանեն զարարին
 այն որում շէք դըժուարին .
 Արոյ լուսոյն ճառագայթք
 աստէն յաշխարհ մեր վարին .
 Օչր օրինակ յանդրս մեր
 ցանէ բզմանքք փռչի .
 Եւ ինքն անհասրն գեղով
 յարարածոց որոշի :
 Օչր արուսեակին բարեաւ
 լ. յգուն այգուն աւետէ ,
 զի սպասաւոր քեզ յարեաւ .
 Այր հրամանաւ , արեւ դու ,
 դաս երեւեալ ի ծովէ ,
 Բո ճառագայթ հասուցեալ
 զարդիւնքս մեր ժողովէ :
 Քոյոյ լուսոյդ կարօտեալք
 զօր ամենայն՝ քեզ ճընամք ,
 Երբէք բզմեզ ոչ խաբեն
 դարմանական քո խընամք :
 Այ թէ անուոցրդ քոյոց
 իցե՞մ վարիչ կառաւար ,
 կամ էս բզքեզ կոչիցեմ
 զալ հալածել բզխաւար :

Եւ զու որ ցանգ զայրագին
 հողմակոծեալ ի բացի,
 Կամիս սասաիւ կրլանել
 զերկիր քոյին զբացի .

Օտլ ահագին՝, ո՞ այդպէս
 կապեալ զայիս քո արգել,
 Արք ըզպատուէր հրամանին
 շիշխեն երբէք անարգել :

Կու վրէժխնդիր ես նոցա
 որք շահ անձանց համարին ,

Օ իրեանց ըզբունքն թողեալ
 երթալ յերկիր օտարին :

Ար ընդխառնեալ տան զանձինս
 համատարածքն տարեր ,

Ի նենդաւորդ ապատան ,
 զորքս ցամամբ քով հարեր :

Ա՛հ շուառականք , այն ինչ մօտ
 հասեալք ի դուռն մահուն ,

Տեսեալ զանձինքս կոծեալս
 եւ երերեալ եւ սահուն :

Ը զձեռս յերկինս ամբարձեալ ,
 քանզի ի բնէ զայն ուսան ,

Ի ձայն ողորմ արտասուաց
 երիտասարդ եւ կուսան ,

Աղաղակեալ աղօթիւք
 առ օգնականքն վերին,
 ՚նդ մտաւորքն խնդրեն
 եւ զանցելոցքն թերին:
Յայնպիսի վիշաքս դառնալ
 առ Աստուած մարդքն ջանայ,
 Յորմէ այնպէս ընդ երկար
 խտարեցոյց սատանայ:
ՏԻՆՔՆԵՐԵՑԵՍ բարբառ
 կոչէ զիս յայսրմ վայրի,
 Բողոք բարձեալ եւ երկիր
 իբրեւ ըզկին մի այրի,
Մի իբրեւ զիմ ինչ, ասէ,
 յինէն զարդիւնքս կրթեր,
Մի թէ ես ինչ համբարեալ
 կարգեցի զայդչափ մրթեր:
Աչ ես, այլ նա՝ որ անդուստ
 կազմեաց զիս սերս եւ թաղուն,
 Եւ վասըն ձեր զիմ արգանդ⁶
 արար պրտոյովք թաթաղուն:
Ինձ բարութիւնքս այսոքիկ
 պարգեւին քս աղագաւ,
Նա ծաղկալից զարդարեալ
 շուրջ պրսակէ զիս թաղաւ:

Եղիպտացոց աշխարհին,
 ուր դուն ուրեք եւ անկայ
 Տեղայ անձրեւ, եւ մրշակն
 առնուլ զարդիւնսն ցանկայ,
 Օ ի մի հասոցի յոյս նորա,
 ի ժամանակ երաշտի,
 Գէտք անձրեւոյն եւ ցօղոյ
 Նեղոս գետովն պաշտի:
 Քանզի դոյ օր նրկատեալ,
 յորում շուրջ գետն գեղու.
 Արով առնի շայեկան
 երկիր իւղոյ եւ մեղու:
 Այս են խրնամք արարչին,
 որ զամենայն դարմանէ:
 Ա՛մ ըստ ամէ կատարեալ
 յաստուածական հրամանէ:
 Այլ ի չնչին իսկ իրաց
 այդքմ լիցիս դու հասու,
 Սիտ դիր զհարգ ամեն ծառք
 առանց ուրուք ըսպասու:
 Ի՛մ հիւժք հազիւ ծաւալեալ
 անգրք յարմատսն խորին,
 Ըուն իւր որ զայն ընդունի,
 առաքէ յոսարս նորին:

Տերուն ըզնոյն պահանջէ,
 եւ շառախոյ իւր յանդէ:
 Ընտանաւոր ի բարիս,
 բաշխեալ նրմին աւանդէ:
 Բողբոջ եւ կողբ եւ ծաղիկ
 եւ խաւարժի եւ տերեւ,
 Ի պարզեաց արմատոյն
 ոչ ելանեն ի դերեւ:
 Բնդ գեղ մրթոցն հայեցեալ,
 եւ բնդ խառնուած երանգոյն,
 Բցաունկարն լսի եւ անգարդ,
 որ այնքմ շէն ինչ հանգոյն,
 Աչ անարդէ հոգադործն
 առանց ուսման եւ անդէտ.
 Բանդի գիտէ թէ օգտիւ
 մրթոց իւրեանց են հանգէտ,
 Ամբիս գիտել ըզնոցա
 ըզգօրութիւն⁷ կատարման,
 Մարթեն լինել քեզ ի պէտս,
 եւ մարմնոյդ եւրս դարման:
 Արեն զաւուրս յերկարել,
 եւ տալ աճել հասակաւ.
 Ի ու մի բնդ այն արքամիցիս,
 եթէ նոցայն է սակաւ:

Ամենայն տունի՞ նորատունի
 անդէն փակեալ է յանձին
 Սեր եւ ծընունդքս կորեանց,
 որ դան յետոյ առանձին:
Իւրաքանչիւրն ի կորեանց
 գտանէ յիմում արգանդի
 Եւ կերակուր եւ դարման,
 ի պահել զազգ իւր անդի:
ԱՅԻՎՍ զիւրաց շքքնաղից
 երկիրքս տայ մեզ համբաւ:
Չոր ընդ լսելս հիացայ,
 զի են անհաս եւ ամբաւ:
Պահի հրաման արարչին
 եւ ոչ իւրք անարգի:
 Եւ ամենայն ինչ տեւէ
 յիւրում շարժման եւ կարգի:
Չէ մարթ իմիք ընկերին
 լինել խափան եւ արգել,
 ի սահմանին՝ յոր եզան
 զիւրեանց ընթացքս կարգել:
Սեծազօր ձեռն արարչին
 յամենեւեան նրշմարի,
 Ար ինչ աստէն ի խոնարհ,
 եւ որ յերկնից կամարի:

ԱՅ՝ դու՛ որ զայդչափ նըշանս
 իբրև ոչինչ համարիս,
 Յետ աննախանձ եւ առան զձի
 վայելելոյ ի բարիս,
ԱՐ զարարիչն թողեալ
 կենդանութեան եւ տարեր,
 Բզդիպուածոյն պատահար
 քեզէն Վատուած արարեր:
ԱՄ աղէ եկ մեկնեա ինձ
 դու ըզձի՞ծռանըն վաստակ,
 Արոյ ոչ սրահք են յետոյ,
 ոչ յառաջոյ անգաստակ:
Ճ արտարապեա իմաստուն՝
 որ ըզձեզուն իւր արկաւ
 նըշանակերարն գեղով,
 պատրասպարել ընդ յարկաւ:
Օ խաւրդ նըստեալ խընամով
 ըզկրթկասակերարն՝ շինէ,
Բաղեալ կրթիւա բերանով
 ի մտաւոր իւր շինէ:
Եւ կամ զխաւրդ առ ի պէտս
 իւրոյ ազնիւ շինուածոյ,
 Կեփէ ըզկաւըն մանրեալ
 բոլորաձեւ մանուածոյ:

Աւտի թրաշուճս այս սւսաւ
 շինել իւր տուն դադարման,
 Տրքնեալ ըզտիւ եւ զգիշեր
 առնել ծնրնդոցրն դարման:
Արշափ դահոյս բեհեզեայս,
 եւ յօրինեալ անկողին,
 Ի մէջ սասոց եւ ծառոց
 յետ ծրնրնդոցրն թողին:
Հայրրն թառցեալ հեռանայ
 խրնդրել ի դաշտքս պարէն,
 եւ զանկալի ամուսնոյն
 հանեալ բաժին յաւարէն:
Արուժանին մընալով
 պահէ ըզբոյն իւր մարին,
 Քեռեալ ի թուխքս նրսաի
 մինչեւ աւուրք կատարին:
Բզթընամեացն ասպատակ
 մարտ եղեալ ինքրն վանէ,
 Տրկար անձամբրն¹⁰ վառեալ
 շմկնի ուրեք ի տանէ:
Օ ի եւ ծրնունդքրն նոցա
 որ սոյնգունակ սղաքին,
 Իւրեանց որդւոցն¹¹ առ յապայ
 զայն հասուցեն եւ նաքին:

Յորժամ օդ քաղցր աւետեալ,
 Եթէ դարուն ժամանեաց,
 Բցպարկեշտ բոցըն վառէ
 պարկեշտութեան հարսանեաց,
 Իւրաքանչիւր սերս սիրով,
 կապեալ ի դու թ ընկերին,
 Բասէպ նորովք բընակչօք
 զարդարեն զօգրս վերին:
 Ասանց թըւոց զերդաստանք¹²,
 ուր այնչափ ազգ գրտանի,
 Մինչեւ ոչ հայր ձանաչել,
 եւ ոչ զիւրեանց ընտանի:
 Արոց յաշնան¹³ փութացեալ
 ի սահմանացրս մերոց,
 Վաղ ի մարմանդ տեղիս ինչ
 չուեալ երթան ի ձմերոց:
 Օ ի ձմերական փոփոխման,
 դալ յանկարծուտ ոչ թողուն,
 Սեկնին մինչ չեւ թառամեալ
 իցեն ծաղիկ եւ ցողուն:
 Քանզի մեծաւ խորհրդով
 դոյ ժամագիր եւ պայման,
 Աւր գումարեալք յիշխանաց
 դան ըստ աւուրն ընծայման:

Արդ իբրեւ այն օր լինու, Պատմ.
 եւ ինքեանք եւրս տակաւ,
 Արամնովին ձագախառն Պատմ.
 ելեալ երթան բանակաւ:
 Հայեցեալ շուրջ ըզբունովք Պատմ.
 անդ ճանկագոյնքն կամին
 Ի հարց իւրեանց ուսանել,
 եթէ ի գալ մեւս ամին,
 Ա՛րբ գառնայցէ այն դարուն,
 յորում եւ այնչափ ժողով
 Այնքանց կալուածքս դարձցին
 ուրախութեամբ եւ փողով:
 Ի ՁԵՈՒՆԿԵՐՏՍ Աստուծոյ Պատմ.
 Թուիցի՞ ինչ քեզ անկատար .
 Չեռուն կայտառ՝ որոյ տիղմն
 է բնակութիւն եւ սատար,
 Քզմեզ յասեան իւր կոչէ,
 իբրեւ անհաշտ թշնամի,
 Արոց ըզնայն անարգեն
 առնուլ համարքս կամի:
 Օ ի՞ թշնամանքս խօսիս Պատմ.
 դու ըզփոքրիկ կայտառէ,
 Ար քաջ յողթէ քեզ զարդուն,
 եւ ոչ լեզուդ պատկառէ:

Յորժամ պէսպէս անկուածով
 ծիրանեգոյն եւ դեղին,
 Պայծառացեալ յորում կան
 շուրջ զարդարեն ըզտեղին։
 Արչափ նոցայն յօրինիչ
 ծածկել զիւր ձեռքն ջանաց,
 Նոյնչափ գործեաց առաւել
 զանձն արժանի զարմանաց։
 Թէպէտ եւ փիղ մեծանդամ
 եւ յաղթ մարմնովն, անարի
 ւթան ըզգազանս ամենայն,
 եւ հրաշակերտ համարի։
 Յորժամ ի գլուխ բանակաց
 կայցէ ընդդէմ յաղթողին,
 Աշտարակօքն ի վերայ
 թիկանց իւրոց եւ ողին։
 Աչ ապաքէն տեսեալ քո,
 զի խրնկալից գինեղէն
 Բջնահատակսրն վանէ,
 զարմանայիր դու քեզէն։
 Այլ ի միջատս հայեաց արդ
 յազգ մթղղեկաց եւ բրիտաց,
 Արոց զանչափ ըզպատին,
 ոչ դք թերեւրս գիտաց։

Պու յայնպիսի շքնչենաց¹⁵,
 որ ոչ արեամբ քով յագին,
 Ռազում անգամ ապաքէն
 նեղեալ հարեր զայրագին :
 Յորդորիչ քո է, սվ մարդ,
 եւ վարդապետ լուսատու,
 Ար զարարչէն պատմէ քեզ
 դրոշմեալ յիւրում ճակատու :
 Օ ի անասնիկն այն փոքրիկ,
 որ այդպէս քեւ անարգի,
 Աթէ մեղմով նայիցիս,
 գաանի անչափ մեծարգի :
 Լոկ ի պատեանն հայեաց դու,
 զոր ունի այն անասուն,
 Իրկարակերտ յորինեալ
 գեղեցիութեամբ ըսպատուն,
 Ընդէն եւ անդ առնուցուս
 ըզհանդէս այսր ձեռին,
 Արդ մատունք զայն նրկար
 անդր ի գործուած իւր յեռին :
 Իսկ յարտորայս ուր հասուն
 ատորացեալ է ցորեան,
 Համբարէ ազգըն մրջկեան¹⁶
 համբարս անձին եւ կորեան :

Ե մարայնուոյն արբանեակք,
 որ անգագար աշխատին,
Հանապագորդ կըշտամբիչ
 եւ վարդապետ լեալ վասին :
Խոնջեալ ցերեկ ի տօթոյ
 առ ի կրելոյ զիւր աւար,
Բազում վըշտօք հասանէ,
 վարեալ բազում արտաւար,
Սրբջիւնոցին առ եղերբ,
 որ են մառանք ընդ հողով,
Բռեալ դընէ խիտ առ խիտ
 ըզցորենոյն իւր ժողով :
Հասարակաց հայրս մեր
 կերակրէ զիւրսն նովին :
Գայն ետ մրջկանըն դարման,
 զայն եւ մարդոյն գըլխովին :
Բայց թէպէտ մի դարմանք են,
 այլ ոչ նոյնպէս կատարած,
Ընեղծութեան հաղորդ է
 մարդ մըտաւոր արարած :
Օ ի թէ որդունքրն մեռեալ
 ի կարգ իւրեանց նորոգին,
Չիցէ հընար եւ մարդոյ
 առնուլ անդրէն զիւր ոգին :

ՅԻՇԻՆՆՈՒԹԵՆՆ օղոյս զոյ
 եւ այլ բնակիչ անուանի,
 Ար ի ծաղիկըս պէս պէս
 զիւր մեծարանսն տանի:
Ըցմեծագործն ասեմ ես
 զազնբւական զայն մեղուն,
 Ար ի պահանգսն կապեալ
 ըզմամակերարն ձեղուն,
Արստեալ ըզմամն անօսէ,
 կազմել ըզմազսն մեղէր,
 Արոյ թերեւրս գործոցն
 եւ զարմացող իսկ եղեր:
Վանի գործօն է եւ ժիր
 ոչ վաստակէ ակամայ,
Ըցնիւթ մեղուն անդադար
 ի մեղուարոյն իւր ամայ:
Աէսք ի մարմանդրս փութան,
 կէսքն դառնան վերբասին,
Շուրջ թրթրոան ըզմարգօք,
 ի բեր ծաղիկըս նրասին:
Նա՛ որ իւրով պատենիւք
 զանձրն ծածկնալ արտաբուստ,
Ըս ամօթոյն սաստկութեան
 զողջես խնդրէր իւր թարուստ.

Իբրև աւուրք փոխեցան,
 եւ անդրէն եկին դարուն,
 Նորափետուր թըռուցեալ
 անդէն յարեաւ զարդարուն :
 Յանձնէ ի բաց ընկեցեալ
 ըզտորխացեալ իւր կաշի,
 Ի պատուական յօրինուած
 ճարտարութեանքն մաշի :
 Վեզ յարութեան զօրինակ
 յայտ յանդիման նրկարէ,
 Թի զարարչին զօրութիւն
 ուսանիցիս ի տկարէ :
 Այլ ըզմեղուոց ճարտարաց
 զարմանակերարն շինուած,
 Վեզ Հոռոմոց ճարտարին¹⁷
 նկարէ շքեմազ յօրինուած :
 Իսկ ո՛ւր թողից զայն ճարտար
 կերպասագործքն զեռուն,
 Յորոյ ազնիւ վաստակոց
 ըզպատմուճան մեր յեռուն :
 Ինքն է նիւթիչ մետաքսին,
 գործ անկուածոյ ճարտարաց .
 Ար իմաստուն ստայնանկ
 նըմանել այնքմ կարաց :

Չընչին վաստակըն թըւի,
 սակայն նովաւ եմք կարօտ.
Ընտի գիպակ ճամկաւոր,
 անտի բեհեզ եւ նարօտ.
Ո՛վ մեծ խնամոց արարչին,
 է վասն մեր արդարեւ,
Չի դու զեռունըդ փոքրիկ,
 տեսեր ըզոյս եւ զարեւ:
Յորժամ ըզգործդ յօրինես,
 եւ քո ընթացք կատարի,
Սակայն արուեսան ընդարոյս
 շերթայ ի ձեռս օտարի:
Ինչում ժառանգըս թողուս,
 ճարտարք ի գործ ըսպասու,
Ոչք ի բնածին բարոյից
 քոց հընարից են հասու:
Յայնչափ որդւոց եւ թոռանց,
 զորքս դու յեա քո ծընար,
Չի բեանց ծընիչն գիտել,
 եւ ոչ միում գոյ հընար:
Ի՞նչ մարդ սոցին թագաւոր¹³
 խօսողութեամբն բանին,
Որում անխօս արարածք
 զիւրեանց ըսպասըն տանին:

Մի եւեթ բան տայ շիկնել
 եւ պատկառել պարկեշտին .
Ընդ որոյ գոյնըն ծաղկեալ
 եւ զարմանալ չէ հեշտին :
Օ ի ըզմարդ դէմք իւր յայտնեն ,
 երբեմըն հեզ եւ ցածուն ,
 եւ այլ երբեմըն տրխուր
 եւ վարանեալ եւ յածուն :
Այլ ազունեն յերկիւղէն ,
 որ կայ անդէն առ երի ,
 Բան ըզբարբառ յօդաւոր
 վաղ ի թիկունըս բերի :
Բայց քեզ եւ նոյն իսկ բարբառ²¹
 կայ ի հարկի պաշտաման ,
Այլ ըզբան քո յայտնէ ,
 յորժամ տայես դու հրաման :
Իբրեւ հրեշտակ է հոգւոյ ,
 գիտակ բարւոյն եւ չարի ,
Ընկերութեան քաղցրութիւն
 նովաւ կազմեալ յարդարի :
Այլ զարմանք մեծ են աչացն
 այնպէս արագ եւ դիւրեաւ ,
Օ իրաց բազմաց նմանութիւն
 բովանդակել շուրջ զիւրեաւ .

Մի եւեթ բան տայ շիկնել
 եւ պատկառել պարկեշտին,
 Ընդ որոյ գոյնըն ծաղկեալ
 եւ զարմանալ շէ հեշտին:
Օ ի բզմարդ դեմք իւր յայտնեն,
 երբեմն հեզ եւ ցածուն,
 եւ այլ երբեմն արխուր
 եւ վարանեալ եւ յածուն:
Ելլադունելն յերկիւղէն,
 որ կայ անդէն առ երի,
 Քան ըզբարբառ յողաւոր
 վաղ ի թիկունքս բերի:
Ըայց քեզ եւ նոյն իսկ բարբառ²¹
 կայ ի հարկի պաշտաման,
Ելլոց բզբան քս յայտնէ,
 յսրժամ տայես դու հրաման:
Իբրեւ հրեշտակ է հոգւոյ,
 գիտակ բարւոյն եւ շարի,
 Ընկերութեան քաղցրութիւն
 նովաւ կազմեալ յարդարի:
Ելլ զարմանք մեծ են աշայն
 այնպէս արագ եւ դիւրեաւ,
Օ իրաց բազմաց նմանութիւն
 բովանդակել շուրջ զիւրեաւ.

Ար եւ ի տալն հանապազ,
 որպէս յառնուլն է արագ.
 Եւ փոխարէն ըսպասուն
 չառնու ի քէն պատարագ:
 Նոյնպէս ոգիք անօսրունք²³
 բաշխին յուղղոյն երակաց,
 Արք հրամանացրն մըտաց
 չեղեն երբեք դիմակաց:
 Միտք մեր յըղեն ըզնոսա,
 ի հասանել հրամանին,
 Ընդէն յանդամըս մարմնոյն
 վաղվաղակի բաժանին:
 Ընեըեւոյթ պաշտօնեայք,
 ընդ որպիսի նուրբ փողոց
 Երթայք պահել խընամով
 զայն արահետ ի գողոց:
 Բայց ո՞ դարձեալ եւ զայն հուր
 նըւիրական ի պատիւ
 Ընդ ի սըրտին վառիցէ,
 անշէջ բոցով եւ հրատիւ:
 Ար յօրինեալ յարդարմամբ
 հանապազորդըն վառի,
 Թի ցուրտ եւ տօթ լինիցին
 կըշիռ ի նմին գաւառի:

Ար եւ ի տալն հանապազ,
 որպէս յառնուին է արագ :
 Եւ փոխարէն բապասուն
 շառնու ի քէն պատարագ :
 Եւ յինպէս սգիք անօսարունք²³
 բաշխին յուղղոյն երակաց,
 Արք հրամանացըն մըտաց
 շեղեն երբեք դիմակաց :
 Միտք մեր յրդեն բզնոսա,
 ի հասանել հրամանին,
 Ընդէն յանդամբս մարմնոյն
 վաղվազակի բաժանին :
 Ընեբեւոյթ պաշտօնեայք,
 բնդ որպիսի նուրբ փողոց
 երթայք պահել խրնամով
 զայն արահետ ի գողոց :
 Կայց ո՞ գարձեալ եւ զայն հուր
 նըւիրական ի պատիւ
 Ընդ ի սրբաին վառիցէ,
 անշէջ բոցով եւ հրատիւ :
 Ար յօրինեալ յարդարմամբ
 հանապազորդըն վառի,
 Թիցուբա եւ տօթ լինիցին
 կրչիւ ի նմին գաւառի :

Արդ իցէ մարդըն տըւիչ²⁴
 այսց օրինաց ընծայման ,
 կամ բընաւ ի նքրն տայցէ
 զայնրը կարգաց ըզպայման :
 Բայց նա չէ այդըմ տեղեակ ,
 այլ ըզհետ այնըմ պընդել ,
 Առնէ ըզմարդն արարչին
 իւրում ծանօթ եւ ընդել :
 Օ ի օրինաց չունել զոք
 օրէնրսդիր չէ հընար .
 Մի թէ առանց խնամածուի
 դու զայդչափ ամբս սընար :
 Ապա եկ դու , ամբարիշտ²⁵ ,
 աղէ զարդարըն ծանիր .
 Օ իա՞րդ ի խուլ եւ ի կոյր
 պատահարաց ի նանիր
 Այդչափ նըշանք լինիցին ,
 եւ տեսչութիւն եւ հանդէս .
 Մի թէ ի զո՞ւր գընայցեմք
 եւ վայրապար ի բանդէս .
 Ա՛րբ մարթայցես փարատել
 ըզքո՞ մըտացրդ վարան .
 Աչք հայելոյ եւ ականջք
 լըսելոյ վասն արարան :

Արդ իցէ մարդըն տըւիչ²⁴
 այսց օրինաց ընծայման ,
 Կամ բընաւ ի նքրն տայցէ
 զայնբբ կարգաց ըզպայման :
 Բայց նա չէ այդբմ տեղեակ ,
 այլ ըզհետ այնբմ պընդել ,
 Ընէ ըզմարդն արարչին
 իւրում ծանօթ եւ ընդել :
 Օ ի օրինաց շունել զոք
 օրէնբողիք չէ հընար .
 Սի թէ առանց խնամած ուի
 դու զայդչափ ամբս սընար :
 Ապա եկ դու , ամբարիշտ²⁵ ,
 աղէ զարդարըն ծանիր .
 Օ ի անդ ի խուլ եւ ի կոյր
 պատահարաց ի նանիր
 Այդչափ նըշանք լինիցին ,
 եւ տեսչութիւն եւ հանդէս .
 Սի թէ ի զո՛ւր գընայցեմք
 եւ վայրապար ի բանդէս .
 Ա՛րբ մարթայցես փարատել
 ըզքո՞ մըտացրդ վարան .
 Ընք հայելոյ եւ ականջք
 լըսելոյ վանն արարան :

Իսկ արդ որ զայդ ամենայն
 յիւրոց զանձուց քեզ յաւել .
 Ա՞չ ապաքէն քան զոր ետն ,
 ունիցի ինքն առաւել :
 Ար զականջացրն ցրնցուղ ,
 եւ զաչաց լուսրն ցելեաց ,
 Ինքրն բնաւ կոյր իցէ
 եւ կամ կարօտ լսելեաց :
 Արպիսի կարգք եւ օրէնք
 իրաւական եւ արդար ,
 Յայտ յանդիման ցուցանեն
 զարարչին ձեռն ճարտար :
 Ի՞՞՞ զինչ արդեւք ըզմեր միտս
 առ արարիչն ամբառնայ ,
 Հատուցանել ընդ բարեացն
 ըզգոհութիւն մեր առ նայ :
 Սի թէ հովիտ կամ վրտակ ,
 առ որով մայր եւ կաղին
 Ընտանախիտրն բարձամբք
 շուրջանակի ծիծաղին :
 Այլ չեն ինչ պէտք այդոցիկ ,
 եկ զարմացիր դու աղէ ,
 Բնդ խրատաշունչն հիւսիսի ,
 որ ըզմեր կեանքս թաղէ :

Հորժամ ձմերան կարապետք
 ապա ի վերայ մեր տեղան,
 Ընձրեւայոյզք, թաւնրնկէցք,
 ձիւն եւ եղեամբն զեղան :
 Տես զի եղծաւ զեղ երկրի,
 մարդ զիւր բարխարն կորոյս,
 Ըստ փոխանակ այնոցիկ
 դու մեծացիս ի նորոյս :
 Այլ ինչ զեղ նրչմարեն,
 որք ի հեռուստրն նային,
 Ըայց խորածորքս բարձանց
 ամենեւին լեռնային :
 Տուր մաւրացեալ յանդատանս,
 եւ քարանձաւ եւ մայրի,
 փոխանակ քաղցրք մրրոց,
 թուփ եւ մացառքս վայրի :
 Ըստի առեւծ, անտի օձ
 կամ ահագին ինչ զազան,
 Ըայց եւ սորա արարչին
 են յայտնութեան զաւազան :
 Աւ դու, ով մարդ, տառապեալ
 թերեւս այնպէս համարիս,
 Ըթէ Ըստուած մեծագորն,
 յորժամ իցես ի կարիս,

Մամ վարանեալ ինչ մըտօք ,
քում անհանձար գը շիոյին

Եկեալ պաշտօն տանիցի ,
այս է մըտացրդ քոյին :

Եւ դու որ միշտ փոփոխիս
արագագոյն քան զանիւ ,

Չանփոփոխ կարգըն խտեսս ,
այլ անկցիս գոյզըն բանիւ :

Բզմի անկիւնըն գիտես
տիեզերաց տակաւին ,

Եյն ամենայն ծածկեալ է ,
յոր աչք հայել ոչ բաւին :

Եղէ զհարդ յանդրդնեալ
համարիցիս քեզ օրէն ,

Ի սակաւէն յայնմանէ
դատել ըզգօրձն համօրէն :

Ի քս օգուտ , ապաշնորհ ,
գիտաօջիւր զաջ ճարտարին ,

Յորոյ կարգեալ յօրինմանց
այդ փոփոխմունք յարդարին :

Չորոց դու միշտ տրտարնջես
կարծելով չար պատահար ,

Եւ զարարիչն համարիս
քեզ բընաւոր գը լիահար :

Աս բնակաւոր քաջութիւն
 եւ մեզ անձնիւք առանձին,
 Ար ի թունից անդեղեաց
 գիտէ կազմել դեղ անձին:
 Ասցց թէ բնդէր են բարձունք,
 եւ կամ մրրցիեալ փոթորիկ,
 Ահ ուսուցից հաւաստեալ
 քեզ ըզպատճառս այնորիկ:
 Աս իմանալ զայս գաղանիս
 առ զիս բնկեր եւ սատար,
 Օր խաբէրայք են ըստեալ,
 մի աշաց քոց հաւատար:
 Արդ ծրժեալ տապ ջերմութեան
 արեգական ի ծովէ²⁶
 Ըցտամկութիւն խոնաւոյն,
 յամպրս տարեալ ժողովէ:
 Այժ եւ խաղաց բնութիւն ջուրց,
 թէ ոչ ունէր եւ պրնդէր
 Ընտաւ ձեռն արարչին,
 զիարդ կայր անդ, եւ բնդէր
 Օայն օղաշունչ սիր հողմոց,
 որ սպասաւորք են բանին,
 Արեալ իւրեանց բրնտութեամբ
 յայս կոյս եւ յայն կոյս տանին:

Արով եղեալ մերթ անձրեւք,
 բզշայեկանքս տեղան,
 Ի ի որոտմամբ ցողագին
 ի զուարթութիւն ըստեղան:
 Իսկ մերթ առնին ձիւնաբերք,
 որով եւ դաշտ եւ արօտ,
 Ապիտակ դունով բզղենուն,
 Թողեալ բզպէսպէս նարօտ:
 Ի վերայ բարձրք վիմաց,
 որ մեզ գանձուց են սատար,
 Զորոց ծածկեալ է եղեամն
 բզբարձրաբերձրն կատար:
 Հասեալ ալեաց եւ փրշրեալ
 ըստ հրամանաց պատգամին,
 Թողուն բզսին եւ գաւազ,
 որ անգ պարզին եւ քամին:
 Ապա խոռոչքս փորեալ,
 տան ճանապարհ եւ տեղի,
 Զի յրտակ ջուրք երթիցեն,
 Թողեալ գաւազն ազտեղի:
 Ար գառաջիննն մեղմով
 գան իստորոտքս լերանց:
 Իսկ ակն ազբերրն բխեալ
 այսր ի կողմանքս մեր անց:

Յառուս անկեալ ի սկրզբան
 երթան մեղմով եւ տակաւ,
 Եպա դարիւ եւ դարիւ
 զեղեալ յորդեն վրասկաւ :
Ի ծործորոցն լերանց²⁷
 որ միշտ աստի եւ անդ ի
 Սառամանեօք կան պատեալ,
 զոր եւ ի հինս աւանդի,
Եթէ հատեալ Վննիբազ
 մեծն եւ յաղթօղ զօրաւար,
 Հարբատաբօւսն զօրօք
 երթայր ի մարտ եւ յաւար,
Ելանէ գեարն Պազոս,
 որոյ պատեալ ընդ հարաւ,
 Երթայ բազում աշխարհաց
 արբուցանել ըզմարաւ :
Ի ի արարեալ զամենայն
 անդրէն յիւր ծոցն վանի :
 Եւ Ռոդանոսս ընդ նրմին
 մեւս եւրս գեաւ անուանի
Կող զառ ի վայրս գիմեալ,
 ոչ խոտորի յուղղորդէ
Ի խոտորնակ ճանապարհ,
 մինչեւ գայ յայս կոյս յորդէ :

Կորին եղբայր է Ա. Ենոս ,
 որ յայլ եւ այլ կոյս շարջին .
 Մեքեալ Թումբրս սաստիւ
 եւ ըզպատուար կամբըջին ,
 Իւրաքանչիւր ի մի վայր
 անդրէն զայիս իւր բերէ .
 Քանզի բրդխեն երկոքեան
 ի միոջէ աղբերէ :
 Ապա ի ծովն որ անդուստ
 հիւրամեծար է գեացոյ ,
 Իւրաքանչիւր բուռն հարեալ
 դայ զընկերին իւր հեացոյ :
 Աւ ոչ երբեք ըզնոսս
 ընդունել ծովն խորշի .
 Իայց արեգակրն ծրծեալ
 առնու անդրէն գոլորշի ,
 Ար բակ առեալ ըզնովաւ
 ծրանայ սրպէս շամանդաղ ,
 Թողեալ յերկրի ըզպրդասրն
 եւ զաղտաղտին եւ զանդաղ :
 Օայն մառախուղ ըզլեբամբք
 հիւսիսոյ հողմրն ցանէ .
 Ապա լինին վերքասին
 ձիւն եւ անձրեւ յայնցանէ :

Տիեզերաց այս կարգ է,
 առ որ շեն պէտք վեկայի,
 Ար հանապազ կայ յիբում
 հաստատութեան եւ կայի:
 Յարքայութեան աստ սորայ
 շէք երկպառակ ինչ բնուա,
 Տեւէ յիբում պայմանին
 յոր յառաջնումքն ծրնաւ:
 Ամենայն ինչ ի դարման
 եւ ի մեր պէտքս պաշտի,
 Ո՞րք եւ ջրաշեղջք եւ լերինք,
 եւ ծառատունկ ի դաշտի:
 Ասողքն պայծառ տըրնջեան,
 որ երեւեալ բզցերեկ,
 Արթայ զօղէ եւ դառնայ
 որպէս եռանդն եւ երեկ:
 Ի՞ր եւ քեզ, ով մարդ, այս կարգ,
 այլ կորուսեր դայն վաղուց:
 Գէթ այժմ բզտէր քո ծանիր,
 թող զբզբօսանքս խաղուց:
 Այն որ շարժէն դամենայն,
 եւ ոչ շարժ ի յումեքէ,
 Ամենեցուն տըւեալ կեանս,
 ի գիտութիւն իւր թեքէ:

Արդ եթէ ինքն է միայն
 որ զամենայն ինչ արար ,
 Ապա հարկ է զի իցէ
 էութիւն իմն անարար :
 Աւ եթէ ինքն է բոկիղքն ,
 ապա շունի զոք երէց .
 Աւ ո՞ արդեւք ուրանալ
 զայդ լինիցի ձեռներէց :
 Անշարժական միապէս ,
 անտարրական , անմարմին .
 Ո՞ պատմեցէ զազգ նորա ,
 եւ բղձագուճին զարմին :
 Յազգահամար շմբտանէ ,
 զի չէք իւր ազգ ընտանի .
 Քան զամենայն ժամանակս
 յառաջագոյն գրտանի :
 Օ ի ի նմանէ անգրտին
 եղեւ մարդոյն արարած ,
 Արկինք վերինք եւ երկիր ,
 եւ բոյսն բաւիտ եւ տարած :
 Ո՞ՍՍԻ իցէ մշտաց²⁹ քոց ,
 կամ ո՞ տայցէ քեզ յանօթ ,
 Անեղք իրիք էութեան
 լինել ընդել եւ ծանօթ :

Ասել եթէ յբզգայնոց
 մեզ պարզեւի այդ նըւէր,
 Ենթաութիւն արդարեւ,
 եւ ծաղու իմին թըւէր:

Աչք որ քան զայլ բզգայունս
 համարի մեզ պատուական,
 Իսկանդակէ սակաւ ինչ,
 որ ընդ տեսլեամբ են ական:

Աւ զայն սակաւքն դարձեալ
 ընդ աղօս փոքր ի շատէ:

Աւ ինքն անզօր եւ արկար,
 արագ ծիւրէ եւ վատէ:

Կարգկօրէն ինչ հայթայթանս
 տակ դարձեալ չէ հրնար,
 Թի զայդ ի բնէ առեր դու,
 այն ինչ դեռ եւրս ծընար:

Ի հասանել մեր ի շափ,
 շատեալ ուստեք այլ համբաւ,
 Իութիւն իմն իմանամք
 անեզրական եւ ամբաւ:

Օջրոյ բղմեծ զօրութիւն
 տեսանելով ընդ հանուր,
 Ինդէն առաք բզնորայն
 ի պարանոց մեր զանուր:

Աստ ահամայ խոնարհել
 հարկ է մարդոյ հըպարաի,
 Թեպէտ եւ խիստ իցէ այդ,
 սակայն եւ այնպէս պարաի:
Յաւիտենից զոք Աստուած
 ճանաչեն²⁹ ազգ եւ ազինք,
 Լւ բարբարոսք՝ որոց են
 տուն եւ դադար աւագինք:
Օջրութիւն իմըն ծածուկ
 ընդ տիեզերքս բերի,
 Թըւի թէ փառք են մարդոյ
 սալ նրմա զանձըն գերի:
Թւ: չիք Աստուած, ամբարիշտք,
 մի վայրապար հրապուրեք.
 Ըւասիկ չիք վայր յերկրի,
 եւ ոչ քաղաք³⁰ ինչ ուրեք,
Ուր չիցէ զոհ եւ սեղան
 եւ նուիրական պաշտօնեայ,
 Նա եւ օրէնք պատուիրեն,
 եթէ զաւուրս ինչ տօնեայ:
Յաշտից տեղեք աստ եւ անդ
 եւ թանձրախուռըն մայրի,
 Ի սպաս ուրուք Աստուծոյ
 միշտ ողջակեզ մեր այրի:

Հ անապատորդ անդադար
 եռել զեռել պաշտաման
 Գունակ գունակ նրբորօք
 սսկեղէն տաշտ եւ աման .
Թւէպէտ եւ մարդըն խարեալ ³¹,
 ընդ Լստուծոյ ճրջմարտի,
 Լքարածոյ տայ պատիւ,
 զոր միայն այնքմ պարտի:
Կով որ առ մեզ բառաչէ,
 ունէր պաշտօն եւ տաճար,
 Յեղիպտացւոյ աշխարհին .
 բոցց յաղակելն յայն պաճար,
Օր պաշտէինըն նոքա,
 եւ լինէին կաթոգի,
 Համարէին թէ իցէ
 աստուածեղէն ինչ ոգի:
Օր վրիպական են մարդիկ,
 որ անձանց տեարս արարին .
Սաղբալից խմըն գիմակս
 բապասաւորբս շարին:
Լսլ զայնպիսի ձուլածոյս,
 եւ բղղբօշեալ եւ դարձան
Որք միանգամ խոտեցին,
 առանց պատժոյ ոչ դարձան:

Ա անս այնորիկ Մեզենդասն
 և Սաղմունէս առաւել
 Աշ կարացին ըզպատիտ
 Հայհոյութեանքն քաւել :
 Իսկ Կապանեայ³² և անուն
 քնդ իւր սոսկումքն բերէ,
 Յանդ մերժեցան այնպիսիք
 որպէս վայրի ինչ երէ :
 Ապիկուրեանցն առաջնորդ³³,
 որ և յայն միարս թըւէր,
 Ահա առ մեծն Աբամազդ
 գայ նըւիրել զիւր նըւէր,
 Առ բուժելոյ ըզկարծիս
 մարդկան ըզգից երկիւղէ,
 Ար ինքնակաց անդրստին
 գրնէր զաշխարհ ի հիւզէ :
 Ինդ նորին բանս աւասիկ
 զարմացեալ իմքն մքնամ,
 Քանզի և նա իսկ ասաց³⁴,
 գոյ տեռութիւն և խքնամ,
 Առ որով մարդ տառապեալ,
 որպէս խաղ իմն համարի .
 Նա աւանիկ գոյ, ասէր,
 և այլ ըսկիզբքն շարի,

Վասն զամենայն ինչ ուժգին
 եւ բռնասոր եւ հարուստ,
 Ար զամենայն մեր պատիւ
 եկեալ բառնայ օտարուստ:
 Վառ թագաւոր մեծագոր
 հանդերձ մանկամբք եւ կրնաւ,
 Եւ դուք քաղաքք հոյակապք
 կործանելոյ էք բրնաւ:
 Բայարտիստ աստ անկեալ,
 անտի Վթէնք խոնարհին,
 Եւեր եւ սուր եւ արիւն
 ի Հոռոմոց աշխարհին:
 Բազում շինուածք աւեր կան,
 ընդ որոց փառքս խանդամ,
 Վայրաժառիտ եւ զբրուեալ
 բազմաց մարմին եւ անդամ:
 Արշափ զափնիք թառամեալ,
 քանի բեկեալ գաւազան,
 Ուր քո, Սեմփիս, փայելուչ
 եւ գեղեցիկ աւազան:
 Եւ ոչ մնացորդք այժմ գոն,
 փայլատակմամբ եւ շանթիւ
 Վնկան չքքնաղ հրաշակերաքն
 որ անհամար եւ անթիւ:

Արով պատուել կամէիր,
 նովաւ զանուն կորուսեր,
 Աչ խնայեցին եւ նոցա
 աւեր եւ հուր եւ սուսեր:
 Ուր են նրշանք պարծանաց
 այնչափ կոթող եւ արձան,
 Յանարգութիւն եւ ի ցաւս
 ամենայն փառք ձեր դարձան:
 Օ ի է պատշաճ եւ արժան,
 զի ամենայն մբսեղի
 Սեծ եւ ահեղ զօրութեան
 տայէ պատիւ եւ անդի:
 ԲԵՐՈՒՄՈՍ զք մատուցեալ
 բղջեքսն անդրն պաղէտ,
 Չանմբռունչ կուսն աղաչէ,
 անցուցանել զիւր աղէտ:
 Յածս, ասէ, բղցատումնդ,
 ով ծարաւեալ դու արեան,
 Թող անցցեն վիշաք վրտանդիս,
 որ ի վերայ իմ յարեան:
 Ահա բերի պատրուճակ
 քեզ ի դառանց մատաղաց,
 Արոյ արիւն աւազիկ
 շուրջ բղբազնաւրդ խաղաց:

Տուր ինձ զոր եան արեւսեմ,
 եւ զոր խրնդրեմն աւանդեայ,
 Բայց թէ գառամբք ոչ հաճիս,
 դարձեալ երթամ ես յանդեայ
 Ա՛ծել քեզ ցուլ ըսպիտակ,
 եւ որթ մատաղ նսխաղի,
 Ար հանապազ պատարագ
 աստ առաջի քո յաղի:
 Այ եթէ դու ըզքս խեթ
 ոչ թողուցուս տակաւին,
 Գնում հարեւր պատարագ,
 որով յանցուածքքս քաւին:
 Ի՞նչ առ լաւ եւս հաճերդ,
 յաշտ առնել զիմ նրմանի³⁵,
 Կամ զիմ որդեակ միամօր
 տայցես պատուէր հրամանի,
 Ահա զայն եւքս զոհեմ,
 եթէ ի նուէրդ իմ նայիս,
 Ընազորդին, իս գըթա,
 հաշտեալ արեամբ ընծայիս:
 Ա՛ՅԵՆՏԵՌՆԵՐԻՏԻՍ մայրեաց,
 ասեն, յայս նիշ նահանդի,
 Ար եւ մինչեւ ի մեծ ծովն
 որ է հանդէպ մեր, յանդի,

Բնակեալ նըստին ի վաղուց
 ազգք ինչ անդորր եւ խաղաղ :
 Ար վայրասուն զափափայս
 արարին որջ եւ կաղաղ :
 Սաքա, առն, դից ումէք
 երկիր երբէք ոչ պագին,
 Գի ոչ մեհեանք գոն նոցա,
 եւ ոչ սեղան կամ բազին :
 Չէ արժան գոյզն³⁶ մարդոյ
 որ քեզ եկեալ բարբառի,
 Թէ այդպիսի ինչ տեսի
 յայս կամ յայն նիշ գաւառի :
 Չէ, առեմ, պարտ եւ արժան
 լինել նոցա ունկընդիր,
 Վաւերական վեհայից
 պարտ է լինել ի խընդիր :
 Սի յամենայն բանից դու
 վայրապար զանձրն խաբեր,
 Չեն ճրջմարիտ որ եկեալ
 տան զայդ համբաւ նորարեր :
 Այլ եկ գրեացուք թէ արդար
 եւ ճրջմարիտ են նոքայ,
 Թերեւս ինքնին, ափցես,
 ի նոցա վայրս շոքայ :

Սակայն ազգ մի բարբարոս,
 նա անբողոքայ մանաւանդ,
 Ար ոչ երբեք պահէցին
 զհիւրեանց նախնեացըն զաւանդ
 Արոց դադար եւ հանգիստ
 են անապատ եւ անձաւ,
 Եւ ոչ ուրեք նուաճեցան
 ընդ օրինաց ինչ սանձաւ .
 Ընառաջնորդք, անտերունչք,
 շունին քաղաք եւ աւան,
 Վայրենութեանըն կարգօք
 կամին կեալ հաճ եւ հաւան :
 Ի մէջ բերել զայնպիսիս
 իցէ արժան եւ վայել,
 Ընչափ ազգաց իմաստանոց
 զայդ հակառակ վեկայել :
 Ա ուրացեալքդ, յիրաւի
 խոտիք իբրեւ զանասուն,
 Յորժամ յանտառըս խընդրէք
 ձեզ որ նրման վայրասուն :
 ԲՆԵՑ բարբարոսըն այնօքիկ,
 որ երեքեալ եւ տատան,
 Թանձրը մըթով պաշարեալ,
 այնպէս ելին եւ զատան ,

Ա արին բնածին օրինօք,
 նա աւանիկ ուր թողից,
 Չի եւ երբեմն առնուն ըյս
 յաստուածեղէն նրշողից :
Փեռայն³⁷ զիւր հարսն սիրէ,
 եւ հարսնըն զայր ամուսին,
 Եւ ոչ կարի խուժադուժք
 ըզսէր օրդւոց կորուսին :
Գիտէ ըզգուժ մօր իւրոյ
 մանուկ մատաղ տարեւոր,
 Եւ զազգակից իւր սիրէ
 իւրաքանչիւր կարեւոր :
Պատուեն ըզհայր եւ ըզմայր,
 նա եւ զյաւրայն եւ զաներ,
 Չանգիր օրէնքս բարուց
 դու մի դիւրաւ եղծաներ :
Օյնչ են, ասէ, այդ օրէնք
 զոր անուանէք բրնածին,
 Եւ յգլխոսի բանք պաճուճեալք,
 որ ի բերան ձեր յածին,
Ինձ առասպելք համարին,
 եւ գանդաշանք տրխմարաց :
Ոչ հանդերձեալ դատաւորն
 ահ արկանել ինձ կարաց :

Ա սյեւեցից ես յոր կանս ,
 մինչեւ առցէ զիս տապան ,
 օ ի վասն անձին եւեթ կեամ՝ ,
 եւ չեմ ումեք պարտապան :
 Իսկ քաջութիւն վայրապար
 գիւտք են , առեն , ի հնարից .
 օ որ ես առտէն ի մօտոյ
 կրչտամբեալ յայտ արարից ,
 Աթէ ոչ գիւտք են բանից ,
 զոր առ ի մէնջ լուարուք ,
 Այլ են օրէնք հաստատունք ,
 զոր ձերով զեղծրն վարուք
 Իուք իսկ յանգեարս պատուէք .
 զի զգաստութեան , հաւատոյ ,
 Ինութիւն բզմարգն յորդօրէ ,
 Թէ բզպասիւ քս հատոյ :
 Ա սյրապար սք զիւր շարիս
 Թագուցանել յօժարէ ,
 Աւնի վըկայ կրչտամբիչ
 հանապագօրդ բզշարէ :
 Ի զիսիդ՝ մրտայն ի ներքոյ
 որ իրազեան է անձին ,
 Ար կայ քրննիչ խորհրդոց ,
 ուղղեալ ասեան առանձին :

Ապախառաւորն եւ մատնիչ,
 եւ նենգաւորն դատի .
 Չիք ակն առնուլ եւ թիւրել
 անդ զիրաւունս աղքատի :
 Չարագործ ոք անօրէն
 խորհրդակցօքրն չարեաց ,
 Անասեաց ումեք, կամ այլ ինչ
 սրմին հանդոյն վըճարեաց ,
 Անդէն եւ անդ եւ պատիժ
 պատուհասին հասանէ ,
 Ա ի ըզվրէժ խրնդրելոյ
 յայն մարդակերպ դազանէ .
 Այս ինքրն միտք խրդճականք ,
 որ վաղ եւ ոչ անագան
 Ակեալ ըզքեզ թողուցու
 բազում վիրօք շարագան :
 Աւ ապաշաւրն լինել ,
 զոր ի բնութեան քում ուսար ,
 Կ առաջին դահիճ քո ,
 յորմէ խուսել մի յուսար :
 Անդ ոսկեզօծ ձեղուամբ իսկ ,
 յորում ոչ ինչ պակասէր ,
 Ա ի ժամ եւ եթ վայելել
 ոչ կարէր այն փառասէր :

Սուսեր⁸⁹ կախեալ ի վերուստ ,
 դառն գործէր զայն սեղան ,
 Թեպէտ եւ պէս պէս խորափէք
 անդ առաջի իւր զեղան :
 Տիբերոս կայսրը նեղեալ ,
 սուտակասպառք վայրապար
 Փաղաքշէրով ջանային
 ի բաց առնուլ զայն տապար :
 Բայց են զարմանք , յարքունիս
 ուստի արին եւ շարաւ ,
 Սի թէ դահիճ որ ուստեք
 եկեալ նրմա ընդհարաւ .
 Յանձնէ եւ ոչ այլ ուստեք
 յողոց հանէ եւ հեծէ .
 Զի իրագէտ խիղճ մըտացն
 ոչ առնու ակն ի մեծէ :
 Առանց զեղոց էր հարուածն⁴⁰ ,
 եւ յամենայն ժամ տեւեր ,
 Զի բրոնագոյն էր տանջիչն
 որ հար ըզնա կարեփէր :
 Էղեալ զարբին անմեղաց ,
 որ ծարաւին էր արեան ,
 Յեաղ յիւրոցն շարեաց ,
 որ հակառակ իւր յարեան ,

Ի վհատութիւն կործանեալ,
 զանհրնարին զայն տաղտուկ
 Օտերակուտին իսկ յայանեաց,
 զոր անարգէրն զաղտուկ:
 Ար ի գեպակրս շորջէր
 երիւարաւ եւ ջորեաւ,
 Քան զիւր ծառայս շարաշար
 ձրգձրգեալ ինքն կորեաւ:
 Ըստ օրէնք⁴¹ զան անգրտաին
 եւ յառաջին իսկ օրէ,
 Աչ իշխանաց բրոնութիւն
 բնդդէմ կալ այնքմ զօրէ,
 Աշինչ իւիք եղծ բզնա
 կռայաշտութեանն պատուէր,
 Ար զամենայն ուղղութիւնս
 բնդ վայր հարեալ անպատուէր:
 Հոտմայեցիք⁴² զորս, ասեն,
 ծրնաւ Ըստղիկրն կուտան,
 Ի Ղուկրեանայ գովութեամբ
 ըզգաստութեան սէր ուսան:
 Օրէնքս զայս բնդարոյս⁴³
 ունիմք դրոշմեալ առանձին,
 Ար մեզ զարժանն պատմէ
 մերձաւորաց եւ անձին:

Յայտնաբարբառ եւ մեկին
 յընթանչեի յայս մատեան
 Եւ իմն օրէնս ընթեանումք,
 որ արգելուն եւ ատեան
 Բզգողութիւն եւ ըզգաւ,
 եւ այլ որ ինչ յայս հային,
 Բան զ՛ իկուրգոս եւ զՍողոմ
 կանխաւ օրէնքս կային:
 Ընարգեցաւ հարկինսս^ն,
 մինչ դեռ շեւ եւրս տակաւ
 Գոյին օրէնք շողմնոց
 երկոտասան տախտակաւ:
 Ընդէր, զանպարտն զըրկել
 եղեալ ուրուք ի մրախ,
 Աչ տակաւին բազում ժամս
 ի գործ շարեացն ժրախ:
 Եւ ի ըզնա միտք իւր տանջեն,
 մերժեալ ըզբան իւր սղոք,
 Չեւ հասեալ յունկն նորայ
 դատախազն իւր բողոք:
 Ըրգարեւ խիստ է մարգոյ
 անսալ մըտաց եւ բանին,
 Ար միշտ բզնա ի պարկեշտ
 եւ յուղիզ կարգքս տանին:

Բայց եւ այնպէս ընդ օրէնս
 ըզգաստութեան եւ խրատու,
 Բարանշացեալ Համարի
 ըզնա անձին յուսատու։

Օ ըզգաստութեանըն պատիւ
 ցանկութիւն ինքըն ծանեաւ
 Սինչեւ ծածկեալ ընդ նորին
 ազնրեական հովանեաւ,

Օ այր անըզգամ հրապուրեալ
 կոչէ ի բանքս պատիր,
 Լիով, ասէ, փայելել
 ըզքաղցրութիւն իմ մատիր։

Իսկ քաջութիւն⁴⁵ ոչ այդպէս,
 ոչ նենգութեամբ եւ մանկաւ

Եւ ճըշմարիտըն գեղով,
 որ յուրուք միտքս շանկաւ։

Արդ միայն հայեցուածք
 կըշտամբութիւն են շարաց։

Ո՞ր անօրէն անգոսնել
 ըզնորա գեղըն կարաց։

Եւ յո ոսկի եւ արծաթ
 յառաքինոյն են հեռի,
 Բայց ամենայն զարդ փառաց
 յանձին նորա բեւեռի։

Ըղգաստութեանքն շնորհք ,
 որպէս յեռեալ կարկեհան ,
 Թոր ի դանձուց բղգաստին
 տակաւին ոչ ոք եհան :
 Աբ բզնորին զարգ ագաւ ,
 եւ բզնրչանքն շրգեղ ,
 Համարեցի արգարեւ
 զամենայն փառքս արգեղ ,
 Աբ զամենայն կորուսեալ
 բզնա գըտին մահացուք ,
 Նախանձ բերցուք ընդ նոսա ,
 երանի եւրս տացուք :
 Մի փափկութեան հաճոյից
 եւ գրգութեան քում ցանկար ,
 Փափկասիրին զերծանել
 ի տանջանաց է անկար :
 Մնտաի յուսով վայրապար
 մի յտար կողմքն խուսեր ,
 Թի ի կարի հեռաստան
 գայցէ ըզհեա քս սուսեր :
 Մըացես ի բանա նեղութեան ,
 ի խաւարին եւ յանել ,
 Թի թէ կամաւ եւ թէ ոչ ,
 հարկ է բարւոյն հաւանել :

Բզգաստութեանն բողոջ
 չէ անպատու եւ արուք,
 Բայց թողուցու սովամահ
 բզգոսացեալսն վարուք:
 Յօղ ուսողիչ լեալ բարեաց
 պահէ բզբոյսն դալար,
 Եթէ շեղեր պրտղարեր
 հուր փոխանակ ընկալար:
 ԲՅՄՆԵՆՔՈՒ ձեռին քո,
 ո՛ր ճէր, առեալ ըզհանդէս,
 Յուրաստ լիցնէք տակաւին
 ի գեղեցիկ աւանդէս:
 Մարդ տարապարտ խորհրդոց
 զունկընդբութիւն իւր լայնէ,
 Հեռացուցեալ ըզսիրտ իւր
 յազգական քումբդ ձայնէ:
 Յաճախեցեր վասըն մեր
 զըսքանչելիս⁴⁶ քոց ձեռաց
 Եւ ոչ այնպէս տակաւին
 սիրտ մեր սիրով քո եռաց:
 Ի գործքս քո հայեցեալ
 շառաք զազգումն նորայ,
 Որ մեծաձայն ազգէ մեզ
 քան ըզբարբառ շեփորայ:

Թողեալ ըզհայրըզ գրթամծ
 եւ սղորմամ՝ եւ բարի,
 Սխտեալ երթամք վայրապար
 ըզկրնի տեառն օտարի:
 Թէ ոչ քո քաղցրո խրնամք
 ընդ ճըզնութիւն մեր գրթան,
 Աւանց յուսոյ կորիցուք
 յայսպիսի թանձրո մրթան:
 Սի ըզմեզ, տէր կենարար,
 Թողցես առանց դարմանոց.
 Սինչեւ ցերբ գառնն լըծով
 ընկճեացի մեր պարանոց:
 Ան առ ըզմեզ տեսցուք այժմ
 որչափ կարօզ եմք բաւել,
 Ի ճանաչել⁴⁷ մեր զանձինս,
 Քեզ ընդեղնումք առաւել:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒՒՆՔ

Պ. Ա Ս Ն

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Ե Ր Գ Ո Ց

1. ՄՍՏ եւ թանասներորդի երկրորդի սաղմոսին, որ ասէ. Բայց զի իմ փոքր մի եւս սասանեալ էին ոտք, սակաւիկ մի եւ գայթակղեալ էին գնացք:

2. Նարնիքն՝ որ կարծէին եթէ գամնայն աստեղս տեսանիցեն, Համարեցան այնպէս եթէ ի Համար եւս արկանել կարիցեն զնոսա. բայց իբրեւ ի ձեռն գործւոյն՝ որով գհեռաւորսն տեսանեմք, այլ եւս բազում աստեղք ի յայտ եկին, որ ոչ ընդ տեսեամք ական անկանին, խոստովան եղեն ճարտարք աստեղագիտացն, եթէ առանց Համարոյ են աստեղքն:

3. Մեծութիւն լուսաւորաց թուի եթէ անհնարին առանց Հասանելոյ է. կրօնն, ասեն աստեղագետք, շորիք Հազարաւ չափ մեծ քան զաշխարհս է, եւ Արամազդ ութ Հազարաւ. իսկ արեգական Հարեւր բեր չափ մեծութեան է ասեն, քան երկրի: Անչափ մեծատարած մեծութիւնն, զոր ունին

լուսաւորքն, արգարեւ անբաւ ի խոր-
հըրդոց մտաց իցէ: Գունդ մի է, ասէ
Պաարազիս, որոյ չիք սահման, ամե-
նայն միջավայր է, իսկ շրջանակ եւ ոչ
մի կողմն: Այնպէս եւ առանց հասա-
նելոյ է եւ փոքրիութիւն անասնոց,
զորս տեսանեմք ի ձեռն գործւոյն՝ ու-
րով իրք մանունք երեւին. այնպէս զի
մէք ի միջոցին իցեմք երկուց անեզր ի-
րաց, որոց մին անբաւ մեծ իցէ եւ մեւան
անչափ փոքր, եւ երկոքեան ի վեր են
քան զմարդկեղէն խորհուրդս:

4. Մեղմով եւ առ սակաւ սակաւ
տայ եւ ամփոփէ արեգակն զիւր ճա-
ռագայթան, զի եթէ միանգամայն մի-
ով յանկարծածին ժամաւ ծաղեր ա-
րեգակն, շանային աչք մեր, եւ շու-
նէին ժոյժ մեծապայծառ լուսաւորու-
թեանն, եւ եթէ յանկարծ մտանէր,
բազում երկեւղ ի վաղվաղակին խա-
ւարելոյ պաշարէր զմարդիկ, եւ եթէ
մեծագոյն կամ փոքրագոյն էր եւ կամ
քան զոր են հեռագոյն կամ մօտա-
գոյն, հարկ էր կամ խարշել ի տապոյ
եւ կամ ի ցրտոյ բրտանալ: Ապա ո՞ր
ցէ, որ եւս նմա կշիռ զմեծութիւնն եւ
զբացարձակութիւն եւ զզնացան վասն
մերոց պիտոյից:

5. Թեպէտ եւ մեծամեծս տայցեն
մեզ իմանալ պարք աստեղաց զԱստու-
ծոյ մեծազօր զօրութենէն, սակայն
հարկ է մեզ ընդ սաղմոսերգին ասել,
որ յիննաներորդումն երկրորդում սաղ-

մտայն ասէ : Աքանչեղի եղեն զբռանք ծոփու, սքանչեղի ես դու տեր ի բարձունս : Ախբ նորա՛ որ յանախ ցասմամբ սպառնալիս բարբառին երկրի, որպէս թէ միւսանգամ ոչողել կամօցին, ի տկար աւազոյն խորասկին, եւ թէպէտ եւ անհնարին բարկութեամբն իցէ ծոփ, յորժամ ի ցամաքակէտն հասանիցէ, անդէն մեծաւ պատուով ի բաց կայցէ, եւ խոնարհեցուցանիցէ զայիս իւր առ ի պատուելոյ զհրաման հրամանատարին, որ անդն զբեալ է, եթէ Յայր վայր եկեացես, եւ սլլ մի անցանիցես :

Անդ հայց անկեալ խնդրէին փրկութիւն, եթէ զի՞նչ պատճառք իցեն, որ զծոփ այնպէս արգելուցուն. զի՞նչ սլլ ինչ պատճառք քան զԱստուծոյ հրամանն կայցէ :

6. Պղինիոս ասէ, Բնութիւն մեզ կարի մեծագնի զիւր պարզեւան վաճառէ : Թուի, ասէ, եթէ վասն մարդոյ բնութիւն զայլն աննայն ծնուցանիցէ, մեծաւ եւ խիստ վարձուք հակառակ այնչափ իւրոցն պարզեաց, մինչեւ շինել մարթ իմանալ ազնուագոյն ծնող մարդոյն իցէ եթէ դժնդակ մօրու : Բնութիւնն եղև իսկ մօրու : յորմէ հեռէ մարդն ապստամբ եղև յԱստուծոյ, որում Պղինիոս շէր տեղեակ :

Ի դոյզն ծաղիկս եւ ի փոքրիկ տերեւս, եւ ի տկար թեւս թռչնոց կար-

զեաց Աստուած զյօրինեալ յարդարումն մասանցն նոցա ընդ միմեանս :
 Այլ զԹռչնոց թեւս, ոչ զխոտոց ծաղիկս եւ ոչ զտերեւս ծառոց առանց մասանցն նոցա պատշաճութեան եթող, առ երանելին Աւգոստինոս :

Հիւթն երկրի շուրջ զայ ի ծառս եւ ի տունկս, որպէս արիւն ի մարմնս շնչաւորացն :

7. Ի մտքոյ ազգի ազգի խոտոց, որպէս ակբանի եւ այլ եւս խոտոց՝ որ անարգն թուին, լինի ապակի եւ վանակն եւ պաղպաղակ : Իսկ եղիճն զեղ է, եւ է փշայից, զի առ Պղինձոս, որ զբնութեան ծառսն գրեաց, եթէ բընութիւնն զտունկս կեցուցիչս, զի մի անասունք ճարակիցին, կամ ձեռք ժըպրոհաց կարկառուցուն եւ աւնուցուն եւ կամ թռչունք մեաս ինչ աւնիցեն, ամբացոյց փշովք եւ ետ խայթոցս, զի ի պէտս զեղոց միայն պահէցին : Սակայն հարկ է ասել, եթէ այդ բանք Պղինձոս հանձարեղք են եւ ոչ հաստատունք : Իժող գոչիցէ ակբանն, եթէ անասուն մի ճարակեացի, այլ էչ՝ որ զնայն ճարակի, շտէ նմա : Չեմք ինչ տեղեակ, եթէ ընդէր զայս նիշ տունկ փշովք պատեաց Աստուած եւ զայն նիշ ոչ :

8. Պաղարեբութիւն անկոց տայ զբնծայութիւն զմտաց արարչին, որ ոչ միայն առ ի պահպանութիւն ազգինոցս սկէ, այլ եւ պիտոյից այնչափ շնչա-

ւորաց որ ի ցորենոյն սնանին : Որ կա-
լուածոց տեարքն իցեն, ասեն, եթէ
առատութիւն ցորենոյ չարիք ինն են,
զի ոչ փաճառի, ասեն : Աստուած՝ որ չք-
լտէ յորժամ առ ցանկութեան ազա-
հութեան տրտունջ լինիցին մարդիկ,
յաճախէ զցորեանն որ սխտոյն է մար-
դկան : Իսահակ եղիա՝ հարիւրաւոր ըզ-
գարին, զոր ի Գեղարայն սերմանեաց :
Պղինձոս ասէ, եթէ մի քոս ցորենոյ
առնէ արդիւնս երբեմն հարեւր եւ յի-
սուն. եւ պատմէ իսկ եթէ ոմն յոստի-
կանաց առարեաց առ Ներոն երեքհա-
րեւր եւ փսթսուն հասկս՝ որ ի միտէ
հատոյ ելին, յորմէ ամ զմտաւ, եթէ
չիք յարմոխս, որ քան զցորեան պըս-
զարեր իցէ, զի քան ամենայն արմտեաց
սմա պէտս ունին մարդիկ : Գարձեալ
եւ ժամանակս բազումս պահի ցորեան .
սմանք ասեն, եթէ կերան հաց ի ցորե-
նոյ, որ ի հարեւր ամաց ուրեմն կայր :
Բայց կարի զարմանաց է, զի Պղինձ-
ոս, որ այնպէս ընդ սքանչելիս բնու-
թեան զարմանալ գիտէր, զնոցա զա-
բարիչն մտացաւ : Բայց նորա ի հար-
կէ առ աստուածութիւն անգր անեն
զմեզ, զի որպէս երանելին Աիւրեղ ա-
սաց, Պիղիսոփայութիւն կոչուեմն ըն-
ծայութեան առ հաւատս է :

9. Աիկերոն ընդ թաշնոց իմաստու-
թիւնն զարմանայ. Թաշունք, ասէ,
հանգիստ ինդրեն, ի ծնանել տեղիս
եւ զազարս անձանց, եւ զբոյնսն չի-

նեն, եւ որչափ մարթիցի փափուկա
 գլատական յօրինեն: Չիք ինչ որ ա-
 սանց ամուսնութեան երկուց ազգաց
 ծնանիցի, եւ ամենայն շնչաւոր իրբեւ
 զմարդ ունի հաւս եւ նախնիս: Չիք
 թաշու, ասէ Պողոթնակոս, որ հաւս
 չունիցի, բայց մին միայն, զոր ամենա-
 զօրն արարիչ սասանց իրիք սերման ա-
 բար, այս ինքն զառաջինն զոր յաշն-
 շէն ամ յինչ:

10. Յորժամ տաղնապ ինչ ուսուեք
 հասանիցէ, յայնժամ կարի երկշտարն
 զօրանան: Մարին իսկ գոռալ ընդ մար-
 դոյն կամի: Բայց գութքն կատարին
 վաղվաղակի, իրբեւ ձազքն չունիցին
 պետս օգնականութեան: Հարք եւ որ-
 դիք այնու հետեւ ոչ գիտեն զմիմեա-
 նքս: Պղինիոս յայտ ասնէ եթէ մը-
 կունք ջամբեն կերակուր հարց իւրեանց
 ծերացելոց հիմօրէից:

11. Ի գիրսն՝ որ հանգիստաւեան կո-
 շի, ի քառասներորդ եւթներորդ ճա-
 սին գտանին քանք ինչ՝ որ արժանի իսկ
 պատմելոյ են: Եթէ չհամարեսցուք,
 ասէ, եթէ էութիւն իմն՝ որ ի վեր քան
 զամենայն իցէ, անեզր իմաստութեամ-
 բըն վարիցէ զմեզ, զիսորդ մեկնեսցուք
 զհամեմատութիւնն՝ որ ի քաղաքս մե-
 ծամեծս կշիռ ի մէջ նոցա որ ծնանի-
 ցին եւ մեռանիցին, գտանի, եւ ի մէջ
 պատանեկաց եւ աղջկանց, որ գայցեն
 յաշխարհ: Ո՞ւր այն որ իցէ, որ իւրա-
 քանչիւր ազգի ճշգիւ գտակաւ զթիւ

այնոցիկ՝ որ կոտորեցանն, անդրէն լե-
նուցու. կամ ո՞ր զայնչափ մարդիկ՝ որ
նորոզն անիցեն, հասարակ յարուս եւ
յէզս բաժանիցէ: Դիպուածոյ ինչ պա-
տահարք այնպէս անվրէպ հանապազ
հասարակակշիռ զկշիռսն ունել շկարի-
ցեն: Եթէ ոչ տեսուչ որ գլխաւոր կայ-
ցէ, որ զամենայն իրս կարգիցէ, մերթ
անհնարին բազմամային մարդիկ, եւ
մերթ յանապատ անմարդի լինէին քա-
ղաքքս մեր. երբեմն, որպէս Փղորտան
ասէ, արք յանախէին, եւ երբեմն կա-
նայք բազմամային: Չնոյն խորհուրդ
մարթ է եւ զամենայն ազգաց արարա-
ծոց խորհել, որոց կենդանութիւն գու-
ցէ, որ անդատին ի հինգ հազար եւ
աւելի եւս ամաց պահին: Եթէ ունե-
աք դրով զհամար անասնոցն՝ որ ամե-
նայն ուրեք ի ցամաքի կոտորիցին, յի-
րաբանչիւր անասառս իսկ եւ ի վրա-
շեղջս եւ ի լերինս, քանի ընծայու-
թիւնս զարմանալիս շէր մարթ ի նասս
գտանել զուրուք տեսութենէ, որ զա-
մենայն սա հասարակ զարմանիցէ:

12. Որպէս ի տունկս, նոյնպէս եւ ի
ծննդականութեան անասնոցն գտա-
նին նոյն խորհուրդք արարչին, որ սկէ
ոչ միայն զի ազգի ազգի ազգքն նոցա
պահիցին, այլ զի եւ զարմանք եւս լի-
նիցի նոցա: Փորրիկքն եւ անասազք՝
որ կերակուր լինին աւագաց, քան զայլս
բազմածին ծնունդս ունին: Եթէ զա-
զանք վայրենիք իբրեւ զանասունսն՝ որ

Համբոյցրս եւ ընդելուծիւնս ընդ մար-
դոյն ունին, բազմանային, մարդիկ վաղ-
վաղակի շինեկին այլ եւս տեսարք եր-
կրի: Այն բան է եւ վասն մարդկան.
Հանդէս լինալ յանդղիացւոց աշխար-
հին, գտաւ զի գրեթէ նոսին շափով
մեռանին մարդիկ եւ ծնանին. այնպէս
զի յորժամ ազգ մի անցանիցէ, մեռն
գայցէ, եւ չէ մարթ երկրի, ոչ կարի
իմե խճողել մարդկաւ եւ ոչ յանապատ
լինել:

13. Մատենագիր ոմն անդղիացի յազ-
գէ, որ ընդ նորինչ կարծիս ախորժէր,
ասաց իսկ եթէ թռչունք՝ որ շուօք
յաշխարհէ յաշխարհ չրկին, ի յուսինն
երթան: Սակայն ստոյգ է, եթէ բա-
զումք զձոփս Հատանեն անցանեն, այլք
ի սորս եւ ի ծակս փմաց բունեալ նստին:

14. Բնութիւնն, ասէ Պղզինիսս, ոչ
ուրեր այնպէս կատարեալ է, որպէս
սիրս մանունս, զի բնութեանն մեծու-
թիւն, որչափ ի նեղ ինչ ամփոփիցի,
այնչափ առաւել զարմանալի լինիցի. զի
ի մի վայր գայցէ, եւ որպէս յամուր
ինչ յանձուկն անկանիցի: Զարմանամք,
ասէ, ընդ շինուածաձեւ եւ ապարա-
նազարդ կերպարանս փղի, բայց որպի-
սի կատարումն ի փոքունսն եւ ի շնչինս
ոչ գտանիցի, որ առանց Հատանելոյ իցէ:

15. Թէպէտ եւ ասելի իցեն միջատ-
քրն, զի փնասակար եւս են արդեանց
երկրի, սակայն կարի զարմանալի է ա-
բար նոցա: Արիտառեղէս յառաջ մա-

տուցեալ ասաց, եթէ ազգ՝ որ խեցե-
 ճորթքն կոչին, շունի աշս: Այլ գոր-
 ծիք՝ որով մանուկքն երեւին, զայս փրկւոյ
 ազգեցին: Եղջեւբքն խղունջնաց ջիղք
 իմն են, ի գլուխս եղջերացն կան հաս-
 տատեալ աչքն. զայս ասնն բազումք
 ի մտադիր քննողաց: Ահաք երկմիտ իմն
 են անտի, նոյնպէս եւ վասն շտեմա-
 բանացն մրջեան. ապա ուրեմն երկրա-
 նութիւն է ի մէջ այնոցիկ, որ այնպի-
 սեացն միտ դնիցեն: Ի հինգերորդումն
 երկոցս ճատեալ եթէ անդէտ եւ ան-
 տեղեակք ենք անճառ ճառիցն բնու-
 թեան, ասացի եթէ զգործս ինչ բը-
 նութեան գիտեմք, եւ ոչ բնաւ զպատ-
 ճառսն: Եւ գործքն իսկ ոչ ստոյգ ինչ
 իցեն, զի Աստուած եւ մեզ աշս զի նո-
 քք փարիցիմք, եւ ոչ զի գամենայն
 գնորս արարածս տեսանիցեմք: Տեսա-
 նել տեսանեմք, բայց այնչափ, որչափ
 բաւականք իցեն, առ ի գիտելոյ զա-
 բարչագործն եւ ընդ այն զարմանալոյ:

16. Ասի եթէ մրջիւն զհասն եւս
 կտրէ զի պահեսցի ի նեխոյն, որ ի հիւ-
 թոյ խոնաւութենէ լինիցի: Ազգո-
 ւանդոս ասէ եթէ տեսեալ իսկ է զըշ-
 տեմարանս մրջեանն: Դերհամ զայլ
 եւս բազում իրաց զարմանալեաց ըզ-
 հանգամանս պատմէ: Սակայն Ռեոփ-
 մուր յայտ իմն առնել կամի, եթէ մըր-
 ջիւն նմերայնի ի քուն կայ, եւ բնաւ
 ոչ ուտէ. իսկ հասցն զորս կրէ տանի,
 լինին ի պէտս եւ յորինուած շինուա-

ծոցն իւրոց, եւ սոսկին աւաստիկ կործանին ամենայն մատանքն եւ շտեմարանք նոցա: Բայց թէպէտ եւ այդ յայտնի եւ երեւելի ամենեցուն իցէ այժմ, սակայն մարթի ըստ նախնեացն կարծեաց խօսել, որ յայտնի իսկ է, ոչ միայն ի Սողոմոնէ, այլ եւ ի բազմաց, որ բնութեան միտ եղին: Եւ եթէ չիցեն միջեանն շտեմարանք, բայց եւ այնպէս հարկ է զարմանալ ընդ շինուածսն, որ յայտնի իսկ ընծայութիւն է իմաստութեան նոցա, որով զհամդերձելոց ինչ իրաց փոյթ յանձին ունիցին: Գարձեալ Գերհամ խօսի զանասնոց ինչ փոքունց, որոց ժողովեալ համբարս բաւական իւրեանց զարմանիցն ի ժամանակս ամարայնոյ, ձմերանի բայացեալ կան ընդ երկրաւ:

17. Վիրգիդիոս յաճախ բազում ինչ կցկցէ վասն մեղուաց, այլ որ ինչ յայտմու քննչացս պատմին, կարի իսկ նորանչան են. ճառքն Մարադղեայ եւ Ռեովմուրեայ քան զՎիրգիդեայն առաւել զարմանալի են:

18. Ասել եթէ ամենայն ինչ վասն մարդոյ եղեւ, է նշմարիտ եւ չէ: Չի ոչ ամենայն ինչ ուղիղ վասն մարդոյ եղեւ. քանզի եւ չէ իսկ տեղեակ մասին ինչ երկրին բարեաց. այլ ամենայն զոր երկիր ունիցի, կամ առ ի զեղեցիութիւն եւ կամ առ ի պահպանութիւն նորս է. եւ յայս միտս ամենայն ինչ կողմնակի իմն ի դէպ զայ մարդոյն:

եւ վասն զի նա միայն յամենեւին՝ որ
ենն, մտաւ որ եւ բանաւ որ է, եւ մտօքն
եւ ճարտարութեամբն զոր ունի, մար-
թի իւր զամենայն բարիս երկրի սեփա-
կանել, յիրաւի թագաւոր կոչի:

19. Այլ ընդդէմ կան, անասունք
ինչ են, ասեն, որ ուղղորդ գնան իրրեւ
զմարդ, եւ ձուկն մի է, ասէ Գաղիա-
նոս, որ միշտ ընդ երկինս պշուցեալ
նայի: Գարձեալ եւ զթռչունս որ եր-
կայն պարանոցս ունին, ի մէջ բերեն,
որք եւ զիւրաւ, ասեն, քան զմարդ
ընդ երկինս յառեալ հային: Մանկուոյ
քանք են, որովք հակառակն կան, զի ոչ
եթէ մարդոյ միայն տալ զայնպիսի ա-
ռաւելութիւն կամօրջիմք, նա մանա-
ւանդ աչք նորա թուին եթէ առաւել
վասն ի խոնարհ, քան ի վեր նայելոյ ա-
րարան, զի վերին արտեւանունքն քան
զներբինսն մեծապոյնք են. այլ ասեմք
եթէ միայն մարդոյ ողնայարն կից ընդ
ազդերաց սակերսն ի վեր կոյս ուղղեալ
է, իսկ անասնոց ողնայարն կորացեալ
ի խոնարհ կախի: Ապա ուրեմն ուղղոր-
դքն զիր, որ կարի ազնուագոյն է, բնու-
թեան մարդոյն է. եւ Ովիդիոս յիրաւի
յառաջնուրեմն յայլակերպութեանցն ա-
սաց. Ասկերս բարձունս ետ մարդոյ, եւ
հրամանս ետ ընդ երկինս նայել, եւ կան-
գուն կալ եւ ընդ աստեղս պշնուլ:

Այլ մանկունք, ասեն, ի շորք ան-
կեալ յոտս եւ ի ձեռս սողին: Այս առ-
տկարութեան, եւ վասն զի երկու սիւն-

քրն՝ որոց անկ է բառնալ կրել զմար-
մինն, չեն տակասին հաստատունք :

20. Անդամք բազումք են մեր որ ընդ
անասնոց հասարակ են, բայց գտն եւ
բազումք որ չեն պատշաճ, բայց միւսմ
մեկնակ արարածոց, որ ընդ երկինս նայ-
իցի, կանգուն գնացցէ եւ խօսիցի, այ-
լովքն հանգերձ : Այսպիսի են մասունք
ճակատուն եւ ձեռացն եւ քանաւոր խօ-
տարանոց : Գաղիանոս միտ եզեալ զի
գիշակեր գազանք, որ միշտ զշողիղ ու-
ակն, մազիլս սուրս եւ սաստիկ ժանիս
ունին, իսկ մարդոց եղջնգունք հարթք
են, եւ երկու միայն ատամունք մեծա-
մեծք աստի եւ անտի, ասէ . Բնութիւն
ճարտար գիտէր եթէ քաղցր եւ մար-
դասէր լինելոց է մարդ, որ ոչ ի մար-
մնոյն, այլ ի հանճարոյն հնարիցի իւր
զօրութիւն :

21. Բարբառք՝ որ սաղյո նշանակ են
խորհրդոց, մարդկան միայն տուան :
Բազումք յանասնոց գործիս ի բարբա-
ռել իրելու զմեզ ունին, որք եւ ի կըր-
թելոց եւ ի սովորեցուցանելոց, որ սօ-
վորեցուցանելք գնտա, ուսանին բար-
բառս, այլ այն նմանութիւն միայն է .
զի բարբառք նոցա զոր բարբառիցին,
ոչ են նշանք խորհրդոց նոցա :

23. Կրկուս աշս ունիմք, այլ ոչ կըր-
կին երեւին մեզ իրք . եւ այն վասն այ-
նորիկ է, զի յորժամ մին փնտսիցի, մե-
սքն գնորին պէտան վնարիցէ : Սարգս
աշս շորս, վեց եւ ութ ունին . եւ զի

առանց պարանոցաց են եւ շարժել ըզ-
գլուխս իւրեանց չկարեն, բազում աչ-
քն ընուն զտեղի շարժման պարանո-
ցացն : Խորհուրդք արարչին յամենայն
իմիք նշմարին : Ասան պնորիկ եւ ման-
կան մատաղոյ, մինչ զեռ ընդ ջերմ կա-
թամբ մօրն իցէ, ոչ զան ատամունքն,
զի եթէ մինչ զեռ ստնդիացն իցէ, զայ-
ցեն ատամունք, այն ի վնաս եւ նմա եւ
ստնտուին լինիցի :

23. Յորժամ խօսելն կամիցիմք, սր-
շափ լեզուն եւ շթունք եւ թորք շար-
ժիցին : Յորժամ ի հեռաստանէ ոք կամ
ի մօտոյ պնուլ կամիցի, եւ բիրք աչացն
նոյնպէս ըստ նմին համեմատութեան
ձկտին եւ ամփոփին. որ ոչ մերովք ինչ
կամօք գործին : Եւ թէպէտ եւ մարթի
ու մեք իւրովք կամօք մեղմով կամ ա-
բազ արագ տալ եւ առնուլ զշունչն,
սակայն ի քունն լինել յանդէտս յան-
կամս ծծեմք զօգս. որով յայտ առնի,
եթէ ոգիք որ իշխանութիւն ի վերայ
մարմնոց ունին, ոչ յանձանց ինչ զայն
իշխանութիւն ունիցին, այլ յու մեքէ՝
որ զօրագոյն քան զնոսա իցէ :

24. Սովոր իմն են մարդիկ հանապազ
նորանեւս իմն նորագել. այլ Եպիկու-
րայքն թուի եթէ գլեն իմն նովին : Ա-
ծէին նորա զմտաւ եթէ զիպուածոյ ինչ
պատահարաց արարեալ իցէ զամենայն.
եւ թէ մասունք մերոց մարմնոց ոչ ի
պէտս ինչ կարգեալ իցեն, այլ մեք մե-
զէն կարգեցաք զնոցա պէտան, զի մեք

իսկ գտար զնոսա . եւ թէ նախ մարդիկ ծնան յերկրէ՝ որ ջեռաւն յարեգակնէ : Երկիր, ասեն, ի մանկութեանն յգանայր եւ ծնանէր մարդիկ եւ անասունս, եւ յետոյ, ասեն, եղևւ ամուլ . զոր օրինակ դիպիցի կանանց յորժամ պառաւիցեն : Այս կարծիք, որ յեգիպտացւոց աշխարհին սկսաւ, թուէր առաջնոցն եթէ մերձ ի ճշմարտութիւնն իցէ, ի պատճառս գորտոցն զորս համարէին եթէ յերկրէ բղիթիցեն յանձրելոյ ժամանակի : Մեր փիւսկեան փիղիսոփայք ուսուցին մեզ ծաղր զնոցա մտութիւնն անել :

25. Չարիքն՝ որ ի բնութեան եւ ի բարս են, ետուն պատճառս առաջնոցն երկուս արմատս զնելոյ . զնոյն առեալ եւ մանիքեցւոց կցկցեն : Չէ մարթ պատասխանի անել այնմ զոր ասենն, բայց կրօնիքն քրիստոսնէից : Բայիզոս՝ որում հաճոյ թուեցաւ այնմ լուծումն անել ի խօսան զոր ընդդէմ մանիքեցւոց եւ մեզնէից արարեալ է, խօսառվան լինի եթէ շմարթի այնմ անել պատասխանի, բայց միայն ի ձեռն յայանութեան՝ որ մեզ զանկարգութեանցն զպատճառքս ուսուցանիցէ : Ես ինքնին զնոյն յանդիմանութիւն եզից ընդ աստուածականն ի հինգերորդումն երգոցս . բայց զի կայ մեզ պատասխանի անել նոցա որ անաստուածքն են ի ճառիս՝ որ առաջի կայ, շատ եւ բաւական համարիմ ցուցանել նոցա, եթէ ոչ յանկարծ

ինչ ի գիպաց է աշխարհս, եւ անկարգութիւնք որ երեւինս, ոչ են խափանիչք առ ի շնանաչելոյ ընդ բնաւ զգլխաւորն իմաստութիւն: Թերակատարութիւնք երկրի առաւել ի հասարակաց ապականութենէ անաթ են, որ եղևն ի ջրհեղեղէ. որպէս ասելոցն եմ ի հինգերորդ երգս: Այլ բազում անգամ որ փաստակարքն կարծին, առնին օգտակարք. յօձից լինի թերիակէ, եւ խնդակոթն գեղ է:

26. Գեարք եթէ ի գոլորշեաց թանձրացելոյ կամ յանձրեաց լինիցին, որպէս Գերհամն ասէ ի գիրսն՝ որում փիւսկեան աստուածխօսութիւն անուն եղ. եթէ ի խոնաութենէ որ ձգին եւ ծծի ի ծովէ, եւ եթէ այն ամենայն պատճառք միանգամայն ի միասին ընթանայցեն, ընդ այն ոչ որ երկմտիցէ եթէ առաւել լերինք գործակից յայնպիսի իրս գտանիցին: Երակք եւ սորք մեծամեծք որ են ի վերայ երեսաց երկրի, իբրեւ ակղիք ինչ են, ընդ որս քամին ելանեն ջուրք:

27. Պազոսն եւ Ռոզանոս եւ Ռենոս գեարք ունին զակունս իւրեանց ի լերինս Աղպից, եւ երկու յեօնքն անգասին ի միջէ լեռնէ ելանեն:

28. Գիտել մարդկան զանբովանդակականն անաթ է, ասէ Ղոկբոս, զի յայն որ բովանդակին յաւելուլ ինչ կարող են: Գեսկարաէս, եւ նախ քան զնա Պլատան եւ Աիկերոն ասացին, եթէ

ընդարդյա բնութեամբ գիտեմք, եթէ է ինչ՝ որ անբաւ եւ անբովանդակ է: Այլ կարի իսկ քաջ. ապա թէ ոչ ուստի գիտեաք, եթէ բովանդակելի են իրք՝ որ երեւինս. զի յայնմանէ՝ որ անբաւն է, յայտ առնի այն՝ որ բովանդակին. որպէս սակաւն յառաւելոյ անտի հանաչի:

29. Այլ ուրեք երբեք դառաւ ազգ, ի նոր աշխարհին իսկ, որ շունիցի պաշտօն կարգեալ ի պատիւ աստուածութեան. եւ զայս միարան հաւանութիւն ամենայն ազգաց պարտ եւ պատշաճ է, որպէս Աիկերոն առէ, իրբեւ զբնութեան ինչ օրէնս համարել:

30. Այս այն է զոր առէն Պղուտարքոս, եթէ Գաանիցեա զու քաղաքս որ առանց պարսպաց, առանց թաղաւորի եւ առանց թատերաց իցեն. սլլ ոչ որ առանց դից իցեն, որոց եւ զոհք եւ նուերք մատչիցին զի բարիք մարդկան լինիցին, եւ շարիքն հեռանայցեն:

31. Չոյն եւ Աիկերոն իսկ առէ, Բազումք զգիցն ոչ ուղիղ իմանան, սակայն ամենեքին միարանք են, եթէ զօրութիւն իմն եւ բնութիւն աստուածեղէն զուցէ: Անապաշտութիւն, զորմէ յերկրորդ գիրս ճառեցից, յայտ յանգիման ցուցանիցէ, եթէ մարդիկ զաստուածութենէ շեղեն երբեք երկմտ, նա նմին հանապազ ի խոյզ եւ ի խնդիր լինէին. սակայն ընդ զննականս բեւեռեալք, աստուածեղի իմն համարէին

զայն ամենայն, որ ինչ զգայնոցն զարմանալի թուէր:

32. Մեզենտիոսն զդիսն անգոսնէր, եւ էր, ասէ Վիրգիլիոս, բանակալ զոր ամենեքին ատէին, եւ խորշէին զարչէին ի նմանէ: Սաղմոնէան եւ Կապանոս, ասեն վիպասանք, վասն ի դիսն ամպարչտելոյ ի հրացան բարկութենէ սատակեցան: Պրոտագորաս եւ Պրոտիկոս նոյնպէս սպանան վասն հայհոյութիւն զգիցն խօսելոյ. զնոյն բարուրս առնէին ի սպանանել զՍոկրատէս:

33. Դիոկղէս տեսեալ զԷպիկուրոս ի մեհենի ուրէք, աղաղակեաց եւ ասէ. Ոչ երբէք այնպէս մեծ զԱրամազդ համարեցայ, որպէս այժմն զԷպիկուրոս առ նորա ծունգան կայ:

34. Զօրութիւն իմն ծածուկ զիրս մարդկեզէնս ջախջախէ, եւ զգեզեցիկսրն եւ զսաստիկս կոխան առնէ, եւ թուի թէ ծաղր իմն առնիցէ:

Այս բանք Ղուկրեանայ են, զորս Էպիկուրոս ետու. զԷպիկուրոս մատենանքն կորուսեալ են, յաշակերտէ անտի նորա միայն մարթիմք ճանաչել զվարդապետն: Այնպէս զարմանալի է այդպէսն խոստովան լինել Ղուկրեանայ, մինչեւ տմանց պնդել իսկ եթէ զտարրեզէն զօրութենէ ասաց, որ չիցէն մտաւոր: Այլ Բայիղոս չէ ի նոյն խորհուրդս որ ասէն. Աւասիկ փիղիսոփոսն կամակոր յամառութեամբ ուրանալ զինամպիալութիւն ժափ, եւ

զամենայն համարի ի խառնիխուռն շար-
 քելոյ մանրամազն փոշոյ. սլլ փորձն
 ստիպէ զնա զի առանձին ինչ հանգա-
 մանս ճարտարութեան հնարիցի առ ի
 գմեր պատիւ քակելոյ: Նմին իրի զօրու-
 թիւն իմն ծածուկն՝ զոր սակն, ընծայ-
 ութիւն հաւանութեան ընդգէմ իւրոյ
 անձինն է:

35. Ի մէջ ամենայն ժողովրդոց աշ-
 խարհի մարդիկ զիւրեանց նմանիս զե-
 նուին: Մարդ խոսովեալ ի մտացն խըղ-
 ճէ, եւ հայեցեալ յաստուածականն ի-
 բրեւ ի թշնամի, կարծեաց եթէ չէ կա-
 րող զածուցանել զնա զոհիւք զորս սո-
 վոր էին մատուցանել. հարկ իմն եղև
 զարխն մարդկեղէն հեղուլ, առ յա-
 զերս անելոյ:

36. Բայիզոս՝ որ ի զիրան զոր վասն
 աստեղաց գիտաւորաց գրեալ է, բննէ
 իմն եթէ անաստուածութիւն իցէ շար-
 քան զկապալաշտութիւն. ինչիր՝ որում
 չորք տումարք աւելորդ էին. առ ըն-
 ծայեցուցանելոյ՝ եթէ մարթի թէ իցեն
 անաստուածք, զոմանց դոյզն մարդոց՝
 որոց տար աշխարհս հասեալ էր, ըզ-
 վկայութիւն ի մէջ բերէ: Թեպէտ եւ
 այն վկայութիւնք ճշմարիտք լինէին,
 զինչ ինչ մարթէին ընծայեցուցանել:
 Ար վայրենին է, իբրեւ զմանուկ է խակ
 եւ անմիտ:

37. Մանգանիոս սակ, եթէ բարբա-
 րոսացն մարդակերաց առաքինութիւն
 յերկուս օրէնս կայ, զի ժիր եւ քաջ է

պատերազմի իցենն եւ զիւրեանց կանայս սիրիցենն:

38. Մեծ զօրութիւն է, ասէ Աբիւերոն, խղճի մտացն յերկոցունց կողմանց, զի մի երբեք երկիցենն, որ ոչն մեղան ինչ, եւ զպատիժ պատուհասին հանապազ առաջի աշաց տեսանիցենն, որք մեղանն:

39. Գամեկղէս ողորիչ Գիսնիսեայ բռնակալի երանի տայր նմա. այլ շքինաց նա դքանսն, իբրեւ հրաւիրեալ յիշխանենն ի խրատունս, եւ նստեալ իբրեւ զնա ի դահոյս շքեզս, ետես զի սուսեր մի կշիռ ի վերայ գլխոյն զառիանոյ միտէ կտխեալ էր: Անտի իսկ եկն յասել Որատիոս, եթէ Որոյ սուր ի վերայ պարանոցին կտխիցի, ի զուրջանայցենն ազգի ազգի խորտիկքն ըզբազր ճաշակսն ճաշակեցուցանել:

40. Տակիտոս ասաց. Չբռնաւորաց սիրտս եթէ բանայր ոք, տեսանէր, զիւրից հարեալ եւ արորեալ են, զի շարիքն իսկ իւրովի ի տանջանս շքիցին:

41. Եթէ երբեք ի փոքրսոքայութեան շահեցաք ինչ, հարկ է թէ քաջ հաւանեալ իցեմք, զի եթէ եւ ի դից եւ ի մարդկանէ ծածկել կարացուք, սակայն ոչինչ ազահութեամբ, ոչինչ անխրատութեամբ, ոչինչ անպատահցանկութեամբ, ոչինչ անժուժկալութեամբ գործել արժան իցէ: Աբիւերոն է՝ որ սակայ յեղյեղու, եթէ ոչ վասն հատուցմանցն կամ վասն պատժոց, այլ

լաւութեանց վասն պարտ է բարեգործքս լինել: Եւ ասէ իսկ, գրեացուք եթէ որ կարիցէ, շարժելով միայն զմատուան, լինել տէր կտակի մեծատանց, արժան ինչ իցէ զայն աննել, թէպէտ եւ գիտիցէ սաղոյ գեթէ չէ որ կասկածելոց, եթէ այնպիսի ինչ զազանիս գիտիցէ: Եւ ասէ թէ բնաւ չէ արժան. եւ գեղեցիկ իմն ի նոյն յարեալ ասէ, եթէ որ բնոյ այս զարմանայցէ, խոստովան լինիցի, եթէ զինչ որ իցէ այր լաւ չգիտիցէ:

42. Առ Հոռոմնո՛քն՝ որ պանծային եթէ Արեւի եւ Աստղիկան որդիք իցեն, մինչ չեւ եւս օրէնք ինչ վասն չունացելոց գոյին, Ղուկրեանայ վիշաքն՝ որ ետուն զթագաւորսն ի Հոռոմոց քաղաքէն հալածել, անուանի զնորին առաքինութիւն գործեցին: Տիտոս Ղիւբոս ասէ զնմանէ նախ քան զանձինն աննել այսպիսի ինչ բարբառեալ, եթէ Մարմին է միայն որ ապականեցան, ոգին անպարտ է: Ապա զի՞ է զի գիւրովին երթայցէ, որպէս երանելին Աւգոստինոս ասէ: Յերաւի գովեցաւ զի ջաւեաց նմա, այլ ոչ զի անձինն արար:

43. Կիկերոն վասն բնական օրինաց իւրով նարտարարանն խոսողութեամբ մշմարտագոյնս նառէ: Ճշմարիտ ինչ օրէնք, ասէ, յամենեօն սփռեալ են, հաստատունք, մշանօնեականք: Զօրէնս զայս ի միջոյ բառեալ չէ արժան:

եւ ոչ հատանել ինչ անտի օրէն է, եւ
 ոչ համօրէն անհետ առնել մարթի, եւ
 ոչ իսկ կամ ի ձեռն ծերակուտին, կամ
 ի ձեռն խառնիճազանճ աակին գերծա-
 նել յօրինաց անտի կարօղ ինչ եմք :
 Եւ եթէ չգոյին ի Հոսմ օրէնք գրեալք
 վասն խարգաւանութեան, ոչ վասն այ-
 նորիկ հակառակ այնց օրինաց մշանջե-
 նաւորաց չէր բանութիւնն՝ զոր Տար-
 կինիսս ի վերայ Ղուկրեաեայ ամ : Չի
 բնական օրէնք՝ որ ի միասն անկեալ են,
 եւ յուղղութիւնս յորգորիցեն, եւ ի
 յանցանաց զգուշացուցանիցեն. որ ոչ
 յայնժամ ինչ սկսաւ օրէնս լինել, յոր-
 ժամ գրեցաւն, այլ յայնժամ՝ յորժամ
 առն սկիզբն լինելոյ. արդ ընդ աստու-
 ծեղէն մտաց առ սկիզբն լինելոյ :

44. Մեախոս նենգաւոր եւ Տարկի-
 նոս անապօրոյն զօրինօք ինչ գրելովք
 շանցին, զի ի Հոսմոնց քաղաքին տա-
 կաւին օրէնք ոչ գոյին : Պարտաւոր ե-
 ղեն նոքա յօրինաց անտի՝ որ մշանջե-
 նաւորն առանց չըջելոյ է :

45. Արպէս ի վեցերորդ երգս ասելոյ
 եմ, առանց քրիստոնէութեան կրօնից
 չիք բնաւ ճշմարիտ առաքինութիւն-
 բայց եւ այնպէս առ հեթանոսօքն իսկ
 չունել ինչ որով որ զանձն ըստգտա-
 նիցէ, չլինել անձին իւրում իրազեա,
 ոչինչ իւրք մնասու գեղնել, տայր Ա-
 բրիտիգեայ ճաշակել գերանութիւնն՝
 զօրոյ կատիգինա առնուլ զճաշակն ոչ
 կարէր : Այլ Բրուտոս, իրրեւ անձին

առնէր, բարկացաւ, ասե՛ն, առաքինու-
 թեան յոյժ . մինչեւ աղաղակել իսկ եւ
 ասել . Ո՛հ էքդ եւ թշուառականդ, դու
 անուն լոկ ես, եւ ես ծառայէի քեզ որ-
 պէս թէ արդիւնք ինչ էիր դու . այլ
 զչափ անու՛մ զի դու բախտին ստրուկ
 ես : Բրուտոս՝ որ առաքինութիւն ըզ-
 վայրենական սէր ազատութեան հա-
 մարէր, իբրեւ ետես՝ զի որք Մնասնի-
 նեայ կողմն էին, յաղթեցին, առ յու-
 սահատութեան այգպէս խօսեցաւ .
 Բայց իբր մարտիցի ասել, եթէ ա-
 ռաքինութեան ի սպասու կայր նա, որ
 եւ զկայսր զիւր երախտաւոր նենդ
 գործեալ սպանանէր :

46. Իբրեւ մարդն ի զնին տեսլեան
 բնութեան մատչիցի, կամ ընդ իւր ան-
 ձըն հայիցի, ընդ սր կոյս եւ զաչուն ա-
 ծիցէ, Աստուած գայցէ յանդիման լի-
 նել նմա : Իսկ փիղիսոփայքն կամ ըզ-
 տարրեղէնս միայն տեսին, կամ վասն
 զի մի ինչ զսխաւ եւ զնիւթ եղին, զԱս-
 տուածն եւ զբնութիւն եւ զողի ինչ
 աշխարհիս շփոթեցին . եւ կամ զամե-
 նայն խառն ի խուռն իմացան : Զգայ-
 ունք մեր միայն ի տարրեղէն իրս ածեն
 զմեզ . եւ միտք ընդ զգայունսն բեւե-
 սեալք զժուարաւ ընդ հոգեւոր իրս
 ընդելնուցան : Ապա չէ մարթ, որպէս
 աստուածականքն կամին, եթէ միտք
 միայն կանոնք մեզ լինիցին . ոգիքն ար-
 գելեալք ի խաւարչուտ բանտի այլով
 իւրք լուսով կարօտանան :

47. Եթէ ի ճարտարութենէ հերձլոյ զմարմինս ի միա առնումք զմեծաբանչ իմաստութիւն զարմանադործն Աստուծոյ, որոյ այնպէս գեղեցիկ զմարմինան կազմեալ է, ապա որչափ եւս առաւել ի գիտելոյ անտի զմերոց անձանց թշուառութիւն եւ զմեծութիւն: Ուսումն պատշաճական մարդոյն մարդն է, սլլ զսմանէ անփոյթ առնեն մարդիկ. նմին իրի ասաց Պասքազիս. Որովհէտեւ իմաստութիւնք ճարտարութեանց՝ որ զճառսն սեթեւեթեալս բանիւք ի մէջ մատուցանիցեն, շեն սեփական մարդկան, ներեցի իմն նոցա, զի այնց չլինէին մտադիր. բայց կարծէի իմն, եթէ գտից զբազումս որք պարսպիցեն ուսանել զինչ մարդն իցէ, զի այն իմն ամենեցուն ի գէպ է. սակայն խարեցայ, զի սակաւք են որ զայն ուսանիցին, բան զերկրաշափութեան ճարտարութիւն:

1894

Ե Ր Գ Ի

Ի ՏՂԱՅՈՒԹԵԱՆ հասակէ
ուայ ըզկարգ հաւատոյ .
Ի այց այժրմ թոյլ տուր ինձ , Տէր,
եւ ըզքո ձեռնն մատոյ :
Ամիմ ըզմարգ եղծական ,
որ է այսօր եւ վաղիւ ,
Ընեղծ բանիւրդ վառեալ
նրւագել գոյզն տաղիւ :
Անում գերեւորս մարդոյ ,
որոյ ամեալ ըզմտաւ ,
Յորպիսի վեշարս կանխաւ
ի ծրնանել իւր գրտաւ ,
Ա ը քեզ այսպէս կարգացէ ,
Թէպէտ եւ ոչ անվարդով ,
Ի քէն առնուլ ըզհանձար
ազնրւական խորհրդով :

Ի ԱՆՔ. բազում աղմբիկի
 եւ խռովութեան եւ ծընայ,
 Ըրտասուակից ժօր խնց,
 որ տառապէրն անխընայ:
 Շուրջ պաշարեալ ի վըշտաց՝
 մըտի յաշխարհ՝ ցաւագին,
 եւ մահ՝ բաժին տըւաւ ինձ.
 Ընդ սսկեհուսըն թագին:
 Ղայեակ մըտեալ կին օտար,
 մինչ դեռ էի կաթընկեր,
 Յիւրոց ըստեանց ջամբէր կաթն,
 եղեալ ինձ մայր եւ ընկեր:
 Աւ իւ արդեւք հասուցի
 նորա սիրոյն փոխարէն,
 Ար դրդուելովն տայր ինձ
 զայնպիսի քաղցրք պարէն:
 Աւ այլ իւիք արդարեւ,
 բայց միայն դոյզըն ծաղու,
 Սակաւ նըշոյլ հանձարոյ,
 որ խափանեալ կայր վաղու:
 Աւ ի յաճախ կրթինեւոյ,
 որպէս սովոր է սանուն
 Աւսումնասէրըն զայեակ,
 ուսայ բարբառ եւ անուն:

Ա միտ եղևալ կազմածոյ
 կերպարանաց եւ տարեր,
Ըրարածոց ընդելայ,
 զորքս դու, Տէր, արարեր:
Ապա ուսայ անձկանօք
 կոչել զանուն ծրնողաց,
Յորոց արգար ցասմանէ
 Հանապաղ սիրտ իմ դողաց:
Յանկարծօրէն ինչ պատիժ
 զարթուցանէր զիս արագ.
Ըայց գոյր եւ վարձ քաջութեան,
 եւ փոխարէն պատարագ:
Հարկ էր անալ հրամանաց
 զոր պատուիրէր խնամածուն.
Ըս վարդապետքս դարձեալ
 ցուցանել միտքս ցածուն,
Մին զանցեալ գեղքս պատմէր,
 որ եղեն յայնքմ զարու,
Մեւորն կանոն գրպրութեան,
 թէ ո՞ր է էգ կամ արու
Ի մէջ անուանց զատանել
 ուսուցանէր բոս կարի,
Աւ ի բարբառքս վարժել,
 որ ինձ օտար էր կարի:

Պառ մի բընաւ ընդ այս փոյթ
 վարդապետաց նախանձիր,
 Այնքմ աիոց դըպրութիւն
 է նեղութիւն եւ ձանձիր:
 Այլ իբրեւ միտք իմ մեղմով
 ժամանակաւ բնդելան,
 Այ եւս յայնժամ ըղղըպրոց
 համարէի արդելան:
 Ինձ թըւէին ցանկալի
 ճառք Ասքինեայ՝ հռետորի,
 Ար ի կարգաց արուեստին
 ոչինչ իւիք խոտորի:
 Իսկ Հոմերոսըն ճարտար
 ինձ թըւէր իմըն մեղու,
 Ար պաճուճեալ առակօք
 բազում ճաշակըս զեղու:
 Օջամենայն երգըս միպաց
 պրեւակից որոնեայ,
 Այ ինչ գըտցես ցաւագին
 քան ըղկարիս Ղիդոնեայ՝:
 Վանիցս անգամ ընթերցայ
 ի նկարագրին զայն տեղի,
 Ընորին խարոյկ շեջուցին
 իմ արտասուք զօր հեղի:

Բզմանկութիւն մտացայ,
 եւ զըզրօսանքս խաղուց,
 Զոր ցանկալին կարծէի
 յայն ընդելեալ ի վաղուց:
Մեծ թըւեր ինձ Նեւտոնեայ՝
 իմաստութեանն կարծիք,
 Բնդ որ նորին աշակերտք
 յօրացեալ իմնն պարծիք:
 ԲՂՂ-եսկարտեայն մերժելով
 իբրեւ անդէպ եւ արգի,
 Կրնատագոյն քան ըզյարդ
 եւ քան զաստայնքս սարգի,
Մեւ եւրս զունդ իբրեւ զայս
 տեսանէի ընդ այեր:
 Դու մի եւ զայդ գատաստան
 հասուն մրտաց ընծայեր:
 Վանզի ես ինքրն գիտեմ
 զի խաղալիք են այոյ,
 Եւ մեր ուսումն կարծեաց
 իբրեւ մանկան արդայոյ:
Որչափ նըստեալ մրտադեւր
 զամենեցուն մեծարոյն,
 Բզմառագայթն լուսոյ,
 Ճըզգրտութեամբ համարոյն,

Օ որ վարդապետն աւանդեաց,
 որպէս կարան հանդերձի,
 Տղտարրըն զայն անբաժին
 ի բուն բաժին իւր հերձի.
Յ եւթըն գունով այլակերպ
 եւ հաւասար շառաւիղ,
Չ ի յառաջին գոյն եկից
 փակեալ այլոցըն շաւիղ:
Ի ՔՐ.ԸՄԵՐԻՏ ուսմանէ
 զանձըն թողեալ մեկուսի.
Ի գոյն ցընոր երազոց
 զամբս բազում կորուսի:
Օ ի զինչ արդեւք մարդն իցէ
 շածի երբեք բզմբտաւ,
Յ ետոյ ուրեմն ըսթափեալ
 ի բաց առի զայն կրտաւ,
Ար իբրեւ քօղ զերեսօք,
 լինի խափան եւ արգել,
Չ անձանց մերոց մեծութիւն
 ի միտ առնուլ եւ յարգել:
Մնասպարժութիւն չեա յիշել
 բզմեծութիւն վրտանգին.
Չ ի յուսացեալ գրտանել
 բազում ինչ նոր եւ անգին,

Մինչ ի բուն անգրք մատեցի,
 ի խոյզ արկեալ ընդ երկար,
 Գլախ արիւն եւ շարաւ,
 յոր կանխաւ, անձրն, ներկար :
 Այդքմ զանգէտրն լինել
 Համարեցայ լաւագոյն,
 Քան տեսանել լի ցաւովք
 զանչափ պատիւ աւագոյն :
 ՔԱՆԻ ահիւ պահուցեալ
 արտասուօք զանձրն փետեա,
 Որպէս զայր ոք որ յանկարծ
 զարթեաւ ի քնոյ եւ ետեա,
 Ածեալ յանշէն ինչ երկիր,
 եւ ընդ գաղանքս վայրի :
 Աչ գեւղ ուրեք կամ աւան,
 այլ միայն ծով եւ մայրի :
 Արդ յայն սաղնապ Հատեալքս
 զհարզ նրստիս ի գողման,
 Չիշխեալ յառաջ կոյս խաղալ
 անձանօթ այնքս կողման :
 Աւ իմ որպէս թէ նրնջեալ
 ի հանգրստեան քաղցրաբուն,
 Որ ինչ գործէրն, պահէր
 յինէն ծածկեալ եւ թարուն :

Սակայն իբրեւ զարթեայ ես,
 զանձրն տեսի առանձին,
 Պատըսպարան չէր ուստեք,
 ոչ ամբուժիւն ինչ անձին:
 Որպէս զայր ոք որ անխէթ
 եւ յապահովուս նաւէ,
 Լի մեծատուն, ընչաւէտ,
 եւ դարձեալ սին ի բնաւէ:
 Իբրեւ իշխան որ բիւրուց
 եւ հազարաց տայ հորդան.
 Դարձեալ անգոր հաւասար
 պիղծ եւ տրկար մի որդան:
 Անիմ ես միտրս թրոշուն,
 այլ զինչ օգուտ ինձ անտի:
 Կամ ի տառուներս շաղեալ,
 պարաւանդեալ ի բանտի:
 Արեւալաւոր եմ եւ սուտ,
 եւ միշտ երեր եւ տատան,
 Քանզի մարդիկ ուղղութեան
 հազիւ երբեք հաւատան:
 Թուի թէ չեն միաբան
 արարածոցրս ժողով,
 Որ մերթ պատմեն զարարչէն
 ահեղ եւ բարձր փողով:

Արպէս թէ տէր ի վանել
 ըզթընամիս իւր հեծաւ.
 Եւ մերթ ցածնուն հանգարտեալ
 լուռ թեամբ իմքն մեծաւ:
 Մինչեւ ընդգէմ իւր կարծի
 ըսքանչելին այն փողար.
 Թեպէտ եւ ոչ նովին, Տէր,
 դու ընդ կարծեօք ինչ թողար:
 Եւ մեք արբաք ըզթըմբիրն,
 եւ ոչ դոյ մեզ անդեղեայ.
 Եանշարժահանրդ խարխախ
 դու ըզմեզ, Տէր, զետեղեայ:
 Եւ ըզքնութիւն եկ հարցցուք,
 թէ զի երկմիտրս թողեր,
 կամ յայտնագոյն հանապազ,
 եւ կամ բընաւ մի փողեր:
 Սակայն բնութեան տալ բանիդ
 պատասխանի չէ դիւրին.
 Զի յօրինեալ կարգք նորա
 ոչ ի մի կողմքն թիւրին:
 Ըզփառաց սէր ընկեացուք
 որպէս հնացեալ ինչ կեղեւ.
 Երկիր միայն շատ է մեզ
 զի վասքն մեր իսկ եղեւ:

Այլ զե՛նչ իցէ յերկրի աստ
 ակորժական եւ ընդ իր,
 Առանց իրիք դառնութեան,
 որում լիցուք ի խընդիր:
 Բզցանկութիւն իւր հաճել
 շմարթի երբեք ըզճարաւ:
 Ե իջուցանել ի սրբտէ,
 յորժամ նովին ոք հարաւ,
 Զասեալ որում ցանկային⁵,
 եւ այլում եւրս ցանկան,
 Են արդարեւ այնպիսիք
 անմիտ քան զանձըն մանկան:
 Այլ զու բարիս հաստատուն
 ասուր ինձ Աստուած կամարար.
 Արով իմոց տենչանայ
 լիցի յազուրդ եւ պարար:
 Պարզեւք քո, Տէր, եղկցին
 քում մեծութեանրդ վայել.
 Կամ գոնեայ ինձ արժանի,
 զի մարթացայց յիս նայել:
 Աւասիկ դարձեալ պարծել
 եւ պանծանալ ի նանիր.
 Եղէ ըզքս զարժանին
 մըտաղեւր, անձըն, ծանիր:

Ի մից յայլ անդադար
 եւ ըզմիմեամբք ելեւել,
Յուզին ի մարդն կարիք,
 չէ մարթ միումն տեւել:
Մերթ անձնատէր է եւ սէզ,
 եւ մերթ դարձեալ անձնատեաց
 Եւ քան ըզմէզ թուլագոյն,
 զոր հողմ թեթեւ փարատեաց:
Օ անձրն կարծէ մեծարգի,
 դարձեալ անարգ եւ շնչին,
Լւթմու պարծելն վաղիւ
 րնդունայն լեալ կորրնչին:
Մերթ պատուագիր եւ առատ,
 մերթ ըզբօսեալ կարատեաւ,
Լւթրմ ցանկայ հաճել զայն,
 որում յառաջն ցատեաւ:
Յւ.Յ.Վ.Ե.Յ անտի որ ունին
 զափրն գետոյն Յամեսայ,
Սերն՝ մատչի ի պոյքար,
 հաւատարիմն փեսայ,
Կամի առնել անարատ
 զիւր բնութիւն լըծակից.
Չորոյ ըզբանսն ճըշգիւ
 ի սակաւ ճառքս փակից:

Սա, քանզի չէ տրտարնջող,
 ասէ. ՚Ինաւք են բարի.
 Եւ Նստուծոյ տեսչութիւն՝
 որ ի մեր պէտքս վարի,
 Թողու ըզմեզ ի կարգ մեր,
 ի զարդարել զիւր նրկար.
 Զորում յողեաց միացոյց
 ըզմեծատուն եւ արկար:
 Քան զայդ տեսիլ զինչ անդէպ
 գեղեցիկ այնքմ թատեր.
 Զայդ ասելով ի միջոյ
 եւ ըզբուն գեղն զատեր:
 Սա աւանիկ յայտ առնես
 դու եւ դովին իսկ բանիւ,
 Եթէ են կառքն թիւրեալ,
 եւ խոտորեալ է անիւ:
 Զանեղծութեանն կարգէ,
 եւ ի փառաց աստեղաց
 Զայս պատուհաս անկեալ եմք,
 որ ի պատիժ մեր տեղաց:
 Ի թընամեղն մերկացեալք,
 որ հակառակ մեզ յարեալ,
 Նեսա, կարի վայելուչ
 մարդ զարդարեալ է բարեալ:

Վու երանեալ երջանիկ
 ի մեծութեան քում թագիր .

Չիս ոչ թողցէ տէր աստէն
 յիւրոց փառաց տարազիր :

Այլ չէ հասեալ տակաւին
 ըսքանչելին կատարած ,

Աստուածեղէն խորհրդոց
 ամփոփել զիւր արարած :

Ապա կացից հաւատով
 ակըն կալեալ յիրաւի ,

Խոստացելոց բարութեանց ,
 որոց եւ եմ ծարաւի :

Ե՞րբ, Տէր, ի մեզ հայեցիս ,
 յերիտասարդ եւ ի ծեր .

Յայտըմ վայրի արտասուաց ,
 զոր դու կանխաւ անիծեր :

Ըզխոսովութիւն եւ զայիս
 խաղաղարար տէր, ցածոյ ,

Ըջխանդարելըն տեսեալ
 Քոյոյ ձեռին կազմածոյ :

Վու գատաւոր մեր եւ հայր
 մի այլ վըշտացրս ներեր ,

Չիարդ ըզմեզ թողուցուս
 վըտարանդի եւ երեր :

Վառ լիցի հայր բարերար .
 զի ո՞ նրման քեզ գրտաւ .
 Եւ բզնորին հակառակն
 Ըղբէն ամեմ բզմրտաւ .
 Եթէ բնութիւն մեր անկեալ
 երբեմն քեւ զետեղի .
 Եւ շեմ տեղեակ եթէ երբ
 լինիցի այդքմ տեղի .
 Երանութիւն ցանկալի ,
 որ վաղ ուրեմն կորեար ,
 Զոր ոչ եզխտ մեր աւագ ,
 եւ առաջին այն որեար :
 Աչ գրտանիս դու ի մարդ ,
 որ իբրեւ զիս հողեղէն .
 Ար էն այսօր , եւ վաղեւ
 յափքշտակի ի ցեղէն :
 Հարկանէ մահ հանապազ ,
 եւ գերեզմանն պնդէ .
 Երթայց եւ ես բզկրնի ,
 քանզի եմ յայնքմ գրնդէ :
 Աչ յով երթանն զիտեմ ,
 արկեալ ոսկի մեհեւանդ ,
 Եւ բեր զարդու զարդարեալք ,
 մի թէ խրնճո՞ք են եւ անդ :

Եյս մըխիթար մեծատան
 է առանձին եւ ուրոյն,
 Եւ աղքատին տըւայտել
 ի տառապանքս մուրոյն:
Սակայն ով մահ տակաւին
 դու ոչ բղտոյս մեր հատեր.
Չի զերծանիմք ի բանակս,
 հատուցեալ դոյզըն սատեր:
Դու կոտորես անխընայ
 զայնչափ նրէր մարդազեն.
Եւ նոքա ոչ մեռանին,
 զի յայլ սահմանքս նազեն:
Եպա ուրեմն յետ զաճիւնն
 ամփոփելոյ ի սափոր,
 Եւ փակելոյ իսկ զանքակ
 գերեզմանին դարափոր,
Տակաւին եմք կենդանի,
 եւ ոչ է յոյս մեր պատիր.
Եւ զինչ ասեն ամբարիշտք,
 դու լսել այժըմ մատիր:
Օչես օրինակ զաւղանջեն
 շան նրմանեալք եւ փաղեր.
Մի, ասեն, այր դու, անեզժ
 այնրմ փառաց փափաղեր,

Ա նորին վասըն կեան գու,
 եւ ոչ յայն սակրս ծընար :
 Քանզի ի գոյղն փոշոյ
 յայն հասանել չէ հընար :
 Իբրեւ զըստուեր են կեանք մեր .
 եւ որպէս զանձըն մուծեր ,
 Նոյնպէս հանցես ըստ դիպաց ,
 դու պատանեակ եւ դու ծեր :
 Եկրն կալեալ վախճանի ,
 համբեր վըշտաց եւ հանգիւր ,
 Ընեղծութեան յոյսըն քոյ
 է անհաստատ եւ անգիր :
 Մեք մեռանիմք եւ ընդ մեզ
 պլն ամենայն դադարեայ .
 Թնչ ահագին են դադարք ,
 եւ կամ տապան մի քարեայ :
 Չիք անդ երկիւղ եւ տաղնայ ,
 պլ ափ մի հող եւ մութիւր .
 Ա՛ դբողիցէ ըզքեզ բայ ,
 մի յայն հանգիստըն փոխիւր :
 Իցէ արժան համարել
 ըզմահ մարդոյն եղեռան .
 Իբրեւ շեղեալք լինիցին ,
 եւ հանգիցեն որք մեռան :

Արկցուք բզմեղ աներկեղ
 բնդ այն անգունդ որկորեաց .
 Մի ասիցէ ոք երբեք,
 թէ յաւիտեանքս կորեաց :
 Աչ գոն պատիժք եւ ոչ փառք
 յորժամ յաստեաց դու ելեր .
 Մի անապցես այնոցիկ՝
 որք մի, ասեն, վայելեր .
 Օ ի գոն տանջանք ցանկութեան
 որսվ զոգիս ձեր եղծիք .
 Եւ յպիսի բանք վայրապար
 են առասպելք եւ կեղծիք :
 ԵՂՐԿՈՒԲՐՈՍ անօրէն,
 անկարգ եւ պիղծքն բերան,
 Մեծի ուրուք իմաստնոյ
 առեալ զանուն բազմերան .
 Բազում ինչ նուրբ յայտասիկ
 յանձնէ յօգեաց եւ յաւել .
 Պաճուճանօքքն զանգէտս
 ի նոյն խոհեր թաթաւել :
 Օ զորոյ ըզբանսքն չափովք
 նըւագեաց ոմքն կարապ .
 Թէպէտ եւ չէր անկ ի զուր
 կորուսանել զայն սրարապ :

ՕՄԱՉԵՆ ՔՈ, այբ դու, ասէ՞,
 մի այդչափ մեծ համարիր.
Չի որպէս հուր շիջանի,
 յորժամ անկցիս անյարիր:
Մի թէ երբեք ո՛չ իցէ
 տեսեալ ՔՈ զայբ յետնածեր.
Եւ ըզնորին մանկութիւն
 դու ըզմտաւ ո՛չ ամեր:
Գունեան դունով եւ կայտառ,
 մինչ էր փրթթեալ ի ծաղկի.
Եւ յժրմ ծընօտք խորշմեալք,
 տակաւ մարմին իւր յաղկի:
Տեամենն աչքնն վատեալ
 այլ ընդ այլոյ եւ նըւաղ,
Ընքուն ըզցայդ հանապաղ,
 եւ ըզերեկ անսըւաղ:
Արին յերակարն պաղեալ
 պահէ ըզունն իւր հաղիւ.
Եւուրք նորա ծանրացեալք
 կապեալ են դոյզնն մաղիւ:
Եւ է հոգին մերձ ի մահ
 որպէս պատրոյդ ի կանթեղ,
Եւանոց իւզոյն զուարթութեան,
 եւ որպէս կայծ մի յանթեղ:

Յայնժամ մարմինն ծընգեալ
 ըստեպ ցաւովք ջերանի,
 Եւ կորնչի ընդ հողոյն,
 որում դու տաս երանի:
Ի գերեզման ամփոփեն,
 ուր կոյաք որդանց եւ սուլուն.
Աբ տոհմայինքն մերժեն,
 եւ ընտանիք իւր թողուն:
Աբ եւ անգոր եւ արկար
 քան ըզմանուկ ըստընդի,
Յայլոց բարձեալ անըզգայ
 դոյզըն կտաւովն պընդի:
Եւ յայէս մահուն արբանեակք
 միշտ ընդ մարմնոյ ոգորին,
Մինչեւ ի սպառ եղծանեն
 ըզյօրինուածքն նորին:
Այ. անօրէն պւեափիս,
 արդարեւ քեզ նըմանոյ
Վարդապետին քոյ թարգման.
 աղէ դու զայս ինչ ծանոյ:
Մի թէ հատեալ ըզյոյս իմ,
 որ զանթիւ վարձքս թըւէ,
Եղէց ըզցայդ ի հանգիստ,
 եւ ի խընջոյս ի արւէ:

Եւ ըզկենաց ժամանակ
 որ վաղ սրանայ եւ սահի,
Չայն դից՝ ումեմն աղտեղոյ
 նըխրիցեմ առ ահի:
Օ՛յ ստղիկն ասեմ, որ է մայր
 լուսրշանաց եւ խաղու:
Չոր դուդ ընտրես առաջնորդ.
 որ արժանի է ծաղու:
Մըւրճը գրեսցուք թէ ոչ կեանք,
 այլ կայ քարշել ընդ գետին,
Յաւուր յորում յանձնէ մարդ
 հանցէ ըզշունչ իւր յետին:
Երդ դու՝ որ ցանդ ի գրրգանա
 իմաստութեամբ քով հատար,
Եւ ի սփոփել ի վըշտաց
 մի թէ եղեն քեզ սատար:
Աչ ապաքէն առաւել
 յուսակորոյս իսկ եղեր:
Մի դու եւ զիս յայդ տազնայ
 անմըտութեան քո նեղեր:
Յորժամ եւ ոչ յոյս կայցէ
 երանութեան ինչ գալոց,
Աչ ըսփոփեն զիս հրնձանք,
 եւ ոչ արդիւնք ի կալոց:

Իշխանաւորն եւ իշխան,
 տէր եւ ծառայն ընդոժին,
 Ընհասարակ տազնապետ
 ի նրմին ծուփրս կոժին:
 Մի զանձրն քո ի տեսիլ
 կերպարանացն խաբեր.
 Թի գեղեցիկ է եւ վարդ,
 այլ ունի փուշ դառնաբեր:
 Բազում անգամ եւ ըզջուր¹⁰
 որ չէ յականցն պրղտոր,
 Ի ճաշակել քում տեսցես
 փոթօթաճամ եւ գրղտոր:
 Օջս զոր ասեմքն գիտէ
 Եպիկուրոս իւրովի.
 Բայց ի գրրգանքս կոչէ
 ճարտարախօս կորովի:
 Իձոր, աղէ զայդ վարդապետ,
 եւ կաց անտի ի բացէ.
 Թքոյին հանձար որոնեա,
 նա քեզ զիւր լոյսն տացէ:
 Ապաքէն միտս¹¹ ունիս դու,
 տես ըզնորին զարարած,
 Ընտարրական, լուսեղէն,
 ոչ ունի բիծ կամ արած:

Ապա մարմին հեղգ եւ վաս
 չէ ի բարեաց համարի .
Նա եւ ոչ իսկ սղջոյն մարդ
 մարմնով եւեթ կատարի :
Յորժամ խորհիս դու մքաօք,
 զի եմք խօսուն եւ սսուն,
 Ինչ մի աղնիւ քան բղնիւթ
 առնէ ըղբան քս հասուն :
Ապա ուրեմն ի մարդիկ
 դտանի հոգի եւ մարմին,
 Ինչդ իմակացք իրերաց
 դան միանան ի վարմին :
Օ ի յօղապատ են մարմինք .
 ոգին լուսոյ եւ դիմաց
Աստուած ութեանքն պատկեր,
 ի խորհրդոց անիմաց :
Այս էութիւնք երկոքեան
 այնպէս սերտիւ դան ի մի ,
Մինչեւ չէ մարթ իրերաց
 դալ հարկանել ի դիմի :
Հոգին մարմնոյն առաջնորդ
 ունի բղսանձն ի ձեռին .
Չյց աշխարեն եւ խրնդան
 ընդ մտաւորն եւ հեռիւ :

Բայց թէ մարմին խօթացեալ
 եւ շարանոյն կայ յախաի,
 Եղանութիւն հանճարոյն
 յայնժամ երբեմն խախտի:
 Մա՛ որ մինչ շեւ ի խաղաղ
 նաւահանդիսարն ժաման,
 Եւալ նաւաբեկ ի ծով անդր
 բղկարասին իւր աման:
 Առանց կայսի եւ զեկաց,
 զայլ եւրս միշտրս թողի,
 Գահի հարեալ նաւորդացն
 եւ նաւապետն բղղողի,
 Նաւախարաց հրաման տայ
 ոչ լքող այնքմ լինին:
 Եւ տայ հողմոյն զառադասան
 բնդ բրնութեամբ շար հինին:
 Բնա իւրովքն կայաւ
 եւ եկուլ ծով որկորուսաւ:
 Եւ մերրս զերծ է անտի,
 ոչ տիրէ այնքմ կորուսաւ:
 Քանզի իրիք՝ որոյ պարզ
 եւ սուղահան է արար,
 Մահ, վայրասպար բնդ նրմա
 առ եղձանել բնդ հարար:

Վակել քակին մարմինք մեր,
 եւ երեւի թէ կորեան,
 Եւ սերմանին ընդ հողով
 որպէս կայ յանգրս ցորեան :
 Եպա յորժամ առնու ոք
 զազդոյ հարուածքն վաղեր,
 Սի դու անոյս եւ անդարձ
 բղնա ի բուն իւր թաղեր :
 Սի երկրնչիր թէ կորեան,
 որք ամփոփին յայն փորոզ,
 Չի դառնայցեն վերբառին
 անապական եւ նորոզ :
 Եմնայնի՛ որ եղել
 եւ կամ լիցին յոչնչէ,
 Յոչինչ¹² դառնալ չէ պատշաճ,
 զայս եւ բնութիւն իսկ հրնչէ :
 Ար քանզի է արդարեւ
 յիւրսն ժրատ եւ ազահ,
 Չթողու բզդոյզն նըշխար,
 զոր ետն տէր բարձրագահ :
 Ճարտարութիւն քո եւ հնոցք
 եւ ոչ բզմասն տարեր
 կարեն ի սպառ եղծանել,
 մի փայրապար ճարտարեր .

Ով դու ճարտար հնարագետ¹³
 որ կարդալով բղձերմէս,
 Երկանես աղ ի հալոց,
 այլագունակ ի մերմէս
 Վարես պարզեալ եւ լուծեալ
 գարձուցանել ի շողի,
 Իայց նա կամօք արարչին
 ոչ ըսպառեալ նորոգի,
 Եպա զի նոր ինչ կազմել
 ժպրհեալ ի ներքս ճրտեր.
 Ար ոչ կարես լուծանել
 ըզսակաւ շափ մի լճտեր:
 Իսկ թէ անեղծ¹⁴ մրնան աղ,
 եւ փոքր թին եւ որիդ,
 Եպարէն մեծ են ոգիք.
 քան գուզնաբեայ զայն կորիդ:
 Իսկ զինչ սեղան¹⁵ մահուն է,
 յորում չեւ եւքս գենար:
 Ե խորտակել բզրղթայս,
 տրեալ մահուն զիւր գենար:
 Ի հող մարմին քո դարձցի,
 անցաւ ի ցուրտ եւ ի ջեր:
 Եւ դու հոգւովդ բնդ երկինս,
 քանդի անտի իսկ իջեր:

Վոր զայստակ լըսելով
 մի այլ նրնջեր եւ խորդար,
Գի աւետեն քեզ սոքա
 երանութիւն եւ նոր դար:
Իսկ որ ասեն տակաւին
 եկեալ բանիւք ի վըսեր,
Թէ շէն սգիք յԱստուծոյ,
 մի այնպիսեաց դու լըսեր:
Ոչ այս սգին¹⁶ է որ ցանկ
 թառցեալ սրպէս բզբազէ,
Թէպէտ եւ էն ի մարմնի,
 ելեալ յերկինքս նազէ:
Եւ մեծացեալ վերբասին
 դարձ սրարեալ գայ ի տուն.
Որպէս յաճախ Պրզատուն,
 այրին ճարտար եւ գիտուն:
Հանդերձ նովաւ եւ դու իսկ
 զարմանայից Աւսկարաէս,
Եւ Պատրարիս՝ զոր գովել
 ոչնէ բարէր իմ քարաէս:
Եւ դուք պետեալք¹⁷ հոյակապք
 ընդ որոց քաղցր քրնար,
Եւ ընդ հանձար զարմանալ
 ըստ պատշաճին չէ հրնար:

Վերգիդիս աշակերտ
 երեւելոյդ Հովերեայ,
 Թէ ասացից քեզ նրման,
 ինձ վարդապետոյդ ներեայ:
 Սուսեղիս, եւ դու իսկ
 մերոց քաջացրս վահան,
 զոր եւ շիշեմն անուանել
 զարմանալից երգահան:
 Իցէն սգիք ձեր շոգի,
 կամ երեւոյթ ինչ փայլուն,
 Նրման շնչոց անասնոց,
 իբրեւ բզան եւ գայլուն:
 Աստ. սգիք անմահ են,
 եթէ իցէ ինչ եպեր,
 Սի հասանել պատուոց ինչ
 եւ կամ անուանէ դու ձեպեր:
 Բնդէր արբեայ ի փառաց
 եւ գովութեան համբաւէ,
 Եւ յետ մահուան կեալ զանկաս,
 որչափ քո ձեռքն բաւէ:
 Պայծառ գործովք փարսանել
 կամին բզմութքն նրսեմ,
 Ար յետ մահուան լինիցի.
 զոր ի բազմաց իսկ լըսեմ:

Օ ի ամենայն դք աստէն,
 Թէպէտ եւ ծեր եւ տղայ,
 Ընել զանուն իւր շքեղ
 ոչ դադարէ եւ դրդայ:
 Օ անմահութիւն քարոզէ
 այս անխօսին եւ համեր,
 Դու յբացոյց փառօրն փութա,
 մի յանցաւոր ինչ յամեր:
 Կորստական ինչ բարեօք
 փափազ սրբախ ոչ հարաւ,
 Դու Տէր միայն կարօղ ես
 անցուցանել զիմ ծարաւ:
 Աթէ աստէն եւեթ եմք
 այսպէս սահուն եւ երեր,
 Ընդէր դու, մայր իմ, երկամբք
 եւ զիս յերկունքս բերեր:
 Աւ եթէ շէն անմահ փառք,
 եւ եղծական է հոգին,
 Ընդէր ի բնէ եմք այնպէս
 զանմահ փառաց կաթողին:
 Օ որ եւ կամին անխրատիք
 սիրեն մարդիկ եւ ասեան,
 Օ ի անձնիշխան են կամօք
 որով յայլօցն զասեան:

Չկամել լինել երանեալ
 ոչ ի նոցա ձեռքս կայ,
 Բնորդեմ նրմին ոչ զօրե
 այր բրանաւոր եւ հրսկայ :
 Յայդքմ շեղել եւ չէ իսկ
 ի մարդկանէ որ ազատ,
 Թի ընդ մարդոյն ծրնանի
 որպէս զեղջայր հարազատ :
 Մինչեւ կարծել թէ իցէ
 այդ ցանկութիւն ի հարկէ,
 Եւ փորձ արդեանցըն նոյնպէս
 զայդ հանապազ ակնարկէ :
 Դու Տէր կարողդ զանկեալ
 մեռելութիւն մեր յարոյ,
 Ար ետուր յոյս նորոգման
 անմահութեան արդարոյ :
 Եւ թարխըրն լան¹⁸ աստ,
 եւ անօրէնքըն ցրնծան,
 Եւ չեւ են հունձք տակաւին,
 չէ պատրաստեալ եւ հրնծան :
 Հանցէ զորոմն ի միջոյ,
 իբրեւ աճեն եւ խայծին,
 Յայնժամ ընարեալ որոչէ
 նոյնպէս զօրին եւ զայծին :

Այժբժ ձրգէ զամենայն
 առհասարակ եւ հինու.
 Մինչեւ ընդ մէջ կրտսեացէ
 արդարութեանքն զինու :
 Եւ այրեացէ զանհաւանան
 իբրեւ ի կալս զորայ .
 Որպէս ներել իւր , նոյնպէս
 է եւ ցասումքն նորայ :
 ՊԻՆՏԵՆՆԵՐ¹⁹ , աւեն , զայդ զբախն ,
 զոր ընթերցեալ եւ համայն
 Յունաց ազգին ճարտարաց ,
 հրոշակ հարին առժամայն ,
 Թէ լաւք յանոյշըս գրնան ,
 եւ որ խտաննն բղղեհեն ,
 Ընստա բոցք տոշորիչք
 յետ վախճանին հրղեհեն :
 Օրհնեղ բղղիցրն լուեալ
 յիմարեցան եւ արբին .
 Պատուեալ առին ի պաշտօն
 զոր գրքօշէրրն գարբին :
 ՊԻՆՏԻՆՆԵՐՆ հրնարք են
 այս Պղբաւան եւ շերայ ,
 Եւ նոցին ձեռք զիւրսինն
 եղին յանուոցրն վերայ :

Պարձեալ եւ այն՝ զոր ասեն,
 Թէ ջուրք Նախքորն գետոյ
 Բցտարտարսորն պատեն,
 նոյնպէս յօգեալ են յետոյ:
 Աւ զՏանտաղէսն, ասեն, գից
 անդ ցասուցեալ յիրաւի,
 Բրկին ի խաղ մի գետոյն,
 ուր կայ այնպէս ծարաւի:
 Իբրեւ ըմպել կամիցի,
 խոյս տայ վրտակրն ծորուն,
 Աչ զամացոյց ըզպատքեալն
 եւ ոչ կաթիլ մի նորուն:
 Ընդ է, ասեն, եւ Մինտփս,
 ի դատել զայր անիրաւ,
 Արոյ սաստիկ դատաստան
 ոչ ողորի նըիրաւ:
 Աւ բարբառել ցաւագին
 ուրուականացրն²⁰ տային,
 Աքք արգելեալ բազմութեամբ
 աներեւոյթ ըսպոյին,
 Ըզդեն մարդկան ի հեռուստ,
 զի հայեցեալ յայն տեղի,
 Աւոյին ըզդիս մեծարել,
 մի ինչ գործել աղտեղի:

Այլ որ եգիտ զայդ բարևք
 եւ կարեւորքն խնդիր,
 Թիարդ կարող էր երգոյն
 զքք գրասանել ունկընդիր,
 Թէ ոչ ծածուկ ինչ բարբառ,
 քան ըզնորայն զօրագոյն,
 Ի սիրտ մարդկան գրքեալ կայր,
 որ արգելցյր ի կազոյն:
 Ծածուկ բարբառ՝ որ առէն,
 եւ է արդար եւ վաւեր,
 Թէ գոյ ահեղ դատաւոր
 եւ դատաստան եւ աւեր:
 Արոյ ամեալ ըզմիջով
 զարդարութեանքն կամար,
 Եկեալ բազում հաւաստեալ
 պահանջելոց է համար:
 Իայց ոչ ընդ վայր հարկանէ
 զորքս լինին վաշտամբեր.
 Ազգեալ կարգի ամենայն,
 կալ գու յանձին եւ համբեր:
 ՅԻՐԱՆ ազգէն տարապարտ
 առեալ թրմբիր Սոկրատայ,
 Յաներեւոյթքն դասիչ
 զիւր դատաստան հաւատայ:

Տարապարտուց հարածեալ
 յանիրաւացրն խըմբէ,
 Բզմահաբերրն բաժակ
 առնու կամաւ եւ բմբէ:
 Օ արմանալի՞ լինէր նա,
 որ մեռանէրրն խաղաղ,
 Թէ չէր իւրոցրն արեւալ
 հրաման զոհել աքաղաղ:
 Մի զայդ նըւէր ծաղրալից,
 դու իմաստունորդ զոհեր:
 Եւ մըթացոյց բզհանձար
 կռտաղաշտութեանրն խոհեր:
 Օ ք մեղադիր եմ նըմա,
 ահա հասեալ յարտեւան
 Կրժուարին այսրը լերին,
 ունի եւ զիս երկեւան:
 Օ իմրդ իցէ մարթ հոգւոյ,
 որ խաւարին եւ մըթար,
 Ի ինել ճաճանչ Դստուծոյ,
 եւ զօրութիւն անվըթար:
 Մին լոյս եւ մեւորն խաւար,
 որ ի կորուստ մըթերի,
 Նա ձեռագէտ կատարեալ,
 սա արարած եւ թերի:

Մարմինքրս մեր արդարեւ
 եւ որպէս բանտ ինչ մթին,
Յորմէ եւ ցաւք այդչափ խիստ
 եւ այդպէս դառնն կրթին:
Տանջել առանց գիտելոյ
 եթէ ընդէր եւ վասն ոյր,
 եւ կարի հեղն ապաքէն
 դըժկամակէր եւ ցամնոյր:
Աղաչեցի ըղհանձար,
 դու խելամուտ զես արայ:
Այլ ի լուել իւր ի սպան,
 դառնն ցաւովք եւ հարայ:
Մինչեւ կոչեալ զաղղ մարդկան,
 իբրեւ անկեալ ի լուայ,
 Աւստի կամ յոր վայր երթամն,
 ասեմ ճըշդիւ ինձ ուսոյ:
Սակայն նորա ըղբաղեալք
 իւրաքանչիւր յիւր արար:
Շահ յաւերորդ քս փութոյգ
 միայն զամօթն տարար:
Այլ զայն ամօթ թօթափեալ
 իբրեւ ըղքուն եւ յարեայ:
Բնա ոմանք ի գահոյս
 եւ ի տաճար մարմարեայ:

Ամբ բարձրացեալք ի պատիւ,
 ասեն առ մեզ մի հրպիր,
 Իմաստութեան²² պարապեալք
 ճարտարախօս եւ դրպիր:
 Գարձեալ մեւս սմբն ճարտար,
 պատիր երգոցն դուսան,
 Արով բազումք յորացեալ
 անմահութեան իսկ յուսան:
 Իսկ այլ ոք գարձեալ իշխան
 վաղակաւոր իւր յազգեր,
 Ընդդամին, ասէ ինձ,
 մի ի շարիս իւր ազգեր
 Օ ի ընդ ինեւ են կապանք,
 եւ ընդ ինեւ արգելոց,
 Ի՞՞՞ է ազգել եւ պատժել,
 եւ արկանել ի դելոց:
 Թող եւ զազմուկ քաղաքաց
 եւ արքունեաց եւ զօրու:
 Եւ զսր ունի ընդ մանկան
 եւ ընդ գրսաւորն մօրու:
 Եւ մուսնեալ ցանկայի,
 որպէս սորա զի խընդան,
 Ըցդաւնութիւն յոր անկեալ
 այդպէս նեղիմք ի պընդան:

Եւ բոցօսեալ ի շարեաց,
 որ ի վերայ մեր հասին,
Մընալ անխիղճ եւ անխէթ
 ակն ունելով օրհասին:
Սահայն լուեալ թէ երբեմն
 եղեալ առ Զոյնքս ժողով,
 Բազում ինչ նոր յայանեցին²³
 որ կայր ծածկեալ ընդ քողով:
Նըշմարտութեան միտ եղեալ,
 թողեալ քան զայն աւելին.
 Արով պատիւ եւ անուն
 ազգին իւրեանց յաւելին:
Օ շարմանալից Ռափայէղ
 դու մեզ ի գեղ երանգոյ,
 Ի մէջ ամեալ զայն տեսիլ,
 բոցանկութիւն մեր հանգոյ:
Մ նըկարուզ, արդարեւ
 ապշեցուցեր, համբարու,
 Տեսի ես զարարն բազմեալ
 գեղեցիկ յայնրմ պարու:
Բայց այլ եւ այլ են խորհուրդք
 իւրաքանչիւր եւ առակ,
 Նոր առաջնորդք աղանդոց
 յառնեն միմեանց հակառակ:

Ինդ աւելորդ փոյթ մարդկան
 շերակղիտէս²⁴ արտասուէ,
 Ինդ որ խընդայր Նխնկրիտ
 անդրատին յայնքմ դասուէ:
 Օ Ենչ օգուտ ծաղըր կամ լալ,
 առ վերքատին յարդարման,
 Պարտ է ըզսիրարն բուժել
 ուսեալ բարւոք զիւր դարման:
 Այլ աղէ զԵնչ քեզ ուսոյց
 այդ մինութիւն²⁵ եւ մայրի.
 Նա հողամաղք ինչ, առէ,
 էին սրեք ի վայրի,
 Արոց յանկարծ խտտորեալ
 անդէն ի մի վայր եկին.
 Խիտաքըն նոցա եւ անհարթք
 անդ միացան անմեկին:
 Այս պատահել ըստ գիպաց,
 նոր եւ չքնաղ նըշանու
 Օչաչս մարդոյ վայելուչ
 արտեւանամբք իւր հանու:
 Օչաչտըն պարզեալ եւ յողկեալ
 մարմարածեւս ի վերոյ,
 եւ ըզկըլափն ի խոնարհ,
 յորում զալիս ետ ծերոյ:

Նոյնպէս թեւոցըն կազմած
 առ ի դործել վաղվաղուն,
 Եւ ընդ սաիւքըն նորա
 երկիր սեղմեալ եւ թաղուն:
 Նա՛ բանաւորքըն մրտօք,
 եւ անասուն գեանաբիր,
 Զայնրմ՛ նիւթոյ յօգեցան,
 եւ մի այլազոյ ինչ խաբիր:
 Ապա կարի քաջ բրժիշկ
 քաղաքացիք իւր ամին,
 Դարման տանել խրնամով
 բանդագուշեալ ցաւամին:
 Թաղէս²⁶ ասաց թէ կանխաւ
 ջուր էր բսկիզքըն տարեր,
 Ընաքսիմէն՝ թէ օդ էր,
 դու մի եւ յայն դադարեր:
 Էրակղիտէս եղ ըզջուր
 չորից հիւթոցըն դարան.
 Պիւռոն²⁷ որ ոչըն գիտէր,
 քան զիւր մրտացըն վարան,
 Առ երկիւղի թիւրելոյ
 ոչինչ ճրշգիւ յայտ առնէ.
 Քանզի եւ չէր մարթ յուսալ
 հաստատագոյն ինչ յառնէ,

Ար ոչ թէ կեայրքն գիտէր,
 որպէս ընդ քուն եւ արթուն,
 Այնպէս իմիք շէր կարող
 համարել զանձըն մարթուն:
 Սինչեւ անմիտ անասնոյն
 նբմանեցաւ ի նաւի,
 Սինչ յընկրղմելն մերձ էր.
 որ ի բազմաց համբաւի:
 Իսկ պակասեալն ի մրտաց
 քան զամենայն անասուն,
 Դիողինէս²⁸ աւասիկ
 եկեալ իւրով կարասուն,
 Արկեալ լաւդիկ եւ մախաղ
 ծաղբ առնելով ի լըրջի,
 Տրազաւ ըզմարդ գըտանել
 ի հրապարակքս շըրջի:
 Այլ գու ի բաց կաց յինէն
 շընաբարոյդ եւ պատիր,
 Սի զեղծանել զիս ընդ վայր
 եւ վայրապար պաղատիր:
 Այժմ ըզնոսա լըւիցուք,
 որք համարին անարատ,
 Թեպէտ քան զայլըս թըւին
 ինձ պըղծագոյն եւ յարատ:

ԱՆՔՐՈՒՄՆԻՑ²⁹ շատ է արդ,
 մի այլ յաստեղըս նայիր .
 Եցէ թէ մեզ զարարչէն
 նոցա ծանօթըս տայիր :
Բայց մինչ գեռ աչք ծանրացեալ
 Եպիկուրեայ³⁰ ի քուն կան,
 Հընչէ բարբառ ինչ ուստեք,
 սր կարի հեշտ է ոչնկան :
Բազումք յիւրմէ աղանդոյն
 լի փափկացեալ եւ զեղուն,
Ընդ կողմանեալք ընդ ծառովք,
 ընթրին բան յեղյեղուն :
Արիք, ասեն, ի հանգիստ,
 որոց ի ցաւըս նըստին,
Ընութիւն եղեւ ցամաքեալ
 իբրեւ ըզմայր անըստին :
Աւասիկ մահ զինեալ գայ,
 ըզվարագոյր իւր եցել,
 Ի փափկութեան կաթանէ
 ըզմեր անձինքս քեցել :
Ար շահապետք են ոգւոց
 մերում շընչոյ դարանին,
 Գալ զասղանին հատանել,
 եւ ըզթեզան կարանին :

Ս այնքանցից գեթ մի ժամ,
 ոչ հրաժարեալ ի շատէ,
Սինչեւ եկեալ այն գազան
 զիս անողորմ գիշատէ:
Գու զայդպիսիս բարբառիս,
 այլ քո սոսիւրն³¹ արգոյն,
 կայ ի սրահին ճառ արկեալ
 յայտնել բզէն եւ չրգոյն:
Չթըինն ինձ ցաւք հեշտական,
 որպէս կարծէ ինքքն դայ,
 Աբ ի մըտաց իսկ անկեալ
 յտախցրն ցաւքս խրնդայ:
Ե՛մ զայդ ձանձրոյթ Չէնոնի
 եբարձ գրպրոյն հուսկ յետոյ,
Պրզատանի բարբառոյն
 հանգոյն առատ ինչ գեացոյ:
Իւայց եւ Պրզատան գրխովին
 զինչ ինչ կարէր առաւել,
 Աբ վարդապետ իւր պանծայր
 երկբայութեամբրն դաւել:
Նըմին նրման հանապաղ
 տարակուսեալ³² ի մըտի,
 Յանդիմանեալ, ոչ երբեք
 ընծայութիւն տալ ժըտի:

Արդարեւ բանք քո եղեն
 մեզ ոչ սակաւ քաջալեր,
 Սի գոր ասեորդ բանիք
 երկբայութեան տապալեր:
 Այլ գայ նորին աշակերտ³³,
 փառք յաջողեալ են ընդ իւր,
 Աչ իբրեւ զայլսն սաստիկ,
 եւ ոչ կարի անձընդիւր:
 Բայց մի պատմիչ զանձըն քո
 հանդերձելոց ինչ ասեր,
 Եղէքսանդրի վարդապետոյ .
 եւ ոչ դու յայն շափ հասեր:
 Օ ինչ շահ երեր պաճուճեալ
 իմաստութեամբ քո ազանդ .
 Աչ գըտցես գոյզըն կըշիւ
 յայնչափ բանիցըն տաղանդ:
 Օ ուր է պարծել քո, արկեալ
 ըզպատմուճան թեզանեայ,
 եւ ոչ մի բան լուսաւոր
 յիմաստութեան քում ծանեայ:
 Առէք զուսումնըդ գայդ, Յոյնք,
 գոր իմաստունք ձեր ունին,
 Յիտաղիս կոչէ զիս
 խորհրդական ծերունին³⁴:

Եղեալ շնչոց փոփոխումն,
 Լ նախանձառ եւ յոռի
 Ար ընդ ուրուք մեռանել,
 ասէ, տրտամեալ խոժոռի:
 Ար ի լուսոյ զըրկեցաւ
 գարձեալ ի լոյս գայ անդէն,
 Ընդրէն ի բանտ մրտանեմք
 Հազիւ զերծեալք ի բանդէն:
 Օ ի ոչ կորուսա ինչ է մահ,
 այլ փոփոխին գան առ այն,
 Ար ինչ յառաջնն չէին,
 անխրտիր աէր եւ ծառայն:
 Ա քան ըզմահ գառնն կեանք,
 օրինադրեալ ի շարէն,
 Ընդ հինգամեայն լռութեան
 զայս ինչ հատոյց փոխարէն:
 Սորոսութիւն արդարեւ,
 եւ առասպել սրնոտի,
 Արով պատկեր արարչին
 ի շնչաւորսրն խոտի:
 ՓԻՂԻՍՈՓԵՏԵ իմաստունք,
 նա մաքառողք անպխտան,
 Ի զուր եղաք ունկընդիր
 ձեզ արտաքոյ եւ ի տան:

Աշինչ ուսեալ ի ձերոց
 պաճուճազարդըն բանից,
 Եսու հետեւ ոչ մի ժամ
 յունկընդբութիւն ձեր հանից:
 Խաբէութեամբ պատրանօք
 տունք խորհրդեան ձեր կազմին,
 Յորում սակաւ ինչ գրախ,
 մինչ յուսայի ես բազմին:
 Բզողատունէ՞ յունիմ ինչ,
 չէ իբրեւ զայլսըն լսկախ,
 Աչ ժպրբհութեամբ յանդրզնեալ
 ի մեծամեծսըն ձրկախ:
 Եւ երկիւղած հանապազ,
 խոտէ ըզսուտ եւ ատեայ,
 Կորին բանիւք ի խընդիբ
 ճըշմարտութեանըն մատեայ:
 Եւ ետ ինձ յոյս նորոգման,
 եւ ճընընդեան երկրորդի,
 Եւ թէ է մարդն Եստուծոյ
 եւ բարեկամ եւ որդի:
 Եւ թէ որդի եմ նորա,
 եւ բարեկամ մբաւերիմ,
 Ինչէ՞ր այնչափ թըշնամեաց
 մատնեալ ի ձեռքս զերիմ:

Զօգեաց ըզկաւքն խոտան
 ընդ ընտրութեան արժաթոյն,
 Եւ բնակակից ետ ըզմահ,
 Իբրեւ գազան շարաթոյն:
 Ապաքէն հարց ընդ որդւոց
 գութ եւ խընամք հաղորդին,
 Հայր՝ որ առատն է, շիշխէ
 առնել կարօտ զիւր որդին:
 Իսկ որ էն միշտ երանեալ,
 եւ զիւր գործուածսն պարտի
 Նոյնպէս առնել երանեալ,
 եւ լինել ձեռն ի մարտի:
 Իսկ ըզմեզ հայր մեր պատժեաց
 եւ ոչ գիտեմք առ իմէ,
 Յերկրի շորջիմք տարագիր,
 որ մեւք յեղծումքն գիմէ:
 Աչ ո ոք եմքն գիտեմ,
 եւ ոչ ըզվիշտ վըտանդին,
 Եւ ոչ թէ զի՛նչ իցեն փառք,
 որ անդ յետոյն ժառանգին:
 Աչեացէ արդ Արդատոն,
 ել աւասիկ ձայնատու,
 Դրժուարալոյժ է կրնճիռն,
 այլ հատցէ բան իւր հատու:

Ինձ, առէ՞, չէ մարթ թրոշել
 եւ վերանալ յայն կատար.
 Մնացո՞ւք ապա ի մրթան,
 չունելով զայլ ոք սատար:
 Օ ի յերկրի այնց խելամուտ
 չէք ոք այնպէս իմաստուն,
 Բայց թէ տացէ ինքրն տէր,
 որ ետ բարբառ գրբաստուն:
 Ապա անկեալ յայդ անել
 բաւղահաձեւրդ բաւիդ,
 Օ՞ ոք առցուք առաջնորդ
 ի ցուցանել մեզ շաւիդ:
 Ա՛ մեզ զանդունդրս բանայ,
 եւ ըզխաւարրն պարզէ,
 Ա՞ ի զանյոյսըս փրբկել
 եւ հանել յայնրմ՝ մարզէ:
 Աեալ հանապազ վարանեալ
 է քան ըզմահրն դաժան.
 Իցի՛ւ լուծեալ եւ քակեալ
 քնդ իս ոգին անբաժան:
 Ազէ հարէք զիս, երկինք,
 որ եմրն ձեզ գրծպրհի,
 Օ իս ըզժրնունդ անիծից
 եւ սատակման եւ վըհի:

Թող ծածկեացեն զիս լեթինք,
 բացցէ երէիբ զիւր բերան,
 Եւ գերեզմանք կըլցեն զիս,
 որպէս եւ զայլսրն կերան:
 Եւ կորիցէ յաւիտեան
 այն օր ի կարգս զարու,
 Երբով ասեն ցըհայր իմ,
 Եթէ ծընաւ քեզ արու:
 Իբրև զիս ոչ իմաստունք,
 ոչ պետիկոս եւ մուսայ
 Ընել տեղեակ կարացին,
 յանկարծ համբաւ ինչ ուսայ,
 Եթէ գոյ գիր եւ մատեան
 յազգի միում բովանդակ,
 Ար Ղստուծոյ իսկ տրուաւ,
 նորին ձեռացրն քանդակ:
 Բայց որ շաւիղ ամէ անդր,
 որ ճանապարհ եւ ուղի,
 Երբով խորշի թագուցեալ
 չըքնաղ մատեանրն զուղի:
 Օր ինչ Ըստուածրն խօսի,
 քնդունիմ հաճ եւ հաւան.
 Ըլ զինչ անուն է ազգին,
 ուր նոցին գեւղ եւ աւան:

Երբ առաջնորդըն մի է,
 որ քեզ բանայ ըզհամբար
 Եստուածեղէն պատգամացն,
 առեալ ի ձեռքս զամբար:
Երբ քանչիւր ըստ կամաց
 զինչպիտու թեանքն գընայ,
 Երբ արասցես դու անձին
 եւ կորրստեան քում խընայ:
Նա³⁷ որ անցաւ եմ պանծայր,
 թէպէտ եւ էր ի դըժար,
 Թող ասիցէ թէ յիր կողմն
 է հակելոց մեր նըժար:
Սեւ իմաստուն³⁸ որ պարծէր,
 մերոյ ազգին եւ դարուն,
 Եթէ զուզորդըն տանի,
 չէ ճանապարհ իւր վարուն:
Իսկ դու³⁹ որդիդ խաւարին,
 որոյ բերան իւր քարբի,
 Եւ ըզբաժակիրդ գեղով
 զոր մատուցեր, ոչ արբի:
Որ հաւասար իսկ եղեր
 յայն անբաւ էն եւ ի գոյն
 Զարարածոյն ըզպատկեր,
 եղծականին եւ հիգոյն:

Մուտ ի խաւար եւ ի մէզ,
 եւ անդէն զանձրն թաքոյ,
 Զերժ կալ յիմոց հարուածոց
 ոչ կարասցես արտաքոյ:
 Ըս ի քրննել ըզքո բան,
 իբրեւ անհաս եւ խորին,
 Ըհա բոցով նախանձուն
 քո աշակերտք տոչորին:
 Իւրաքանչիւր սաստկութեամբ
 վասրն փառաց մաքառի,
 Ո՞քան զընկեր իւր իցէ
 խերամուտ այնրմ ճառի:
 ՄԻ պատրանօք խօսեսցիս
 դու ուրացեալդ⁴⁰ զոնեայ,
 Զորմէ յաճախ պարծեիր,
 ըզքո հանձար⁴¹ որոնեայ:
 Նա լիցի քեզ առաջնորդ
 եւ պահապան եւ դայեակ,
 Զի մի ըզսերմնն տարցի
 յափշտակիչն ճայեակ:
 Իմա ըզսերմն հաւատոց,
 զոր մրթերեաց եւ յաւել
 Արշաեմարան քո իմ երգ,
 առ յապահովս նաւել:

Աղին տացէ լոյս ընտրելոյ
 ի ցորենոյն ըզհաճար .
 Եւ ըզքեզ ինքքն մուծցէ
 յաստուածեղէնքն տաճար :
 Ընծար է լոյսն նորա ,
 որով եւ ինքքն ցընծայ ,
 Սի առնիցես անշընորհ
 ընդունելով զիւր ընծայ :
 Բզնա առի ես ընկեր
 եւ բարեկամ եւ զուող ,
 Եւ պարզեաց եւ լուող
 եւ փառաց ինքքն տուող :
 Օչ առհաւատչեայն ազուցեալ
 զիւր ոսկեղէն մատանի ,
 Ի նոյն տաճար հաւատոց
 առաջնորդեալ զիս տանի :
 Օրբ ինչ խօսին եւ պատմէ ,
 մատիբ լըսել անվեհեր ,
 Եւ մի յանանցըն խարոյկ
 ըզքեզ , առէ , հրդեհեր :
 Բզնա տեսցես դու ընդ հուպ ,
 որ ըզգերիս ամայի ,
 Եւրացէ աէր եւ ժառանգ
 եւ բարձակից արբայի :

Նորին իսկ միտք⁴² ասեն ինձ,
 մի քում անձին հաւատար,
 Եւ ըզկրօնիցըն լապտեր
 քեզ լուսատու եւ սատար:
 Սովին խրատու զօրացեալ
 մատեալ սեմոցըն մրտից,
 Նովին վարեալ եւ ըզբուն
 ճրջմարիտ կարգըն զբտից:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒՒՆԻՔ

Պ. Ա Ս Ն

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐԳՈՑ

1. **Պ**ՆԿԵՐՇԳԻՐ մերոց շարեաց լուի-
ցուք նախ իմաստնոյն՝ որ ասէ. Գովե-
ցի եւ զամենայն մեռեալսն որ յառա-
ջագոյն մեռան, քան զկենդանիան՝ որ
ցայժմ կենդանի իցեն: Եւ քան զնոսա
զերկոսին լաւ այն է, որ շեւ եւս իցէ
լեալ, որ ոչ ետես զամենայն արարածն
չար՝ որ արարաւ ի ներքոյ արեգական:

Լուիցուք զարձեալ իմաստնոցն Հե-
թանոսաց: Դուկրեախոս ասէ. Անգըս-
տին ի մատաղ տիոցն, իբրեւ զնաւորդ՝
որ ապրիցի յալեաց ծփանաց, մերկ յեր-
կիր անկեալ զնիցի մանուկն, որում կայ
մնայ ի կեանսն միայն ցաւոց զեր ի վե-
րոյ լինել:

Ինոյն յաւելցուք եւ զԱլիկերոնի բան-
սըն զոր եւ երանելին Աւգոստինոս ի
մէջ բերէ: Մարդ ոչ ի մօրէ ինչ, ասէ:
այլ ի մօրուէ, մերկ մարմնով, անգոր եւ
տկար, արաւում սղւով ի նեղութիւնս
ծնանիցի, սակայն եւ Հուր իմե աս-
տուածնդէն ի նմա զողեալ կայցէ: Ի

նոյն յարեացուք եւ զայն զոր ասաց Պղինիոս՝ որ զընտրեմէն արար խօսս : Չեաօք եւ ստիւք կապելովք անկեալ զնի, ասէ, եւ արտասուս արկանէ նա՝ որ այլոց շնչականաց հրամանատար լինելոց է, եւ տանջանոցն քաւէ զկեանքն վասն միոյ մեղաց, յորում ծնաւն : Ծանօթ իսկ է առակն՝ զոր առ հինան ասէին, եթէ լաւ է նախ՝ ընաւ ոչ ծնանել, երկրորդ անգամ՝ վաղամեան լինել : Ապա վայրապար իմն մեղադիր լինին Պաւքաղեայ, եթէ մարգարեցիկ բարոյիւք ստուարացուցանէ զչարիս մարդոյն, այլ նա ոչ աւելի ինչ քան զհեթանոսան խօսեցաւ, զի իբրեւ ըզփշտան նկարէ, հանդէպ այնմ եւ ըզփառաորում իւնն զնէ. ուր Պղինիոս յայն իմն զառաւար, մինչեւ ասել եթէ մեծ պարզեւ ընտրեան է կարօղն լինել մահ ի վերայ ամել :

2. Իշարինոս ստիւ է Գեմուսթեմեայ, որոյ ճառքն՝ որ պատկացն անուանեալ կոչին, զեղեցիկ են յոյժ :

3. Սուրբն Աւգոստինոս ի գիրսն որ խոստովանութիւնքն կոչին, անձին մեղադիր լինի, եթէ մինչ մանուկն էր, Վիրգիլեայ երգքն կարի հանդ թուէին նմա, եւ ասէ իսկ, եթէ իբրեւ զերգս պետիկոսին ի ձեռս ասեալ ընթեանոյր, արգահատէր իմն Ենեայ ուրումն մոլորութեանցն, մոռացօնս արարեալ ամենեւին իւրօցն, եւ լայր ընդ Իրգեայ մահն, իսկ ընդ իւր անձն՝ որ յընդ-

ունայնութեան մեռեալ էր, ցամաք ու ջուր հայեր*:

4. Նեւոնն զԳրեսկարտեայ մրրիկս եւ զօրէնան՝ որ վասն գունաց եղեալ է, եղծ: ՆՆՅՄԼԲ իմն գունաւորք են, ասէ նա, ի լոյսն. ճառագայթ լուսոյն յեւթըն մասունս բաժանի, իրրեւ առաջին գոյնք, ասէ, ընդ միսեանս խառնիցին, ազգի ազգի երփն հարկանիցի:

5. Ընտածին իմն է մարդոյ, ասէ Բոսուէտ յընծայութեան փիղխոսփոսութեան, երանութեանն սէր: Միտք, վազվազակի իրրեւ սկսանիցին, այնմ ի խնդիր լինին, թէպէտ բարւոք, թէպէտ շարաշար, սակայն ի խնդիր են: Գարձեալ եւ ցանկամբ իմն, որով յայտ առնի թէ շեւ եւս զամենայն ստացեալ

* ԶԳիտեաց ասին, եթէ ի գիւրացաց տաղա՛ն էր եւ զվարժեպան լինեաց: Ի Պիլիմազիանէ յերմէ Գայգերէն՝ որ Բագաւոր էր գիւրացաց եւ սպան ին զայր նոր, ի գիւրացեալ, ի կողմնս սարժտէրիկեաց աշխարհին գե՛՛ր երեւալ Գարգե՛՛ր քնայր, եւ անդ զվարժեպանացաց տաղա՛ն լինէր: Յարքաւ ան Բագաւոր գիտա՛ցեացաց ցանկացաւ, ասին, գիւրացեալ եւ ղնորի ասնէր նմա, իմ ասանանալ, եւ իմ պարտապ լինել Գալ պարտալ՛: Ինչն, տանջէ երբո՛ւտալ էր շէնէլ Գանձա՛՛ւտան, իբրեւ սպէլ երգմանն լինէր, զանչն ի իւրոյն՝ արժ եւ սար Գանէալ անչին արար:

է մեր: Որ ցանկայ որ, չէ ամենեւին երանեալ, զի նմա եւ ամա ի միասին լինել չէ մարթ:

6. Ըստ Պուպեայ ամենայն որ ինչ է, բարւոք է. եւ ի յօրինեալ յարդարմանն փեղերաց, մարդն յիբում անզուկ կայ: Իւր Սենեկայ նոյնպէս ասացեալ էր, եթէ ոչ կարեմք ժուծել հանգարտել մեծամեծ եւս բարեաց: Մեծամեծքս, ասէ, ընկալար, այլ եւս մեծամեծաց չեմք բաւական: Արդարեւ մեծ մեծ են զոր ասարս, այլ կրօնք ուսուցանեն մեզ, եթէ մեծ եւս են յոյժ զոր կորուսարն:

7. Այդ ինն է բարբառ ամբարշտաց, որպէս ի զգօնութեան գիրանկայ: Յանկարծակի ինն եղեաք, եւ յեա այսորիկ լինիցիմք իբրեւ զչեղեալք: Իւր նմին նման ի մէջ բերէ Սենեկա երգասէան, եթէ Յեա մահուան չիք ինչ, եւ մահ ինքնին գլխովին ոչինչ է, արագ անկորպետութեան կատարած: Չինչ ուրախութիւն, որ փառաւորութիւն յայդպիսի իրս կայցէ, ասէ Սիկերան, առ նոսա՝ որ զուարթագին ինն ասիցեն զայն ինչ, որ քան զամենայն աշխարհի իրս արամագոյնն է, որում մարթ էր զմեր յոյս հատանել, եթէ ճշմարիտ լինէր:

8. Ղուկրեափոս յերրորդում մտաննին ասէ. Գարձեալ ի միա անունք եթէ միաք ընդ մարմնոց ծնանին, ի միասին աճեն, եւ զոյգ ձերանան. յետոյ ասպա իբրեւ բազմաժամանակեայն խար-

խալիցի մարմինն, եւ լքեալ անկամեցին ի զօրութենէ անգամքն, կազան իմն խորհուրդք, եւ լեզուն եւ միտք բանգազուլն:

9. Ղուկրեախոս ի սկզբան երգոցն զԱփրոզիտ ազալէ, այս ինքն զԱսաղիկն, որ ուրախութիւն է, ասէ, զից եւ մարդկան:

10. Ըստ բանին Ղուկրեաեայ որ ասէ, եթէ է Էւ յաղբերէ որ զքաղցրն բղիւիցէ, դառն ինչ ելանէ, եւ ի ծագիկս է ինչ, որ հեղձուցանէ: Ասան որոյ եւ ասաց իսկ անն. Յանկութիւն՝ այնու զի չէ հաստատուն, չհանգարտեթէ որ կարի ի խորս մտանիցէ, այլ պարտ է արագ անցանել. նման է երկրի ուր բազում արիզմ կայցէ, նմին իրի հարկ իցէ թեթեւս ընթանալ, եւ ոչ ուրեք ստիւք զազարել:

11. Արկերոն որ կանուխ է յոյժ ժամանակաւ քան զՄեակարտէս հաստատեալ զայս ընծայութիւն զոր ի Պղատանի գիրան գտեալ էր: Յայն՝ որ ճըմարխան թուեցաւ արանցս այսոցիկ աւագաց, Ղոկրոս երկեւան երկմտութեան մուծանէ, եւ երկմտ իմն է, եթէ որ տարբեղէնն իցէ, չլինիցի մտաւոր: Չիք բնաւ կարծիք, որպէս ասէ Արկերոն, թէպէտ եւ կարի անմտութեան իցէ, որ ումք ի փղիխոփայցից շթուիցի հաւանութեան: Ղոկրոս խոստովան լինի թէ չէ հասար մերոց մըտաց իմանալ եթէ զխարդ ունիցի միտս

որ տարրեղէնն իցէ . այլ չէ պարս, ա-
սէ, վասն այնորիկ կարծել, թէ եւ Աս-
տուած չիցէ կարօղ առնել զայն մտա-
ւոր թեւեւ եւ յԱստուծոյ կարողու-
թիւնն ընթանայցէ, բայց եւ այնպէս
չփարատիցի երկեւանն, քանզի մարթ-
է յամենայն ճշմարտութիւնս որ յեր-
կրալափութեան են, երկեւան մուծա-
նել, եւ ասել ս գիտիցէ եթէ Աստուած
չիցէ կարօղ առնել բոլորակ շորեք-
կուսի :

Ղանազգոս ի թուղթմն յայտ առնէ,
եթէ Գեակարաէս յայնմիկ զի վասն
ողոց գրեաց, թուի ընտրեալ յԱս-
տուծոյ անշութենէ առ յամօթ առ-
նելոյ զցոփան օրինօք ինն՝ որ պատշաճ
էր յօժարութեան նոցա : Չի էր նա,
ասէ, անհնարին մեծ մտօքն, եւ մտա-
զիբ միայն փիղիսոփայութեան, յորմէ
չկասկածեն նոքա, գիւրաւ եւ վաղվա-
զակի ի հասարակաց կանխակալ սովո-
րութենէ ի բաց մերկանայր, ընդ որ
նոքա արտօթեն, եւ սովին իսկ իմացաւ
հնարս ըմբերանելոյ զնոսս եթէ չիք
ինչ՝ որ այնպէս հակառակ հանճարոյ
իցէ, որպէս կամել, զի ի քակտել մար-
մնոցն՝ որ քայքայութիւն մասանց ինչ
նիւթոյ է, եւ ոգիք եւս չիջանիցին : Եւ
զիարդ եզիտ նա սյզմ հնարս : Հաս-
տատելով յայտնի եւ մեկին բանիւք ե-
թէ այն որ մտաւոր է, եւ այն որ մար-
մնաւոր, երկու էութիւնք են ամենեւին
զառք եւ ուրոյնք, այնպէս զի եւ զմտա-

իսկ ամեւ չէ մարթ, թէ որ խորհին
մարմնաւոր իցէ:

12. Ամենայն՝ որ մարմնաւոր բնու-
թիւն է, յայնժամ եղծանիցի, յորժամ
մասունքն ի միմեանց բաժանիցին: Յոր-
ժամ որ զփայտ ինչ պրիցէ, չկորնչի ինչ
անտի. մասն՝ որ կարի նուրբ է, ի վեր
կոյս ամբառնայ, որ ծուխն կոչիցի. եւ
որ պարարան է, ընդ ծխահանան մած-
նու, եւ մուրն անուանի. իսկ թանձրն
մոխիր լինի եւ ի հնոցին կայ:

13. Հերման Տրիստեպիստէս է, այս
ինքն երկոս մեծ, զոր արուեստագէտք՝
որ զքրէական նիւթս փոփոխել ասեն,
զտակ իւրեանց արուեստին համարին.
զառանցելոց բանք են, որպէս եւ ճար-
տարութիւն նոցա, որոյ սկիզբն ստել
է, եւ մէջն լանալ, եւ վախճան մու-
րանալ:

14. Ամենայն խմբ՝ որ պարզական բը-
նութիւն է, թուի մեզ եթէ անձամբ
յանձնէ եղծանել չէ հնար, եւ այնպէս
մարթեմք անմահս զնոսա կոչել: Բայց
չեմք ինչ տեղեակ եթէ յորժամ տիե-
զերք եղծանիցին, տարերք՝ յորմէ աշ-
խարհս յօղեալ է, յոչինչ դառնայցեն:
Ասացի եթէ չեմք ինչ տեղեակ: Բայց
սոյն մանտանդ երկեւան իմն է, քան
անդիտութիւն, քանզի յայանութիւն
զնմանէ բարբառի, սակայն վիճին իմն
վասն այնր զոր ասեն: Տարերք լուծցին
սակ երանելին Պետրոս, իսկ լուծանելն
ու իթէ յոչինչն զարձուցանել իցէ:

Փոփոխեցես զնոսա, այս ինքն զերկինս,
 եւ փոփոխցին, ասէ սաղմոսանուագն.
 Էր մարթ մեկնագոյնս ասել առ ի զլոկ
 փոփոխումն յայտ առնելոյ: Սուրբն
 Աւգոստինոս լոկ փոփոխումն Համարի,
 յորժամ ասիցէ, թէ Փոփոխելով իրաց,
 եւ ոչ ամենեւին կորնչելով անցանիցէ
 աշխարհս, կերպարանքն անցանիցեն,
 եւ ոչ բնութիւնն: Սուրբն Էրոնիմոս
 զնոյն ած զմտաւ: Գիտացի, ասէ Սո-
 զոմոն, թէ զամենայն զոր արար Աս-
 տուած, այն կայ յաւիտեան. Հերբայե-
 ցի մշանջենականք իցեն, ասէ: Այս մի-
 այն բաւական է իբաւացուցանել զիմ
 երգս:

15. Ղուկրեւտիոս ինքնին զնոյն իմն
 ասէ. որ Հակառակ է իւրոյ վարդապե-
 տութեան, զոր եւ Ղակաւանտիոս ի մէջ
 բերէ, եւ զօրութեան ճշմարտութեա-
 նքն Համարի, որ ետն այնպէս բարբա-
 ւել պետիկոսին:

Որ յերկրէ, ասէ, կանխաւն եղել, յե-
 տուսա ուրեմն յերկիր երթայ, իսկ որ
 ի վերուստ յեթերացն առ արեցաւ, զայն
 անդրէն երկնից մեծապայծառ տանարք
 ընդունիցին: Բայիզոս ի ճառսն՝ զոր
 վասն Ղուկրեւտեայն գրեալ է, բանա-
 զբօսել իմն զբանն կամի, այլ ոչ այնպի-
 սի ինչ իցէ միայք երգոցն, որպէս նայն
 կամակորէ: Ապա իբաւացիկ մտօք ա-
 սաց Ղակաւանտիոս, եթէ Ղուկրեւտիոս
 ոչ հայեցեալ յայն զոր ասէրն, եւ թէ
 որպիսի կրօնից չատագով մտանէր, ըզ-

բանս զայսոսիկ եղ. այլ պատրեալ գը-
տանի ի ճշմարտութենէ անտի, եւ ա-
ռանց խորհրդոյ կորզեցաւ ի նմանէ
բանն:

16. Որպիսի ինդութեան պատճառք
չլինիցի մեզ գտանել ճշմարիտ ինչ օ-
րէնս իմաստութեան: Պիւթազորաս
գոհեաց ասեն զոհս գոհութեան եզինս
հարեւր, զի եզիս գչորեքիւսի կողմանց
երեքանկեանն: Չկարեմք իմանալ ըզ-
ճշմարտութիւնսն որ յախտենականքն
են եւ անփոփոխ, բայց միայն լուսով
իւիք: որ նոյնպէս մշանֆենաւոր եւ ա-
ռանց շրջելոյ իցէ: Իութիւնն՝ որ այն-
պիսի ինչ լուսով պայծառանալ կարէ,
չէ մարմնաւոր: Անտի ունի գլանգիմա-
նութիւնն եթէ աստուածեղէն է, ասէ
Սենեկա, զի որ ինչ աստուածեղէն է,
այն զնա զուարճացուցանէ, եւ ոչ ի-
րբեւ յօտարին ինչ ի մէջ մտանէ, այլ
իրբեւ յիւրսն ինչ: Արկերսն ի ձերու-
թեան ճառան զնոյն խորհուրդս խորհի
Այսպէս եզի, ասէ, ի մտի իմում, սոյն-
պէս իմանամ. թէ յորժամ այնչափ ե-
րազութիւն մտացն իցէ, այնչափ յի-
շատակ անցից անցելոց, եւ առ յապա
լինելոց իրաց հանդերձելոց իմաստու-
թիւն, այնքան ճարտարութիւնք, այն-
չափ պիտութիւնք, գոյնչափ հնարա-
գիտութիւնք, չէ մարթ այնք բնու-
թեան, որ զիրսն զայնոսիկ ունիցի,
մահկանացու լինել: Եւ յայլում տե-
ղող ասէ եւս, թէ պարտիմք ճանաչել

զմեր ոգիս զոր ոչն տեսանեմք, զոր օրինակ ճանաչեմք զԱստուած, առանց զնայն տեսանելոյ, անդասին ի նորին գործոց: Չմիտս մարդոյն, ասէ, թէ պէտ եւ զնա ոչ տեսանիցես, սակայն որպէս զԱստուած գիտես ի գործոց անտի նորա, նոյնպէս եւ ի յիշատակէ իրացն, եւ ի հնարազրտութենէ եւ յերազուսթենէ շարժմանն, եւ ի բոգմանդակ գեղեցկութենէ առաքինութեան զմիտսն իմանայցես:

17. Աիկերոն բազում զօրութիւն պար յանդիմանութեան համարի. Չի նշ որդեծնութիւն, ասէ, զի նշ անուանիսն քարոզել, զի նշ գերեզմանք շիրմացն յայտ առնիցեն, եթէ ոչ զի ըզհանգերձելոց փոյթ ի մտի ունիմք: Չորմէ Մանտանիտս պարպիսի ինչ ամ զմբտաւ: Փոյթ մեծ է, ասէ, ի մարդիկ, զի երկայնօրեայք լինիցին: Ասան ամենայն իրաց իմացան հնարա, վասն մարմնոց դոն գերեզմանք, վասն անուան փառք, զամենայն փոյթ ի մէջ առեալ զի անդրէն շինեացին եւ ունիցին ինչ յոր յենուցուն: Միթարութիւնս իմն յամենայն կողմանց շրջին եւ մութանան ոգիք, զորոց խիղքս արկեալ վակժոյթ լեալ կան: Պարտ եւ պատշաճ էր Մանտանեայ աստի զմտաւ ամել զոգւոցն մեծութիւն, զոր ոչինչ, որ կորստական է, հաճել կարող է:

18. Գարձայ եւ տեսի ես զամենայն զրպարտութիւնս, որ լինին ընդ արեգ-

ակամբ, եւ ահա արտասուք զբարբառե-
լոցն: եւ ոչ որ էր որ մտիթարէր զնա-
սա: Այս որ անդէպն թուիցի, եւս հե-
թանոսացն քրթմննել ստեպ զհնամա-
կալութենէ: Որպէս եւ Աղաւզիտան ա-
սէ: Այլ իբրեւ զիրս մարդկեղէնս, ա-
սէ, այնչափ մթով պաշարեալս տեսա-
նէի, զի որ մնասակարքն են, հանուպազ
յուբախութեան են, իսկ որ բարեպաշ-
արն է, ի նեղութեան կայ, թուէր թէ
անկանիցին իմն կրօնք, այլ Հասիինեայ
պատիժքն զայս աղմուկ բարձին, եւ ըզ-
դիսն արձակեցին ի բամբասանացն:

Սուտ են զոր ասէն, զի Աստուած ոչ
հանապազ նովին օրինակաւ վրէժս պա-
հանիցէ: Որչափ շարագործք իցեն, որ
չկրեցին ինչ պատիժս յերկրի, պարտ
էր Աղաւզեայ զմտաւ ամել, թէ այլ
իմն բնակութիւն կայցէ ուր ամենայն
ինչ նորոգիցի: Եթէ ամենայն մա-
հուամբ եղծանիցի, ասէր Պղատան, այն
յոգուտ մեծաշահ շարացն լինիցի: Այլ
չէ եւ չէ իսկ այնպէս. ոգիքն ընդ իւ-
րեանս առեալ տանիցին եւ գբարի եւ
զչար գործան, որ մշտնջենաւ որ բարեա-
ցըն եւ շարեաց պատճառք լինիցին նո-
ցա: Աւասիկ պատասխանի ամենայն
բանից զոր զխնամակալութենէ որ ա-
սիցէ: Ի բարոյից եւ ի բնութեան կար-
գըս բարեմք իմն զխնամակալութիւն,
զկողմն մի եւեթ տախտակացն տեսա-
նեմք, եւ զամենայն զգործուածն քըն-
նել կամբմք:

19. Վիպասանք յիւրեանց պանու-
նեալ առասպելան պահեցին զառչու-
թիւն անմահն լինելոյ սգոց: Թէ ան-
ւելոց են ոգիք, ի միարան հաւանու-
թենէ ազգաց համարիւք, առ Վիկե-
րոն: Իսկ յորում անդռջ կայցեն, որ-
պիսիք լինիցին, զայն ուսանել արժան
է. եւ քանզի այնմ շէին դիտակ մար-
դիկ, սանդարամետս իմն ստեղծին, յոր-
մէ եւ ուրուականացն օրէնք զոր Հոմե-
րոսն եղեալ է, եւ մնաւոր մեղ Առ-
նսն ծոգակ: Նոյնպէս անախ է եւ
Քրտոնցն նկարագիր ի Պղատանի գիր-
սըն, որ նկարէ իմն զքնակութիւն ար-
շարոցն եւ զքնակութիւն շարաց: Նս-
քա, առէ, որ յանցանս ինչ, որ թե-
թեւ ինչ տանջանօք քաւիցին, յանցա-
նիցեն, զմի ամ եւեթ ի տանջանս կան:

20. Վիրգիդիոս այնպէս իմն նկա-
րեաց, որպէս թէ ամպարիշա որ կայցէ
ի տարտարոսն, որ ազազակիցէ եւ ազգ
իմն առնիցէ, թէ Ուսարուք զարգա-
րութիւն եւ մի զգիսն անգոսնիցէք:

21. Սոկրատէս, որ զարմանալին թը-
ւի, ի պատմութեանն, զոր Պղատան
զնօրս մահուանէն գրեաց, իբրեւ զա-
նուանի ճառսն կատարէք, ինդրեաց,
ասեն, զի արգազ մի Ասկղեպեայ գիցն
նուիրիցեն: Ոմանք շտնուն յանձն հա-
ւանել, թէ այր մի որ այնչափ անուանի
եւ նշանաւոր էր, այնպիսի մանկուոյ
բանս խօսէր. եւ ասեն, թէ այլափոխ
իմն քանիք ասաց, այլ զի շէ այլաւսա-

ցիկ ինչ յորջորջումն, յայտ ի պատաս-
խանուոյն է, զոր Արիտոն եւս. արաս-
ցուք, ասէ, զոր ինչ կամեցարդ. ապա
այնպէս իմացաւ նա, որպէս ինչ նը-
կարագիրն յայտ առնէ, այս ինքն ըստ
կրօնիցն հեթանոսաց:

22. Կեղ իմն, ասէ Յորնաց, անբը-
ժըշկական ունի զբազումս՝ գիրս գնե-
լոյ: Այս աստ ի վաղուց կայր, զի եւ
Սողոմոն յէկղեօհաստէսն, Վարժ բա-
զում, ասէ, աշխատութիւն է մար-
մնոյ: Մանաանիտս արանջէ զիւրոյ ժա-
մանակին մարդկանէ, զի դոյզն որ պրա-
գէս ի մատենագրել յօժարէր. Պարտ
եւ պատշաճ էր, ասէ, օրէնս վասն մա-
տենագրաց ապիտաց եւ անտեղեկաց
գնել, որպէս գնին վասն թափառակա-
նաց, եւ որ ի դատարկութիւնս հասա-
նիցին, եւ յայնժամ, յստել ասել, զիս
եւ զայլ եւս բերս յաշխարհէ մերժիցեն:

23. Ամենայն մարդիկ ի խաւարի կոա-
պաշտութեան կային, եւ առ ամենայն
ազգս եղեն իմաստունք՝ որ ի լուսոյն
ինդիր շօջէին. քուրճք յեգիպտոս, մոզք
ի Պարսից աշխարհին, եւ իմաստունք ի
հնդկաց աշխարհին, եւ զազատացւոց
քուրճքն եւ իմաստունքն Յունաց: Ամ
արդ զոր լոյս գտին նոքա. եթէ ստոյգ
ինչ գտեալ էին, ոչ յայնչափ ազանգս
բաժանէին եւ ի բազում ջոկս զատա-
նէին:

24. Հերակղիսէս, որ արտասուօղն
յորջորջեցաւ, հանապազ, ասեն, ընդ

ճարգկան յիմարութիւն լայր, իսկ Գե-
մակրիտէս ծաղր իմն առնէր: Երկոքեան
եւս յերաւի գործէին, բայց եւ կարի
իսկ անճառագոյնք էին, այնու զի քան
զարժանն ճարտարել ցանկալին:

25. Գեմակրիտէս, որ մեկնեցաւ գր-
նաց ի գերեզմանս զի բարւոք խոկայցէ,
յանկարծ առ միմեանս գաղղյ մանրա-
մաղ փոշոյ զարարչութիւն աշխար-
հիս, եւ զազատ կամս մարդոյն համա-
րէր: Չի նչ հաւասարութիւն ի միջի
մանրամաղն փոշոյ եւ այնր ազատ կա-
մաց կայցէ: Այս վարդապետութիւն
զոր եւ Եպիփուրոսն առէ, յամօթ առ-
նէ զմիտս մարդոյն: Քաղաքացիք Գե-
մակրիտէսայ երկուցեալ զի մի ի մտաց
անկանիցի, առաքեցին զՀիպոկրիտէս,
զի զնա յառաջին առողջութիւնն ա-
ծիցէ:

26. Փիղիսոփայիցն անճառութիւն այն
իմն էր, զի հանապազ զսկիզբն իրաց
խնդրէին: Թառզէս զջուր գնէր սկիզբն
ամենայնի, Անաքսիսենէս զօդ, եւ Հե-
րակլիտէս զհօր:

27. Պիւսոն ի մէջ մրրկի եցոյց նոցա՝
որ ընդ նմա ի նաւին էին, խոնկոր մի,
որ մեծաւ հանդարտութեամբ, որպէս
սովորն էր, ուտէր, կամեցեալ զնոսս
անհօգս եւ անկասկած նովին օրինա-
կաւ առնել: Պիւսոն՝ որ ամենեւին զա-
մենայն իրաց երկմտէր, զբազումս ու-
նէր յիւրմէ ազանդոյն, որ կից ի նորս
անուն կոչէին:

28. Գիտցինէս անկրօն, անասնթ եւ անիմաստազոյն եւս էր: Իւ Աղէքսանդրոս յորժամ ասացն թէ Գիտցինէս կամէր լինել եթէ Աղէքսանդրոս շէր, յայտ արար թէ աննշանքն զոր աննշայր զի քան զամենայն մարդիկ երեւելի լինիցի, անհանճարական իմն էր: Ասքս այս որ անհնարին ընդ փառաւորն լինել կամէր, զամենայն հարս հարէր զի նշանաւոր լինիցի, եւ եթէ միահեծան իշխանութեամբ ոչ, զանեա իբրեւ ըզ-Գիտցինէսն զամենայն քամահելոյն:

29. Անարսազորաս, իբրեւ հարցինցնա եթէ վասն էր իրիք ծնեալ իցէ, եւ պատասխանի. Ա. ի զարեգակն, ասէ, եւ զլուսին նշմարելոյ:

30. Չեզիկուրոս այր փափկակեաց կոչէ Կիկերոն, եւ Սենեկայ փափկութեան վարդապետ. Արատիոս փափուկն ասելով ոչ զգիրդն ինչ իմանայ, այլ զմեղկն, եւ ամենեւին զկտի մտացն ասէ, յորժամ ի խոզիցն երամակէ զնա կոչիցէ:

31. Անուանի սրահն է Մթենաս քաղաքի, ուր Չենան, որ ստոյիկեանցն գլխաւոր ճանաչէր, զիւր գայրոց ունէր: Էս նա զիւր գոյն ամգունել, զի հրամանք, ասեն, ի գիցն եղեն նմա, զի ըզմեռելոց գոյն առնուցու: Ստոյիկեանքն ձեռն յանձին հարեալ պարծէին, որպէս թէ իւրեանց իմաստութեամբն այնպիսի զմարդ առնիցեն, զի եւ ոչ մի ինչ յոզոզողել զնա կարիցէ: Ի նոցանէ ոմն

մինչ զեւ անհնարին յոտիցն ցաւս տա-
գնապէր, աղաղակեաց, բարւոք են, ա-
սէ, եւ ոչ շար ինչ ցաւք:

32. Սոկրատէս եւ Պղատան բազում
նորանշան իրս ճշգրիտ պատմեցին, բայց
եւ հանապազ երկրայ մտօք խօսէին:

33. Արիստոտելէս դամս բազումս
աշակերտ լեալ Պղատանի, ապա մեկնէր
ի նմանէ, եւ նմին հակառակ ազանդոց
իմե պլաւոր ճանաչէր: Եւ իրրեւ ա-
ւանդէր, ասէն, զուսումն վարդապե-
տութեանն, ճեմ առեալ շրջէր: Չէ
յայտ թէ զինչ ինչ վասն ոգւոցն ան-
մահութեան խորհեցաւ, բայց զար-
մանք այն են, զի ասի թէ եւ գիրս եւս
վասն ոգւոց եզ, եւ զքարոյից արար
խօսս:

34. Պիւթազորաս՝ որ առակաւ իմե
պլ ընդ պլոյ կարգէր զհրաման վար-
դապետութեանն, ժուժկալութեան եւ
լուութեան օրէնս աշակերտացն սահ-
մանեաց, եւ փոփոխմունս եւս շնչոց
ի մարմնոց ի մարմնս եզ: Եւ զի փո-
փոխմունս շնչոց եզ, յայտ Սվեդեայ
պլակերպութեանցն է. բնաւք շրջին,
ասէ, կորնչի ինչ ոչ, պլ յածի, եւ ան-
տի այսբ դայ, եւ աստի անգր երթայ,
ինչեւպէտ երակս գոյ շունչ, եւ ան-
խտիք գազանաց ոգիքն ի մարդկեղէն
մարմնս անցաննն, եւ մարդկանն ի
գազանս:

35. Պղատան ուսար Արիստոտելայ
քալ ի միտ առ, եթէ գժուարին առ

Հասանել են մեր իրքս, եւ չէ նորա մեզ, զի չկարաց անել այնմ լուծուիմն. զիրան ետես, այլ զպատճառսն ոչ զիտաց: Այնուիկ՝ զոր ասէն, թէ ոգիք յառաջագոյն քան զմարմինսն կային, շառնի լուծուիմն, եւ ոչ զերկուս արմատսն դնելով: Արիկերան ի նոյն յանկ եւ մերն խօսեցաւ, ասելով եթէ Ծնանիմք զի գյանցանաց ինչ, զոր յառաջին կեանսն յանցեաք, զգրեժն տայցեմք: Ասլ ո՞ր առաջին կեանքն իցէ: Բայիդոս խոստովան լինի, եթէ ոչ ինչ իւր մարթի յայնմ խնդրոյ զերժանել, բայց եթէ գուշակութեամք: Ի պատմութիւնս, ասէ նա, թշուառութիւնք եւ յանցուածք մարդոյն պատմին: Չիք քաղաք ուրեք, յորում դարմանոցք եւ կախազանք չիցեն, զի եղուկ եւ շար է մարդ: Ասլ ընդէր հեթանոսք ոչ այնպէս ինչ, որպէս արժանն է, զայսմանէ ճառեցին: Չի միայն յայտնութեամբք հնար է յայնմ տազնապէ ազատանալ:

36. Եթէ ոչ, ասէ Պղատոն, ճանապարհն ինչ անբոյթ ցուցանիցէ որ մեզ, որպէս զաւետիս ինչ կամ զաստուածեղէն յայտնութիւն, յոր իրքեւ ի նաւ ինչ, որ անհոգ եւ անկասկած ընթանայցէ, մտեալ, ախողութեամք զճանապարհն ի գլուխ հանցուք:

37. Յանդիման անի, որպէս թէ յառեալ հայիցի ընդ մեա կշռոց, որ ընդօքս կախեալ իցէ, պսպիսի ինչ նկարագրաւ, թէ Չինչ գիտիցեմ:

38. Չամանէ ի թուղթս ինչ երկայնաձիգ բանիւք ճառեալ է իմ :

39. Կորին իսկ, որ պարծին իմն եթէ տեղեակ եւ խելամուտ իցեն Սպինոսայ գրոցն, ի միտեանց բանից վերայ կալ ոչ կարեն : Բայիզոս, որ տեղեկագոյն էր բանիցն նորա, յետ մեկուսին կալոյ յայնմանէ, զոր մեծարոյ իմն համարին, այս ինքն թէ ամենայն Աստուած իցէ, որպր պատասխանի, որոց մեղադիրն լինէին նմա, թէ վասն զի ոչ քաջ զոր ասէրն ի միտ առ, վասն այնորիկ ի բաց եկաց. Եթէ բարոք, ասէ, իմացեալ չիցեմ, այն ոչ իմ ինչ մնաս իցէ : Ոչ այնչափ համարձակութեամբ ասէի, եթէ ամենայնի՞ զոր Սպինոսայն ասէ, հակառակ ինչ գրեալ էի. դէպ լինէր թերեւս բազում անգամ շիմանալ, թէ զինչ այն ինչ իցէ զոր ասելն կամիցի, եւ մարթի իսկ կարծեւ, եթէ եւ ոչ ինքն իսկ իւրովի զոր ասէրն, իմանայր : Արդարեւ ի նմին վարդապետութեան, որ լին է խառնակ շիտթութեամբ եւ խառարին, ամենեւին ամենայն ինչ առանց հասանելոյ է, բաց յամբարըտութենէ :

40. Ինքն իսկ Բայիզոս ի ճառան՝ զոր վասն մանիքեցոց գրեալ է, զմիտս ընդ Մոսկեսի օրենս կշռէ. Օրենք, ասէ, որպէս որ մերոց կարգաց խելամուտ են ասեն, ոչ այլ ինչ մարթէր վճարել, բայց եթէ տալ մարդկան ի միտ առնուլ զիւրեանց տկարութիւն, եւ թէ

կարեւոր պէտք են, զի եկեալ որ նորոգիցէ եւ զողորմութեան եւ զխնամոց օրէնս գնիցէ. եւ էր գաւառիարակ, որ զմեզ ի Քրիստոս անդր տանէր: Ասացուք զթեմէ զնոյն վասն մտաց, զի եւ սա յայտ յանդիման ցուցանէ մարդկան թէ ի խաարի կան, եւ անզօր եւ ակարբ են, եւ կարօտ յայանութեամբ իւրի:

Չայս ասէ ցարգ, նա եւ առաջնորդէ եւս յորժամ յայանութեան որ ի խընդիր լինիցի, ցուցանելով զճշմարիտ կրօնիցն ընծայութիւն եւ ամէ զմեզ առ նա՝ որ դարման տանիցի շարեացն մերոց, եւ հաւանեցուցանէ իսկ զմեզ, եւ թէ անհնարին դժնդակ են շարիքս, զոր առ հեթանոսովքն առնել ոչ կարէր: Որ կարի հանձարեղքն էին իւրեանց մտաց անտի կշտամբեալ յանդիմանէին, եւ քանզի գիտէին եթէ Աստուած մարդկան ցառուցեալ է, զգաւորեան՝ զոր նա ի մեր վերայ ամ, մեծութիւն խառն ընդ թշուառութեան տալով մեզ, կշտէին ընդ պատժոցն, զոր բընաւոր որ տայցէ կրել այնոցիկ, որ ի մեռեալ մարմինս յարեալ կայցեն, եւ այնպէս գիրկընդխառն տակաւ կորնչիցին: Չբանաւորէն զայնմանէ Արդիդիոս ճառեալ, լնդ մարմնոց մեռելոց, ասէ, զկենդանիս զուգեր, յոգեալ ձեռաց ձեռքս եւ բերանոց բերանս, որ ազգ ինչ տանջանաց է, եւ ծիւրեալս ծնդեալս ի գիրկընդխառն լինելոյ անտի այնպէս ընդերկար անհնարին մահուամբ սա-

տակէր : Աւասիկ զժնգակ կեանք մար-
դոյն յեա մեղացն , սոյն ինն է ծանրա-
տաղաւակ լուծն՝ որ եղաւ ի վերայ նա-
րա , վասն որոյ Էջիզեսիաստեան ասէ :
Չբազումն մեծ հաստատեալ է ամե-
նայն մարդոյ , եւ լուծ ծանր ի վերայ
որդոց Ազամայ , յորէ ելանելոյ մօր
իւրոյ , մինչեւ յորն թաղելոյ ի մայրն
ամենեցուն : Պեղապիանոսքն՝ որ ասէ-
ին թէ ոչ դոն առաջին մեղք , պնդեալ
էին , թէ այնպիսի , որպիսի հաստատե-
ցաքս Սասունոյ , կայցեմք : Սուրբն
Ազոտաբնոս զնկարագիր մարդոյն ի
ծննդենէ մինչեւ ցնորին մահ առաջի
զնէր նոցա , եւ հարցանէր թէ զխորդ
արարած մի , որ անմեզն իցէ , այնպէս
հէք եւ եղուկ ծնանիցի : Հարկ է , ա-
սէր , անիրաւութեան ինչ կամ տկարու-
թեան կարծիս զՍասունով արկանել-
ալլ քանզի ոչ անիրաւ եւ ոչ տկար ինչ
ոք է Ասասուն , յայտ է թէ զծանր
լուծն ի վերայ որդոց Ազամայ չդնէր ,
եթէ ոչ յանցանք ինչ կանխաւ արժա-
նի այնմ գոյին : Ապա զնոյն զառաջին
մեղսն յուչ ասնիցեն մեզ միտք , եւ նո-
զին տայցեն մեզ ի միա ասնուլ եթէ
կարելոք պէտք են յայտնութեան :

41. Որ զմիասն բովանդակ գիտիցէ ,
ոչ զնովաւ եւ եթ զսոցէ , զի լոյս ինչ
մթաղին է նա , նուազագոյն ինն աս-
տուածեղեն հուր ասէր Պիկերոն : Լու-
սաւորութիւն նորա եւ մթարութիւն
եւ զկէսս կարի մեծարել , եւ զսոյս յոյժ

արհամարհել: Աստի իսկ ազգի ազգի ազանդք եղեն, ստոյիկեանցն եւ Պիւստնի, որոց մին յամբարտաւանութենէ եւ մեան ի թշուառութենէ առ ըսկիգքն: Ասել եթէ միայն ստոյգ է, թէ չէք ինչ ստոյգ, չէ քան զայն հիքութեան ինչ կամ ամբարտաւանութեան, առ Պղինիոս: Մանտանիոս, որ զպիւստնական առումն յայն ամ, մինչեւ հայելով ընդ կշիռան ասել թէ զինչ զիտիցեմ, եւ ոչ թէ չգիտիցեմ, զի չկամի ինչ հաստատել, եւ ընդ այն իսկ թէ երկմտիցէն արդեւք, երկմտ է, խնարհեցուցանել միայն զմարդն ջանաց: Իսկ Քայիղոս զմտաց ասէ, թէ յաւեր եւ ոչ ի չինամ են, զի առ յերկուանալ միայն ի զէպ գան ասէ: Եւ զի ստեպ հակառակ անձին իւրոյ խօսի նա, ազնուազոյն քան զայլ որ զմարդոյն տըկարութեան զչափ առեալ է: Առջնոցն՝ որ երկմտեինն, չգոյր մեզ գնել զի միայն յայնժամ բարւոք ինչ վճարել չկարէին: Քայց սյժմ զի ի կրօնս զմեզ առեալ անեն, արք իբրեւ զՄանտանիոսն եւ զՔայիղոս իցեն ինչ առանց մեղազրութեան: Չհանձար ի միջոյ բառնալ եւ զամենայն հանձարով կամել վճարել, առ Պարադիս, կարի իսկ անհանձարութիւն է, եւ երկոքին զոյգ վնասակարք: Ամենայնի հաւատալ եւ զքնուէ թերահաւատ լինել նոյնպէս անհաւատութիւն է, եւ երկոքեան, թէպէտ եւ հակառակ միմեանց իցեն:

զմի եւ զնոյն բղխմունս ունին, զի վրի-
պեն իմն ի քննութենէ: Որ ամենայնի
հաւատացցէ, զասկաւ ինչ լուսաւորու-
թիւն իրրեւ զճշմարիտ ինչ լոյս համա-
րիցի: Իսկ որ զամենայնէ թերահաւա-
տիցեն, զփոքրիկ ինչ ամազ ամենեւին
իաւար աղջամուղջ կարծէ:

42. Միտք ինքնին գլխովին ասեն մեզ,
եթէ ստոյգ ինչ լոյս տալ մեզ չկարեն,
եւ այսր քննայութիւն ի Պրատանի բան-
սըն կայ, զոր վերագոյն ի մէջ բերի Սո-
կրատէս՝ որ անոգ ճարտարաբանն իս-
տոյութեամբ զոգւոցն անմահութենէ
ճառէ, ստիպի իմն իստոսոգան լինել,
եթէ այն քննայութիւնք ոչ հաստա-
տութեամբ ինչ իցեն, սլլ յուսով եւ-
եթ: Բայց հարկ է, ասէ, ի նոսին իրրեւ
ի մակոյկ ինչ մտեալ, զձովն զաստի կե-
նաց, որ հանապազ ամբոխիցին ի մրքը-
կաց, հատանել անցանել: Եթէ չգու-
ցեն ի միջի աստուածեղէն ինչ աւետիք
կամ յայանութիւն, որ լինիցի մեզ ի-
րրեւ զնաւ՝ որ շերկնչիցի ինչ ամենեւին
ի փոթորկաց: Բանքս, զոր հետանոս
այր ասէ, յամսթ առնիցէ զմեր ամբա-
րիչոս, որ եթէ ըզնային թէ յայանու-
թիւն ինչ լինէր, զմերոյն ճշմարտու-
թենէ շլինէին երկմիտ: Իսկ եթէ այնմ
ինչ ոչ ցանկան, ապա ունկնդիրք մտաց
չեն:

Die erste...
 die zweite...
 die dritte...
 die vierte...
 die fünfte...
 die sechste...
 die siebente...
 die achte...
 die neunte...
 die zehnte...
 die elfte...
 die zwölfte...
 die dreizehnte...
 die vierzehnte...
 die fünfzehnte...
 die sechzehnte...
 die siebenzehnte...
 die achtzehnte...
 die neunzehnte...
 die zwanzigste...
 die einundzwanzigste...
 die zweiundzwanzigste...
 die dreiundzwanzigste...
 die vierundzwanzigste...
 die fünfundzwanzigste...
 die sechsundzwanzigste...
 die siebenundzwanzigste...
 die achtundzwanzigste...
 die neunundzwanzigste...
 die dreißigste...
 die einunddreißigste...
 die zweiunddreißigste...
 die dreiunddreißigste...
 die vierunddreißigste...
 die fünfunddreißigste...
 die sechsunddreißigste...
 die siebenunddreißigste...
 die achtunddreißigste...
 die neununddreißigste...
 die vierzigste...
 die einundvierzigste...
 die zweiundvierzigste...
 die dreiundvierzigste...
 die vierundvierzigste...
 die fünfundvierzigste...
 die sechsundvierzigste...
 die siebenundvierzigste...
 die achtundvierzigste...
 die neunundvierzigste...
 die fünfzigste...
 die einundfünfzigste...
 die zweiundfünfzigste...
 die dreiundfünfzigste...
 die vierundfünfzigste...
 die fünfundfünfzigste...
 die sechsundfünfzigste...
 die siebenundfünfzigste...
 die achtundfünfzigste...
 die neunundfünfzigste...
 die sechzigste...
 die einundsechzigste...
 die zweiundsechzigste...
 die dreiundsechzigste...
 die vierundsechzigste...
 die fünfundsechzigste...
 die sechsundsechzigste...
 die siebenundsechzigste...
 die achtundsechzigste...
 die neunundsechzigste...
 die siebenzigste...
 die einundsiebzigste...
 die zweiundsiebzigste...
 die dreiundsiebzigste...
 die vierundsiebzigste...
 die fünfundsiebzigste...
 die sechsundsiebzigste...
 die siebenundsiebzigste...
 die achtundsiebzigste...
 die neunundsiebzigste...
 die achtzigste...
 die einundachtzigste...
 die zweiundachtzigste...
 die dreiundachtzigste...
 die vierundachtzigste...
 die fünfundachtzigste...
 die sechsundachtzigste...
 die siebenundachtzigste...
 die achtundachtzigste...
 die neunundachtzigste...
 die neunzigste...
 die einundneunzigste...
 die zweiundneunzigste...
 die dreiundneunzigste...
 die vierundneunzigste...
 die fünfundneunzigste...
 die sechsundneunzigste...
 die siebenundneunzigste...
 die achtundneunzigste...
 die neunundneunzigste...
 die hundertste...

6 6 9 9

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

6 6 9 9

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

Handwritten text in a cursive script, appearing as a header or title.

۲۰۹۳

Ե Ր Գ Գ

ՔԱՂԱՔԸՆ մեծ Հոռոմոց,
որոց ի ծոց իւր զեղան,
Պատերազմաւ եւ մարտիւ
եւ զօրութեամբ աղեղան,
Արք եւ ազինք եւ լեզուք,
ամբս բաղում եւ յերկաթ
եղեւ իշխան աշխարհի,
զոր պատմել ոչ է մեր կար:
Նոյն եւ այսօր զեղեցիկ
կարգօք կրօնից ընդ հանուք
Երկեալ ունի քաղցրութեամբ
ըզհաւատոցն զանուք:
Արք՝ մեծամեծք եւ հըզօք
որք հակառակ իւր յարեան,
Հնազանդ եղեն նորին Տեառն,
առանց կրօնուց եւ արեան:

Նազանդեցոյց բզՏիւտիս,
 Հառեալ նիզակ եւ աշտէ,
 Եւ ազգ բազում յարեւելս
 Ըղնոյն Բրտուածքն պաշտէ :
Ջանալ Ջանան եւ աղանդք²
 փոխանակել ընդ նորին,
 Ջանուն իւրեանց սուր ի ձեռն,
 յոր եւ բազումք յորդորին :
Թուի թէ նախ կամիցին
 տալ ընդ միսեանս ճակատ,
 Գրաւել անձանց եւ առնուել
 Բղմեծագինքն զակատ :
Սակայն կրօնիցքն կարգիչ
 զուր Տրամանօքքն վառէ,
 Ըցեառնազանձքն մարդիկ
 յիւրաքանչիւր զաւառէ :
Ընդ վայր մանկունք աղանդոց
 զայր մի անարդ եւ յետին :
Սեծարեալ³, զան ի հանդիսան
 ի համբարել զգետին :
Այլ եկ զօրէնսքն տեսցուք
 յոր կարի իմն յուսան,
 Նա համարին իսկ այնպէս,
 Եթէ յերկնուսա՞ զայն ուսան :

Ահաւասիկ եւ նորին
 օրէնք իւրեանց համօրէն
Ըսեն զանձինքս կրասեր՝,
 որոց սրակ չէ օրէն:
Աւ թէ Վրիստոս կանխադոյն
 յաստուածուս եկրն դեսպան,
Աւ զանկեալ մարդքն կանգնեաց,
 զոր թշնամին մեր եսպան:
Հահառակորդքն՝ փրկիչին
 պարտեալ յիւրում ճակատուէ,
Չանուն նորին աւասիկ
 իւրովի ինքքն պատուէ:
Աստուած եղէն պատգամաց
 դ՞ն իցես տուն եւ տեղի,
Ուստի կրօնից քոց ըսկիզբն,
 եւ մեծութիւն իւր պեղի:
Մքրիստոնեայ, յաղթեցայ
 ի մեծազօրրդ թագէ,
Ին է երկիրքս՝ լուսով,
 որ յօրինաց քոց ծագէ:
ԻՄՈՑ կրօնից թէ կամիս
 լինել ծանօթ եւ ընդել,
Իցնեա նորին ըսկրգրան,
 ասէ, քեզ պարտ է պընդել:

Քեզ պատմու թիւնք պատմէին
 զիւրոյ ծննդեան ըզարի,
 Եթէ լեալ ինչ էր նորայ
 գործուած ձեռին օտարի:
 Բնդ աշխարհի ծննդեան
 եղև ծնունդքն կուսին՝,
 Յաւուր յորում անարատ
 ծնան արեւ եւ լուսին:
 Այն ինչ եղևալ էր մարդոյ,
 մինչ գեռ երկիր էր դերեւ,
 Երիւնքն՝ սուրբ զոր պաշտեմն,
 անդ հեղանէր ակներեւ:
 Աւ իմ մատեանք որ նախնեաց
 յիշատակաց գիրք ասին,
 Ենդուստ յազգէն առաջնոյ
 այսրէն ի ձեռս իմ հասին:
 Իբրև Եստուած անկարօտ,
 զիւրոյ բանիցքն վրտակ
 Հոսել ի մեզ կամեցաւ,
 որպէս հրաման եւ կրտակ
 Ատ զայն մեծին Մովսէսի
 մարգարէին ի Աֆնայ,
 Տալ յակօրեան զաւակին,
 եղևալ զոգին իւր ի նայ:

Իւր է նոցայն պատմութիւն, թ
 յորում եւ դէպք ոչ սակաւ,
 Զոր տակաւին յիշէին⁹,
 պատմին ճրշդիւ գրտակաւ:
Եւ թէպէտ եւ կրչտամբէ
 ըզնոսա դիր եւ լուտայ,
 Զի կոչէ ժանտ եւ հետաօղ
 նա զխորայեղ եւ Յուգայ:
Լայց եւ այնպէս ունին զայն
 իբրեւ զաւանդ ինչ անդին,
 Իբրեւ ըզգանձ զոր թողու
 հայր սբ իւրում ժառանգին:
Մինչեւ ըզգոյզն նըշան¹⁰
 եւ ըզսակաւ սիզոբայ
Ի մտաննին¹¹ մեծարեն
 որդիք ազգին Յակոբայ:
Նա երկրնչին իսկ նոքա
 մի գուցէ ձեռքն ժանտի,
 կամ քաննայցէ ինչ անտի,
Յորմէ ինքեանք հանապաղ
 ըմբերանին եւ խտաին,
Եւ կան ի կոր կորձանեալ,
 եւ ոչ կարեն կալ յտաին:

Ղարձեալ եւ զայն կարեւոր,
 ի միտ առնուէք մէք այսի,
 Թէ զխորդ հարբ մեր նախնիք,
 որք դրօշելոց եւ փայտիաց
 Արկիր պազին, մելորեալք
 ի միջէն ճրմարտէ,
 Ար ոչ զիւր փառս ընծայել
 արարածոց հանդարտէ.
 Նախամեծար ընտրեցան,
 Թօթափելով ի սնտակաց,
 Քան բզզաւակն յակորեան,
 զորքս տէր ինքն խոտեաց:
 Աբ զՆստուծոյն պատուհաս,
 Թափառական, վայրատուն,
 Պատմեն յանձինս ունելով
 ըզգիւր իւրեանց վընասուն:
 Աղեն նորա տարազիւր
 վասն մեղաց զոր մեղան,
 Բարձաւ քաղաք եւ իշխան¹²,
 տաճար նոցա եւ սեղան:
 Օ ի հարցանես ըզնտա
 զայնչափ շարեաց պատճառէ,
 Ընացա զիրս ընթերցիւր,
 որ ըզնոցունց քեզ ճառէ:

Թե զինչ եղեն եւ զինչ են, **Օ**
 ուստի շարիքն այն եկին,
 Կամ զինչ յապայն լինիցին,
 գրոցես յայանի եւ մեկին
ԸՆ ազգքն սուրբ եւ ընտրեալ
 Տիարցիք յայտըմ վայրի,
 Երչանք ձեռին Ղաաուծոյ,
 եւ առաջին իւր խայրի:
Օ Ի յարենէ միջէ
 երկոտասան ցեղք յարեան,
 Եւ ոչ երբէք խառնեցան
 ընդ այլ ազգի եւ արեան:
Յակումբ է նախըն նոցա,
 ազնուական եւ ազատ.
 Երկոտասան նահապետք
 եղեն նորին պայազատ:
Չօրէնքսոցիրըն Սուլսէս,
 յառաջնծոյ մարգարէն
 Եւ մենքեան մեծարեն,
 նորին բարեաց փոխարէն:
ԸՏ թըմ զատեալք եւ ուրոյնք,
 այր յեղբօրէ մեկուսի,
 Սակայն սրէիք են աղեաց,
 եւ միոյ մօր եւ կուսի:

Օ ի մի հաւառք են նոցա,
 որէնք կրօնից եւ կարգաց,
 Ի ձմերայնի բացօթեազք,
 որպէս յամիսրն մարգաց:
Սառնեալք ի սով եւ ի սուր,
 մինչեւ շունել յոյս դարձի:
 Աս, ի խախտելն նոցա,
 ըզնոցա կարգն բարձի:
Ի մէջ այնչափ նեղութեանց,
 լեալ նախաախնք եւ կոխան,
 Կան տակաւին եւ պահին,
 մեծի փառացն փոխան:
Ուր այժըմ գուք քաղղեացիք,
 եւ հրգօր աղգրդ Վարաց,
 Ահա եւ ոչ միդ ի ձէնջ
 կալ մինչեւ ցայժըմ կարաց:
Կամ ուր են փառք Պարթեւաց,
 եւ մեծազօրրն Աիւրոս,
Յաղթ պետութիւնն Հոռոմաց,
 եւ Կարբեղոն եւ Տիւրոս:
Ուր այնչափ շուք եւ պատիւ
 եւ մեծութիւն եւ արձան,
Միայն անուն ձեր յիշի,
 ի մոխիր փառք ձեր դարձան:

Յորոց բազում շէն երկիրք
 դարձան յաւեր եւ յայրեաց .
 Ապականիչք աշխարհի ,
 եւ վիշաք որբոց եւ այրեաց :
 Սակայն յեաց եւ քնքեանք
 եղեն երեր եւ ստատան ,
 Յորոց եւ շատք համօրէն
 ըստաւեցան եւ հատան :
 Սոք որ կանխաւ Ազխպատա
 պարձէր մըկամք եւ կրղով ,
 եւ ոչ նա քնքրն տեւեաց ,
 այլ խորայեղ որ նրղով :
 Աւ նախաարիւք լեալ աղգաց ,
 միշտ ի տանջանքս նեղի ,
 կայ եւ պահի անկորուստ ,
 շունեղով տուն եւ տեղի :
 ՊԵՏՐՈՒՆԵՒԻ տայ Հրրեայն .
 մի վայրապար եւ ի զուր ,
 Բցմեզ , սուէ , դու այդպէս
 դառնն բանիւքրդ կիզուր :
 Օ ի Աստուած հարցրն մերոց ,
 է փրկելոց զիւր ծառայս .
 Անիմք զանսուտ բան նորա ,
 եւ զաւեախա իւր առ այս :

Ար խոստացաւքն կանխաւ,
 մինչ աւերէր եւ քանդէր,
 Աչ թողուլ զազգքն նեղեալ,
 անթագաւոր եւ անտէր:
 Աչ պտտառեաց ըզգիւր իւր,
 եւ ոչ գորէնքս դաշին,
 զոր ետ մեծին Յակովբայ,
 թէ ոչ ծընունդք իւր մաշին:
 Հաւատարիմքն շըրթամբք,
 ոչ ըզբարբառ իւր զեղջէ:
 Եկեացէ պետ եւ իշխան
 ի Եթզեհէմքն գեղջէ:
 Օգտեացէ ասաղ Յակովբայ,
 եւ ասն նորա եւ զարմին,
 եւ զայցէ սմն առաջնորդ,
 արին նորա եւ մարմին:
 Եստուած շեթող, այլ փորձէ
 արկեալ ըզմեզ ի հալոց:
 Մէք ակն ունխք Օծելոյն
 որ առ յապայն է զալոց:
 Երբայն հրգօր եւ հարուստ
 մեծ քան զոր էրն Դաւիթ,
 Եցժողովուրդ իւր անդրէն
 ժողովեացէ յիւր դաւիթ:

Ապարէն անց օրն մեծ,
 յորում լուսք անդրասին,
 Թէ ծագելոց է լոյս մեծ
 որոց յըստուերրս նըստին:
Սակայն բզգոյշ լեր անձին,
 մի գու յանդուզրն Թարգման,
 Ի մարդարէս խնդրիցես
 բզթիւ անուրցրն կարգման:
Անիծեալ¹³ մարդ որ իշխէն
 Թըւել բզթիւքս տարեաց,
 Աբ շորջեցան եւ անցին,
 եւ զոր Ղստուած կատարեաց:
Փորձել զՂստուած կամիցիս,
 ո՛ր անօրէն քրիստոնեաց,
 Ի գրոց անտի զոր պատուես,
 աղէ յամօթ լեր գանեաց:
Վանցի Ղստուած յերգմանէն
 ոչ թէ ի բաց ինչ եկաց,
 Զերկայնամիտրն լինել
 խնդրէ յիւրոց սրկեկաց:
Յորժամ նըշանն յայանեացի
 գալոյ հրջօր արքային,
 Քանի յայնժամ զընծացեն,
 որ ցարդ ի միշտըս կային:

Օ խնորհ խնայուիւ առցէ վրէժ
 յառաւածամարտն ցեղէ,
 Ար այդպէս դառնն վըշաօք ³⁻⁶
 զիւր ժողովուրդն նեղէ:
ԱՅՆՊԱՅ Հրբեայք բարբառին,
 որ կուրուժին է մեզաց:
 Եւ է նոցա պատուհաս,
 որ Մատուծոյ իսկ անցաց:
Ժամագիր ժամն անցեալ է,
 եւ արքայն ոչ երեւի,
Օ ի ակն ունին վայրապար
 այնքմ շքքնաղ պարզեւի:
ԱՄ զայդ սնտաի յոյս նոցա
 նոյնպէս նոցին զիր ճառէ:
Օ այս ինչ միայն շահեցան
 յայն անօրէն վաճառէ:
Բազասեցեն հանապաղ,
 եւ յախտեան թէ կամին,
Օ ի ունին քօղ ¹⁴ զերեսօք
 բառ կանխասաց պատգամին:
Ա պարէն սուրբ են այս զիրք ¹⁵,
 ուր այնչափ իրք կանխասաց
 Ի գլուխ ելին Մատուծոյ,
 որ զայն յառաջ իսկ ասաց:

Սասենազրացն առաջնոց՝
 որ կարգեցին զայն տուժար,
 Ըստուած ճրշգիւ եւ կարգաւ
 եցոյց զաւուրցըն գուժար:
 Երգ զի ըստոյգ է մատեանս,
 ինքնին եւ զոր աւանդէն,
 Ըն առ այժմիկ խրնդրեսցուք
 ըզկարգ կրօնից մեր անդէն:
 Ս ԵՍՆ աշխարհիս կազմածոյ,
 բացեալ ըզգիրսըն գրաի,
 Թի զայն արար տէր բանի¹⁶,
 զոր վաղ սնէր ի մրաի:
 Նախաստեղծ մարդն ի հողոյ,
 որ ըստեղծան ի նմանէ,
 Նորին շնչով զոր փրշեաց,
 աստուածութեան նրմանէ:
 Եշխարհահայր, երկրակալ,
 խօսուն մրաք եւ ասուն,
 ԸՄ ամենայն արարածք
 կան ի նորայ ըսպասուն:
 ԸՄ փրքացաւ, եւ անկեալ
 եղեւ երեւ եւ տատան,
 Ղրժպարտեցոյց եւ յաղթեաց
 նրմա հրեշտակըն Սասանէ:

Յերանութեան ամօտոցն
 անկեալ նրտաւ ի գեաին,
 Չոր եւ ունէր ժառանգել
 նոյնպէս զաւակ իւր յեաին :
Մինչ գեա զոգին ապրստամբ
 տաղնապէր հուր եւ հրնոց,
 Յանցաւոր մարդքն լլաւ,
 եթէ գրնեալ եմք գրնոց :
Լւ թէ գայոց են աւուրք
 յորում անհաշտ թրշնամին
 ի պարտութիւն մասնեոցի,
 որպէս հրամանքն կամին :
Լւ ինքնն նոր նորոգեալ,
 յերանութեանքն տեղի,
 Ուստի անկաւրն մեղօք,
 ի նոյն անդրէն զեանդի :
Խոստացաւ զիւարն քակեալ
 եւ կորուսեալ այնքո տան,
 Փառք եւ հանգիստ փոխանակ
 աշխատութեան եւ քրքրան :
Լւ յաւեախք նորոգման
 որ ըստփեղքն զօրէ,
 ի հարց անտի եկրն մեղ,
 որպէս սրդի ի հօրէ :

Եւ յայնմ օրէ եւ յայցայ
 զամենեւին՝ որք մեղան,
 Կոչէ փրկիչըն մարդկան
 ի կենարար իւր սեղան:
Եւ մարթի սովին զբովք
 եւ յայանութեամբքըն նորին,
 Պրզատալն իւր այլոց
 մեկնել զառակըն՝ խորին:
Քահեաց ելոյժ ըզկընճիան
 իբրեւ սուսեր մի հասու,
 Եինչ ի խորհուրդս սրբուեաց
 զիւր ճառագայթ լուսատու:
Եւ ասիկ ամպըն մերժի,
 եւ աղջամուղջըն խաւար.
Ըջ թընամին մեծ ծանեաց,
 որ առ զերկիր մեր աւար:
Օ անեաց զի մեղք են որ միշտ
 մերում փառաց նախանձին,
Եւ յու հետեւ անաշխատ
 հասու եզէց եւ անձին:
Ս Եւ Եւ մատաղ մանկուոյ՝
 որ ոչինչ մեղս արարին,
Չ խարդ իցէ մարթ լինել
 հաղորդ մեղաց օտարին:

- Այս** դոյն իմքն խընդիք
 առնէ բղմիտըս վարան .
Բանուլ եւ զայնքը լուծուին
 եկեօցուք յայն սրբաբան :
Արդարեւ միտք իւրովին
 կալ հաստատուն սչ կարէ ,
Ի հեռանալ իւր ի բաց
 ի բուն յանշարժքն քարէ :
Իսկ որ մըտօք եւ սրբաիւք ,
 լեալ խոստովան , հաւատան ,
Բանուցուն յոյս հաւատովք ,
 մինչեւ ի բուն ներքնատան :
Այժմ տեսցուք զհարգ մարդն
 որ նաւարկէրքն զեկաւ ,
Բանոց հողմոյն երկիւղի ,
 յանկարծ ուրեմքն բեկաւ¹⁹ :
Իւր զհարգ ազգք եւ լեզուք
 անտի ելին եւ զատեան .
Չոր մեզ ճրչդիւ յայտ առնէ
 երբայեցեացքն մատեան :
Ար առաջին մեր ծրնօղ
 յերկրի սրգիս իւր ծրնաւ .
Ընդ անիծիւք եւ մահուամբ ,
 որոց հանդիսս չէր բընաւ :

Ընդամացաւ ազգքն նորա, 68 ||
 եւ դարչացոյց ըզտեզին: ||
Սակայն շեւ եւրս լըցեալ Յայն ||
 ըզառի մեղացքն զեզին: ||
Յայնժամ մարդիկ առ վրշաին),
 Տնարողութեամբ ըսկրսան,
 Գտանել ըզգիւտ²⁰ արուեստից,
 վաստակեալ դամբս քրսան: ||
Յայնքմ փութոյ առաջին ||
 ծընաւ տաւիղ եւ քրնար,
 Զի տղայութեան աշխարհի ||
 չհաճել ընդ այն շէր հընար: ||
Եւ անտի երգ եւ նըւադ ||
 ուրախութիւն եւ կարաւ,
 Ի տարեկանքս տօնից ||
 ուրախ լինել քաղաքաւ: ||
Եւ քան ըզնոյն պիտանի ||
 յարեաւ շինօղ եւ դարբին: ||
Եւ կազմել զեզ եւ դարման,
 մինչեւ ըզթոյնքս քարբին: ||
Եւ մինչ դարժին ոստայնի ||
 առ հայթայթանքս գրտաւ,
Եւնոյք ըզբուրգքն մանեալ ||
 եւ անկանէր իւր կրտաւ, ||

Մեծաւ փութով եւ կրչով,
 վաստակասէրն հուսան .
 Յորմէ առեալ ճարտարաց
 եւ ներկանել զայն ուսան :
 Օգով սոխց կարօտեալք
 յետ կազմածոյ հանգերծին ,
 Ե յորինուածքս կօշկաց
 առին ըզմորթ եւ հերծին :
 Մինչ գեռ նոքա ունին փոյթ
 վասրն մարմնոցրն զարգու ,
 Եւս ռք քան զայն կարեւոր ,
 առեալ կապիծ եւ արգու ,
 Եզայր շափով ըզցորեան ,
 տրեալ անծին քաջալեր .
 Ասեալ ըզպէտրս նաշոյ
 եւ փոխրնդոյն եւ ալեր ,
 Եհար նա հայս եւ թրբեաց ,
 առնել բրթիթ եւ նրկան .
 Բայց եւ խնայէր տակաւին ,
 զի էր վաստակ արմրկան :
 Բայց յորժամ հողմ²¹ աղայցէ ,
 կամ ջուր եւ ոչ որձաբար ,
 Յայնժամ խնայէ ոչ ալերն ,
 Ի դործել պան եւ քարար :

Ճանապարհորդ՝ որ կամէր
 անցանել յայն կոյս գետոյն,
 Ըն նախ կեղեւքս ծառոց,
 զոր յօրինեալ եւ յետոյն
 Ըրարեալ կայսքս վերին,
 եւ յօրինուածքս զեկաց,
 Ի վերայ լոյծ մրկանանց
 եւ անրնթաց եւ եկաց:
 Բայց շէր ինչ այն տակաւին,
 եզիս ուղղիչ եւ սամիս,
 եւ զառագաստրն ձրգեալ,
 շրջէր սղջոյն զայն ամիս:
 Արոյ թռուցեալ ի ծովու
 հանդերձ բեռամբ ատաղձուն,
 Յետ ամսօրեայ մի աւուրց
 ածէ բղնուն ակաղձուն:
 Կեզ բզբնութեան բզտեօիլ,
 բնդ որոյ գեղ նախանձին,
 Ունին ինամուլ եւ ճրջի
 ի նրկարել փոյթ յանձին:
 Ըս լոկ ծաղկանց բզտեօիլ,
 բզնրչմարանքս վարդի,
 Վանի օտար ի նոցունց
 իցեն գործուածք մեր արդի:

Արդարեւ որ դարայ էր,
 յորում բզմարդ ի քարէ,
 Կամ ի տախտակքս դեղովք
 բղկենդանին նրկարէ:
 Այլ դեռ արդայ էր աշխարհ,
 ի յորինել զայն նարօտ,
 Ամայ բազմայ եւ փարձոյ
 եւ կրթութեան էր կարօտ:
 Ի միա առ, սի մարդ, եւ ան
 թէ քանիօն ես արկար,
 Անդխտութիւն եւ խաւար
 է անանձին քո նրկար:
 Օխարդ ի մեծ ինչ ձրկախօ,
 աննել անձին քում անուն,
 Եւ աւասիկ դու քեզէն
 շեռ ձեռքնհաս եւ մանուն:
 Իբնեւ այսպէս յաջողէր
 բազում արուեստ պիտանի,
 Մարդրն ձրկեալ ի կարեաց,
 ի բեր շարիս հաստանի:
 Կայց առարեաց տէր քարսզն,
 եւ ոչ եթող նա զերկիր,
 Ասել յիշեա դու զՎատուած,
 եւ յորինաց իւր երկիր:

Նախ առաջին արդար ամն,
 որպէս անդէն աւանդի,
 Յասման եղբօրն զխպեալ,
 Տեղոյր զարիւն իւր յանդի:
 Բզնոյն առեալ օրինակ,
 յայնչափ խոհեր թաթաւին,
 Սինչեւ տաղանկալ Աստուծոյ,
 բայց եւ գրթայր տակաւին:
 Իրբեւ զատան համօրէն,
 եւ շափ մեղացրն զեղաւ,
 Յամպոց իւրոց զարթեաւ տէր,
 պատժել զերկիր հեղեղաւ:
 Մեծաւ սաստիւ ընդ մարդոյն
 բարեգութ տէրն գոռաց,
 Զի յաւիտեան պահիցէ
 զիւր յիշատակ անմոռաց:
 Միայն զարդարօրն²² պահեալ
 եհան ի ջուրցրն տապան.
 Ընչականացրն կարգեալ
 ըզնոսա տէր պահապան:
 Սակայն երկիր զառաջին
 առողութիւն իւր կորոյս.
 Աչ նոյն ճաշակ է մբրդոց
 երկրի հընոյն եւ նորոյս:

Մարդիկ եղեալ կարճակեաց,
 յայնժամ հրաման²³ նոր առին,
 Ընել իւրեանց կերակուր
 ըզմիս սրժուն եւ գառին:
Ընդ ածէր տմբն զենուլ
 ըզգառնրն մեղմ եւ հրու,
 Ըստ սք զերինջ ժատաղսրթ,
 որ ճարակէր բնդ ցրու:
Յայնժամ հովիւք բազմացան,
 հօտք արջառոց եւ խաշին:
Մարդիկ նորոզ ազատեալ,
 ի բարւոք կարգւս մաշին:
Ըզգաստք մրտօք եւ անձամբ,
 եւ շափաւոր ի ճաշուն:
Տեւէր զարուն եւ ամառն
 եւ ձմերայնի եւ աշուն:
Ըր անխափան վար եւ հունձ,
 եւ տայր պրտուղ թրզենին:
 Եւ զանդրանիկորն խաշանց
 պատարագ տեառրն զենին:
Խն վիպասանք²⁴ որ ըզտուտ
 խառնեն ի կարգ ճրշմարտի,
 Ըշպատմութիւն այդոցիկ
 զբրեալ թողին ի քարտի:

Առք իբրև հիմքն կայեալ
 զայս յիշատակ ի ձեռին,
 Յիբեանց պատիր պատմութեան
 մեծաւ փութով զայն յեռին:
 Աւ զի լաւ եւս բզբօսցին
 զատարկ մարդկան լռելիք,
 Իբարքանչիւր ի նոցանց,
 որ ինչ շնչին էր, ելիք:
 Արդ, ասնն, զար սակեղէն²⁵
 էր առ թեաւ եւ Արմաւ,
 Սինչ շեւ էին զերկիր մեր
 ողորեալ ջուրքն խոնաւ:
 Դրնել պատիժ եւ օրէնս
 ոչ էր յայնժամ կարեւոր,
 Մարդիկ մրաօք սուրբ էին,
 իբրև մանուկ սարեւոր:
 Օայն զար սակի անուանեն,
 ոչ առ սակոյն աննջանաց:
 Այլ զի սակի ժողովել
 յայնժամ ոչ մի սք ջանաց:
 Մարդիկ բզբատք եւ ժուժկալք
 ի յօրինեալ յարդարման,
 Մըբգովք եւեթ յադէին,
 շէր պիտոյ այլ ինչ զարման:

Մըտին նորա բնդ յարկօք
 խաղաղութեամբ եւ ազան,
 Զայնժամ եւ մահ կաղաղով
 զայր հասանէր անազան²⁶։

Բայց տաղակացեալք հանապազ
 ի քաղերոյ բղկաղին,
 Չենուն զարջառ եւ զոչխար,
 որ միաբան մահաղին։

Յորս էրէոցրն վայրի
 կէտք արշափն յայնմ հեռէ,

Մի աք յողոց բղթբռչուն
 բնկէց հարեալ ի նեռէ։

Մերթ ածեալ ուլ մի յայծեաց
 մերթ բզմատաղ որթ եղին,

Մնազորոյնն մրտօք
 անդէն զարիւն իւր հեղին։

Օչոյս օրինակ սովորեալք
 հեղուլ զարիւն վայրապար,

Մնդէն յիւրեանց նրմանիս
 ի կիւր արկին բզտապար։

Մնդ գրրգռութիւն եւ նախանձ
 եւ նենգութիւն եւ դարան,

Միսկանց արեան ծարաւել,
 եւ տարակոյս եւ վարան։

Պրզճեաց զերկիր համօրէն
 անկարգ կարեացրն ծարաւ,
Մինչեւ եկեալ ջրհեղեղ²⁷
 կորոյս բզարսրն շարաւ:
Եյայէս քննոյն պատուհաս
 եւ կտտորած եւ դաւեր,
Գիրք պատմաւ թեանց եւ վնասաց,
 հաւատարիմ եւ վաւեր,
Յերբայցեցւոց մատենէն
 զոր համարին մեծարու,
Եւեալ պատմնն հաւաստեալ
 քստ բուն կարգին համարու:
Մինչեւ տակ իսկ մարթ է,
 թէ առ ածել ի հաւան,
Ըզայ իւրեանց առասպելք
 անդէն կալան իջաւան:
Մէք ի բուն անդրո գարձցուք,
 ուր չէք ինչ սուտ եւ պատիր,
Ըայց զարտաբինսրն դու մի
 արկար մրտաբրդ դատիր:
Օ ի եւ նոցայն անդրատին
 զայ ի նրմին աղբերկ²⁸,
Թեպէս ուրէք խոտորեալ,
 պրզատորութիւն ինչ բերէ:

Արդ երկիր փարատեալ
 Ի ծափացեալ ջուրց անախ,
 Երեւեցոյց բղբեր իւր,
 որ կայր ծածկեալ ի բանախ:
Բուսոյց պրտուղոս պէսպէս,
 եւ բեր առաա ի հրնձոց,
 հալով մարդկան վայելել
 եւ դարմանել զիւրրն ծոց:
Ճարտարութիւնք խափանեալք
 առաջնոյ այնրո դարին,
 Բառ առաջին պայմանի
 անդրէն կարգեալ յարդարին:
Էինեաց որ դոյզըն դազար,
 զոր բաւական իւր վարկաւ,
 Ընտէթ բզկին եւ զորդիս
 անդ ժողովել ընդ յարկաւ:
Ըառ առ ահին դազանաց,
 կամ ի մարտից համբաւէն,
 Բրանադատէր ի խընդրել
 եւ այլ անբոյթ ապաւէն:
Վծին պարիսպ եւ պատուար,
 եւ կանգնեցին մահարձան,
Վառ արհաւիրք եւ երկեւղ
 եւ ոչ այնու ինչ բարձան:

Ղան կոթողել աշտարակ
 յանբաւ ուրեք ի դաշտի,
 Ուր խառնակեալ ըզլեզուս²⁹,
 արգելու տէր եւ հաշտի:
 Ալ լուեալ այր ընկերի,
 ելին անտի եւ դատան³⁰,
 Յարոյց Աստուած ըզնոսա
 միսեանց ստիս եւ սատան:
 Օտրուարձանեայս տապալեն,
 եւ զաղքատին տաղաւար,
 Մաշեալ ի սուր եւ ի հուր,
 ամեն կապուտ եւ աւար:
 Ընագորոյն դու եւ ժանտ,
 իբրեւ Աստուած զըզջանայր,
 Թեպէտ կամեր համօրէն
 առնել անձեա եւ անայր,
 Օտմբս կենաց քոյ կարճեաց,
 եւ կասեցոյց ի քայլէ,
 Վաղակաւորդ քո այդ
 զի՞ ի ձեռին քում փայլէ:
 Ըծեալ սուսեր ըզմիջով,
 եւ ըզգօտով իւր սակուր,
 Ըսպառնայ ոմն ըզմարդիկ
 տալ զազանայ կերակուր:

Չոմանց բղձեալս կրարել,
 զայլ որ առնել ահանջատ,
 Գերել բղկին եւ բղձեր
 յերկիր օտար եւ անջատ:
Ո՛ր շահ կայցէ քեզ, այր դու,
 կամ զինչ օգուտ քեզ անախ
 Ըսեալ կարծիս վայրենոյ
 եւ մոլերոյ եւ ժանախ:
Ըղպատերազմբոց ցածոյ,
 բնոց նրմաննոյդ քում հաշտեայ,
 Չկարեն բղքեզ առնել տէր
 նիգակատէզ եւ աշտեայ:
Համօրէն քո է երկիր,
 եւ ոչ են պէտք զեղարդեան:
 Տէր եւ ծառայ են իշխան
 երկրին բերոյ եւ արդեան:
Ըյլ տես զհարգ ոչ յազի
 ազահաւթեանքն ծարաւ:
 Յանկայ փակել զամենայն
 գոգ բնոց իւրով ասպարաւ:
Սնչ չէր սա իմ եւ սա քո,
 իւրաքանչիւր կայր ցածուն:
Ո՛րն զբաւեալ զայլոյ անոգ,
 եւ ասէ իմ է ամուն:

Այլ զք ըզդեա մի կալեալ,
 եւ կամ փոքրիկ ինչ վառակ,
Որպէս թէ իւր ինչ, թողոյր
 եւ տայր որդւոցրն կրտակ:
Այսօր ըզժառ մի կալաւ,
 վաղիւ ողջոյն ըզմայրի,
Եւ կոչեցաւ թագաւոր,
 ամեալ ըզսուր երկասյրի:
Իշխանութեանրն մեծի
 կացոյց սահման գայս առու,
Սահայն ընդ հուլի մեւս յայլ
 զաջ իւր վառեալ կարկառու:
Տիրեցին ազգք ոչ սակաւ,
 բարեղացին եւ Պարթեւ:
Եղէքսանգրոս զօրագոյն,
 գողցեա ըզհողմ արար թեւ,
Արթալ ի ծագ աշխարհի
 զօրու մեծաւ եւ ծանու,
Սինչեւ հասեալ յայն երկիր՝
 որ ըզմեաաքս մեր հանու,
Նոր պետութեան հիմն կարկ,
 կոչելով հաւ ըզօքրուան:
Ըցէն երկիրն կացոյց
 իբրեւ հօսից հանգրքուան:

Լայց յարդարեալ երկիր նոր,
 եւ թօթափեալ զապաւան,
 Լաւես անդրէն յիւր վերայ
 շինեալ քաղաք եւ դաւան:
 Լը թագաւոր մեծագօր
 որոյ ժառանգ է որդին,
 Իշխանութեան ցանկացեալ
 եւ կայուածոց երկրորդին.
 Աչ կայ երբեք, ո՛ր երկիր,
 առանց արեան քո յատակ.
 Ծիշխանութեան տենչութիւն
 ցածուցանել շեռ ատակ:
 Սիշու ցանկացողս տեսցես
 դու ծիրանուոյ եւ թագի,
 Ընկարդ փառացրն ծարաւ,
 որպէս ասեն, ոչ յազի:
 ԻՄՄԵԻ մարտիւ եւ զինուք
 զիւր իրաւունքս վարէ,
 Թողեալ զՄատուած շքացաւ
 մարդ յաննրչոյլ խաւարէ:
 Մատուած կոչեն զամենայն
 որ զարմանաց ինչ զիպի.
 Ըզգահամարս իմրն գից
 կարգեն յիւրեանցրն վիպի:

Ար զառասպելսրդ զօգես,
 զարմանալից դու նստար,
 Յաստուածութեանքն պատիւ
 դամ մի ըզմիտքս քո տար:
 Լուր մըտաղեւր աղէ դու
 որում ըզքեզ յորդորէն,
 Լյո ինքքն քում իսկ անձին,
 գիտել զՄասուած քո զՈրէն:
 Կաս ծառայից ի հարկի,
 դու արարած ինքնատէր,
 Մոռացեալ զայն սր ըզքեզ
 անմահ շնչովըզ պատեր:
 Երեզական՝ ընդ որոյ
 քաղցրք տապովն ջերար,
 Մատուցեալ գոհ եւ նրէր
 կոչես անձին բարերար:
 Գութ եւ խրնամ յանշնչոց
 յուսալ քեզ ոչ է վայել.
 Գոյ խնամակալ քեզ յերկինս,
 ի բարձրութիւն նորայ ել:
 Ը ահայեստ գոմքն կարգեալ
 ի ծովն մեծ եւ հանդրին,
 Բնդունի գոհ եւ նրէր
 նորա պատկեր եւ անդրին:

Պարտիկք բղկրակ պաշտեցին,
 եւ կանգնեցին ատրուշան,
 Եւ նաւիրական եւ մոզուց
 եւ մեծ քաղաքն Շուշան :
 Սե՛ծ էր առ Յոյնքս կարի
 շերմէս որ այն ինքն է Տիւր .
 Եւ մեծարեալ Ապոզնե,
 բղձապատում եւ գէտ իւր :
 Ահաք բղձահագրն պաշտեն,
 սյլք զահեղ սմբն Տիտան .
 Բուրմ եւ գրոշեալ եւ թերափ
 իւր առանձին են ի տան :
 Փայտ մի անկեալ եւ փրակեալ,
 որոյ հագիւ մասն գոյր,
 շիւրն քերեաց ուրագաւ,
 եւ պաճուճեաց ի սրնգոյր :
 Հանկարծ եղեւ այն Աստուած,
 առաջի գոյզն փայտին :
 Ի յաշտ առնել եւ զենուլ
 քուրմքն նոցա տրւայտին :
 Մինչ ես ջանամ ցուցանել
 զունայնութիւն նրբիրիդ,
 Եւ զիպտացւոց իմաստունք
 զան մեծարել զԱսիրիդ³² :

Մածկեալ սակերք իւր անդէն
 կան ընդ հողով յարամուր,
Եւ մեծարի ընդ նորա
 վեճ մի ըստուար եւ ամուր:
Մունրը կրկնեալ տան պատիւ
 մինչեւ եզին եւ իշուն,
Զի Լնովբիսն նոցա
 կերպարանեալ էր ի շուն:
Իսկ առ որդիս Լմոնայ³³
 եւ որոց հայր էր Լսաւ,
 Հանապաղ ծուխ եւ արիւն
 եւ ըսպանումն տեսաւ:
Յածոյց արեամբ ըզՍեղքոմ
 մանուկ մատաղ ըստընդեաց,
Ի գիբկրս մօրն բարձեալ,
 որ զարտասոււս իւր պընդեաց:
Ահ զոր պաշտեսրդ, Սովաբ³⁴,
 անագորոյն եւ զագիր,
Սի, պատուահանդ, անարգեալ
 ի քո պատուոյդ նըւագիր:
Սի, աղաչեմ, ըզքո յոյս
 ընդ աղտեղին հարբատեր,
 Կորուստ անձին եւ սգւոց
 պատանեկին եւ դըստեր:

Բնդէր, գրտերք Օսյդանու³⁵,
 Են դաւրն ձեր արտասուք,
 Արով ողբայք զՄ. Դովնիդ,
 պատշաճ կարգօք եւ դասուք:
 Այնմիկ զոր հար եւ ետպան
 պիղծ ատամամբքն վարաղ,
 Հիմ յօրինին ամ յամէ
 այդ յօրինուածք եւ տարաղ:
 Աւ դու աշխարհ յունական,
 որ կարծես զանձն անմոլար,
 Մի ընդ նոսին գոնեայ դու,
 ի տարեկանրս քո լար:
 Բայց նա ի նոյն ոչ սակաւ
 յանձնէ եմոյժ եւ յաւել:
 Բազմութեամբ գիցրն կարծէր
 զանմըտութիւն իւր քաւել:
 Անմահութեանրն կարգի
 ետուր բազում ինչ նրէր,
 Ատղասրն քո ընդ երկնիք
 ծանրացեալ իմրն թրէր:
 Առեալ ըզգիս աշխարհին,
 ուր կայր իշխանն փարաւոն,
 Սուճեր ի թիւ այնոցիկ
 դու եւ Նիմփայս եւ փաւոն:

Եւ շահապետրս գեւաց
 եւ անտառաց եւ դաշտի,
 Իւրաքանչիւր առանձին
 իւրով պատուովն պաշտի:
Եւ ոչ աշխարհն Հսոսմաց³⁶
 թերանալ յայդքմ' ներեաց,
 Ըջնոյն պատիւ եւ պաշտօն
 ուսաւ յիւրոցն գերեաց:
Ընտինոյոս գրչխովին
 եհաս ի գիցրն պատիւ,
 Ար ի խաւար թաղեալ կայր
 յանկարծ եղեւ նրմա տիւ:
Օւերակուտին հրամանաւ
 անդէն Ըստուած յարդարի.
 Քան ըզմարդկան բազմանայր
 թիւ Ըստուած ոցրն կարի:
Քնտ փառաց է, երկիր,
 քեզ ըզհետ այդքմ' պրնդել.
 Ըստուած եղէն բնութեան
 եղեր ծանօթ եւ ընդել:
Պնասցուք արծաթ ի ձեռին
 ի մեծարել զիւր բագին,
 Նա բարբառ ի եւ փոքունց,
 որք երկիր այնքմ' պագին:

Առնուն հրաման եւ պատմեն
 Ղիբեաստան³⁷ եւ Նեղոս,
 Լ: բնակութիւն եւ կայան
 նորա Ղեղփիս³⁸ եւ Ղեղոս:
Ի Ղովգովնէ³⁹ յանառախ՝
 յորում առատ է կաղին,
 Հրամանք ասել զամենայն
 եւ ոչ միում դանդաղին:
Այլ զինչ օգուտ եղեն քեզ,
 զի զոր գալոց են ուսար.
 Ըջհրամանացրն սահման
 գարձուցանել մի յուսար:
Օ ի գիտելովդ բզլարիս,
 որ գիպիցին առ յայգայ,
 Առաւել եւրս տանջիս.
 զայն հոգ ի բաց տար հապայ:
Սակայն ինձ չէ փոյթ, ասէ,
 թէ զիս գիտելն նեղէ.
Շատ է զի ես խելամուտ
 եւ կանխադէտ յայն եղէ:
Թէ ոչ յնդերբս զրուն,
 գեթ ի թըռչնոց փորտահն.
Նեղօր հրամանք, որ յիւրեանց
 պաշտօնէից իսկ խտահն:

Յայս ի սոյն իմըն ջանան
 ամթենացիք եւ շոռոմք .
 Ուր Քաղզէից եւ Յունաց
 իմաստութեանքն ճոռոմք :
Օ ինչ էն խորհուրդքդ այդոքիկ,
 զորոց պատմել չէ հընար ,
 Քեզ՝ որ ի նոյն յառաջին
 մատաղ աիոցրդ սընար :
Մինչդուք ծածկել զանհանճար
 մուրում թիւն ձեր ջանայք ,
 Ի մէջ շրէից⁴⁰ քարոզեն
 անգէա մանկունք եւ հանայք .
Մի է, ասեն, արարիչ,
 յորմէ մարմին եւ հոգի,
 Ընհասարակ արարաւ,
 եւ նոյն նովաւ նորոգի :
Ար էն միայն սիրելի,
 անբաւ ի վեր քան ըզբան ,
 Վոչի անուն իւր Ար էն ,
 անհաս, առանց ըսկրգբան :
Իբրեւ զի մեծ է անչափ,
 որ ի նոցունցըն ճառի,
 Աւսաի աղէ այդչափ ըյս
 յայնքմ՝ մըլթին գաւառի :

Այս ազգ միայն եւ երկիր
 եղեւ ազատ ի մրբրիէ,
Օ ի տէր պաշտպան է նոցա,
 եւ ի վաշտացրն փրբիէ :
Ընթանչելին եւ հրգօր,
 որոյ անհասրն բանիւ,
 Կաց արեգակն ի կայի,
 եւ կասեցոյց զիւր անիւ :
Օ ի ի բնութեան օրինաց^Ա
 ինքըն զոր ետրն բառնայ .
 Կորայ ձայնին են հրջու,
 եւ ի հարկի կան առ նայ :
Ընթանացն յիշատակ
 գրոշմեալ բերէ աւանիկ,
 Ի տարեկանքս տօնից,
 այս ժողովուրդ անդրանիկ :
Լուիցութ թէ զինչ այն իցէ,
 զոր մեզ ճրդիւ աւանդէս,
 Ար եւ ետես զՆստուծոյ
 ընթանչելեացն բղհանդէս :
Յանկարծ մարթեր հարկանել
 զայն պատմութիւն ի շարի .
 Մինչ ժողովուրդն ի թիկանց
 ի թընամեաց պաշարի ,

Էրձու ըզձովն կարմիր
 գաւազանաւ մարգարէն .
 Նոյն ի ծարաւքս նոցա
 ջուր բրդխեցոյց ի քարէն :
 Յանկարծ զալիս իւր արգել,
 զահի հարեալ Յորդանան,
 եւ պաղին ջուրքն կակուղ,
 եւ ոչ յատակք իւր թանան :
 Ճըմարտասէր դու աղէ,
 որ մինչեւ ցայդ վայր եկիր,
 Հիացիր, զայլս թողեալ,
 ընդ մարգարէս հողեկիր :
 Վան հրամանացն սրտոց
 մարգարէից Սողոքայ,
 իւր դու սոցա բարբառոյն,
 ճըմարտագոյնք են սոքայ :
 Ի ՀԵՆՎԻՐՈՏԵՆ⁴² էր աշխարհն,
 ոչ ուրուք բերքն կորեան,
 խաշինք իւրեանց բազմածին,
 եւ հունձ առատ եւ ցորեան :
 Սինչեւ այնպէս իմանալ,
 եւ համարել իսկ, եթէ
 Լւին աւետիքն Լատուծոյ
 զաստէն իրաց եւեթ է :

Արդ յայնպիսի որերոյ,
 ոմանք ելին եւ յարեան,
 Ըստուածագէտք, հոգեկիրք,
 անփոյթք մարմնոյ եւ արեան:
 Շըջին մորթովք⁴³ այծենեօք,
 Թափառականք ի դաշտի,
 Թողեալ զաղմուկ քաղաքաց,
 եւ որ ի շէնքս պաշտի:
 Սակայն եկեալ կըշտամբեն,
 եւ ոչ առնեն քեզ երես,
 Եթէ երբեք զեղծանիս,
 Թէպէտ ոչ այնքմ ներես,
 Լուր հրամանաց բարձրելոյն
 եւ ի սրբոսի քում գրբեայ,
 Ով թագաւոր, բողոքեն,
 եւ անհաւան դու շրբեայ:
 Աէ ի գանից ինչ գողան,
 ոչ ի պատժոցրն թաքչին,
 Են յուսալիցք եւ վաստահ
 ի բան իւրեանց առաքչին:
 Ի նըշաւակ եղեն քեզ,
 դու նենգաւոր եւ աղու,
 Որ շարշարեադ ըզնոսա,
 Թըշնամանօք եւ ծաղու:

Վուրձ ըզգեցեալ ընդ ձորձոյն,
 եւ ընդ դօտւոցրն չըւան,
 Ի նեղութիւն եւ ի բանա,
 եւ ի տանջանքս արւան:
 Աէսք հարածեալք ի տանէ,
 սգեպահոյն կարօտ,
 Ընդ վայրասունքս խընդրէ
 իւրաքանչիւր զիւր արօտ:
 Պատգամաւորք Մատուծոյ,
 որոց երկինք են կայեան.
 Մատուած զայգին իւր թողցէ,
 գոչէր պատգամն ետայեան:
 Եւ եղիցին երկինք նոր⁴⁴,
 ի տալ ցօղոյն ըզտարափ,
 Ստղկեօցէ նուշն ծաղիկ,
 արկցէ ըզբոյն իւր կարասպ:
 Եղիցի նոր եւ երկիր,
 եւ ընդելցի ձեզ բորեան:
 Կայլ ընդ դառին ճարակի,
 եւ առեւծ խառն ընդ կորեան:
 Եւ տեսանօղ բարբառի,
 արիւն, ասէ, երբնջոց,
 Սի առ Մատուած յաւիտեան
 լիցի մեղաց ձեր ջընջոց:

Ալ ընդ միոյ տաճարին,
 ուր ժողովուրդքն չըւէր,
 Բնդ ամենայն իսկ երկիր⁴⁵
 մատուցի սուրբքն նըւէր :
 Ղու ժողովուրդքդ կրողեաց,
 զօր փրկուածեան քս իմաց,
 Վեղ արձակին կարապետք
 թագաւորին Սաղիմայ :
 Իբրեւ այդպէս քարոզեն
 զանճառ փառաց Վրիստոսին,
 Թինչ ինչ աղէ յանկարծուստ
 տաղնապեցոցց ըզոսին :
 Արոյ փառացն աւետեօք
 լըցաւ հիւսիս եւ հարաւ,
 Նոյն քարոզի եւ մեռեալ,
 ծածկեալ յարին եւ շարաւ :
 Չէր նորա զեղ⁴⁶ եւ տեսիլ,
 տեսաւ կախեալ ըզփայտէ,
 Ի կենարար յարենէն
 ի փրկուածիւն մեր ցայտէ :
 Բնդ անօրէնս համարեալ,
 եւ ընդ օտարսն զենաւ,
 Իբրեւ զորոջ անարատ,
 եւ սրպէս զառն զենաւ :

Օչյգրբ պատճառքս խրնդրել
 մի հեռագոյն ինչ գրնար,
 Կանխաւ ազդել ինչ ումէք,
 բաց յՆ.ստուծոյ, շէ հրնար:
Մի քան ըզկամօրն նորա,
 զայլ ոք կարծեր եւ խարիր,
 Ո՞ մատչիցի յանմատոյց
 յայն սրբութեանն դարիր:
Նոյն է որ զիւր միածին,
 փոփոխելով ըզնրկար⁴⁷,
 Ացոյց իւրոց ծառայից,
 եւ մեծագօր եւ տրկար:
Տացէ, ասեն, աւանիկ
 զահաւոր տէրն թեման,
 Կակղացի յայնժամ ձրմեռն,
 եւ խրստութիւն եղեման:
Աստուած հրգօր եւ իշխան
 խաղաղութեան եւ մարտի,
 Արկիր լըրի համօրէն
 նորա ձեռամբն պարտի:
Աւ թագաւորք⁴⁸ որ ընդ շուք
 նորա փառացրն խանդան,
 Ակեսցեն շուրջ ըզնովաւ,
 ստից իւրոց պատուանդան:

Ազգաց յապայն եկելոց
 զարքայութիւն իւր ամէ.
 Յետ այնորիկ վերալից,
 կապուտակեալ յարածէ,
 Վա մեռանի ի ցաւոց,
 որպէս հովիւ խաշնարած.
 Աւարառուաց եւ գերշաց
 անկեալ կայ հօտրն տարած:
 Յոր խոցեցինն, հայեցան.
 եղև նա խոչ ընդ ական,
 Եւ առ աղէտսրն բարձին
 եղերամարք բղկական:
 Անդուստ հողւոյնն Վաւիթ⁴⁰
 ըզնա տեսեալ աւանդէ.
 Քան զարուսեակ⁵⁰ եւ զարեւ
 ծընեալ յառաջ յարգանդէ:
 Ա՛ւ թագաւոր եւ օծեալ
 յաջորդելոց բզ՛լեւին,
 Նոյն հնազանդեալ եւ ի մահ,
 հարաւ ի փայտ եղևին:
 Մարգարէին՝ որ անդէն
 ի Վաբեղան կայր գերի,
 Զերկուց իրաց կատարած
 եցոյց Աստուած անթերի:

Իւրում որդւոյն միածնին ,
 որ յիւր աթոռն նբստաւ ,
 Տայր հայրն թագ⁵¹ եւ պատիւ
 իշխանութեամբ հարբտաւ :
 Այլ շքեցաւ ամենայն
 վաղվաղակի եւ արագ ,
 Եղծաւ պատիւ Օծելոյն⁵² ,
 ինքն զենաւ պատարագ :
 Իւր քահանայն մեծ անկաւ ,
 եւ ընդ արիւն թաթաւէր ,
 Եւերեցաւ եւ տաճարն ,
 ոչ դոյր հարսին փեսաւէր :
 Այն յայտ արար եւ կարգաւ
 բնենդութիւն եւ դարան ,
 Յորմէ հրդօր պետութիւնք
 կործանեցան եւ հարան :
 Վեզ , Բարեղոն , ի Պարսից
 կարան բզզեմ եւ հարին ,
 Ետուն կոխան օտարաց
 բզցանկալիս աւարին :
 Ազեքանդրոս զօրացաւ
 ընդզեմ Պարսից , եւ յարեաւ
 Եհար ի սով եւ ի սուր ,
 կարօտ հացիւ ըն դարեաւ :

Անուշ բոցերէ ժրն Պարսից,
 Ի Հառամաց գունդք հասանն,
 Հարան եւ Յոյնք համօրէն,
 ոչ գոյր վերացրն պատանն:
Մի եւ դու, մայր՝ քաղաքաց,
 Ընդ յաղթութիւն քո փռքար.
 Եւ դու յայլոց աւասիկ
 եղեր նրկուն եւ լռքար:
Այլ ոչ եղծար բովանդակ,
 նորոգեսցիս դու կրկին,
 Եւ սբք ի քեզնն փութանն,
 Ընդ հովանեաւ քո փրկին:
Աւ, ոչ միայն բարբառովք
 մարդարէիցրն մատեանն,
 Յայտ յանդիման գուշակեաց
 հանդերձերցրն զատեանն.
Այլ եւ Աստուած զոր ունէր
 առնել յապայն ի մրտի,
 Զայն ամենայն նրկարեալ
 օրինակօքրն գրտի:
Օ ի զոր անշունչ բերանով
 պատմէր քարտէս եւ մելանն,
 Զայն յօրինակօքրն տեսեալ
 աչք մեր կանխաւ ընդելանն:

Առ Աբրահամ զիւր որդին,
 եւ ի խարոյկ անգրք բեր,
Սի ուրանայ դու ըզբուն
 նրկարագիրն լըբեր:
Լչր միամօր զոր ծընաւ
 անցեալ զաւուրբք իւր Սարայ,
Ըջնա զենուլ պատրաստի,
 ընդէր աղէ, յայտ արայ:
Բնդէր եւ այլ ոք եղբայր,
 վըտարանդի ի տանէ,
Յիւրոց եղբարց վաճառեալ,
 բարձ եւ պատիւ գրտանէ:
Լզիւ սովոյն կերակրիչ,
 եւ աճեցոյց ըզպարէն,
Լզիս յիւրոցն շարիս,
 եւ ոչ դարձոյց փոխարէն:
Արեամբ գառինն սըրսկեալք
 յերբայեցւոց ոչ անկան,
Դարձաւ հրեշտակն տանջիչ,
 եւ սատակիչ անդրանկան:
Բնդէր յայնչափ բազմութեան,
 որ կուտորին անխընայ,
Ի նրշանէն մեկուսի
 վաղակաւորն գընայ:

Բարձրացոյց զօձըն Մովսէս
 յանապատին դադարման,
 Զի որ ի նայն հայեացին,
 առնուցուն դեղ եւ դարման:
 Յաւուր սղբոց եւ կոծոյ,
 մինչ քահանայն մեծ թաղի,
 Հալածական եղերոց
 է որ երգոց եւ տաղի:
 Յիւրեանց քաղաքսըն դառնան,
 ոչ երկուցեալ ի դաւէն,
 Յորմէ յառաջըն փախեան,
 խրնդրել իւրեանց ապաւէն:
 Յարդարոց սմըն ծրփեալ
 եւ տատանեալ ի նաւի,
 Ըսեալ ի ծով ընկենուն
 եւ պատուհասըն քաւի:
 Ի փոր կիտին մարդարէն
 զիւր կերակրիչըն զովէ,
 Յերիւր աւուր նորոգեալ
 զայ միւսանգամ ի ծովէ:
 Օչոյս ամենայն կանխագոյն
 եցոյց Ըստուած ըստ կարգի,
 Ըննելով զազգ իւր ընտրեալ
 մարդարէիւք՝ մեծարգի:

Եւ ես տեսի աւասիկ
 զայդ ամենայն, եւ ուսայ
 Եթէ Նստուած՝ յոր Հըրեայն
 ակրն կալեալ դեռ յուսայ,
 Չոր կանխագոյնըն պատմեաց
 զարքայութիւն իւր գընէ.
 Չորմէ առեալ եմ երգել,
 յեռեալ անդուստ ի բընէ:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒԻՆՔ

Պ. Ա Ս Ն

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԳՈՅ

1. Ի ՄԱՅ, ամենայն քրիստոնէիցն ազանդոց շառնեմ ինչ ընտրութիւն . քանզի այն ինչ ի մտի կայ զի զճշմարտութիւն քրիստոնէութեան կրօնից յայտ արարից, եւ ոչ թէ կաթուղիկէ համաշխարհական իցէ եկեղեցի Իբրեւ մնա ի կատարել վնիցի վեցերորդ երգըս, զնոցանէ որ ի մէնջն ճեղքեցան, ճառեցից :

2. Տաճիկք ճշմարտահաւատ անուանեալ կոչեն զանձինս . այս անուն յորջորջանաց է այնոցիկ որ զհետ երթան մարդարէին սոպ . բայց թէ ճշմարտ իցէ աւետարանն, ապա խաբերայ է նա, զի հակառակ աւետարանին զկրօնն կարգէր . իսկ թէ սուտ իցէ աւետարանն, ապա ին սուտ գտանի, զի նովա ինն ճոխանաց, եւ առէ իսկ թէ առարեցաւ զի զաւետարանն հաստատիցէ :

3. Ասի թէ Մահովեա ցառուցեալ մեկքացւոցն, որ քաղաք ծննդեան նո-

բա էր, ուստի եւ փախստեաց հալածա-
կան լինէր, կամեցաւ զի ի Մեղինէ քա-
ղաքի թաղեացի, ի նմին քաղաքի կայ
զերեզման նորա, ուր խուռն յամենայն
կողմանց ընթանան տանիկք, որոց
պարտ է մի անգամ զնոյն տարաշխար-
հական ճանապարհ հարկանել:

4. Ասեն թէ Մահոմէտ հաւա ցորե-
նոց յսկաննան զնէր, եւ աղանի մի զոր
ընտերացուցեալ էր, զայր առնոյր զցո-
րենահասան, եւ նովին կարծեցուցանէր
որպէս թէ երկնաւոր ինչ հրամանաւ
եկեալ խօսիցի աղանին: Հոնդանդոս
ի ճառսն զորս վասն կրօնիցն Տաճկաց
արարեալ է, այնմ հաւատալ շատու-
յանն, զոր Գրուտեայ կանխաւ պա-
տեալ էր. սակայն Բայիդոս ի տեղե-
կաց որ անդասին յաշխարհէ անտիե-
ին, լուեալ ասէ, թէ ի կալուածս ու-
րեք մեկքացուց քաղաքին գտանին ա-
ղանիք, զորս իբրեւ նուիրականս մե-
ծարեն, զի համարին թէ յաղանոյն
որ ընդ մարգարէին խօսէր, սերիցին:
Այս թէ իցէ ճշմարիտ, զայն որ ա-
սացան հաւատարիմ առնիցէ:

5. Մահոմէտ խոստովան լինի, եթէ
Մովսէս նախ յերկնից առաքեցաւ, եւ
թէ յետ Մովսէսի եկն Օծեալն, զոր
նա Բան անուանէ. եւ ասէ զնմանէ զայս
մեւ օրինակի. Օծեալն, ասէ, Յիսուս,
որդի Մարիամայ, մարգարէ եւ առա-
քեալ Աստուծոյ, բան նորա եւ ոգի:
Հրեայք ասեն թէ ի խաչ հանին զնա.

այլ ոչ զնա ինչ, այլ զայլ ոք որ նմին նման էր, հանին ի խաչ: Աստուած զնա բարձրացոյց, եւ եղիցի նա վկայ դատախազ ի վերայ նոցա յաւուր դատասանի: Արդ եթէ Յիսուս մարգարէ եւ առաքեալ է, ապա Մահաձեւաւ այնպիսի ինչ ոք չէ:

6. Չգիտեմ ընդէր Բայիդոս վանն կրօնիցն տաճկաց ասիցէ, թէ քան ըզքրիստոսնէից կրօնս առաւել ընդ ամենայն աշխարհ տարածեալ է: Ի զուր եկչուել զերկիրն մեծամից մեծատարած ուր տաճիկք բնակեալ են, ընդ երկրին՝ յորում քրիստոսնեայք նստին. այլ ի թիւ համարոյ մարդկանն որ զերկոսին կրօնս ունիցին, հայել պարտ է: Եթէ ամենայն աղանգք քրիստոսնէից ի մի վայր դայցեն, անհնարին առանց չափոյ թիւ համարոյն լինիցի. լի իսկ է երկիր քրիստոսնէիք: Տաճիկք աշխարհս բազումս ստացեալ ունին մեծանիստ մեծութեամբ, այլ ոչ ինքեանք միայն ի նոսա բնակիցեն. յունական եկեղեցին կարի բազմաժողով է. բազում ազգք քրիստոսնէից են ի մէջ տաճկաց, այլ ի մէջ քրիստոսնէից տաճիկք ոչ գտն:

7. Աոյս այս ինքն առանց ասրականելոյ է եկեղեցի:

8. Սուրբն Յովհաննէս ի յայանութեանն ասէ, թէ Գառնն, իրրու առնէր Աստուած զաշխարհս, զենաւ, որ բազում օրինակօք ճշմարիտ է, նախ զի Աստուած կարգեաց զգիրն յաւիտենա-

կան մահուն եւ շարշարանացն Քրիստոսի. երկրորդ անգամ զի ի ձեռն մահուն նորա, որով պատկեցան, որ յԱզամայ Հեռէ մինչեւ ց-Քրիստոս էին, հանդ եղեն Աստուծոյ. որպէս եւ նա՛վաւ, որ անգստին ի Քրիստոսէ մինչեւ ցհատարած աշխարհի իցեն, առնին հանոյք աստուածութեանն. երրորդ անգամ զի զոհք զորս նահապետք եւ քահանայք ի հնումն մատուցանէին, առակ օրինակի էին զոհին զոր մատոյց կեցուցին աշխարհի:

9. Աւագ որեարն կէին ամս եւթն կամ ութ հարեւր. ի ժամանակին, յորում Մովսէսն էր, գոյին մարդք որոց զՅովսէփ տեսեալ էր, որոց հայրն ըզՍեմ, եւ սա զՄատուսաղա, եւ սոյն զԱզամ տեսեալ իցէ: Եթէ Մովսէսի խարել ինչ ի մտի կայր, ոչ այնպէս սա կաւ արամբք յարարչութենէ անտի աշխարհի կարգէր զազգահամարն:

10. Չիք ինչ այնպէս զարմանալի, որպէս փոյթն եւ մտադիւրութիւն զոր Հրեայք ունին յանձինս իւրեանց ի պահել զօրէնան, զի մի կամակորիցէ որ եւ սյլ իմն բնդ սյլոյ գրիցէ, որ կամ յանդիտութենէ զպրաց եւ կամ ի շարութենէ թշնամեացն զխպիցի: Եւ հնարս այնմ իմացան սցնու զօր ցանկն կոչեն օրինաց, եւ ցանկն սյսպիսի ինչ է, նախ ազգի ազգի նշանակոյք նշանակեն զանունան, որովք յառաջագոյն ընթեռնուին իսկ. երկրորդ զամենայն բաժինան

եւ զգլուխս եւ զանուանս եւ զանուան-
ցըն զնշանագիրս վարկանին, որպէս
զազփն այլովքն հանգերձ, ուրոյն իւ-
րաբանչիւր գրոց եւ ամենայն գրոց օ-
րինաց միանգամայն, եւ զկիսոյ գրոցն
զնշանագիրսն նոյնպէս նշանակեն: Մեր
վարդապետք, առէ ոմն ի նոցանէ, ա-
սացին թէ յօրէնս վաթ սուն բերք նը-
շանագրաց իցեն, ըստ թուոյ իսրայե-
ղացւոցն. բայց վարդապետն Սայազի
հաւաստեաւ յայտ առնէ եթէ ութ-
սուն բերք իցեն. ինձ չկայ ինչ հարկ ի
վերայ զազգի ազգի միասն միաբանել.
Լուսաորեսցէ Աստուած զաշս մեր
յորժամ Օծեալն եկեսցէ. ամեն: Աւա-
սիկ զեղեցիկ իմն բարուրք, ցանկալ Օ-
ծելոյն զի զթիւ համարոյ նշանագրացն
օրինաց ուսանիցին, փոխանակ զի պարս
եւ պատշաճ էր փափաքել այնմ, զի զո-
գի նորա բնգունիցին:

11. Չայն գիր որ գնասս անպատուէ,
առէ Պատրարիս, նորա կենօք շափ պա-
հեն. սոյն նշանակ ստուգութեան է ո-
րոյ օրինակ ինչ յաշխարհի չէք, եւ ոչ
արմատք ի բնութեան:

12. Այս այն է զոր մարդարէն Ովսէէ
առէ. Աւուրս բազումս նսացին որդիքն
Խորայէզի առանց թաղաորի եւ ա-
ռանց իշխանի եւ առանց պատարագաց
եւ առանց սեղանոյ եւ առանց քահա-
նայութեան եւ առանց յայսնութեանց:

Երեք ինչ նշանաւորք ի վերայ Հրէից
կան. առաջին՝ անշափ թիւ համարոյ նո-

ցա, թող զահագին կոտորածն որով
կոտորեցան նորա ընդ իշխանութեամբ
ինքնակալացն Հոսոմոց, եւ ի բազում
հալածանա զոր յեազն կրեցին: Աբ-
կորդ անգամ, զի թէպէտ եւ ցրուեալ
են վայրավատինք ընդ ամենայն երկիր,
եւ ատելի եւս են ամենայն ազգաց, բայց
տակարին տեւեն. երրորդ անգամ յա-
րել նոցա ընդ օրէնս, թէպէտ եւ յիւ-
րեանց իսկ մտաց կշտամբեալ յանդի-
մանին, եթէ ժամանակ օրինացն ան-
ցեալ է. եւ հակառակ այնմ յոր մի-
ակինն, զի որք առ մարդարէիքն եւ
առ թաղաւորք, մինչ զեռ տաճարն
եւս կանգուն կայր, հանապազ կազմք
եւ պատրաստք էին դառնալ յօտարո-
տի կրօնս, յետ աւերածին յիւրեանց
կրօնս հաստատութեամբ յարեալ կան,
զի հանապազորդ ընծայութիւն եւ օ-
րինակ մեզ լինիցին: Այդպէս ի կրօնսն
յարել պատճառք բազմամարդ նոցա է,
զի զամուրին լինել անէծս համարին-
նա եւ շխտանակին իսկ ընդ սլլոց ազ-
գաց. զի ոչ միայն ինամութիւնս ընդ
նոսս ոչ խառնեն, այլ եւ կերակրոցն
խարութիւն, զի զայն ինչ՝ զոր ինքեանք
պատրաստեն, ուտիցեն, արգել եւ խա-
փան լինի նոցա զի մի զուտ սեղանոյ
սլլոց լինիցին: Սմին իրի իսկ, արհա-
մարհեալք եւ ատեցեալք ամենայն ու-
րեք, զետին եւ արարս ստանալ շխա-
րեն, այլ ի վաճառաշահութենէ կեանս
եւ վասն այնորիկ իսկ ընդ բնաւ աշխարհ

ցանեալ եւ ցրուեալ են : Սոփին օրինակաւ ի գլուխ ելեալ կատարեցան կանխախօսութիւնքն : Ի ժողովրդեանքս յայտնի՝ որ հանապազ փշրին եւ երբեք ոչ սպասին, երեւի զի թեպէտ եւ խոտեցան, սակայն տակաւին պահին սքանչելեալս : Իրրեւ զԱստիւն են արեամբ արդարոյն շաղախեալք . երբ եւ տատան եղեն, բայց ունին նշանակ յանձինս իւրեանց զի մի որ սպանանիցէ զնոսա :

13. Իբրկոտասաներորդն է յերեքասասան հրամանակարգ բանից վարդապետութեան հաւատոցն նոցա, զոր սմն ի վարդապետաց նոցա, որում անուն Մովսէս ճանաչէր, եւ քան զամենայն վարդապետս նոցա հանձարեղ եւ իմաստուն էր, գրեաց ասեն : Անիծեալ լիցին, ասէ, որք զժամանակ Օծելցին համարիցին :

14. Քող, որոյ առակ օրինակի էր այն զոր Մովսէսն արկանէր, մինչեւ ցայսօր ժամանակի ի վերայ աչաց Հրէիցն կայ, որպէս եւ Պաղոս ասէ :

15. Կալ փրկչին եւ Հրէիցն խոտել եւ կոշել հեթանոսաց, երեք մեծամեծ իբր են զորս առակք օրինակաց եւ մարգարէութիւնք որ ի գիրս սուրբս կան, յառաջագոյն ընծայեցուցանէին, որոց կատարումն այժմ նորասքանչ եւ զարմանալի ամենեցուն թուիցիս Չայսպունակ ընծայութիւն Ճշմարտութեան գրոցն այնոցիկ տեսեալ, տակաւին վա-

որն դոյզն միտարութեան որ ի ժամանակահայրն հանձնան կայցէ, կամ վասն սակաւութ շմարանութեան անուանցըն որ ի մէջ հին օրինակաց կրիցի, երկմտել, այնպէս է օրպէս թէ նաւակոծ լինել որ խնդրիցէ, եւ կամիցի զի ընդ մանրախիճ աւագն հարեալ խորասկիցէ զնաւն, յորժամ շիցեն քարինք ի միջի:

16. Չի շէն ինչ նմա պէտք օրպէս սյրց արուեստագիտաց, զի նիւթ ինչ առաջի կայցէ, զոր ի յարգ եւ ի զարգ եւ ի կերպարանս ածիցէ: Մինչ շէն էր աշխարհս, բաց Մատուճոյ սյլ ինչ չգոյր. նմին իրի իսկ ասաց Մովսէս թէ ի սկզբանէ արար Աստուած, սյլովքն հանդերձ:

17. Մարգարէական իմն է ընծայութիւն մտաց բանիցն, զի ի ժամանակին իրրել հատանէր զգատաճիւս պարտաւորութեան մարդոյն, ասյր նմա եւ ազատչին ակն ունել:

18. Վասն էր այնչափ գեղ եւ թերականատարութիւն ի վերայ երկրի կայցէ: Ընդ էր եւ ի մարդիկ գոյնչափ մեծութիւն եւ հիքութիւն գտանիցի, հիմ եւ Մատուած այնքան ցատումն եւ ինամք իցեն: Միտք, որ առեղծուլ զառակս զայս չկարէր, լաւ համարէր երկուս արմատս զնել մին բարւոյ եւ մեւան շարի, քան զմին միայն ընդունել որ անձին իւրում հակառակ իցէ: Սակայն յայնմութիւն ուսուցանէ, եթէ հա-

կառակույթիւնք ոչ թ ճարտարապետ
անդր գործոյն իցեն, սլլ թ գործուած
անդր. որ ոչ սլլ ուստեք, եթէ ոչ թ
մեզաց անտի սպրդեաց եմուա: Աոր-
ծանեալ է շինուածն, բայց եւ աւերակ-
քըն բաւականք են առ թ ցուցանելոյ
զնորին մեծութիւն:

19. Բոսուէա ասաց սքանչելապէս.
Մարզն, ասէ, յաւեր լինէր, կատարն թ
վերայ որմոյն անկանէր, եւ որմունքն թ
վերայ հիմանն. բայց իբրեւ զաւերեալ-
քըն թ բաց որ աւնուցու, թ մնացորդս
անդր շինուածոյն որ տապալեցան, եւ
զհետս հիմնարկութեանն, եւ զառաջին
կերպարանացն նշմարանս, եւ զնշանակ
ճարտարապետին գտանիցէ:

20. Ծննդոցն գպրութիւն յայտ առ-
նէ եթէ կանուխ ժամանակօք քան ըզ-
քհնէզեզն եղեւ սկիզբն ճարտարու-
թեանց: Ղուկրեախոս ցուցանէ թէ շէ
թ յախաննից աշխարհս, այնու զի նո-
րոգ է սկիզբն ճարտարութեանց: Պո-
պեայ ասացեալ է թ ճառին զոր վասն
մարդոյ արար, եթէ անասունք ուսու-
ցին մարդկան զհանգամանս ճարտա-
րութեանց. մեղուք զշինողութիւն,
խլուրդք զհողադործութիւն, որդունք
զոստայնանկութիւն, սլլուվքն հան-
գերձ. Գեմնկրիտէս եւս զնոյն կարծիս
կարծէր: Բայց զինչ ինչ ուսանել առ-
տի որ մարթիցիս Բագում ինչ բարուքս
ունիմք խոնարհեցուցանելոյ զանձինս
առանց ինդրելոյ զայն ինչ որ կարծեօքն

իցէ: Այս ինչ յայտ է թէ ծննդոց գերք
ասեն եթէ զարուեստական տառազոցն
նուագարանս, եւ զճարտարութիւնն
զբրեական նիւթս լուծանելոյ որդիք
ազգին Կայենի գտին:

21. Յայանի իսկ է ամենեցուն եթէ
ի հին ժամանակս աղային զալեւր յեր-
կանս: Գոյ հին ինչ յունական գիր, ուր
ասի թէ ի ժամանակս Աւգաստեայ
բանութեամբ ջուրց եւս աղային. սա-
կայն թ ու ի թէ հասմայեցիք շարկանէին
զայն ի կիր, այլ զմութին փերեալ ա-
ղային յերկանս. նմին իրի ասաց Ար-
գիդիոս. Յամարեցուցանել պատրաս-
տեն հրով, եւ փշրել զիւնք: Անտի ու-
սան զպէտս աղորոյն. իսկ ի հոգմոց
լնելոյ ազալ կարի անապան ի յայտ եկին:

22. Իւերոսոս մատենագիր, զոր Յով-
սէպոսն ի մկ թերէ, զնոյն նու բանից
բառ Մովսիսի պատմութեանն զլրհե-
ղեղէն փոյապրէ: Արիւղենոս մեւս եւս
մատենագիր, որպէս Մշուերի գիրան
կայ, պատմէ վասն արկղակերտ տապա-
նին, որով մարգիկ եւ անասունք ապ-
րեցան ի լրհեղեղէն: Աղուտարբոս մա-
ռէ զաղանուոյն որ ելն ի տապանէ ան-
տի, եւ եկն եւ յայտ արար եթէ վերոյ
ժամանակ հասեալ է: Այս բան Աղու-
տարբեայ է ի մասին զոր արար, թէ
արդեւ ք ջամբային անասունք իցեն ա-
ռաւել իմաստնագոյնք բան զլրականու
Ղուկիանոս, ի խօսան զոր զԱսորոց
գիցն արարեալ է, նոյնպէս զտապանէն

յիշատակէ : Այսչափ վկայութիւնք ի-
մասանոցն հետանոսաց պարտին ընդ
ամօթ հարեալ կորացուցանել զայնո-
սիկ, որ զանձինս առ իմաստունս ունի-
ցին, եւ ծաղր եւ բանդն եւ առասպելս
զպայծառ իրս համարիցին, որոց ըն-
ծայութեանցն շեղեն խելամուտք : Բայց
ծաղրն նոցա եւ կատակել թերեւս ի
ստահակութիւն անիցէ զայնորիկ, որք
իրբւ զնոսա զանգիտութիւն իւրեանց
բաժանակից ունիցին :

23. Քաներորդ իններորդ ատն ա-
ռաջնոյ զլիւոյն ծննդոց զպրութեանն
տայ իմն կարծել, թէ նախ քան զՔրհե-
ղեզն շեւ եւս էր Աստուծոյ ատեալ
հրաման մարդկան զանասնոց միս ու-
տել, եւ որ հրամանակատարք աստուա-
ծական հրամանացն էին, կարճէին ան-
տի զանձինս. որ կարի իսկ զիպան այնժ
է զոր պետեալք ասեն, թէ ի զարին որ
սակեղէն անուանեալ կոչի, մրգովք մի-
այն կերակրէին :

24. Արարչութիւն աշխարհի, առա-
ջին օրերոյն անմեղութիւն, եւ անկա-
նել նոցա ի մեղս, զարն սկեոյ եւ սլը-
զընձոյ եւ երկաթոյ, Քրհեղեղ ջուրցն
յորմէ այր ոմն ապրէր հանդերձ կնամն,
զտիեղերան բաժանել ի մէջ երկց եղ-
բարց, եւ մարդկան ընդ զիս կոխն, մե-
ծամեծ ինչ զէպք են, որոց յիշատակք
ի մէջ այլեւայլ ազգաց ճշգիւ գտակաւ
կամ սակաւ ինչ այլափոխ բանիւք պա-
տմին. զի այն ամենայն յառաջ քան ըզ-

լեզուացն բաժանել պատահէր, յորժամ մարդիկ միաշուրթն համարեզուք եւ մի ազգ էին: Իբրեւ անջատեցան, իւրաքանչիւր բաժին որ բաժանեցան, ուրոյն ժողովուրդ լինէր, որ բազում անգամ զինչ անցք ընդ այլս անցանէին շղիակին:

25. Ոսկեզէն իմն յառաջագոյն դարէր, յորում վրէժիմնդիր ոք շղոյր, ինքնակամ կամօք առանց օրինաց հաւատարիմք եւ ուղղագործք էին մարդիկ, պատիժ պատուհասի եւ երկեւղ ի բացեայ էր. սակ Ովիդիոս յառաջնում այլակերպութեանցն մատենի:

26. Բազում Հին մատենագիրք, որպէս սակ Յովսէպոս, վկայեն թէ առաջին մարդիկն երկայնակեաց եւ բազմաժամանակեայք էին: Գիրք սուրբք պատմութիւն եւ վիպասանք զնոյն ինչ իրս միաբան բարբառին:

27. Ոմանք, որ զտիեզերական ջրհեղեղէն յարաստ լինել կամին, ասեն ամբարիշտ մտօք թէ թիւ համարոյ ազգաց անասնոց բազում է յոյժ, եւ շէր մարթ նոցա ի տապանի անդ ամիտիւն: Այլ այնմ զոր ասեն, մարթ էր պատասխանի առնել, թէ առաջին ազգացն ոչ այնպէս բազում թիւ համարոյ, որպէս առ հասարակ կարծին, իցէ: Քանզի մարթի ասել թէ ամենայն ազգ շանց անդասին ի միոջէ կարգի դայ. նոյնպէս եւ ամենայն ազգք տանձեաց ի միոջէ կարգիցին: Կորիզք նոյնք եւ նը-

մանք տան պատուզս այլեւայլ եւ ուրոյն նմանութեամբք թ միմեանց, եւ մի եւ նոյն սերնն ծաղկան այլակերպ եւ այլ ազգի կերպարանս նորին ծաղկան բերէ: Բնութիւն՝ որ իմն իմն եւ այլեւայլ է թ մանք մանք իրս, զմիազգի եւ զմե նակերպ զնաչս ունի, եւ զոր ինչ թ պատուզս եւ թ ծաղիկս գործէ, զնոյն եւ յանասուննսն վնարէ: Սոյին օրինակաւ անասունք յառաջին կերպարանաց անեն զան յուրոյն կերպարանս եւ յառանձին զոկս, եւ այլակերպութիւնն օրկայ, յարտաքին արարս նոցա է: Թեպէտ եւ յարգարուսն մասանց արարածոյ մարդկեղէն մարմնոյ, եւ յօրինուած ներքին մասանցն հանապազ նոյն եւ նոյնպիսի է, սակայն բնութիւն այլակերպութեամբ իմն՝ զոր ընդ այս եւ ընդ այն մարդ թ միջի զնէ վասն մեծութեանն եւ լայնութեան եւ գունոցն, անգրասին թ նմին տաճէ թ միտղէ հօրէ այլ եւ այլ իմն զցեղան յօրինէ: Ժամանակն եւ բազում այլ պատճառք որ մեզ շիջեն յայս, զայնպիսի փոփոխմունսն գործեն. եւ այսօրիկ խաղ իմն բնութեան են, որ եւ այնչափ այլովք եւս իրօք թ ու թ թէ զմարդկան բնութիւն, որ բննօղ իմն է եւ ընդվայրբախոյզ, կրթել կամօրցի առ յամօթ առնելոյ ըզնա: Ասացար էթէ յառաջնուսն ազգաց անասնոց ոչ այնպէս բազում կերպարանք էին, եւ այլեւայլ գունակն լինել կազմածոյ մարմնոցն խաղոյ իմն

գործ է, գոր բնութիւն առնիցէ, որ գոր
 քնն միանգամ ի պատուս եւ ի ծաղիկս
 գործիցէ, զնոյն եւ յանասունսն կա-
 տարէ. եւ թէ անտի իսկ է զի ի մար-
 դկան միջի ոմանք յաղթք են անգա-
 մովք, այլք փոքրիկ անձամբ, կէտք
 սպիտակք, եւ կէտք թութս եւ այլք
 խարտեաչ: Այլ քանզի այսպիսի գու-
 նակ գունակ կերպարանք յազգէ յազգ
 հանապազորդ կարգին գան, անհաւատք
 որ յամենայն իրաց առնուն պատճառս
 երկմտելոյ, այսպիսի քնն անտի անեն
 զմտաւ, թէ այլեւայլ իմն ազգք մար-
 դկան իցեն. եւ վասն այնորիկ իսկ, ա-
 սեն, ամենայն ժողովուրդք չեն անգըս-
 տին ի միտէ բնոյ: Ոմանք ի մատենա-
 գրաց որ աստուածապաշտապոյն քան
 իմաստնապոյնք էին, պատասխանի տը-
 սեալ ասացին, թէ թութս գոյն եկն
 յարեցաւ ի տոհմն քանանու, իբրև
 նշանակ իմն անիծիցն որովք անէ՞՞ Աոյ
 զմին յիւրաց որդւոց. եւ անտի թերեւս
 յասել իսկ գային, թէ ամենայն սեաք
 յազգէ անտի քանանու իցեն, որ բնու-
 չէ իսկ, ապա թէ ոչ ամաչէին իսկ ընդ
 իւրեանց գոյնն. բայց նորս ոչ միայն
 նշանակ ինչ անիծից զթութս գոյն չը-
 համարին, այլ եւ բազում գեղոց եւ
 վայելչութեան, եւ զստանայ սպի-
 տակ կարծեն: Այս ամենայն ազգի ազ-
 գի կերպարանք ընդ փոխախմամբք են.
 որով յայտ առնի թէ արդիւնք քնն ի-
 ցեն որ անցանիցեն, յորժամ պատճառ-

բըն՝ որոց արդիւնքն են, անցանիցեն :
 Չեմք ինչ ամենեւին նման ազգացն, որ
 երբեմն ի մերում աշխարհիս բնակէին .
 զինչ ինչ բնաւ լեալ իցեն առաջին գա-
 զատացիքն, զորոց մատենագիրք ահա-
 գին իմն զկերպարանսն նկարեն . նոյն
 ազգ դադարեաց իրրեւ ընդ այլս խառ-
 նակեցաւ : Արարացիք՝ որ ժամանակս
 բազումս խաղանիացուոց աշխարհին բը-
 նակեցին, եւ յառաջնումն թուիք էին,
 կէսք ի Մարտիանս կոչս գէտ եղեալ
 տարադէտ գնացին, եւ այլք ի Տիւնէս
 շորան : Արք ընդ արեւմտից կողմն ա-
 փրկիկեցուոց աշխարհին սփռեցան, թը-
 խագոյն քան զառաջինն եղեն . իսկ որ
 ի արեւեւացուոց կողմանս շորան, եղեն
 սպիտակք իրրեւ զբնակս աշխարհին :
 Արդարեւ ճշմարիտ է, զի եթէ խառ-
 նակել ինչ ընդ այլս շխնիցի, նոյն գոյն
 կայ մնայ մշանկեմաւոր . սակայն մի որ
 եւեթ յայտ առնիցէ, թէ չէ պարտ
 վասն այնորիկ ինչ այլ եւ այլ իմն ազգս
 մարդկան համարել : Ամենայն անա-
 սուն ի շհամազգեաց ծնեալ, անսերմն
 եւ անձնունդ է . եւ նշանք որ լինիցին,
 շթոգուն զաւակ . իսկ որ ի համազգեա-
 ցըն ծնեալ են, որպէս ի շանց, ունին
 ծնունդս . նոյն բուն է եւ վասն մանկան
 որ ի սպիտակ հօրէ եւ ի թուխ մօրէ
 ծնանիցի Բայց ընդէր ազգք ինչ թուիք
 իցեն, կամ յինչ գէսս եւ յոր ժամա-
 նակս մասն մի որդւոց Ազամոյ գնոյն
 գոյն առնոյր . թողո՞ւք իմաստնոց եւ

փիղիսոփայից առնել նմին պատասխանի, մէք շատ եւ բաւական համարեացուք միայն յայտ առնել եւ ցուցանել թէ ցուրտ իմե է զոր ասեմն, եւ գիտասցուք եթէ անհաւատք կարի քաջ քամահելիք են, այնու զի հակառակ լուսոյ կրօնից զբնութեան ինչ ընդազօա իրս զնել ախորժեն:

Այլ վասն ջրհեղեղին ունիմք վկայ վաւերական գրագում գրագիրս հետաւոսս. եւ ի զուր է զոր ասեմն, թէ նաքա զջրհեղեղէ լուրց ճառեն, որ առանձինն ի կողմն մի ուրեք գիպեցաւ. զի բազում գաւառք ողողեցան ի ծովէ: Իւերոսոս, զորմէ ի վերագոյն ասացի, զտիւ զերական ջրհեղեղէն ասէ, եւ անգրասին յարարչութենէ աշխարհի մինչեւ ջրհեղեղ լուրցն ասան ազգս վարկանի, մարամնս ընդ Մովսէսի գրոցն կարգէ զժամանակացն կանոնս: Ջրհեղեղին յիշատակ գրեթէ ի մէջ ամենայն ազգաց, նա եւ որ կարի խուժքն իցեն, պահի, եւ բնութիւն զօրհանապաղ բզնոյն ընծայեցուցանէ. զի խեցեմորթք քարոցեալք յերկրի, եւ քարինք յորս գտանին գրոշմեալ նմանութիւնք ձրկանց ծովու, կամ անկոց որ ոչ նորին աշխարհի ուր գտանինն, են, զջրհեղեղէն իմե յայտ առնեն, որում շիցէ մարթ հակառակ ինչ բարբառել: Ի մատեանս յիշատակաց, որ կան ի գիւանին ուսմանց, պատմի զքարանց ինչ, որ յերուպէացւոց աշխարհին գտան, յա-

բոց վերայ էին նմանութիւնք ազգի ազգի անկոց, որ ի Հնդկաց աշխարհին միայն գտանին: Եւ նոյն սյր յայլում տամարի բնծայութիւն բազում շեղակուակ մեծի խառնակութեանն որ գիպեցաւ ի վերայ երկրի:

28. Ոմանք յիմաստնոց կամեցան անել եթէ մարանութիւնն որ կայ ի մէջ հեթանոսաց եւ Մովսիսի գրոցն, անտի իսկ է զի հմուտ էին նորա գրոցն Մովսեօի: Այլ շատ եւ բաւական էր թէ յիշատակ իրացն գիպելոց որ այնպէս նորադորձ նորանշանք էին, հանապաղ ի մէջ մարդկան կայր մեայր:

29. Մեր իմաստունք չկարեն յայտ առնել, թէ վասն էր իրիք այնչափ բարբառ իցեն յերկրի, կամ բնու իսկ զիւրդ յառաջնու մի բարբառ ամենեցուն հաստատէր: Արատիոս առ թէ մարդիկ յառաջագոյն համերք էին, մինչեւ բանիւք ինչ զբարբառն եւ զմիտս նշանակեցին, եւ անուանս իմն գտին հայթայթանօք: Բայց առ մարանելոց թէ այս ինչ բարբառ զայս ինչ իրս յայտ առնիցէ, հարկ էր թէ խօսուն վնէին մարդիկ, ապա խօսողութիւն յառաջագոյն իցէ քան զհաստատութիւն բարբառոց: Բայց յորժամ մի բարբառ ամենեցուն էր, աւելորդ իմն էր այնու հետեւ այլ եւս բարբառս կարգել: Եկեցուք այժմ ի յայանութիւնն, որ առնել թէ Աստուած որ մի բարբառ յառաջնու մի կարգեաց, բազումս եւս

բարբառս յետ այնորիկ տայր, զի ըզմարդկան ամբարասանութիւն կարծիցէ եւ բռնադատիցէ զնոսա զի մեկնիցին ի միմեանց երթալ բնակել յայլ եւս կողմանս աշխարհի. եւ ի պատմութեանց լինիմք խելամուտ, եթէ ամենայն ազգք որ իշխանութեանց հիմեարկին, յարեւելից խաղացին զնացին. եւ արուեստք եւ ամենայն ճարտարութիւն իմաստութեան նոյնպէս յարեւելից եկն:

30. Ղուկրետիոս առ ընծայեցուցանելոյ թէ չէ ի յախտենից աշխարհս, զպատմութեանց սահմանս յայտ առնէ, զի չէ մարթ քան զարովացուոց կրօնն անդր ի վեր ելանել: Ի մէջ ամենայն ազգաց անդր քան զնոյն ժամանակ բնաւ ամենայն առասպելք են, եւ նորին իսկ առասպելքն ոչ զհին ինչ իրաց քան զՂրհեղեղն ճառիցեն: Ի մէջ սինէացուոց մինչեւ ցՅաւոնն նոցին թագաւոր ոչ ինչ ստուգիւ պատմի. եւ ըզՅաւոնայ ասէ Ղանփոսիոս, թէ ի նորա ժամանակն Ղուրք որ երբեմն մինչեւ յերկինս բարձրացեալ էին, տակաւին զերանց ստորոտս թանային: Յաւոնայ թագաւորութիւնն տասն ամաւ յառաջագոյն քան զԱրրահամու կոչումնն է, որպէս Փրեքեա ի մատեանս յիշատակաց ի տասներորդ տամարին ասէ. եւ Փուրմննա ի նմին մատենի յերեքտասաներորդում տամարին, Եթէ ի վեր ոք, ասէ, մինչեւ ցՓոհի ելանիցէ,

զորմէ բազում ինչ առասպելյարկեն, ի Փաղեկաց տիս զնա գտանէ: Աստեղա-
 գիտութեան մատեանք զոր ածին առ
 Ազէրսանդրոս ի Բարեղոն քաղաքի,
 ոչ կանուխ ինչ ժամանակաւ քան զՆե-
 րրովթ էին: որով յայտ իմն առնի թէ
 զոր ինչ միանգամ գիրք սուրբք վասն
 սկզբան աշխարհի, եւ չրհէղեղին եւ
 վասն ազգաց մարդկան ասէն, ոչ ար-
 տաքնոց ինչ պատմութիւնք եւ ոչ մա-
 տեանք յիշատակաց հակառակ ինչ այ-
 նրմ բարբառին:

31. Ըստ Պղատոնի եւ Գիողորաց սի-
 կեղացւոյ կառապաշտութեան սկիզբն ի
 պաշտելոյ զաստեղս եղև: յետ աստե-
 ղաց նոցա՝ որոց ճարտարութեանց ինչ
 գտակ լիեալ էր, երկիր պաղանէին-
 նոյնպէս եւ զթագաւորս եւ զաշխար-
 հակալս եւ զանասունս անգամ պիտա-
 նիս եւ զճճիս մնաստեարս, զկէսս վասն
 երախտահատոյցք երախտեացն լինե-
 լոյ, եւ զայլս վասն ահաւորութեանն ի
 պաշտոն առնուին: Որ զզգոնութեան
 գիրսն կարգեաց, ասէ, թէ կառապա-
 ւտութիւն ի գրոշազործութենէ առ ըս-
 կիզքն. զի հայր ոք զպատկեր որդւոյն
 որ մահուամբ յաշացն վրիպեցաւ, տայր
 երանգօք ի նկարու հանել: Մասեմա-
 գիրն գրոց պատմութեանն որ երկնիցն
 անուանեալ կոչի, իմաստուն եւ հան-
 ճարեղ մտօք զկառապաշտութիւն յե-
 զիպտացւոց ազնուական նշանագրոցն
 համարի Զայս զոր ասէն, բազում մա-

տամբք ճշմարիտ է, սակայն չէ պարտ կարի իմն հեռագոյն տարածանել, այնու զի ոչ ամենայն դիք յեզրպատարաց աշխարհէն առին սկիզբն. Յոյնք զիս ուրոյն առանձինն ունէին. այլազգ իմն յայլ եւ այլ ազգս է կռասպաշտութեան սկիզբն:

32. Ոսիրիս, որպէս առ հասարակ կարծի, ազգի ազգի հանգամանաց ճարտարութեանց հմուտս զեզրպատարին առնէր. զոր յեա մահուանն ի պաշտօն առնոյին: Մասենազիրն երկնիցն պատմութեան, այլ իմն ազգ զսկիզբնն լիեալ ասէ Ոսիրիգայն եւ զԻսիդայն եւ զԱնուբիգայն, որոյ կերպարանք շան էր, զասն այնորիկ իսկ Անուբիան որ հաջէն, ասէ Արգիդիոս: Ասանց զազգի ազգի միտան քննելոյ շատ է թէ ըզմարդկան անհանձարութիւն լացցուք եւ ողբասցուք, զի զինչ անհանձարոյ կայցէ քան զայնպիսի աստուածան պաշտել:

33. Ամենայիք մատաղ մանկոսի դիցն իւրեանց զոհէին. զրեթէ ամենայն ազգ զենուին զմարդիկ. յայնչափ անհանձարութիւն հատանին, ասէ երանելին Աւգոստինոս, միտք մարդկան, յորժամ ամբոխիցին, եւ կալ յակաստանի չկարիցեն, մինչեւ այնպէս ինչ զգիս ողբէլ, որպէս ինչ եւ ոչ զմարդիկ ցածուցանել երբեք կարօղ են:

34. Մովաբացւոց դիք են, որ ի յոռութեանցն ցանկութիւն զպաշտօ-

նեպսն յօժարեցուցանէին. որոց եւ Սողոմոն, իրրեւ խոտորեցաւ սիրանա-
րա ի նեան կանանցն, մեհեանս ի վե-
րայ միոյ ի լերանցն որ մօտ Ահրուսա-
ղէմ էին, կանգնէր:

35. Անուանի տօնքն են ի Ծուր եւ
ի Ծայղան քաղաքի: Ասապաշտու-
թիւն Ազգիպտացոց անտի ի փրնի-
կեցիս կարդեալ հասանէր, եւ ի նօ-
ցունց անտի ի Յոյնս, եւ ի Յունաց յայլ
ամենայն ազգս: Արտիւնիդայ տօնքն զոր
ի լալ եւ յաշխարել անցուցանէին, եւ
տուն ասել Աիկերոնի. Չինչ ասաւել
անպատեհ, քան զմարգիկ՝ որ մահաւամբ
ի միջոյ բարձան, ընդ դիսն դնել, որոց
պաշտօնն համակ յողբա եւ ի սուղ լի-
նելոց էր:

36. Մարդ կարի իսկ անիմաստ է, ա-
սէ Մանասնիոս, զի որք որդն մի փոքրիկ
առնել ոչ կարեն, դիս բազումս ստեղ-
ծանեն: Պղինիոս արգահատէր իմե
մարդոյ որ ձգեցի իւրոց բանդադուշա-
նացն ընդ իշխանութեամբ կալ. զինչ
հէք եւ եղուկ կայցէ քան զմարդ, որ
յիւրոց մտացն ցնորս իրրեւ ի թակար-
թի հարեալ կայցէ:

37. Անուանի մեհեանն է Արամագ-
գայ, որ Ամմոնն յորջորջեցաւ, ուր կա-
մեցաւ երթալ Աղէքսանդրոս: Աստօն
որ մօտ անցանէր առ մեհենիւն, բնաւ
եւ ի ներքս մտանել չկամեցաւ, զի չը-
հաստատայր իսկ թէ ճշմարտութիւն ինչ
յերկնից յաւազ անդր ընկղմեալ իցէ:

38. Չչարիան՝ որ եկին հասին ի մե-
 րայ գաղտնացոց իրբև զօրափարս-
 թեամբ Բրեւնայ, որ ի Գեղփիս մե-
 հեանն էր երթեալ աւար հարկանէին,
 Ռոզին ի նախնեաց պատմութեանն
 պատիժ պատուհասի տաճարակոչո-
 պուան լինելոյ նոցա համարի: Աս-
 տուած, ասէ, մարթաց անհնարին վը-
 բէժս ի նոցանէ պահանջել, որք յայտ-
 յանդիման արհամարհէին ինն զաս-
 տուածութեամբն. զի զառաջին նկա-
 րագիրն որ հիմն կրօնիցն է, ի նոսա պա-
 հիցէ: Բայց որ կամ զինչ կրօնքն փ-
 ցեն. ոչին ստութեան ի Գեղփիս գրչ-
 խաւոր կայր, է մարթ գոյ հնար ճշմար-
 տութեան սղւոյն զնորա վրէժ ինդրել,
 եւ մարթիցի՞ ասել թէ նշանք լիեալ
 իցեն զի կապաւառութիւն հաստա-
 տեացի:

39. Գոգոսիւնեաց կաղնիք հաշակա-
 ւորք էին, նոյնպէս եւ աղանիք նորին
 պնտառի, որք եւ գհանդերնեալ ինչ
 իրս, ասեն, յառաջագոյն բարբառէին:
 Մէր ոչ ինդրեցին մարդիկ զնոյն գի-
 տութիւն, զոր չգիտել նոցա օգուտ
 մեծ է:

40. Տակիտոս իրբև անհնարին մե-
 ծաւ թնամանօք զԼրէից նառէ, ան-
 գէն ի նմին զնօսիմք ամեալ ասէ թէ
 միտս մեծամեծս զաստուածութենէ ու-
 նին Լրեայր: Չի է զի ժողովուրդս սյս
 օր անպէտ եւ ասանց զպրութեան էր,
 միայն ի մէջ ամենայն ազգաց զմիոյ մե-

կնակ էութենէ ճառիցէ, որ ամենայն իրաց արարիչ է, զոր պարտա եւ պատշաճ իցէ սիրել: Ի մէջ այլոց ազգաց պատանիցէ որ իմաստունս եւ փիղիսոփայս հերձեալս պէտպէս ուսմամբք որ հակառակ միտեանց են. ի մէջ Հրէից ոչ գան փիղիսոփայք: բայց են մարգարէք: որոց ոչ միայն կոխ ինչ ի բանսն շարք: այլ եւ կարի իսկ միաբանս միտեանց խօսէին, եւ զմիտեանց բանս հաստատէին, եւ ամենեցուն մի եւ նոյն գիտաւորութիւն էր:

41. Նորագործ նորանշան դէպք են արանչելիք, որ ի կարգէ բնութեան օրինաց չէ մարթ թէ լինիցի: Սովին իմն Աստուծոյ բարբառք են, որ առ մեզ բարբառիցին. զի զկարգ բնութեան օրինաց չէ մարթ թէ ընդ մէջ որ հասանիցէ, եթէ ոչ ինքն իսկ գլխովին իցէ, որ զնոյն կարգեալ իցէ: Սպինոսս ասէ զնշանաց, թէ դէպք ինչ իցեն, որ գիպիցին դուն ուրեք եւ անօտ օրինօք ինչ բնութեան որ մեզ չիցեն յայտարարէս թէ դժուարին ինչ իցէ Աստուծոյ զօրէնս զոր իւր իսկ եղեալ է, քակել, քան խափանել զնոսս զի մի սակայ քսակայ կատարեացին Յորժամ գհինդ նրկանակն բազմացուցանիցէ, զի հինգ հազար այր կերակրեացէ, նորին մեծագոր կամաց արգիւնք են զոր առանձինն գործէ, եւ զի նորանշան իմն է եւ շնաշխարհիկ, արանչելիս զիրան կոչելք. իսկ յորժամ զգորեանն ի ձեռն երկրին եւ

արեգակհանն եւ անձրեւաց եւ այլոց եւս
 իրաց, որ ի միասին ընթանայցեն, ա-
 ճեցուսցէ, նոյնպէս նորա կամացն ար-
 գասիք են, զոր ըստ սովորութեան իմն
 ծնուցանէ ի ձեռն արարածոց, իբրեւ
 հրամանառուաց որ ի նորա հրամանացն
 կարգեալ իցեն. եւ ինչ որ ի սկզբանէ
 անկաւ ի կարգ, նոյն իբրեւ զշար ինչ
 տողեալ միբաամիոջէ կարգի գոյ յարգ
 իւր. եւ ընդ այս յօրինեալ կարգ չգոր-
 մանամք, զի աչք մեր ընդելեալ են ի
 նասա: Ասան սյնորիկ եւ Ասաուած,
 իբրեւ զարթուցանել զմարդիկ կամեր,
 զնորաւքանչ զարմանալիսն գործէր,
 զորս մէք սքանչելիս անուանեմք:

42. Ոմանք յանհաւատից ասեն, թէ
 հնոց կտակարանաց մատեանք զանմա-
 հըն լինելոյ սգւոց ինչ ոչ ճառեն: Զօ-
 ռինօք, որ շածէին ընաւ ի կատարումն,
 քող իմն արկեալ էր, եւ շէր մարթ Լը-
 բէիցն թանձրատրտաց եւ անհանձարից
 զօր ինչ ընդ քօղոյն կայր, նկատել,
 զոր ընաւ եւ ասաուածականքն տեսա-
 նել շեն կարօղ: Մովսէս եւ մարգա-
 բէք, ժողովրդեանն՝ որ մարմնաւորա-
 ղոյնք էին, յառաջագոյն խոստացեալ
 զայն որ զայլոց եւ զամենայն ուսուցա-
 նելոց էր, զժամանակեան պատժոց եւ
 զհատուցմանց միայն խօսէին. եւ հրեշ-
 ասկն իսկ, իբրեւ գուշակէրն Գրանիեղի
 կանխաւ թէ եկեսցէ որ մի, եւ մեռեալք
 յարիցեն յաւուր յայնմիկ կէսք ի փա-
 սքս եւ կէսք յամսթ յախաննից, ան-

դէն պատուէր տայր եւ ասէր, թէ զուր
 Գանձիկ փակեալ զբանազ եւ կնքեալ ըզ-
 գիրդ : Գանձիկ ինքնին յայտ առնէ,
 թէ լուայ եւ ոչ առի ի միտ : Այլ թէ-
 պէտ եւ զհոգեւոր իրաց լսիցեն գիրք,
 սակայն արհամարհու թիւնն որով նա-
 հապեալք եւ մարդարէք զժամանակեան
 բարու թիւնս արհամարհէին, յայտ
 առնիցէ թէ ազնուագունի խիք ակն ու-
 նէին : Նահապեալք, որ շատացան ինչ
 երբէք յերկրին՝ զոր Աստուծոյ բա-
 զում անգամ խոստացեալ էր նոցա,
 ոչ քրթմնջէին ինչ ընդ այն ի մեռանել
 իւրեանց : Յակոգք, որ օրհնութիւնս
 մեծամեծս ընկալեալ էր, որոց տակա-
 ՚նին չէր ի գլուխ ելեալ, կարն եւ ցաւա-
 գին զիւրոյ պանդխտութեանն աւուրն
 կոչէ. սակայն չքանքատէ ինչ : Ինչոքէր
 նա զի յետ մեռանելոյ իւրոյ տարեալ
 թաղեացեն զնա յիւրոց նախնեացն շի-
 րիմս, զի ննջիցէ ընդ հարս իւր, ապա
 բուն իմե զմահն համարէր : Նա եւ
 Աստուած իսկ, Աստուած Արքահամու,
 Աստուած Յակոգբոյ կոչի, եւ եթէ
 Աստուած մեռելոց իցէ, ապա այն մե-
 ռեալք չեղեն ոչինչ :

43. Եզդիա հանդերձս մաշկեղէնս ա-
 զանէր. Եսայի բուրձ զգե՛նայր. Ար-
 գիու հաց աշտուճ եւ ջուր տանէր մար-
 դարեիցն որք սորամուտ ծակախիթ լի-
 նէին. Եզդիա չէտա զընծայսն զոր Նե-
 էման մատուցանէր. արք այսպիսիք
 զայսց կենաց ինչ շահս չմնոքէին, եւ

այն ընդ օրինոք, որ թուէր իմե թէ ըզմտաւորս միայն խոստանայցէ: Այլ ամբոխին եւ ոչ իշխանաց ինչ ընդ միտ մըտանել ջանային: Ար խախր, որպիսի անկրպեառութիւն ի միջի կայցէ ընդ մարդարէս եւ ընդ իղձսն որ ի Կեղզիս ըղձանային: Սորս հանապազ զթագաւորս հզօրս սղարելոյ սրտահառ կայցին. վասն որոյ բարւօք ասացաւ թէ Ապողոն Փիղիպպոս լինէր, այնու զի հանապազ խօսէր շնորհուհաւ:

44. Եզդիցին երկինք նոր եւ երկիր նոր . . . : Կայլք եւ դասինք ի միասին ճարակեացին այլովքն հանդերձ: Եսայ. ԿԵ. 17. 25:

45. Չի յարեւելից մինչեւ ի մտառարեւել փառաւորեալ է անուն իմ ի մէջ ազգաց, եւ յամենայն տեղիս մատչին խունկք անուան իմոյ, եւ պատարաց սուրբ: Մաղ. Ա. 11:

46. Այլ գոյր նորս տեսիլ, եւ ոչ փառք . . . տեսիլ նորս անարգ, նուազեալքան զամենայն որդւոց մարդկան: Այլ մի ի հարուածս եւ գիտէ համբերել ցաւոց: Իբրեւ ոչխար ի սպանդ վարեցաւ: Ի մահ մատնեցաւ անձն նորս, եւ ընդ անօրէնս համարեցաւ: Եսայ. ԾԳ. 2. 3. 7. 12:

47. Իցէ՞ օրէն զնոյն ինչ իրս երկաքումքս կերպարանօք, որ այնպէս ընդդիմակաց են, տեսանել: Սակայն այսպէս ամենայն մարդարէք ի Յիսուս Բրիտոս յառեալ հայէին: Մովսէս եւ

Եղիա, որ ընդ նմա էին ի լերինն յոր-
ժամ այլակերպեցաւ Յիսուս, թէպէտ
եւ իրրեւ զարեգակն շողացեալ անա-
նէին, սակայն զմահաւանէն եւ զշար-
շարանացն զոր կրելոց էր, խօսէին:

48. Երկիր պապցեն նմա ամենայն
Թագաւորք երկրի: Խորասկեացէ ըզ-
գլուխս բազմաց յերկրի: Սաղմ. ՀԱ.
11. ՀԹ. 6: Հարեց զՏոփուն եւ ցրուես-
ցին խաչինքն: Հայեացին առ իս փոխա-
նակ կարասելոյն, եւ կոծեացին ի վե-
րայ նորա կոծ իրրեւ ի վերայ սրելոյ,
եւ աշխարեացեն աշխար իրրեւ ի վերայ
անգրանկան: Չար. ԺԳ. 7. ԺԲ. 10:

49. Մարգարէք պատմէին անդէն ի
նսին ժամանակի եւ զփառասորութիւն
եւ զխանարհութիւն Օծելոյն: Իրրեւ
երկու սրինգք են, ասէ սուրբն Ազոս-
տինաս, որ այլեւայլ ինն հնչիցեն, այլ
մի շուն: Է որ ընդ երկուսեան փշիցէ:

50. Զարգանդէ յառաջ քան զարու-
սեակ ծնայ զքեզ: Սաղմ. ՀԹ. 3:

51. Իւ ահա իրրեւ որդի մարգոյ գայր
եւ հասանէր մինչեւ ի հինասուրցն . .
եւ նմա տուաւ իշխանութիւն եւ պա-
տիւ եւ արքայութիւն: Դան. Ի. 13:

52. Սպանցի Օծեալն . . եւ քաղաքն
եւ սրբութիւնն ապականեացին առա-
ջնորդան հանդերձ որ գայցէ . . եւ ի
վերայ տաճարին պղծութիւն անբա-
ծոյն կայցէ: Դան. Թ. 26: Դանիելի
մարգարէութիւնքն այնպէս շուտա-
բազմքք են, մինչեւ կարծել Պորփիրի

Թէ կցկցեալ իցեն : Եթէ զՏխոսս Ղի-
ւիս, զՅուսարհոս եւ զՊոզիբիոս ընդ
Գանիեզի որ կըսիցէ, թերեւս երկմը-
սիցէ թէ մարգարէս այս չիցէ արժանի
զի իբրեւ զնոսս պատմագիր կոչիցի :

53. Եւ յաւարս թագաւորութեանց
նոցա, յարուցէ Ասաուած երկնից
թագաւորութիւն, որ յախական ոչ
ցրուեսցի. Գան. Ժ. Ա. 44 :

54. Սարրն Աւգաստինոս յորժամ
զնահապետացն ճառիցէ, ասէ, եթէ
Նոցա ոչ միայն լեզուք, այլ եւ կարգ
վարուցն մարգարէական իմն եղև : Եւ
Տերսուղիանոս նոյնպէս ասէ. Արպէս
բանիք, նոյնպէս եւ արդեամբք մար-
գարէք էին : Յայնչափ օրինակաց ըզ-
պայծառագոյնան ամի, որպիսի Իսա-
հակն է եւ Յովսէփ եւ զառիկն այս
ինքն գառնն պատեբատանին եւ օճն պը-
ղնծի եւ բազարք ապաստանացն, ուս-
տի շէր մարթ ումէք ելանել, բայց մի-
այն յորժամ քահանայապետն մեռա-
նէր, եւ յեաոյ ապա Յունան :

Արդարեւ, որ ասիցէ թէ յանկար-
ժագեպ իմն է նմանութիւնն, որ գառ-
նի ի գեպան որ այլեւայլ երեսաց զի-
պեցան, եւ թէ շէ մարթ զնոսս ի
Քրիստոս ասնուլ, այնպիսին ոչ սա-
կաւ ինչ անխնասա իցէ քան զայն որ
բազում պատկերս թագաւորի ի պէս-
պէս նկարչաց նկարեալս տեսանիցէ,
եւ պնդեալ ասիցէ թէ ոչ որ ի նկար-
չաց սնտի ունէր ի մտի զթագաւորն

նկարել, եւ թէ այն պատկերք վայրա-
 պար ինչ թագաւորին նմանիցեն: Նմա-
 նութիւնք ընդ աշխարհի սկսան. Ա-
 զամ է առաջին մարգարէ, եւ առաջին
 նմանութիւն Քրիստոսի: Զիարդ այլ-
 ազգ ինչ իմանայցի նորին խորհրդական
 քունն եւ կազմել կնոջն: Նախ կային
 ըտիջ զնոսաւ անասունք, որ ի զննա-
 կանս եւեթ հարեալ հասեալ են, եւ
 հազորդութիւն ընդ նմա ունել ոչ կա-
 րեն: ապա ի քուն մտանէ եւ զարթու-
 ցեալ ի քնոց գտանէ զիւր պատկերն ի
 կին անգր որ եկն ել ի վերայ անտի զոր
 ի կողմն առ. կազմեալ ի սրտէ նորա եւ
 ազնուացեալ նորին արեամբ, արժանի
 հազորդակից ընդ նմա լինելոյ. զոր եւ
 ինքն բազմածին գործիցէ: Նմին նման
 եւ Քրիստոս յառաջ քան զիւր մահն էր
 ի մէջ մարդկան որ ընկղմեալ իմն էին
 յիւրեանց զգայունան, եւ չէին արժանի
 զի գուռզակից ընդ նմա լինիցին. իբրեւ
 զարթեալ, յետ յարութեանն, եզիտ
 զհարսնն որում խրամատութիւնն՝ որ
 եղև ի կողմն նորա, զձնունդն եւ. կազ-
 մեցաւ նա ի սրտի նորա, եւ ազնուագոյն
 եղև արեամբ նորա, եւ ինքն առնիցէ
 զնա ծննդական: Այս ամենայն նմա-
 նութիւնք միմեանց զիւրեանց լոյս տան
 եւ առնուն: Սին ի գլուխ հանէ զայն
 զոր միւսոյն սկսեալ էր, եւ ամենեքին
 ի մի վայր եկեալ, պատմեն զխոնարհու-
 թիւն եւ զմահն Քրիստոսի, զյարու-
 թիւն նորա, զնորին փառաւորութիւն
 եւ զեկեղեցի նորա:

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

b p q r

Faint, illegible text in the middle and bottom sections of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

P. 9. d

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Երևանի քաղաքի քաղաքապետի
Ստեփան Բաբայանի
Կարգադրությամբ
Երևանի քաղաքի քաղաքապետի
Ստեփան Բաբայանի
Կարգադրությամբ

Ի ԵՂԵՆՈՒԹԻՒՆՔՆԵՐ՝ ԵՒ ԱԹՅՈՒՔ
ՈՐ ՔԱԿԵԿԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱՆ,
ԵՒ Ժողովուրդք փառարեալք,
ԵՒ զեղեալ մայր բնոց մանկան :
Երկիր ծածկեալ զիակամքք
ԵՒ բեր այլ եւս չարիք,
Չոր գտէք մարդիկ փայրապար
Ինքեաղէս իմն համարիք :
Աստուծոց գործք են նորա,
Որ բզմեր մխարս փարէ,
Որ մեծագորբն կամօք
Հան օգտութիւն ի չարէ :
Եւ ուղղելով զանհանձար
Մերոց կարեացքս ծարաւ,
Ի կատարած զիւր խորհուրդք
Իմաստութեամբն տարաւ :

Աշխարհակալք պերճացեալք
 զուր բղմեր կարգքս նեղեն,
 Սերուժ ոճոյս ծաղկելոյ
 պատճառ նորին իսկ եղեն:
 Արշափ նորա քինացան
 եւ հակառակ մեզ յարեան,
 նոյնչափ հաւատք ծաղկեցին,
 յաղթեալ մահու եւ արեան:
 Աթէ ըզչափ որ առնուլ
 մերոց բանից յօժարի,
 Բցպատմութիւնն ընթերցցի,
 զոր արկանեմք ի շարի:
 ԳՎԵՏԵՄ զի բան պատմուձեալ
 զարդ է երգոց նրկարէն,
 Սակայն յիմուժ պատմութեան
 զպիղ վըճարել ոչ կարէն:
 Օ ի հրաշակերաք Ստանուծոյ՝
 զորոց ճառ է իմ մասեան,
 Օտարութի գարդարանս
 արհամարհեն եւ ատեան:
 Սեթեւեթեալս բանիւք
 թող երկեսցէ Սանն զարձ,
 Կողանայով յարստքնոցն
 առակրս բեր եւ հաղար:

Ամենայն երգ եւ բարբառ
 եւ պատմութիւն սրնոսի,
 Յագնբւական եւ յըստակ
 նիւթոյ բանիցրս խոսի:
 Այսու հետեւ ազատեալ
 յառասպելացն կարգէ,
 Ի՞՞՞ երգ զըստոյդն ճառել
 ի պատմութեան իւր յարգէ:
 Աստուծո՞՞ սր էն յօրինիչ
 խաղաղութեան եւ մարտի,
 Երթէ զերկիր, որպէս ինչ
 ինքն զխաէ եւ պարտի:
 Մինչ չեւ քկուսօրն բարձեալ,
 առ սր մարդկան ազգ միակը,
 Երար յերկրի համօրէն
 մի թագաւոր եւ մի տէր:
 Իւ պետութիւնն Հոռոմոց
 յայտ գրտաւ հաճ եւ հաւան,
 Գազգրս հրգօրս վանեալ
 կարաւ բզգիւղ եւ դաւան:
 Այլ տարածեալ ընդ հանուր
 իշխան ազգաց օտարաց,
 Յապրօտամբացն նեղեալ
 սանձահարել ոչ կարաց:

Աւտի Մատուած կամեցաւ
 կարգել օրէնս ընդ Հանուր,
 Չի տիեզերք համօրէն
 առցեն զիւր լաճ եւ զանուր:
 Յայնժամ եւ իւր պաշտօնեայք
 ընդ արքունի պողոտայ,
 Խաղաղութեամբ վարեացեն,
 ոչ հար եւ սուր օրոտայ:
 Օ յ յարժամ մի այր՝ իշխե՛,
 չէք անդ անուն օտարի,
 Ըրդոյն կամէք եւ Մատուած,
 որ եւ լըցեալ կատարի:
 Ազատագորք Հոռմոց,
 զոր կայսրք հար եւ վանեաց,
 Տարմիղ նաւաց դուստրեալ
 բեկաւ յիւրոց ընտանեաց:
 Ի բազում նաւօրն վըստահ
 թագաւօր ոմն ի կանանց,
 Յանդրդնեալ ապր պատերազմ,
 առնել զերկիր իւր անանց:
 Հոռմայեցին ապր ճակատ,
 առնոյր բոնաւօրն գերի,
 Եւ որ տիկեաջնն ցանկայր,
 ըզհեա նորա գեղերի:

Ի քաղաքին Հոռոմոց
 Բեզաստու մեծրն ձաղեաց⁷,
Ի նոյն պատիւ վայելեալ,
 որ իւր որդին էր աղեաց:
Անտի հիւսիս սառուցեալ,
 սասի հարաւ տապաղին,
Երաբացիք եւ Վեղանք
 երկիր կառացրն պաղին:
Սիահեծան պրտակեալ
 ստիացւոցրն թագաւ,
Ի Հոռոմոց առ պատիւ,
 եւ ծիրանիս իւր ազաւ:
Արկունք կարան բզկարթեւս,
 եւ ազգրն քաջ եւ արի,
Բցկրասոսի նըշանակ
 ահիւ տարաւ յաւարի:
Սի Աւետացիդ յանառիկ
 յամուր լերինարդ խուսեր,
Եհա սոսի քա եհաս,
 եւ ի ձեռին իւր սուսեր:
Աղեն նրկուն եւ անաւր
 որդիք ազգին Արեբաց:
Վամուրջ արկեալ տեաններ
 գեաղն Բաղաղ յիւր վերաց:

Ե ընորհեալ անցրս նոցա
 զորքս տանջիչ իւր ծանեաւ,
 Երաժանի արար զանձն զայն
 ընդ յաղթողին հովանեաւ:
Խաղաղասէրն Եւզոստոս՝
 փակէ զմեհեանքն մարտի,
 Ծով եւ ցամաք առ նովա
 խաղաղացեալ հանդարտի:
Ենդ ի փակեալ մեհենին,
 խրոսվաթիւն եւ բաժին,
 Պարաւանդեալ կապանօք
 ըստեալ հաշին եւ մաշին:
Արշախ շարխս նիւթէին,
 լինէր ի զուր փայրապար,
 Եւքեալ կայր անդ զէն եւ զարդ,
 նիզակաբեկ եւ տապար:
Երդ ի նարարք իսկ յայնժամ
 թողեալ ըզուր եւ վահան,
 Եւ որոման եւ դաղձին
 շրջին տանել քաղահան:
Աչ եւս յայնժամ կոսկած էր
 վաճառականն ըզնաւէն,
 Ծնաւահանդիտքն թողուր,
 երբեմն զիւր ապաւեն:

Երու՛ւ, կրթեալ պետեից,
 սսն՛ հասեալ է տարին,
 Երու՛մ արեալ աւետիքն
 ի հրամանաց կատարին:
 Այն՛ թէ գալոց են աւուրք
 ցանկալի այնքո գարուն,
 Ուր սկի ազգըն գառնայ,
 եւ հանապազ է գարուն:
 Ըղթուին հանգերձ մերկացիա,
 զոր ցարդ յանձին քում կալար.
 Գայ երկնաւորն՝ եւ սունէ
 զերկիր մեր նոր եւ դալար:
 Անդ ամենայն սուրբ լիցի,
 եւ բզմնացորդս մեղաց
 Քաւեացէ սուրբն ցօղով,
 զոր առաջի իւր տեղաց:
 Արդ հեթանոսք որ յղձից
 յայտ յանդիման գայդ ուսան,
 Նորանըջան փոփոխմանն
 անդ ահն ունին եւ յուսան:
 Անդ անօրէնքն գողայ,
 եւ ամպարիշարն խուսէ.
 Ոպստեն գալոյ արքային
 ի ծովակազմն կուսէ:

Յարեւելից ըզգալուսն յարեւելից
 նորա լուսն եւ հարցին,
 Ծիրանաւորքն նրմա
 զիւրեանց նրէրբս տարցին:
Արուսաղէմն¹⁰ զարթեաւ,
 առեալ զորդիս իւր Աբեր,
 Ըցինի ողբք բարբառոյն
 առաջնորդեաց եւ եբեր:
Ի մի եկեալ ազգն սուրբ
 առնեն ժողով եւ ասեան,
 Ըցմարդարեւ բնթեանուն
 եւ զօրինացն մասեան:
Աւասիկ բանք պատգամաց
 գուշակաւոր եւ մեկին,
 Լքցան, ասեն, աւեախքն,
 ահա աւուրք մեր եկին:
Թըշնամութիւն քակեցի,
 եւ դարձցի ազգն խառոր,
 Կերիցէ մէն մի զիւրոյ
 խաղաղութեանքն կոտոր:
Թողցուք ըզգէն եւ զասպար,
 որ կարեւորն թըբին,
 Զուլեցին¹¹ սուրբ մեր ի խափ,
 եւ զեղարգունք եւ սըբին:

Ահա առիկ մեր ոստիք
 առ տէր Աստուած մեր կարգան.
 Երգարութիւն եւ օրէնք
 մեզ փոխանակ զեղարգան.
 Սանխազոյն հարք մեր այսմիկ
 ակրն կալեալ յուսային.
 Գուշակելով Սիսիւսի
 զգարուսա իւրոյ փեսային.
 Արանութիւնն օտարաց
 մեզ ըզմերոյն յայտ արար.
 Երգ թրղենիք մեր ծաղկեալք,
 եւ հաց արդեանց ի պարար:
 Թեպէտ եւ եմք ընդ լծով
 օտար ազգաց եւ կոխան,
 Իարձաւ իշխան ի Զորաց,
 եւ ասելիք մեր սխան:
 Սակայն սոյն իսկ ճանաւանդ
 յետին տաղնապ յայտ առնէ,
 Թէ մօտ առ կուրծքս կան մեզ
 խոստացեալ փառքն ի տեսանէ:
 Երբ մինչ նորա զերեանց յոյս
 ի փառաւոր ոք եղին,
 Յարեաւ այր սմին խոտան¹²,
 արհամարհեալ եւ յետին:

Արոյ յանկարծ զօրութեամբ
 ելեալ ի գոյզն խրդէ,
 Ըստուածապէս տիրաբար
 շուրջ քղհրամանն իւր յրդէն
 Ի ձայն նորա բարբառոյն¹³
 բնութիւնք տարերց զարհուրին.
 Նա ինքն ի մի ձառ բանեց
 յարգարէ զաչքս կուրին:
 Տէր լուսատու յիս, անէր,
 զօղորմութիւն քո զեղոյ.
 Ընդէն տեսեալ լոյս, գովէ
 զարարիչ այնք զեղոյ:
 Ի բժբշխութեանն ի խրնդիք
 խուլք եւ համերք զան առ նայ,
 Ընդէն զարգելանն ի միջոյ
 եւ զանջրպէտքն բառնայ:
 Ար ոչ նրւագրս լուա
 յերգրս բանայր զիւր բերան.
 Ի գոյզն հացէ բեկելոյ
 հազարաւորքն կերան:
 Գարձեալ զարմանք մեծաւքանչ
 անդամալոյժ եւ սողուն
 Ի հրամանայրն նորա
 զիւրեանց մահիծքս թողուն:

Յարեաւ եւ որ կայր անկեալ,
 մերձեալ առ դուրս օրհասին,
 Բեռաւորք առ թողունս
 եւ առ որդիս իւր հասին:

Եւ եւ ոչ մահ գրխամին
 յիւրմէ որայն իայեկեաց,
 Սեռեալք ի կեանքս դարձան
 յահ եւ յերկիւղ հայեկեաց:

Ըզմիամօրն յարուցեալ
 մի ի թարեաց նա զայրին,
 Զորեքօրեայ ըզմեռեալն¹⁴,
 որ թաղեալ իսկ էր յայրին,

Կռեաց ըկով բարբառով,
 թէ արի եկ Ղազարէ:

Զահի հարեալ սրտամթ սենդ
 ըզնովաւ քոյրն իարէ:

Եւ ոչ ըզդեարս¹⁵ դարձոյց,
 ոչ ըզդընացս աստեղաց,

Այ հաւք յերկնից ի ծախել
 զամպարըշտեալսն անդաց:

Ըզաշէին զի նոցա
 յերկնից նըշան ինչ տայեւ,

Հարք մեր, ասեն, յաղեցան
 յանապատին ի հայէ:

Այն անձին շուք դրնել
 ամենազօրքն կամի,
Այն բախտիւն ըզհօտ իւր,
 զոր հար նորին թրշնամի:
Ի զուր նրշանքս խնդրեն.
 նա աւասիկ արատրայն,
 Տեսէք, ասէք ցաշակերտսն,
 ի հունձս հասեալ է որայն:
Անէր նրշանս յօգուտ մեր,
 ոչ առնոյր ակն յուսէքէ,
 Վարդապետեալ ըզմարդիկ
 յանձառ խորհուրդքս թեքէ:
Իսկ արդ եւ զայն իսկ տեսցուք,
 զինչ է ուսումնն դորին,
 Զոր բերք բիւրուց յօժարեալ
 յունկրնդրութիւն յորդորին:
Սերթ բարձրագոյնքս¹⁶ ճառէ,
 եւ ճոխութեամբ ասյ հրաման.
Սերթ բարաւնայ հուր եւ որդն,
 եւ ըզկրթել ատաման:
Նա ըզպատուոց եւ փառաց
 շունի երբէք փոյթ յանձին,
 Թբի այնպէս եթէ փառք
 իցէ նորայն առանձին:

Չկամի բոցհետ ըստուերի
 սնտախի փարապցրե պրնդել,
 Այ զարմանայ բնդ անճարս,
 իբրեւ ծանօթ եւ բնդ ել :
 Չեն նրմա փնաք եկամուտ,
 կամ նոր մեծեայ օտարուս,
 փառաւորեայ յարխեան,
 միայն հրգօր եւ հարուստ :
 Բզծ իրանիս անդուսեայ,
 եւ ըզպատիւ բեհեզոյն :
 Չաղքատութիւն յարկե նա,
 զոր շաննեայք մեք մեզոյն :
 Ինքն հեղութեան փարդապեան,
 ոչ նախանձի եւ քինայ :
 Չաստուած սիրել, եւ թողուլ
 զամենայն հոգ մեր ի նայ :
 Չիւր սիրելիս յորդորել,
 որ ոչ լուեայ ըզշարին :
 Խօսի մեծայ եւ փոքունց,
 մրտեայ ի սրահ տաճարին :
 Բզհրամանայրն նորա
 շատք արրարնջեն ի նանիր,
 Չաստուած եղեն զօրութիւն
 եւ զօրեղ բանարն ծանիր :

Բղևիստն պատուէրսն լըւեալ
 գայ ընկրնի իւր խոյժանն
 Օր անհաւանքն մընօք
 եւ ոչ լըսել ինկ ժուժանէր
 Օ ի քնոցք է լուծըն նորս
 բեւըն նորս փոքրագի,
 Արբո՛վք խրոպատք յերիւրէ
 եւ բզմարիին եւ զոգ ի զոյն
 Աւ առ հեշտի լըսողաց
 երբէք զիւր բանսն շինէ
 Աւ յաւնողաց աննուն տկն
 կամ երկրնչի ի հինէ
 Չարար ինչ փոյժ բզնոյունց
 որ զիւր ուսումն թողին
 Օ ի խրեւ հարկ էր արնկոյն
 որ ոչ էր հօր արնկոյն
 Ամբն լըւեալ ի նմանէ
 ոչ սակաւ բանքս բարեաց
 Թողուլ բոգոյն իւր եւ զալ
 ընկեալ նորս յօժարեաց
 Բայց նախ հրաման երթալոյ
 թաղել ընհայր իւր հայցէ
 Օ ի խրեւանց ծրնոյն
 զպանշաճ պանիւրն տայցէ

Մի վայրապար, ասէ նա,
 Ի հողոց զանձրն նեղեր,
 Թող զայն մեռեալք թաղեցեն,
 զու աշակերտ իմ եղերսս

Մի թէ իցէ որ, ասէ,
 որ արկեալ ձեռն բզմանոց,
 Հայիցի յեարս գիտել,
 Եթէ եղև ինձ հաճոյս

Չկարէ հաճոյ լինել ինձ,
 որ յաշխարհի սերուն կեայ,
 Կամիս զիմ գութ բաանալ,
 բզկարասոց սեր ընկեայ

Ըն առ բզէա իւր ելցալք,
 Թողեալ բղներ կարասի,
 Սակայն մնարոյն իսկ կարօսս
 աղ բաասթիւն իւր ասի

Ըղուեսոց որջք գոն, ասէր,
 եւ թրոշնոց բոյն եւ դարան,
 Սա ի ձմերան ջրբաակեզ,
 եւ տապաղեալ յամարան,

Չունի ուրեք առանձին
 դրնել բզգլուխ իւր տեղի,
 Հանապազօր բացօթեալ,
 ցանդ վաշանոց եւ նեղի

Օրհրդ արդեք որ այսպէս ՅՍ
 յանդիմանիչ էր շարաց, 24
Յանօրինաց դամանելն այս բով
 ազատել զանձրն կարացւոք
Ըղբբ պատկեր դեղեցիկ ՅՍ
 ի Պղատունէ նրկարի, 25
Չոր արդարեւ յրնժեանուչ
 ես զարմացեալ եմ կարի, 26
Համբերու թեամբ ակն ունի
 արդարն, ասէ, շարատեաց, 27
Դնօրինին բարկութեան
 զոր օրինօքրն դատեաց, 28
Բարեբարին շանայ որ
 թէպէտ եւ բեր ազաշէ, 29
Հալածական դանալից,
 եւ բեւեռեալ բղխաշէ, 30
Օքողոք նորա յատենի
 անվեղութիւն իւր բառնայ, 31
Չիք պղուտակք մրիսիժար
 կամ բարեխօս որ առ նայ, 32
Բոս պատշաճի պատգամին
 զենաւ արդարն ի փայտի, 33
Սինն քաղաք մեծ արեանց,
 ի սահմանաց քոյ այտի, 34

Մինչեւ ի դեանս¹⁹ Համանց
 Երկրք երկիրքս թընդաց,
 Վասեալ կային նահապետք,
 եւ ի ճակատքս դընդաց
 Ելին պատմել աշխարհի,
 եւ զօրացան ձայնք նոցին,
 Ի հրամանացրն սասակ,
 Վայրենամիտքրն խոցին,
 Երիւն, ասեն, նոր ուխտիս
 ի փրկութիւն ձեր անդաց,
 Ողբացարուք եւ լացէք,
 եւ սրբեօջիք ի մեզաց,
 Արդինչ եւ մեզք ձեր իցեն,
 քաւեացէ զսհրն դառին.
 Վասրն նորա թագեաւ լոյս
 եւ արարածք սուգ ասին,
 Արբազանաւն ի խաչի
 երկթացեալ եւ անդոյն,
 Էր ճառագայթ եւ պատկեր
 էականին Հօր հանդոյն,
 Արդ բանիւ ծագէ լոյս,
 եւ ծով պեօքրն բանի,
 Երեքօրեաց արգելաւ
 ի դիակալ տապանի

Այս իւրով զօրութեամբ
 յաղթեաց մահուն եւ յարեաւ,
Եղծ ըզգրծոխս յուղարկեալ
 անտի զարգարսն բարեաւ:
Եւ յաւարի եւ գերեաց
 ըզգօրութիւն միշտպին,
Յահէ փառացն նորա
 բնութիւնք իրաց տաղնապին:
Եկանասեւ²⁰ եղեալ ակեր,
 եւ մայրեղեալք ի խրատուն,
Պատմեմք հաւրացրդ գառնալ
 յամենեցուն լուսատուն:
Իհրապարակրս գոչեն
 եւ յարբունի պաղատան,
Ով զօրութեան բարբառոյն,
 լուեալ բրունք հաւատան:
Են գիւրալուր բանք նոցա,
 ճառք նոցա պարզ եւ մեկին,
Չէ մարթ ասել թէ սոքա
 ըզմեզ խաբել ինչ եկին:
Օխրեանց իսկ մեղրս պատմեն,
 որ առաւել իսկ զօրէ,
Թէ անկամ հաւս²¹ ունեկին,
 եւ աննրշանք ի մօրէ:

Աւթէ զհարգ զհերեանց տէր
 Թողին ի ձեռս օտարաց,
 Հաւատարիմ կալ ի սպառ
 առ նրմա ոչ ոք կարաց:
 Օ խարգ եւ նա ունելով
 զերկիւզ մաճուն²² ի յուշի,
 Իեալ սրբաբեկ կայ անկեալ,
 ոչ ինչ յուսով անուշի:
 Արեան բրբառնք միտէին
 եւ ինքն անկեալ ի գեաին,
 Ընցուցանել աղաչէր
 յանձնէ ըզժամ իւր յեաին:
 Առաքինւոյն երկրնչել
 ի մաճուանէ չէ մայել,
 Առեալ Թրմբիր Ասկրառայ²³
 բնու չկամէր իսկ նայել:
 Արդ չեն այս բանք պատրանաց,
 ոչ յորինուած ճարտարի,
 Զի սրնայօզ պատմութիւն
 պաճուճանք զարգարի:
 ԱՅՈ, ասեն, ճառք իրեանց
 ի զարգուց մերկ են բնու,
 Վասն այնորիկ եւ կասկած
 ընդոցանէ ոչ ծրնու:

Մովին խաբեալ եւ պատրեալ
 կանխաւ ոմանց արդ խաայ,
 Յայնմանէ ոչ որ յեաց
 ազատել զանձրն գխաց :
 ԸՅ. Թէ նաքա խաբեցան,
 մի Թէ մարթ ինչ էր անդի,
 ԸՄրց բզնոյն ընդունել,
 ուր նոյն ուսուցին աւանդի :
 Արդէս ասէքրդ, ասնին
 այլոց ազգաց զայն առակ,
 եւ զխարդ որ ի նոցունց
 չեկաց այնմիկ հախառակ :
 ԸՆ վարդապետն նոցա,
 որ եղծ բզմահ, եւ սաստեաց
 Գերեզմանին, եւ յարեաւ,
 նորոգ ելեալ էր յաստեաց :
 Մրկայք էին եւ շրտայք,
 որ ընդ նրմա իսկ կերին,
 որ ձեռք իւրեանց խաշեցին
 անդ ի գաղաթրն լերին :
 Վանի հրգօր է համբաւ,
 զոր լուեալ այր թընամի²⁴,
 Չկարէ ընդդէմ բարբառել,
 նա հաւանել իսկ կամի :

Անհամար դուռնդ անդրափակ
 Ի հրեական փարակէ,
 Եւ ի գհաւարս նորս
 կրէքել զարիւն իւր ծակէ:
 Բնա ծանեան թաղաւոր,
 զոր աստ ի վերս ակահն,
 Թագ, ծիրանի եւ ամթոս,
 շուներ նա զայդ զերեսին:
 Բնա, ասեմ, զոր փրշովք
 պատկեաց դահիճըն թաղաւ,
 Ար ըզքզամիդըն կարմիր
 ընդ խող զանձամբ իւր անգաւ:
 ԲՍՏՈՅ՝ որդիք հաւատացն
 Երբահամու, աւն արիք,
 Ի քաղաքեդ փակերուք,
 ահա հասեալ կան շարիք:
 Ահա քաղաքդ Սիան
 թողեալ լի քեալ ասրադիր,
 Եհաս ճիտոս սասակու թեամբ,
 հաւատացեալդ թաղիր:
 Ազուկ զբռաւեր Սիանի,
 դու բարեկամ փեռային:
 Երդ անցաւորք ընդ կորուստ
 աւերակաց քոյ հային:

Արբեմն աստուծոյ գեղեցիկ զնն
 այժմ զազանքն վայրի,
 Կողոպտեցին թղթեղ քո յոյժ զն
 եղեր զուրբ եւ այլի:
 Օ՛հնչ իցեն մեղք քո առ Տեք,
 որ էրն քեզ կաթողին,
 Եւ զառագաստ քո կ'թող
 որ եւ ոչ այլ նորագին:
 Օ՛անբացաւ ձեռքն նորագին
 որ վրէժխրնդիրն է շարեաց,
 Սուր ի վերայ քո շողայ,
 ահա զաղեղն լարեաց:
 Եւ իսանձաւոր²⁵ օրինաց
 էր քո անուն եւ տեղի,
 Եւ այժմ թողեալ եւ յւրեալ
 ի սառստանն ի նեղի:
 Արշափ կանխաւ կարապետք²⁶
 զուշակեցին զաւեր քոյ,
 Երասքոյ մարտք եւ շարիք
 եւ արհաւիրք ի ներքոյ:
 Ահեր զարգիւնքս քո հաւր,
 եւ սուր եւ մահ առարնին,
 Եւ սովամահ մանկունք քո
 ի հրապարակքս գրնին:

Ահա ի տունքս քս սիրտսսսս
 Եւ յսոգարանքս կեանքս
Եւ ի սրտէն զօրէն բնութեանս
 անց ի քրթթեւ մի անկանէ
Ուր մըացես այժմ ամբանայ
 դո՛ւ արգանիդ սակեթեւս
Եւ անիկ ձայն սրտաման
 թանձրացաւ ամպն թեթեւս
Ահաք հրացան բարիութիւնս
 զաստուած անկերտն խորանս
Յորդեաց արիւն ընդ յատական
 իբրեւ քղնուրբա ծորանս
Օւրբուսանկէմն մարտիկք
 եւ նահատակք իւր լքքինս
Ի լոյնալիճ անղզանց զաստու
 անղային նեւք եւ փքքինս
Եւ պարբնագօրքն նորա
 արկին պատնէշ պաշարման
Քաջամարտիկք Հստմնայ
 ոչ գոյր շարեացրն դարմանս
Օւնհրնարին զայն աներ
 անսեւղ Տիսաս²⁷ արտասուէ
Եզտա եւ սուրբ եմ, ասէ
 եւ ո՛ւ Հրեայք ի վնասուէ

Մատուածքն ձեր ցատուցեալ
 բզբարկութիւն իւր տեղաց,
 Խընդրեալ յիմ ձեռքն սատարի:
 Բզբռե՛ժ ձեր սոցրն մեղաց:
Օչայն հոյակաւք ընդ երկիր
 վայելչութիւն սառնարին,
Քոր հուր հարեալ Հոռոմաց:
 անդէն հրծիգ արարին:
Ոճանք²³ կանգնել ի փոշոյն
 վաստակելոց են կարի,
 Ըսոյց ոչ պատուէր հրամանին
 ի գլուխ ելեալ կատարի:
Ը՛մ հուր յանկարծ վառիցի
 ի տոչորել զանհաւան:
 Սատար գործոյն, եւ բզբայրն
 այրել բազում վատաւան:
Ըրդ յիրաւի սրտովեցան,
 արիւնն²³ անպարտ զոր հեղին,
 Դարձաւ ի գլուխս նոցա,
 ի ընդրել բզբռե՛ժ անմեղին:
Հայրքն խտանեաց զիւր սրգին
 որ էր նորա անդրանիկ,
Ընդ վայր հարեալ լըբեալ կայ,
 եւ տարազիր աւանիկ:

Փրշրեցան սատրըն³⁰ ծառայիս
 առ ի չգոյէ հաւատոյ, յձ զո
 Իայց զի իսպառ ոչ խրեաց զ
 զու նըմին շնորհքս մատոյ
 Կա՛ նորաքանչ նըշանօք
 գեղեցկացոյց առաւել
 Բզվայրենին պատկինեաց
 եւ յընտանին իւր յաւել
 Արեւ ծաղիկ պարարեալ,
 տերեւալից, Նըրասուն,
 Աերս իւր ի գլուխ պատկանեալ
 եւ ըզպրսուղ իւր հասուն
 Ի բաց հանեալ ըզժառանգն
 սատրոտին հաղորդի,
 Բցուն որդին յաջորդէ,
 որ պատուասաիւ էր որդի
 Արթ տաշտագեղ իսրայէղ,
 կործանեցաւ քո հընծան,
 Աչ քո որդիք պարաւ որք
 ի հրապարակքս ցընծան
 Արդեկոսոր նըւաղեալ
 ահա ի սուգ նըստար դու,
 Չըւան գօտի փոխանակ
 քեզ ոսկեհաւուն զարդու

ՏԵՍԻՆ ըզմայրբա մեր նոր,
 որ էր ամուլ եւ անձին,
Այժըմ բազում³¹ որդեկօք
 զըւարձացեալ է յանձին:
Լըցաւ երկիր ծայր ի ծայր
 նորին օրհնեալ զաւակաւ,
 որ բազմանայն եւ աճէ,
 եւ յորդէն եւրս տակաւ:
Իշխան երկրին՝ զոր Նեղոսն
 արբուցանէ ամ յամէ,
Չիւր քրքմութիւնն թողու,
 թէպէտ եւ ազգ իւր յամէ:
Բայց հնազանդեալ եւ նոցա
 տերունական սուրբ խաչին,
 Յանկարծ ուրեմն բնդ ելեալ
 աստուածազէտք ճանաչին:
Վոյզըն փայտին խոնարհեալ
 ազգք Պարթեւաց եւ Վարաց,
 Համարին զայն ապաւէն,
 ո՛ր վրձարել զայդ կարաց:
Բշտկիւ թացին բարբարոս
 սրում օրէնք ոչ գոյին,
 Յաղթող նրշանբա գերեաց
 բնդ օրինօք գըշխոյին:

Ար մի ոգի յարդարէ՛
 զամենայն մարդ մբուզի,
 Միասաճար մի սբուն
 աստուածութեանքն տեղի:
 Ըրեւապաշարն Պարսիկ
 որ ըզգործուածքն պատուէր,
 Չարարիչ այնքս պաշտել
 ընկալաւ այժմ պատուէր:
 Գիբէացւոց անապատք,
 որ ոչ գոյ բոյս եւ արմատ,
 Ըրդ ծաղկեցին հաւատովք.
 արարացին³² եւ Պարմատ
 Օխրեանց բարուց փայլենի
 ճիւղութիւնքն թողին,
 Ընդ հաւատոյն պարգեւաց
 ասն գոհութիւն շարհաղին:
 Պարնթացւոցն³³ քաղաք
 բարեկեցիկ փափկակեաց,
 Ըթէնք³⁴ որ գաշարն լուսոյ
 ճրչմարտութեանքն փակեաց,
 Ընծանօթին Ըստուծոյ՝
 որում կանգնեալ էր բաղին,
 Օանօթ եղեալ եւ ընդել
 արդ երկիր եւս պաղին:

Արդ զոր Պղատանըն խընդրէր,
 ահա Աստուածն այն գըրաւ,
 Արիսպագոսըն դողայ
 ըզնոյն ածեալ ըզմըտաւ:
 Պաղատացիք անարգեալ
 ըզգոհ իւրեանց մարդազեն,
 Զոր Արուշիդեանք³⁵ նոցին քուրմք
 գիցըն զենուն եւ յազեն,
 Ուսան թէ ոչ ախորժէ
 Աստուած արիւն եւ շարաւ,
 Զի ողորմածն եւ արդար
 չհաշտի արեամբ օտարաւ:
 Այլ ի մարդոյն պահանջէ
 ըզսիրարն տալ իւրովին,
 Զայն համարի պատուական,
 եւ զուարճանայ իսկ նովին:
 Վս փառաւոր մարտիրոսք³⁶,
 որ ի միջի քուժ մարտեան,
 Հոտ անուշից պատարագք,
 հաճոյ քան զիւզն նարդեան,
 Վան զամենայն ցանկալի
 գանձըս քո են մեծագին,
 Ի քէն տըւեալ Քրիստոսի
 զարդ արտախոյրըն թագին:

Լաւապք ի քեզ ծաղկեցան
 նոքօք ի գոյն բստրայ,
 Քս իմաստուն թաղաւորք
 եղեն յետոյ սիւնք նորայ.
 Քաղաքքդ մեծ հոյակապ
 ի փառաւոր նահանգի,
 Ուր Սաւոնէսըն մեղմով
 ի Ռոդանտս գեա յանգի:
 Եւ գուք բնակիչք խաւարին
 անտառախիտըն մայրեաց,
 Զոր երբեք տապ ջերմութեան
 ամարայնոյն ոչ այրեաց.
 Եւ որ ընդէքդ ըզճագոս,
 ըզջուր գետոյն իբերայ,
 Նոյն ըյս ծաղեաց աւասիկ
 եւ ի ձեր եւրս վերայ:
 Եւ զորքս ծով մեծանիսա
 ի մարդկանէ բաժանեաց,
 Փրօկեալ ըզձեզ ի սաստիկ
 հռոմայեցւոցըն ժանեաց:
 Ենդդն³⁷ նոցա որ կարաց
 ըզգիմադարձսն փանել,
 Չիշխեաց յաշխարհքդ ձեր գալ
 տեսեալ անմուտ եւ անել:

- Ա**յլ հաւատոյս մեր նըշան³⁸
 թառւցեալ հասեալ յայն տեղի,
 փառաւորեալ եւ յաղթօղ
 յերկրիդ ձերում՝ գետեղի:
- Բ**նա պաշտեն ի Հընդկաց³⁹
 մինչեւ ի գետըն համիս:
- Չորրս** շնորհօք միացոյց
 երբեմըն զիւր թըշնամիս:
- Լ**ին Կ. ԵՑԻ սուրբ գոչե
 հիացեալ յայսքմ՝ վայրի,
Որդոսա⁴⁰ ինձ ծընաւ,
 ես եմ ամուլ եւ այրի:
- Լ** հոյակապ եւ հըզօր
 եւ անփոփոխ գահ նորին,
 Կրունք գըթոխոց վայրապար
 ընդդէմ նորա սգորին:
- Ա** Տիբերիս գեաօվ է
 ի Հոռոմոյն աւանի,
Բքայալթիւն նորա սուրբ,
 որ մըշարնջեան անուանի:
- Ի**շխանք հըզօրք եւ հարուստք
 ընդ նորա փառքն խանդան,
Յանգ արիւնտտ տեսանեմ
 եւ ընդորին պատուանդան:

Ար միանգամ ընկալաւ
 ըզպատիւ այնքո բարձի,
 Վ ըկայօրէն ճրգնութեան
 առեալ ըզթագըն պարծի:
 Օ ի թէ գառինքրն մատաղք,
 որ բընաւ ոչըն մեղան,
 Յանօրինաց նախանձուէ
 ելին արեամբ ի սեղան,
 Քանի՛օն եւս առաւել
 պեաք եւ հովիւքրն խաշին,
 Յանողորմ մահ ճրգնութեան
 արեալ զանձինքս մաշին:
 Քրիստոնէից այս էր փառք
 առաջնոյ այնքո դարուն,
 Վ կայից արեամբ ծաղկեցաւ
 սուրբ հաւատոցըն դարուն:
 Եպաքէն դառն էր հայել
 ի փողոցի եւ ի տան:
 Եւք անողորմք որ զարին
 անմեղ մարդկանըն նխտան:
 Վայ եւ ըզկողոս քերէ
 յատենի դառըն դահիճ,
 Յաջմէ կաթսայ եռացեալ,
 եւ ի ձախմէ իւր մահիճ:

Ածեն ըզձեր հինօրեայ,
 որոյ արեանքն ցանկան
 եւ բազմութիւն գիեցիկ
 մատաղերամքն մանկան :
Բարք իշխանին փոխեցան,
 մարդասիրին եւ հեղոյն,
Սատիր, առէ, ինքնակամ,
 եւ ի խարոյկըդ քեզոյն :
Նրման եղեւ Ներոնի
 Տրայիանոս գրխովին,
Բմպէ զարիւն որպէս ջուր,
 այլ ոչ յազի եւ նովին :
Սաստակեցան դահիճք քո,
 բրթեցաւ եւրս սուսեր,
 Իրաւարար թագաւորդ,
 ըզյաղթութիւն կորուսեր :
Օ՛ի քրիստոնեայ յորջորջի,
 թէպէտ եւ մեղքս չարար,
Բցնոյն բարուրս արարեալ
 ըզնա ի մահ իսկ տարար :
Բզգիբ վնասուցրն նոցա
 եւ ըզ վաճիս լուարուք,
Ի մահ մաանին զի ցածուն,
 հեզ եւ հանդարտ են վարուք :

Իսկ նորա յայն համարին
 ըզգրխաւորին բարի,
 Եւ բարանչիւք խրնդութեամբ
 ըզտանջանօքրն փարի:
 Նոցա խարոյկ եւ տատասկ
 համարի դաշտ ծաղկաբեր,
 Ավ դատաւոր, շէ այս վիշտ,
 տակն, ըզմեզ մի խարեր:
 Եյս են պարզեւք գրթութեան
 տեառն մերոյ Յիսուսին,
 Վայ եւ եզնիկ արդարեւ
 որոց ըզնայն կորուսին:
 Բրանաւորաց խըստութիւն
 թրւի մեզ ձիւր արքունի,
 Կովեմբ ըզՏէր որ ըզմէնջ
 զայս օրինակ սէր ունի:
 Աւրախ լինի որ տանջին,
 այնու զի վաղ ի բանդէ
 Ելեալ ի փառսն փութայ,
 զոր նըմա Տէրն աւանդէ:
 Եղէ էր վասն սոքա⁴²
 գողցես իբրեւ զօտարին,
 Թիւրեանց ըզկեանքս թողեալ,
 այդպէս անտես արարին:

Մարթի թէ ոք ի բազմաց
յայնժամ երբեմնն գրուաւ,
Որ յօժարեաց ի մահ իւր,
չածեալ զայն ինչ բղձրուաւ :
Միւնիկոս⁴³ ոմնն վատթար,
որում պանդուխտ էր անունն,
Իբրեւ կենաց իւրոց աւեր,
որ շէր իշխանն եւ մանունն,
Ընձամբ իւրով ի խարոյկ
ելեալ այրէր կենդանեաւ,
Բայց ոչ զանունն իսկ նորա
յեւ այնորիկ ոք ծանեաւ :
Իսկ աստ ոչ մի այլ բազումք
յօժարադոյնքս խաղանն,
Տեսեալ խարոյկ բորբոքեալ,
եւ ի վերաց կախաղանն :
Օ որքս Պարսիկք եւ Հոսովք
խողխողէին համօրէն,
Չար նախանձու համարեալ,
եթէ իցէ այն օրէն :
Սակայն մեք յայտմ վայրի
աղէ հարցցուք, առ իմէ
Վայնչափ ամբոխ իւրովն
ի շարշարանքս գիմէ :

Ըրբ ըզնասա կուբութիւն,
 ասնն, յայն խմբն տարաւ,
 Սինչեւ խրնճոյս համարել
 զանձանց արիւն եւ շարաւ:
 Քանզի եւ քուրմք բարբարոսք,
 ի պատարագ ընծային,
 Սինչ ամէին ըզմարդիկ
 զըւարձացեալ ցընծային:
 Շուրջ սղողեալ յարենէ
 զանմբուսնչ գիցըն սեղան,
 Բցնոյն պաշտօն համարեալ
 անհընարինբա մեղան:
 Բա նախնեաց խմբն բարուց
 սովորութիւն էր հարսին
 Վաղ յայբութիւն հասերոյ,
 որոյ ըզզարդըս վարսին
 Ի բաց եղեալ, ի խարոյկ
 բորբոքեալ զանձն արկանէ:
 Աչ առ սէր ինչ ամուսնոյն,
 այլ առ մարդկան ականէ:
 Ի մէջ ազգաց անմշտաց
 այս օրէնք գոն տակաւին,
 Ի հուր զանձինս արկանեն,
 եւ կամ յարիւն թաթաւին:

Մոլորութիւն գրեթէ գաղ, րոյ
 օրէնք ողբոց արժանի, ընտ
 Պաշտօնասէրն լինել
 այսչափ շարիս ծրնանիւնաց
Երբեք գործ էր ծաղու, ծախ
 եւ որպէս խաղ տրդայոց, զ
 Նա աւանիկ սուտ պաշտօն լինել
 եւ մոլութիւն էր այոյ, այոյ
Իայց ըզտուս մի կարծեք զոյ
 յայնց մոլելոց համարի, մայ
Որոց ձեռամբ զօրութիւն¹³ ընդ
 աստուածեղէն կատարիւն
Ըղպիղձ ողին¹⁶ հարածեալ աւ
 զերծուցանեն ի շարէ, զոյս
Որ այսակիր կամ մոլեալ զոյս
 երբեք առնել զայդ կարէ
Եյսպէս յիւրոյ ակտոնոց զայ
 անկեալ եղեւ վտարանդի,
Իանիւ սրբոց վեհայից զոյս
 իշխանութիւն իւր քանգի
Օ ի ըմբռնեաց զայն ակտո
 անգրտին յայնչափ տարեաց,
 ի զուր լիլեալ ըզմարդիկ
 զորքս բռնի վտարեաց

Աւ փոխանակ զի մարդիկ
 խրատու շարին հաւատան,
 Աեալ ի պատիրքս նորա
 եղեն երեք եւ տատան:
 Ընդ վայր հարան իրաւունք,
 եւ եղեւ լոյսն խաւար,
 Նըշմարտութիւն մասնեցաւ
 ի բռնութիւն եւ յաւար:
 Բայց այն էանց, անկաւ արդ
 հակառակորդն զազան,
 Չաղա եւ բղխորչն սրբէ
 աւասիկ նոր աւազան:
 Աստիճ վարժեալ են եւ Յոյնք⁴⁷
 յիւրեանց մրտապըն լուսոյ,
 Աւեք երբեք ոչ ասն
 իմաստութիւն մեզ ուսոյ:
 Վանզի վարժեալ եւ ուսեալ
 ի Պղատոնէ զիւր մատեան,
 Բզբան այլոց ազանդոց
 արհամարհեն եւ ատեան:
 Փիղիսոփոսն իմաստուն
 ընդ հանուր փառս ընդունի,
 Բազում անգամ եւ ի բուն
 ի պաղատան արքունի:

Բնա յարոյց հակառակ
 մերում սճոյս սասանայ,
 Քաջ մարթի մեզ վնասել,
 որ եւ արդեամբք իսկ ջանայ:
 Այլ Պորփիւրոս եւ Վեղոս
 որ յայն նախանձ բորբոքին,
 Աչ կարացեն հաւատոյ
 առնել վնաս ինչ նոքին:
 Չէ բաւական նախատել
 եւ ասել բանքս ծաղու,
 Թրչնամանօք⁴⁸, թէ մարթ էր,
 կործանեալ իսկ էր վաղու:
 Այլ առ բղկրօնքս խախտել,
 արժան է զայլ յանդիման,
 Եւ ցուցանել բղնորս
 արկարութիւն ի հիման:
 Օ ի շէն մեր իրք վայրապար,
 այլ հաստատեալք ի վիճի,
 Եւ ի գնոսս շարժելոյ
 հարկ է եւ պարս զայլ ի մի:
 Բայց շառնուն յանձրն նորս
 խօսել ընդ մեզ պայքարաւ,
 Օ ի նալին ոչ սք երբեք
 բղյաղթութիւնքն սարաւ:

Արք քրիստոսնեայք եւ ընդդէմ
 թագաւորաց բամբասին,
 Այլ փայրապար որպէս միշտ,
 նոյնպէս եւ յայդքմ մասին:
 Վանդի ասել շէն կարող
 թէ են լիպի եւ յարատ,
 Ընդ թագաւորս գրեզուն
 զուր յողելով զայդ արատ:
 Սակայն սիրով են վառեալ
 կանայք նոցա եւ արուք,
 Ընթագաւորս պատուել,
 նա եւ ըզգեզճս վարուք,
 Ի նոցանէ ուսան սյլք
 իբրեւ զիւրեանց ընտանիս,
 Պինդ կալ, ասեն, զըսպաս քո
 զոր իշխանին քում տանիս:
 Օ, ի Աստուծոյ են իշխանք,
 որպէս հովիւք ի հօտին,
 Այլ փայրապար ունի նա
 վառեալ սուսերք ըզգօտին:
 Տրտունջ լինել զիշխանէն
 դորժ վատութեան համարի,
 Իսկ ապրատամբն լինել
 առ նոսա մեղք են կարի:

Ազգ հեթանոս ժողովեալ
 զայր զօրաւոր եւ հրակայ,
Օրինաւոր իշխանին
 ընդդէմ դարձեալ յեարս կայ :
Իսկ քրիստոնեայք միշտ անսան
 տերանց իւրեանց բընակայ,
Աչ որ կապարճըս դարձոյց,
 եւ կամ եղեւ դիմակայ :
Աչ առ արկար լինելոյ
 այդպէս դիւրաւ նըւաճին,
Այլ զի վարձուց ակն ունին
 կալով յիւրեանց պաաշաճին :
Օ ի մեծագոր են նորա,
 մինչեւ բնութեան տալ հրաման,
Ար գողալով հնազանդի
 կալ ի նոցին պաշտաման :
Օ ի որոց բիւք խաւարեալ,
 եւ ընդ ոգիս ջանային,
Սոցա բանիւրն փրօկեալք,
 եւ ի յոյս անորք նային :
Սա գրչխովին եւ մեռեալ
 եւ յուղարկեալն բարեաւ,
Սոցին բանիւք թօթափեաց
 ըզբուն մահուն եւ յարեաւ :

Յերկուց մեծաց բանակաց⁴⁰,
 Ի աթաղին ամարան,
 Իբրեւ ի խիստ ծարաւոյ
 Կային նեղեալ եւ վարան,
Մահաանդաց բարկութեամբ
 մին պատժեցաւ եւ հարաւ,
Սեւան ի ցօղոյ անձրեւոյն
 ընկալաւ ջուր ի ծարաւ :
Հառմայեցին զօրութեամբ
 ոչ աղեղան եւ նեւին,
Եւ Մ.ստուծոյ զօրացաւ,
 հասեալ ի շունչ իւր յեանն :
Օւհի հարեալ թագաւորն,
 եւ խոստովան լեալ ասէր,
 Քրիստոնէից է պարգեւ .
 Իսկ բարեատեաց շարասէր
Նըշմարտութեան թըշնամիք
 տակաւին եւրս պընդին,
Հրմայս ըզնայն կոչելով
 խոսել ըզփառքս զընդին :
Հրմայք չքքնաղ արդարեւ,
 ոչ ի գիւաց եւ խոտան,
Եւ Մ.ստուծոյ, ոյր կամօք
 ամօք անձրեւով որոտան :

Խաչիւ որ զարդ էր մահու,
բերդք եւ ամուրք յանակին,
Թաղաւորաց իսկ նովաւ
զարդարի խոյր պըսակին:

Քանցի նովաւ⁵⁰ զօրացեալ
մեծին կայսեր Աստանդեաց,
Եհար բզզունդըս զօրաց
իբրեւ ըհհօս եւ զանդեաց:

Օփրանափառն աւգոստոս
որով եհարն եւ ձաղեաց,
Ըննոյն պատիւ ետ խաչին
առանց արեան ճապաղեաց:

Եյսու հետեւ Դեմեաէր
ղևը նուիրելոցրն ժողով
Տեսցէ թողուլ Տղեւսին,
ձորձ եւ պըսակ եւ կողով:

Մեծդ Էրտեմիս⁵¹ աղէ դու
պատըսպարեաց եւ արի,
Խընդբել ըզվճէժ յատելեաց,
յորոց առար յաւարի:

Ե՛մ դու բընաւ շես ուրեք,
ընդ քեզ կորեան ապարէն
Էրձաթաղորձք քս ճարտարք
յեփեսացւոց քաղաքէն:

Կործանեցան մեհեանք զից,
 եւ քուրմնն մեծ քահանայ
 Ի բաց եղեալ զիւր պաշտօն:
 յայլ ինչ վաստակրս ջանայ:
 Ասանց զոհից նրբիբայ
 Թողեալ բզդիցն բազինե,
 Բանդի տախտեալ տաղնապէ:
 Հասեալ հրաման ահադին:
 Անարգեցան ձուլածոյք,
 պատկերք կրօնց եւ արձան,
 Ինդ վայր հարաւ Ապողոն,
 եւ պաշտօնեայք իւր բարձան:
 Ար զըզձու թիւնսն պատմէր
 Ի դեղփացւոց տաճարին,
 Յամօթ եղեւ եւ լուեայ⁵²,
 շէք որ ի նոյն յօժարին:
 Աչ եւս ի գից գիտեանց,
 եւ ոչ ի գոյզն վիմէ,
 Այլ ի տաճարս սրբոց
 մարտիրոսացն⁵³ զիմէ,
 Բանրս անճարս լուել
 այր թագաւոր ծիրանեաւ,
 Չորոց լուեալ հաւատով
 նըշանադործրս ծանեաւ:

Կուռք որ կանխաւ պաշտեին,
 խորտակեցան եւ բեկան,
 Եւ փոխանակ այնոցիկ
 խրճբեն ըզտօն տարեկան,
 Արախուժեան վրկայից,
 զորքս մահուամբ ըսպանին.
 Կործան անկեալ առաջի
 նըւիրական տապանին:
 Լըր Հոռամոց⁵⁴ պետութիւնն
 այսմ ընդերկար դիմակաց,
 Երամազդայ պաշտպանէր,
 եւ կամէր իմն յատակաց
 Քանդել ըղկարդ հաւատոց,
 որ այն ինչ գեռ նորնձայ,
 Հարածանօք լըլկեցաւ,
 եւ այժմ յաղթող լեալ զընծայ:
 Օ՛ր մեծազօրդ Եստուծոյ
 յիշեալ զարիւն որդեկաց,
 Բցլծըշնամին վանեցեր
 որ հակառակ մեզ եկաց:
 Կապաշտութեան ազազակ
 հընչեցուցեալ էր կարի,
 Շուրջ ըզլծատերբըն նորա⁵⁵,
 վասն որոյ ոչ յերկարի

Աճել ի գլուխս նոցա
 ըզպատուհասին կրնբոյ,
 Գոր հաստատեաց անգրասին
 ամենազօր ձեռն քոյ:
 Անկան շոռովք քաղաքաւ,
 զօրէն շքեից անլուաց,
 Բարեզանի նրմանեալք,
 որ ոչ ըզսիրա իւր լուաց:
 ՄԵՐԳԷ: Բոտուած անշուժեամբ
 զայն ամենայն զոր կամի,
 Յաւիտենից է, եւ ոչ
 աւուր միտջ կամ ամի:
 ԱՂք են այնչափ թագաւորք,
 որք թրնամի օտարուստ,
 Եկեալ առին զօտարին,
 ամբարտաւան եւ հարուստ:
 Յորոց երկիրս տարսեաց,
 եւ եղեւ օր խաւարին,
 Յորոց եւ շատք զարհուրեալ,
 մեծ քան զոր էն, համարին:
 ԱՇ ապաքէն Բոտուածոյ
 արդար դամման են անօթ,
 Արովք պատտէն զանհաւանան,
 եւ առնէ զանձրն ծանօթ:

Չինչ մեծ իշխանն կամեր
 Գե՛նսերիկոս⁵⁶ Վանդազայ,
 Կամ զինչ իշխանն Գրժայ,
 որ անդ ի Հոռմ կոյս խազայ :
Նւ զինչ գարձեալ մեծամիտ
 ամբարտաւանն Նտաիզայ,
 Ար ի սուսեր իւր յեցեալ
 յեռեալ յականց շափիզայ,
Ղզնոյն քաղաք ըսպանայր
 առնել յաւեր եւ յայրեայ :
 Ար բազմացոյցըն զաղէտ
 վըշափ որբոց եւ այրեայ :
Ղշխարհակալքս այսոքիկ
 ոչ գիտելով զինուորին
 Վասըն վրիժուն Նստուծոյ,
 եւ իրաւանցըն նորին :
Ի Տիւսիսոյ բզնոսա
 կոչէ յիւրեանց ի բընէ,
 Հանդէպ նոցին երեսաց
 զահ եւ զերկեւզ իւր զընէ :
Ղնկաւ քաղաքն Հոռոմոց,
 եղև որպէս տաղաւար,
 Հինաւանդին մասնեցան
 ի գերութիւն եւ յաւար :

Բայց գեղեցիկ սրպէս նայն,
 գեղեցկագոյն մանուանդ,
 Ե նոր շքամ քան բղնա,
 զի ասա պահեալ կայ աւանդ
 Տըշմարտութեան հաւատոց,
 եւ օրինաց եւ կարգի,
 Ար ի ծերոց խնասանոց
 վարի բարւոք եւ յարգի :
 Ար փոխանորդք են փրկչին,
 յաջորդք պատուոյն Աւփայի,
 Ըորոց երկիր ամենայն
 մեծաւ ինձամով փայփայի :
 Արք փանեցին բղկայսերս
 ոչ զօրութեամբ աղեղան,
 Գ ի ոչ ումեք բրնութեամբ
 յանիրաւի ինչ մեղան :
 Օ ի ոչ զինու եւ զարդու,
 եւ կամ արկար ասպարաւ
 Պահի նոցա պետութիւն,
 այլ հիւսիսի եւ հարաւ,
 Աւ ամենայն ծագք երկրի
 են ինքնակամ հարկատու
 Օրհնեալ թագին պարծանաց,
 որ ի նոցայն ճակատու :

Ըներեւոյթ փականօք,
 նրասեալ յիւրում պաղատան,
 Ըմենեցուն տայ դողալ,
 որոյ ի նայն հաւատան :
 Եւ գոյցն ուրուք ձրկնարսի
 փաւերական մատանեաւ,
 Արնքեալ զօրէնարն կարգէ,
 զոր ձրշմարիտրս ծանեաւ :
 Եւ ալ մեծարոյ ուղղութեամբ,
 յառաջին կարգ իւր եկաց,
 Կարգէ ըզմեր թագաւորս
 ի գունդ իւրոց սրգեկաց :
 Պէտք եւ իշխանք ի նմանէ
 ուսանին հեղ եւ ցածուն,
 Իւր մեծութիւն վայելուչ
 է քան զսոսկին փայլածուն :
 Ահաւհ կրօնիցրս մերոց,
 որ են այսչափ ցանկալի,
 Եւ սոյնգունակ ընդ հանուր
 առատացեալ ծաւալի,
 Թէ զամենայն մեծադքանչ
 զարմանալիս իւր առ ից
 Սանրօ մասամբք նըկարել,
 յոգնազոյն պէտք են ծառից :

Այլ ես ուզոց ունկրնդբաց
 բարւոք կամացրն թողի,
 Ի միտ առնուլ զանճառ ճառս
 եկեղեցւոյս յաղթողի:
Օ ի որոց ակրն գուցէ,
 այդ տեսանի ակներեւ.
Աւասիկ ծառքն ծաղկեալ
 եւ արձակեալ բզակերեւ,
Լինի երկրիս համօրէն
 ոստովք իւրովք հովանի.
 Ծանօթական լեալ պատուով
 րնդ տիեզերս անուանի:
Յարեւմտից յարեւելս
 երկրբազուք ճանաչին,
Այնմիկ որ յինքրն ձրդեաց
 զամենեւեան ի խաչին:
Թէ իմ յաւուրսն լեալ էր
 կենարարին Յիսուսի,
Ըցհետ նորա շքջեւով
 յերկրաւորաց մեկուսի,
Յորզանանու յորձանացն
 անգրբ մինչեւ ի կատար
 Թարսովք⁵⁷ լերին լեալ ըստեպ
 նորին գործոցրն սատար,

Բնթերակայ եւ ծանօթ,
 եւ ոչ որպէս անընդել
 Սի թէ մարթինշ կը ընդ իւր
 աւերազոյն զիս պընդել:
 Բընաւ իսկ ոչ ապաքէն,
 զի այժմ անշափ եւ ամբաւ
 Ան յայտնազոյն փառք նորա,
 եւ գորութեան իւր համբաւ:
 Անգ ի լերին զլ:զիայն
 զոյգ ընդ մեծին Մախեսի,
 Սցիկնդանին եւ մուտալ
 վըկայս փառայրն տեսի:
 Իբրեւ ի քնոյ՞ զարթուցեալ
 եւ առաքեալք իւր յետոյ,
 Ի հրէաստան գաւառաց,
 ի Յորդանէսըն գետոյ,
 Արեամբ իւրեանց հաստատեն,
 առեալ զանուն վըկայի:
 Պայծառազոյն առաւել
 քան որչափ ես ցանկայի:
 Տեսի ըզնա, եւ է նոյն,
 եւ ոչ ունիմ երկբայել,
 Բայց եւ բարբառ ինչ լըսել
 չիցէ՞ արժան եւ վայել:

Արդ այն բարբառ որով Հայր
 յայսնեաց զԱրդին միածին,
 Սարաիրոսացն յարենէ
 Ի լըսելիս մեր յածին :
 Սքա վրկայք են Արդւոյ
 մահաւամբ իւրեանց եւ վարուք :
 Եւն զորմէ Հայր պատուիրեաց,
 եթէ զբնա լըւարուք :
 Ան, ասեն, լըւիցուք,
 սակայն է խիստ լուծ նորին,
 Ըցվիցըս մեր հարկանէ,
 զի են հրամանք իւր խորին :
 Օրէնքս խիստ բարոյից
 առ հասարակ աւանդէ,
 Կրուեալ բոսիրտ եւ զոգի.
 շիք ապրել յայնրմ բանդէ :
 Արդ որք այդպէսն խօսին,
 կըշտամբեացուք ըստ կարի
 Ի մտաւոր ճառիս մեր,
 որ ի յաջորդ բան յարի :
 Օ ի գեղեցիկ նախանձու
 Ի ժողովոյս մեր հանից,
 Յամօթ եղեալ զամպարիշտն
 անդէն յիւրոցըն բանից :

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒՒՆԵՐ

Պ. Ը Ս Ն

ՉՈՐՐՈՐԳ ԵՐԳՈՑ

1. **ՅՈՐԺԵՄ** ընդ ամենայն զէպօ որ զիպեցան յաշխարհի այսպիսի ինչ մը-
տօք հայեացուք, արեգերական պատ-
մութիւնն կրօնից պատմութիւն լինի-
ցի: Ամենայն պետութիւնք, ասէ Բո-
սուէա, գործակից լինէին օգտի կրօ-
նիցն եւ փառացն Աստուծոյ, որ զնոսա
առ ի ձեռն, զի նորօք պատժիցէ զիւր
ժողովուրդն, կամ զի կրթիցէ եւ ընդ-
արձակիցէ զնոսա եւ կամ զի ի նոցա
ձեռն պաշտպանիցէ նոցա: Չգարմա-
նայցեմք ինչ բնաւ յորժամ Ախրոս
յանկարծօրէն յեղակարծու մե գարձու-
ցեալ զԱրամանի, մեծաւ յազթու-
թեամբ ընդ նորասրանչ Կանապարհ ի
Բարեղան մտանիցէ, չհամարիցիմք ըս-
բանչանս զԱղէքսանդրի յաջողու-
թիւնան, եւ ոչ ընդ բախաաւօրութիւ-
նքն Ապսեր հիանայցեմք: Ամենայն ինչ
երկից աշխարհակալացս այսօցիկ յաջո-
ղէր, քանզի կամէր Աստուած զի բնաւ
յաջողեացի նոցա, առ ի գործելոյ նո-

բոք զմեծամեծ փոփոխմունսն , զոր
աննել ի մտի եզեալ էր :

2. Յառաջին բանսն ասացեալ է իմ
թէ զհարգ զեղծաւ Սանազար պաճու-
նանօքն յերգս իւր, որում ծնունդ Սու-
սին անուն զնէր :

3. Պողոթինոս եւ Պղուտարքոս զի-
տացին եթէ Հոռոմոց յաջողութիւնն
ոչ եթէ վայրապար ինչ բախտաւ որու-
թեան արգասիք էին , այլ աստուածե-
զէն իրիք տեսչութեան : Չէր մարթ նո-
ցա զիտել թէ զինչ ինչ խորհուրդք
տեսչութեանն իցին : Բոսուէա զայն
եցոյց եւ յայտ արար . եւ Սրոզինէս
յառաջ քան զնա զնոյն խորհուրդս ի
վերայ միահեծան իշխանութեանն Հո-
ռոմոց անդէն ի ժամանակս Քրիստոսի
խորհեցաւ : Ընչապ ազգաց տուրեւ-
առիկ փոփոխումն որ երբեմն օտարք է-
ին ի միմեանց , եւ յետոյ ընդ Հոռոմոց
տէրութեամբն ի մի միարանութիւն ե-
կին , զէպ ժամանակ էր , որով Ըստուած
պաշտեցաւ զի զընթացս աւետարանին
փութացուցէ :

4. Միահեծան ունել զտիեզերս նախ
Սայսր ամ զմտաւ . եւ որ քննիցէ որ
զամենայն իւէթ եւ զխութ որոց կայր
նմա գեր ի վերայ լինել , գտանէ , զի ա-
մենայն մարդկորէն իմաստութեան հա-
կառակ էր խորհուրդն այն : Հարկ էր
թէ Սայսր յայնժամ յիմարութեան
ինչ ոգւով ի քարչ արկեալ լինէր . ապ-
շութեամբ իւրք կալեալ , ասէ Արկե-

բան: Այսրէն դառնայր ի գաղատացւոց սակաւանեան զնոցաւ, եթէ զնա որ կրօնիցէ ընդ զօրուն որով մարթ էր նմա յիտազացւոց աշխարհին ի գիտի հարկանել: Չամենեւին զնոսա որք հաստատութիւն աղատութեանն էին ի Հոսոմ, հակառակ իւր ունէր նա, եւ ս՛վ արքն էին. կատան եւ Բրուտոս եւ Աիկերան եւ Պամպէոս: Բայց փոխանակ հնազանդ լինելոյ հրամանին զոր առ, զի զգօրան աւձակիցէ, իրրեւ ըստ Ռուբիկան անցեալ բարձրացուցանէր զնշան զընտանի պատերազմին, նոյն յանդր-զնութեան վայրկեան լինէր նմա մէտ բարեփառութեան: Նահանգք որ յամենայն քայլս ստից նորա արգելուլ ըզնա կարէին, զահի հարեալ կային: Ազմուկ էր ի քաղաքին. որ զլխաւորք ընկերհաշտութեանն էին, ի քաց մեկնէին. Պամպէոս փոխանակ անդէն ըսպատելոյ կայսեր, արտաքոյ քան զիտազացւոց աշխարհն զամենայն ոյժ ձեռակուտին ընդ իւր ձգեալ տանէր. եւ յօրէ անտի յորում ել նա ի քաղաքէն Հոսոմոց մինչեւ ցրեկուսին զոր առ Փարսաղեաւ բեկաւ, զնացք առնն որ երբեմն այնպէս իմաստուն եւ անհնարին գոռ պատերազմաւ էր, առանց իմաստութեան իմն թուէին, որպէս յայտ ի Աիկերանի թղթոցն է: կայսր իշխան լիեալ, քաղցրութեամբ վարէր զիշխանութիւնն. եւ քանզի յաղեալ իմն էր ամբարտաւանութիւն նորա, ս-

բով հեռու որդի ոչ գոյր նորա, մար-
 թէք ի մեռանել իւրում Հոռոմոց ան-
 գրէն զազատութիւնն շնորհել: Նորա
 որ զնա նենգ գործեալ սպանանէին ի
 մտի եղեալ զի զքնկերհաշտութիւնն
 միսանդամ նորոգիցեն, սպառսպուս
 կորուսանէին: Այս մեծ փոփոխումն
 յերկնից վճիռն գրեալ էր, եւ յորժամ
 երկինք կամփոցին, մարդիկ կոյրք են:

5. Հոռոմոց ազատութիւնն հարաւ
 ի հարուածս մեծամեծս, այնպէս զի ժո-
 զովուրդն այն որ այնպէս զազանամիս
 եւ վայրենազոյն էր, որ ցայնօպր այն-
 շափ արհամարհանայ եւ ստեղծութեամբ
 ունէին զթագաւորս, քան զամենայն
 ազգս երկրի եւս շար ծառայք լինէին,
 եւ ընդ որպիսի տերամբք: Աւգոստոս
 բազում արիւն հեղեալ եւ զբազումս
 տարազիր արարեալ ի մեծ առաջու-
 թիւն հասանէր. քառամսամեայ ժա-
 մանակ ունէր նա զիշխանութիւնն, աշ-
 իատեալ խոնջեալ ի ծագրայից փառա-
 ցըն որովք փառաւորէին զնա, ծանրա-
 ցեալ նեղեալ ի բազում դրուատեաց
 զորս պետիկապ յաճախէին նմա, որ
 սակաւ արժանի այնմ էր: Եւ իբրեւ մե-
 ռանէր նա իւրոյ կնոջ որդւոյն թողոյր
 զիշխանութիւնն, զորոյ զամենայն թե-
 բութիւնս գիտէր: Որ անարժանու-
 թեամբ զիշխանութիւնն յաջորդեաց,
 վազվազակի, իբրեւ տեսանէր թէ զիւ-
 բաւ իմն բռնութիւնն հաստատէր, ձան-
 ձրանայր, եւ հայեցեալ ընդ համայն-

ցիս աղաղակէր, Ո՛ հոսմայեցիք որ ծը-
նայք ի սարկութիւն: Եթէ ընդ այն-
պիսի նորասքանչ փոփոխմունս աչօք՝ որ
ի կրօնիցն լուսաւորեալ իցէ, նայիցի որ
տեսանիցէ զձեռնն որ զայն գործիցէ:

6. Անասնիոս որ յԱկոտայ կառին
ընդ Աղէսպատրայ փախստեայ ելանէր,
զարեւելից զօրութիւնսն գումարեալ
էր, որպէս Վիրգիդիոս ասէ: Անասնի-
ոս յաղթեալ, ազգիազգի զինուք եւ
սպառազինօք ի ծովեզերէն կարմիր ծո-
վուն զեզիպտացւոց եւ զարեւելից զօ-
րութիւնսն ընդ իւր գումարեալ ի բակ-
տրիացւոց կողմանս խաղայր գնայր: Ե-
նէիդ Գիրք Ը. երգ 686:

7. Զմեծապայծառ ձաղութիւնն եր-
գէ Վիրգիդիոս. Ազգք, ասէ, որ ի պար-
տութիւն մասնեցան, այլեւայլք լե-
զուօք եւ կերպարանօք, գունակաւ-
նակ հանգերձիւք եւ զինուք զարգուք,
մի ըստ միովէ կարգեալ երթային: Անդ
զնոմազացւոց ազգս եւ զափրիկեցիս
որ զպարեգօտան առանց զմէջս պնդելոյ
ազանին, եւ զկարիացիս եւ զԳեղովնս
մկնդաւորս եւ սունաւորս նկարեալ էր:
Արածանի գնայր կակղազոյն ալեօք,
եւ մորինացիք վերջինք քան զամենայն
մարդիկ, եւ Ռենոս որ երկուս առաջս
ունի, եւ Տայք անճաղանդք, եւ Ի-
րասի գեա, որ կամուրջս ունել չհամա-
րի արժանի: Ենէիդ Գիրք Ը. երգ 722:

8. Այս համարէն ամենայն ազգաց
խաղաղութիւն, որ առ Աւգոստեաւ

Լ զեւ, ի Արդիղեայ նկարի. Փակին, ասէ, պատերազմին գրունք. մոլեկան կատաղութիւն ի ներքս ի վերայ զինուց նստեալ, եւ կապեալ բազում պղնձի կապանօք զինի թիկանց, ահագին իմե մոնչէ արիւնտա բերանով: Ենէիդ գիրք Ա. երգ 298:

Նոյն եւ յՈրատեայ նկարի. Քանգի, ասէ, եզն անկասկած ի գեղն շրջի, պարարէ զանդս Սանդարամեասայեան, ընդ խաղաղ ծովն շողան նաւք: Կիրք Գ. երգ 4:

Եւ Պատերկուղոս ասէ. Ընտանի պատերազմացն զբաւ լինէր, արաարինքն լռէին, խաղաղութիւնն զառնայր, եւ թմբրէր ամենայն ուրեք զինուցն մոլեկան կատաղութիւն: Միւսանգամ սկսանէին հերկս հարկանել, զնուիրական տեղիս մեծարել, եւ մարդիկ յանհոգս եւ յապահոգս լինէին:

9. Ոչ եթէ զԱրդիղեայ խօսան, որպէս ոմանք արարին իսկ, ուղիդ ի Քրիստոս հանել կամիցիմ. այլ ասեմ թէ չէ նշմարիտ եթէ ի Պողիոն կամ ի Մարկեղոս կամ ի Գրուսոս այնպիսի ինչ բարձրագոյն բարբառ ի կիր արկանէր նարտարն: Ի Պողիոնի որդին որ ինն աւուրքք յետոյ քան զիւր ճնունդն մեռանէր, չէ ի գեպ մարգարէութիւնն. բայց այն զոր հասարակաց բարբառ յայնժամ տարածանէր, յետ քառսնամեայ ժամանակի ի ճնանելն Յիսուսի լցեալ կատարէր: Արդիղիոս ի խօս-

սին, որպէս Սերիոս յայտ առնէ, տեւեալ զմեծ փառաւորութիւն Ազոտանայ ի զարմացման լինէր, եւ զՍիրիզաց կանխասացիկան յիշէր: Չկանխասացիկան, թէ իշխան ոմն գայցէ յարեւելից, եւ զամենայն իրս նորոգիցէ, Սուեանիոս եւ Տակիրոս պատմեն: Զովսեպոս զնոյն կանխախօսութիւն ի Աւսպասիանոս առնու: Չոր Սուեանիան առէ, սցապիսի ինչ է. Բնդ ամենայն արեւելից աշխարհն, առէ, Հին ինչ եւ Հաստատուն կարծիք տարածանէին, եւ թէ ի Հրամանան կայցէ, թէ որ ի Հրեաստան երթայցեն, իշխանութեան Հասանիցեն: Չնոյն մեւ օրինակի եւ Տակիրոս. Բազմաց, առէ, ի մաի կայր, թէ ի նախնեաց քրմացն մատեանս կայցէ, զի ի նմին իսկ ժամանակի արեւելից աշխարհն զօրանայցէ, եւ որ ի Հրեաստան երթեալ իցեն, իրացն ի գլուխ կայցեն:

10. Հրեայք սյնպէս Հաստատութեամբ ի մաի եղեալ էին, եթէ եկեալ Հասեալ է ժամանակն յորում Մեսիայն զալոց էր, մինչեւ ոմանց ի նոցանէ զՀերոզէս իրրեւ զՄեսիայ ունել: Եւ ի նմին իսկ ժամանակի մինչ զեւնորս ակն ունէին թէ պատահեցի պատահարն մեծ զորմէ յառաջագոյն բարբառեցան մարդարէք նոցա, Հասմայեցիք եւս կային մնային մեծի փոփոխմանն, որ, որպէս Սիրիզացիք նոցա առէին, լինելոց էր ի վերայ երկրի-

և մինչ այնպէս ամենեքին համօրէն
ակն ունէին, Յիսուս քրիստոս երևւէր:

11. Չուլեացեն զառսերս իւրեանց ի
խոփս, և զառինս իւրեանց ի մանդա-
զրս: Եւայ. Բ. 4:

12. Եւանայն Յիսուսի զաւաննն
Վեզաս և Յուզիանոս սրբացեալ, որ
աղաղակէ իսկ, Չինչ ինչ բնաւ, առ,
երևելի և նշանաւոր գործեաց ի վերայ
երկրի, այլ թերևս մեծ ինչ սքանչելիս
որ համարեցի զկուրաց աշուն բանալ,
զհիւանդան բժշկել, զկազան գնացու-
ցանել այլովքն հանդերձ: Բնաւ իսկ
ընդէր շիամիցի Յուզիանոս զի նշանա-
գործութիւն գայնախի իրս համարես-
ցուք:

13. Բնութիւն հնազանդի ոչ միայն
յորժամ ինքն իւրովի բարբառիցի, այլ
և յորժամ իւրոցն ևս ծառայիցն խո-
սել հրաման ապցէ: Իբրև զիւր առա-
քեալսն բարոզել առարէր, առ զնո-
սա, Երթայք զհիւանդս բժշկեցէք,
զմեռեալս յարուցէք: Չի ինքն իսկ էր
առ, որ զհրամանսն ապր այնոցիկ որ
նմա ինչ անկ էին:

14. Սպինոսա առէր, և թէ հնար ինչ
էր նմա հաւանել, և թէ արգարև յա-
րեաւ Ղազարոս, զիւրոյ ուսման վար-
դապետութիւն պատահէր, և քրիս-
տոնեաց ևս լինէր: Ապա հաւատայր
Սպինոսա թէ նա զսիրոս փոփոխելոյ
առէր է: Բայց Ղազարոս յարութիւնն
յառել զատելութիւն թշնամեացն Յի-

սուտի, եւ փութացոց զնորին մահ: Լրեայք տեսին զայն եւ ոչ հաւատացին, եւ զայնք պատճառս յայտ առնէ Յիսուս. Իսուք, առե, ոչ հաւատայք: զի: էք յոշխարաց անտի իմոց:

15. Յերրորդ երգս ասացեալ է իմ, եթէ Աստուած զամն Լրեից զքնութեանցն կարգ չըջեաց: Լերձուլ ծոփուն, եւ արեգահանն կալ սրանչելիք են, որ պայծառագոյն քան զՔրիստոսի նշանագործութիւնսն թուին Յորժամ նշան յերկնից ինդրէին, շառնէր ինչ երեսս աղաչանացն. ոչ եթէ տկար ինչ սք էր, զի իրրեւ մեռանէրն, խաւար կալու զերկիր. այլ մինչ զեռ կենդանին էր, ամենեցուն քարերարէր: Չհաւատոցն նոցա, որ ընդ նմա չըջէին, գհատուցմունսն շնորհէր. առնէր սրանչելիս զի քարիք նոցա լինիցին, եւ գհանգամանս մեծամեծ նշանացն, զոր հանդերձեալ էին գործել որք ի նահաւատալոց էին, յառաջագոյն եցոց:

16. Եթէ՛ յորժամ Քրիստոս ինքնին սրանչելիս գործէր, եւ եթէ՛ իւրոց առաքելոցն տայր իշխանութիւն գործելոյ, թէ՛ մինչ պատուէր տայր նոցա երթալ զիւր աստուածածանօթ օրէնսն ընդ ամենայն աշխարհ քարոզել, եւ թէ ինքն անձամբ քարոզէր, կամ զհանդերձեալ ինչ իրս յառաջագոյն պատուէր, հանապազ նոյնպիսի կայր. եւ թուէր իսկ թէ բնաւ եւ խորհրցի ոչ զայլս ի հաւան ամեւոյ քարձրագոյն ինչ քար-

բառս ի կիր արկանել : Մարգարեանայր
որպէս ինչ եւ խօսէր, առանց զբարբա-
ւքն կամ զճառսն չրկելոյ. մարգարէք
յորժամ զհանդերձելոց ինչ Պ այց պա-
տմէին՝ սքանչելի իմն զճառսն յօրինէին,
մեծամեծ ինչ բարբառս ի կիր արկանե-
ին, առառւածեղէն ոգւով զգածեալ,
որպէս թէ ի վեր որ քան զնոսա զայր,
որ զնոսին գրգէր. բազում անգամ հարկ
էր երգել նուազարանօք զի դեր ինչ
լինիցի նոցա : Իսկ նոքա որք առ ի նմա-
նօք նոցա լինելոյ, պարծէին ի մէջ հե-
թանոսաց թէ մարգարէք իցեն, մօլե-
զնէին իմն յորժամ զհրամանսն պատ-
մէին : Եւ Սիրիզդա յորժամ մարգա-
րեանայր, ընդ զից ումէք ոչորէր, ա-
սեն, որ յեաոյ զօրացեալ յաղթէր
նմա : Ոչուեաթիոսք մարգարէից նմա-
նօք էղեն. եւ ասէին թէ զօրութիւն
իմն որ վերադոյն քան զնոսա էր, նոցա
օրէնս աայր. որպիսի ինչ եւ իրքն էին,
զորոց խօսէինն, հանապազ բարձրա-
զոյն իմն ճառէին, քանզի համարէին
թէ որ ի գիցն շնչիցէ ի նոսա : Այլ
Յիսուսի չէր մարթ թէ այնպիսի ինչ
մարգկօրէնս կրիցէ. եւ ոչ հնար ինչ
երբէք էր թէ օտար ինչ բնութիւն զնա
յայնպիսի իրս ամիցէ. առառւածեղէն
ոգին ոչ եթէ գրաւէր ինչ զնա, այլ
հանապազ ի նմա հանդուցեալ էր. ըզ-
ղեպս ինչ որ յեաոյն լինելոց էին յա-
ռաջագոյն ասէր. եւ որպիսի ինչ գեպ-
քըն էին : Մարգարէք զթագաւորի ու-

բուք անկանել, զպատիժ պատուհասի ժողովրդեան միսջ, կամ զքաղաքի միոյ զաւերն պատմին. իսկ Յիսուս զսինգերաց իջլ զաւերն գուշակէ, զթօթափել ասակզաց, զմարդկան բաժինս, զտանջանան յախտենականս նոցա որ ընդ ահէկէն իցեն, զմշանջենական հատուցմանն այնոցիկ որ ընդ աջմէն լինիցին: Երթիցեն նորա ի տանջանան յախտենականս, եւ սորա ի կեանն յախտենականս: Չայս ամենայն առանց զբարբառան ինչ կամ զճառան շրջելոյ քարոզէր: Ալ եթէ մարդարէ որ էր որ զհանդերձեալ ինչ իրա ստեալ պատմէր, այլ հանդերձելոցն տէր էր, որ մարդկան զոր առնելն պարտէին, յառաջագոյն ազգ առնէր: Աստուած էր եւ աստուածապէս խօսէր:

17. Յայս ի վեցերորդ գլխոյն Յովհաննու է. զի յորժամ ասացն թէ պարտ է ուտել զմարմին իւր, եւ զարիւն իւր բմպել, բազումք յաշակերտաց անտի թողին զնա, զի արանջէին եւ ասէին թէ Խիստ է բանդ այդ. իսկ նորա զարձեալ յառաքեալն ասէ, Մի թէ եւ գոչ կամիք երթալ: Տեսաննս զի շէր ինչ նմա փոյթ զի զբազումս յինքըն կորդիցէ, որովք յորդիցէ զկրօնսն որ նորընծայն էին:

18. Այս տեղի ի Պղատանի գրոցն է եւ անուանի է յոյժ, զոր Գրտախոս եւ Բասուէտ ի Քրիստոս հանեն. զոր եւ Կիկերոն եւ Սենեկա թարգմանեցին,

սոյն սյր ասելովն թէ պրկելոց են ի կա-
խաղանի ձեռք նորա, յայտնի իսկ զխա-
չին տանջանս նշանակէ: Բանն զոր
Պղատան արկ ի կիր, ի յոյն ընդու ծա-
ռայից տանջանս յայտ առնէ, յորում
տանջանաւորն զփայտէ կախէր:

19. Մեծամեծ գիւպացն որ ի Հրէաս-
տանի գիւպեցան, վաղվազակի ի Հռոմ
քաղաքի տեղեակ լինէին: Ազոտոս
իրբեւ շէր եթէ Հերովդէս զմանկտին
որ յերկեմնից եւ ի խոնարհ էին, կո-
տորեաց, նա եւ ոչ յիւր որդին զընդաց,
ասէր թէ առաւել կամէր խոզ Հերով-
դի լինել քան նորին որդի: Տերերիոս
կայսր, որպէս Տերաուղիանոս պատմէ,
յառաջադրեաց ձերակուտին զՅիսուս
ի համար գիցն ընդունել: Ասողկոզիոս
փիղիսոփոս պղատանիկեան, ասազ, ա-
սէ, երեւէր, որ ոչ զչարիս ինչ, սյլ
զԱստուծոյ ուրուք զծնունդն զուշա-
կէր: Փղէպէան, զոր Եւսերիոս եւ Արո-
զինէս եւ երանելին Երոնիմոս ի մէջ
բերէ, ասէ, եղև մեծ նուազութիւն
արեգական, որպէս շէր երբեք ուրուք
տեսեալ, եւ խաւար կալու զամենայն
երկիր: Չնոյն աշխարհի պատահար
յանձառ ճառս մեր գրեալ ունիք ասէր
Տերաուղիանոս ցհասմայեցիս:

20. Չհամարէին բաւական վկայել
ճշմարտութեան, արեամբ իւրեանց եւս
կրփէին: Սովոր իմն են մարդիկ մոռա-
նալ զայնոսիկ զորոց մինչ կենդանին է-
ին, կզկզամ կամ ոգին լինէին. իսկ ա-

աւրեալք գ-Քրիստոս մինչ դեռ կենդանին էր թողին եւ ուրացան, եւ իրրեւ ի խաչն ել, վասն նորա մեռանէին. զեղեցիկ խորհուրդս երանելոյն Յովհաննու ոսկերերանի է:

21. Ո՞ր զնոսա ստիպէր ասել թէ ձկնորսք էին, եւ թէ ի պարտիզին որ ձիթենեացն կոչէր, ոչ կարացին մի ժամ արթուն կալ ընդ վարդապետին, որ ի տրամու թեան էր. եւ իրրեւ ի տաղնապին տեսին, ամենեքին ի փախուստ դարձան: Բնաւ եւ ընդէր ափցեն թէ եւ Պետրոս երիցս ուրացաւ զնա:

22. Թերեւս Պաւրաղիս իցէ առաջին որ հան ի վեր զգարմանայի միամլու թիւն նոցա որ զաւետարանսն գրեցին: Չիտսին ինչ թշնամանօք ըզթշնամեացն Յիսուսի, զգահճացն եւ զդատաւորաց պատմեն զգործսն, եւ շաւելուն ինչ ինոյն յանձանց. ոչ զՏեղութիւն վարդապետին, յորժամ զապտակն առ, եւ ոչ զհաստատութիւնն ի տանջանսն յիշատակեն, այլ լոկ ասեն թէ Հանին զնա ի խաչ: Թերեւս պարս եւ պատշաճ էր լուսաւորագոյն պատմել զհանդամանս վերանալոյն, եւ նովին յանդ հանել զպատմութիւնն. երկու աւետարանագիրք բնաւ եւ շճառեն. իսկ մեւս եւս երկուն ասեն միայն թէ Վերանայր յերկինս: Չայնպիսի միամիտ բարսն ունել, եւ շառնել ինչ փոյթ զի զմիտս լոողացն գրաւիցեն, ոչ եթէ հասարակ ինչ իցէ նոցա եւ այլոց

եւս գրագրաց, այլ նոցա միայն շորե-
ցունց անկ, թէպէտ եւ յայլեւայլ ակե-
զիս եւ ի պէսպէս ժամանակս գրեցին:

23. Սոկրատէս վայրենական մտաք
աներկիւղ կայր առաջի դատաւորաց-
որ եւ համարձակեցաւ ասել նոցա, թէ է
չիք ինչ որ զնա արգելուցու զի մի հրա-
պարակաւ ուսուցանիցէ, քանզի զայն
կարեւին զիք: Բայց զժր բնծայու թիւն
ունէր նա ասել զանձնէ թէ առաքեալ
իցէ, եւ թէ ոչի ինչ՝ զորմէ ասէր թէ
անգամին ի մանկութենէ եկն ի վերայ
նորա, ի նմա խօսիցի. եւ կատարեաց
զգառաստիանատուութիւնն ասելով,
թէ արժանի է զի ի ծախից քաղաքին
անանիցի. զայրացան դատաւորքն ընդ
համարձակութիւնն, եւ մահապարտ ա-
րարին: Յիտուս առաջի դատաւորաց,
նա եւ յորժամ ի մահ իսկ մատնէին ըզ-
նա լուս եւեթ կայր, զի ոչ եկն նա զի
օրինակ քաղաքաւորութեան մարդկան
լինիցի, այլ մեծի հնազանդութեան:
Սոկրատէս առաջի դատաւորացն եւ
իւրոց բարեկամաց յաւուրն յորում մե-
սանելոց էր, մեծաւ ճարտարութեամբ
հրապարակախօս լինէր. Յիտուս յայն-
պիսի ինչ ժամանակի իբրեւ որով առա-
ջի կորչի անմտունչ կայր, եւ լուսն լի-
նել նորա քան զՍոկրատայ ճարտա-
րախօսութիւնն զարմանալի է:

24. Հրեայք խոստովան լինին թէ ին-
քեանք ետուն սպանանել զՅիտուս,
որոց նշանագործութեանցն՝ մատեն

ինչ նոցա որ Տաղմուան անուանեալ կոչի, վկայէ: Ընդէր լուս եւեթ կային նոքա յորժամ աւետարանք երեւեցան: Ապաքէն ճշմարիտ իցէ պատմութիւն որ զազդ մի անպատու իցէ, եւ նոքա հակառակ ինչ այնժ խօսել չկարիցեն, եւ զոր շորք արք որ ականաանն եղէն, գրեցին, եւ իւրեանց իսկ արեամբ կընքեցին: Եւթ է ի շորս աւետարանադիրս եւ գշորեաին առաքեալսն որ ըզթուղթսն գրեցին, յաւելուցաւ որ, գրապիրս ութ գտանէ, ժամանակակից պատմագիրս, որոց ականաանն լեալ վկայեն: Չիք պատմութիւն ինչ իրբեւ զՅիսուսին, որ այնպէս բազում վկայիւք իցէ:

25. Հրէից առ Պաղիգուղայ հրելտակագնացն լինել այնժ զոր ասացին ընծայութիւնէ, այնպիսի ահա որ թագաւորի, որ զիւր պատկեր ի տաճարին դնել կամէր, հակառակ կալ ժակցին: Ժողովուրդս այս որ երբեմն այնպէս մեծ ի կռապաշտութիւն էր, յայնժամ անհնարին նախանձաւոր լիեալ էր օրինացն, որպէս եւ յաւուր յայսմիկ:

26. Նշանաւոր է զոր Տակիտոսն ասէ. Գէպ լինէր, ասէ, տեսանել ընդ երկինս ճակատս զօրաց արշաւեալս, ըզշողալ զինուց, եւ ի հրոյն որ յամպոցն փայլատակէր, լուսաւորեալ գտանարն. եւ բանալ յանկարծակի տաճարին զըրանց. եւ լսելի լինել մարդկեղէն բարբառոց, եւ մեկնել զիցն, միանպամայն

եւ սաւստիւն մեծ գնացելոց: Հարեւր երեսուն բերք մարդկան գտան յԱրուսաղէմ, յորժամ Տիտոս շուրջ նստեալ պաշարէր զքաղաքն. եւ ոչ ոք բերք եղև պաշարումն այնպէս ահագին պաշարելոցն: զի չիք այնք օրինակ ի պատմութիւնս Քառասուն ամառ յառաջ գուշակեալ էր զայն Յիսուսի. Աւուրք քիճժինդրութեան են, առէ, այնորիկ, . . եզիցի տագնապ մեծ ի վերայ երկրի եւ բարկութիւն ժողովրդեանն այնմիկ: Չհանգամանս ահագին պատժոցն մանք գրեաց Յովսէպոս Հրէիցն վիպապատմ մատենագիր, որ ախանատես էր իրացն: Տիտոս իրելւ հուր հարեալ ըզտաճարան տեսանէր, աղաղակեաց, ասեն, զերծուցէք զհրաշակերսդ տիեզերաց. այլ չկարաց արգելուլ զի մի ամենեւին հրձիգ լինիցի:

27. Միւսանգամ գտաճարն կանգնել ոչ կարացին Հրեայք. ի ժամանակս Յուդիանոսի ուրացելոյ ձեռն արկին լինել, այլ վազվազակի ի բաց կացին, զի բոցք ելեալ տաշորէին զմարդիկ եւ զքարինս: Այս գործ չէ ամենեւին երկմտութեան, զի հեթանոս մատենագիր պատմէ. եւ երանելին Յովհանն ոսկերեան բազում անգամ նովին զՀրեայս կշտամբեալ յանդիմանէ:

28. Տիտոս յետ յաղթութեանն, որպէս պատմէ Յովսէպոս իսկ, որ հանապազ պաշտօն առնելով նմա խօսէր, ոչ զպատկան եւ ոչ զպլոցն խնդալ ընդ

յաղթութիւնն կամէր ընդունել, զի
զիտէր եթէ սպասաւոր միայն սա-
տուածեղէն վրէժինդրութեանն եղել:

29. Հրեայք անձամբ զանձինս անի-
ծանէին, յազազակել իւրեանց թէ Ա-
րիւն դորս ի վերայ մեր եւ ի վերայ որ-
դւոց մերոց:

30. Ժողովուրդն այն որ աւանդա-
պահ յայանութեան էր, ընդ որում
Աստուած ի դաշն եմուտ, առ որ զիւր
մարդարէս եւ զորդին իսկ առաքեաց,
յորմէ եւ առաքեալքն ելին, ցրուեալ
մինչեւ ցայսօր, ամենայն ուրեք յան-
դիման մեզ լինին, զի յիշեացուք զբան-
սըն Պաւղոսի որ ասէն, թէ Մի Հարար-
տանար, այլ երկիր. զի եթէ Աստուած
բուն ստացն ոչ ինայեաց, զուցէ եւ
քեզ ոչ ինայիցէ: Հատ. Փ. Ա. 20. 21:

31. Այլ եթէ առաւելութեամբ ինչ
ածեցուցար զթիւն. այլ կարի բազումս
գտանիցէ որ ի Գրուտեայ ճառսն, զոր
վասն ճշմարիտ կրօնից գրեալ է, յոր-
ժամ վասն զարմանալի ընդ ամենայն
աշխարհ կրօնիցն սփռելոյ ճառիցէ:

Մարթի քաջ ի հաւատոցն յաղթու-
թիւն անուղ զերգս Վիրգիլեայ, ո-
րովք նա զԱւգոստեայ ձագութիւնն
երգէ, թէ Ազգք որ ի պարտութիւն մա-
անեցան, այլեւայլք լեզուօք եւ կերպա-
րանօք, գունակգունակ հանդերձիւք եւ
զինուք զարդուք մի ըստ միոջէ կարգեալ
երթային, այլովքն հանդերձ, զոր ի վե-
րագոյն կարգեցար:

Տերաուղիանոս յերկրորդ դարին, ա-
սէր եթէ իշխանութիւնն Յիսուսի, ա-
ռաւել մեծածիղ քան զԱղէքրանդրին
և զՀոսոսնոցն իշխանութիւն : Սուրբն
Յուստինոս ազգս բազումս յեկեղե-
ցւոջ թուէ . սուրբն Երանոս առաւել
ևս բազմաց զհամար կարգէ . և հա-
րեւր ամառ յեառյ Արիդէնէս և Լանո-
րիոս ասին եթէ քրիստոնէութիւն
աարածեալ է ընդ ամենայն ուրեք ուր
և արեգակն զիւր լոյսն արձակիցէ :

32. Դեոփոնտենէս արասն ասէ, թէ
պոզոնացիք որ են Սաւրոմատք որ յե-
րազացոց աշխարհին բնակեալ են, ի
մեցերորդում դարին զաւետարանն ըն-
կալան. զոր ասէն, վասն համօրէն ամե-
նայն ազգին ճշմարիտ է . բայց թէպէտ
և նորա և մեծ աշխարհն քրիստանա-
ցոց բազում ժամանակօք յեառյ քան
զՅիսուս Քրիստոս զաւետարանն ըն-
կալան, սակայն անդստին յերկրորդ դա-
րէն բազում քրիստոնէայք ի միջի նոցա
գոյին. և ոչ զիմ ինչ բանս առացի, այլ
ի Տերաուղիանեաց բանսն ապաստան,
եզի. որ զՍաւրոմատս և զքրիստանա-
ցիս և զսկիւթացիս այլովքն հանդերձ
անուանէ. ահա և նորին իսկ բանք-
Քրիստանացոց, ասէ, Հոսոսնոց անմա-
տոյց վայրքն, Քրիստոսի ընդ իշխանու-
թեամբ արարին զանձինս. և Սաւրո-
մատայն և Դակիաց և Գերժանից և
սկիւթացոց աշխարհն և բազում ազ-
գաց որ թաքուցեալ ուրեք իջին, և

Նահանգաց եւ կղզեաց որ անձանօթն են, յորս Քրիստոսի անունն թագաւորէ :

33. Պաւղոսի առ կորնթացիս, առ Հռոմայեցիս, առ եփեսոացիս եւ առ գաղատացիս թուղթք յայտ առնեն եթէ բազում քրիստոնեայք էին ի քաղաքսն յայնտիկ : Սքանչելի իմե է յառաջագէտն լինել աւետարանին, ոչ վասն այնորիկ միայն զի վաղվաղակի կատարէր, այլ զի եւ ընդ ամենայն աշխարհ սփռէր :

34. Չորդուք յանձանօթս պաշտօնք, եւ զնոյն պատմեմ, առէ Պաւղոս ի մէջ արիւսպագին, վասն բազնին զոր յԱթէնս եգիտ : յորոյ վերայ գրեալ էր Անձանօթի Աստուծոյ : Պաւսանիաս եւ Փիղոսարատոս եւ Աուկիանոս զնրմին բազնէ ճառեն :

35. Կաղատացւոց քուրմքն, որ անուանեալ կոչին Իրոյիզք, զմարդիկ գիցն զենուին : Մարդկան աղեօք հարցանել զգիտն պատշաճ համարէին, առէ Տակիտոս :

36. Սուրբն Պոթինոս եւ սուրբն Երանոս աշակերտաց առաքելոցն յաջորդք : զուգգունացւոց եկեղեցւոյն հիմն արկանէին : Իմիւ համարոյ մարտիրոսացն այնչափ մեծ լինէր ի նոսն քաղաքի, մինչեւ հրապարակաց եւ փոզոցաց քաղաքին լի լինել մեռելովք : եւ երկոքին վտակք յարենէ ներկանէին :

37. Հռոմայեցիք յառաջ ի գերմանացւոց աշխարհն անցանել ոչ կարացին :

լէին ծանօթ ազգաց հււսոյ: ՅԱզրի-
կոցայ ժամանակն նորոգ ուսեալ զի-
տէին թէ բրիտանացւոց աշխարհն կըզ-
գի իցէ:

38. Օրէնքն եւ մարգարէք յառա-
ջագոյն պատրաստէին զԷրեւոյս ընդու-
նել զՅիսուս, որում ակն ունէին: Տե-
սին զնա եւ լուան եւ ընկեցին յետս:
Իսկ զՏեթանոսս շեղեւ որ որ կարգէր,
որ ոչ ուրէք ճառս զՄովսիսէ կամ ըզ-
մարգարէից լուեալ էր նոցա. ոչ ակն
ինչ ունէին Յիսուսի, եւ ոչ տեսին ինչ
զնա, կամ լուան երբէք, սակայն եւ
պնայէս ընդունէին զկրօնսն որ յառա-
քերցն քարոզէր, եւ գրկախառն լի-
նէին: Եւ որ կանխաւն ասացաւ, թ
զլուի ելեալ կատարէր:

39. Ոչ եթէ Յիսուս ինքնին իւր-
փին զՏեթանոսս դարձուցանելոց էր,
զի վասն ոչխարացն որ թ տանէն իւ-
րայեղի էին, եկն նա, այդ անուն նորա,
որ պատմեցաւ թ ձեռն իւրոց առաքե-
լոցն, դարձոց զազգս, որպէս եւ Էսայ-
եայ յառաջագոյն ասացեալ էր. Առա-
քեցից, ասէ, թ նոցանէ փրկեալս յազ-
գս, այլովքն հանդերձ: Էսայ. ԿԷ.
42. 19:

40. Ո՞՞նաւ ինձ զոտսս . . . եւ սորա
ուր էին: Էսայ. ԽԹ. 21:

41. Զազգիազգի տանջանացն զորս թ
վերաց բրիտանոնէից ասէին, պատմէ Տա-
կիտոս. Աորուսելոցն, ասէ, թ վերաց ա-
ծեալ սյսն եւ կատականս, զի գազա-

նաց մարթովք ծածկեալք, գէշ գէշ ի
շանց պատառեացին, կամ զխաչէ պըր-
կեալք, կամ լուցեալք, զի իբրեւ օրն
տարածամեացի, ի պէտս զիշերական
լուսոյ պրեացին:

42. Պատրազեայ ասացեալ էր, թէ
Ա կայից, որ անձամբ զանձինս ետուն
խողխողել, հաւատամ. իսկ Ազգու-
րեայ հակառակ կացեալ, ասէ թէ եւ
բազումք ի բարբարոսաց վասն իւրեանց
կրօնից ինչ վայրապար զանձինս ի մահ
ետուն: Այլ չէ արգար համեմատու-
թիւնն. զի սոքա ոչ զգործս ինչ հա-
տատեն, այլ վասն կարծեաց ինչ պըն-
դեալ յամառեալ են. իսկ որ վկայքն
են, զգործան՝ զոր իւրեանց իսկ անօր
ակեալ է, աւանդեն: Արդ զգործս
ինչ կամակոր յամառութեամբ կամ
ցնորիք հաստատել չէ օրէն, ապա
յայտ է թէ բանք Պատրազեայ արգա-
րեւ ճշմարիտ են:

43. Աերեգրինոս, որ թարգմանի
պանդուխտ, փիղիսոփոս Աբնիկոս,
քրիստոնեայ լինէր եւ ապա առ մեա-
պարծութեան յամբշական մրցութիւն-
սըն անձամբ զանձն պրէր. եւ Ասղա-
նոս փիղիսոփոս որ Բրաքմանքն կոչին,
նոյնպէս պրէր յԱղէքսանդրի ժամա-
նակսն: Փիղիսոփայքն այնոքիկ յայտա-
բարին, թէ յինչ ոչ մտարեբիցեն մար-
դիկ ընդունայնութեամբ զգածեալք:

44. Իերնիէր, որ արժանի հաւա-
տարմութեան է քան զամենեւին սրբ

աարաշխարհ Հասին, ասէ թէ այնպիսի
սի ինչ սոսկալի կրօնից ինքն իսկ անսող
լեալ է:

45. Չնշանաց նոցա յետոյ ճառեա-
ցուք. ասա զնոցա պարզեւացն որ քան
զքնութիւն ի վեր իցեն, ճառեմ, եւ զիշ-
խանութենէն զոր ի վերայ դիւաց ունե-
ին: Արդ շեն նոքա մտարեցուցիչք, այ-
նու զի զնա որ ստութեան իշխանն է,
Հալածեն. իսկ ի վեր քան զքնութիւն
չնորհքն որպէս ազգք լեզուաց, թարգ-
մանութիւնք լեզուաց, մարգարեու-
թիւն այլովքն Հանդերձ, Հասարակաց
իմե ամենեցուն էին, մինչեւ Առաքելոյ
առ Կորնթացիս զբազումս ի Համար ար-
կանել: Է՞ր մարթ այնպէս ամենայն
Համարեն եկեղեցւոյն զբել, եթէ ըս-
տոյդ ինչ չէին շնորհքն: Մարթի թէ
վայրասպար որ պարծեացի եթէ շնորհս
սքանչեւեաց ունիցի, այլ չէ մարթ թէ
այլոց եւս տացէ կարծել թէ զնոյն չը-
նորհս ունիցին, եթէ արդեամբք չու-
նիցին նոքա:

46. Չգեւս Հանէին նոցին իսկ Հե-
թանասաց առաջի, որպէս Տերաուզի-
անոս ասէ. Ի մարտնոց, ասէ, մերով
հրամանաւ ահամայ եւ կոծելով, ելա-
նեն, յորժամ եւ դուք եւս մօտ կայցէք:
Չէր մարթ այնպէս ազատարեքան ա-
սել, եթէ դուն ուրեք եւ անօտր իրքն
գործէին, կամ երկմիտ ինչ անտի էին:

47. Փիղիսոսփայութեան իմաստա-
թիւն ամենայն ուրեք սփռեալ էր, սղա-

տանտկան ուսուցիչ բանացեալ օրեր .
 չէ մարթ ասել թէ առ տգիտութեան
 ինչ քրիստոնէութիւն հաստատեալ ի-
 ցէ . թէպէտ եւ թանձրամիտք եւ խո-
 շորագոյնք էին առաքեալք , այլ չէ
 պարտ վասն այնորիկ ցնորել եւ կար-
 ծել , թէ եւ նորա զորս ածինն ի հա-
 լան , իրբեւ զնոսա թանձրամիտք եւ
 տխմարագոյնք էին : Ասմեցաւ Աս-
 տուած յամօթ առնել զմարդկան ի-
 մաստութիւն նորօք որ ոչ մազք ինչ եւ
 ոչ ճարտարութեամբ իմաստութեամբ
 պայծառագոյն ինչ էին : Բայց իրբեւ
 նոյն սրանչելիք ի գլուխ ելեալ կատա-
 րէին , որչափ մարդիկ , որ երեւելիք հան-
 ձարով եւ իմաստութեամբ էին , քրիս-
 տոստկան հաւատոցն հնազանդեալ ,
 պաշտպան եւ ջատագով լինէին , որպի-
 սի որ Արարիանոսն էր եւ Տերտուղիա-
 նոս եւ Արիզենէս եւ Անտրիոս եւ
 Ղակամանիոս , եւ յերկուս դարսն որ
 զհեան եկին , Աթանաս եւ Բարսեղ եւ
 Գրիգոր նազիանզացի եւ Սահեբերան
 եւ Էւստերիոս եւ Էրանիմոս , եւ Ամբրո-
 սիոս եւ Ալեքեղ եւ Ալգոստինոս իսկ
 որ մի յիմաստանոց անտի է որ դուն ու-
 րեք եւ անօտր լինիցին , եւ սրանչելի ա-
 մենայն ազգաց իցեն :

48 . Գիւրին իմն է ծաղր առնել զպ-
 նուիկ , որ որպէս Առաքեալ ասէ , յաչս
 մարդկան յիմարութիւն է : Զինչ ունի-
 ցին ասել իմաստունք որ իւրեանց ինչ
 իմաստութեամբ ամբարտաւանեալ :

վերս թ վերայ կրօնիցն գնել կամիցին
 ծաղր առնելով . նեա անոյժ որչաանի-
 ցե վերս . զխաասցեն զի փառք են կրօ-
 նից . զի ոչ որ ուրեք հաստատուն ինչ
 զինուք մարթաց ընդ նմա դռաւ : Աեղ-
 սաս եւ Պորփիրոս եւ Յուզիանոս ու-
 բացեալ , թէ կպեա եւ սխանային ընդ նը-
 մա , եւ իմաստուն մտաք եւ հանձարեղք
 էին , այլ ինչ զէն լաւագոյն ոչ կարացին
 գտանել , որով թ զիմի հարկանիցին :

49. Տերաուզիանոս երկիցս անգամ
 զհէթմնոսս թ Մարկոսի Աւրեղեայ
 թուղթն առաքէ , ուր նոյն նշանք պա-
 տմին , թէ թ պատերազմի ուրեք իրրեւ
 զօրքն թ ծարաւոյ նեղէին , քրիստոնէից
 զինուորաց ազօթիւք , որ թ բանակին
 էին , անձրեւ եկն , եւ կայծակուներ թ վե-
 բայ Գերմանից ակզացին : Ազաւզիա-
 նոս կախարդաց համարի : Մարթի ու-
 մեք ասել , թէ ամենայն ազանդք եւ ա-
 մենայն ազգք պարծին թէ սքանչելիս
 ունիցին , զի որպէս Տիտոս Ղիւիոս ա-
 սէ , բազումք վայրապար իմն հաւատան
 նշանաց յարժամ լսիցեն . այլ այն չէ թ
 զէպ նշանաց որ թ քրիստոնէիցն գոր-
 ծիցին : Թուղ զնշանսն՝ որ գործեցան թ
 զնգէն , որոյ անուն յորժորջանաց փայ-
 լատակիչ կոչէր . եւ հաւաստի են նը-
 շանքն , թէ կպեա եւ անուն յորժորջա-
 նացն յառաջագոյն լինէր . որչափ եր-
 կայնամիջ բանք առդին զնշանաց , զորս
 եւ բազմաց իւրեանց աչօք ակեսեալ է
 եւ չէ մարթ ասել թէ սուս ինչ խօսի-

ցին, զի որ վկայենն արժանի հաւատա-
 բաւածեան են: Գարնեալ նշանք որ ի
 քրիստոնէից գործին, Աստուծոյ բա-
 րեբարութեանն հանդէսք են, որ ի վե-
 րայ նեղելոցն գթացեալ բարեգործէ,
 որպէս գհիւանդսն բժշկել: Իմին հա-
 կառակ նշանք որ յարտաքնոցն պատ-
 մին, կամ ծաղրայից իմն եւ անպիտանք
 են, որ յայտնի իսկ նշանակ է սառ-
 թեան նոցա, որպէս յորժամ վիպա-
 գրեն, թէ հարցուին զապառած վէճն
 կարոցաւ ընդ մէջ կարէք. եւ թէ կոյս
 մի Աստուծոյ ծակոտ մազոյ ջուր եհան,
 եւ կամ առ տիմարութեան սքանչելիս
 կարծէին, զի բնական պատճառացն լե-
 ին տեղեակ, որպէս արեան անձրեւքն
 զորոց զպատճառսն գիտեն այժմ մեր
 փիւսկեանք, եւ ամենայն երեւոյթք որ
 յերկինս երեւիցին, որք բազում ան-
 դամ հիւսիսային իմն լոյս էին, եւ բա-
 լականք էին զարհուրեցուցանելոյ ըզ-
 իսանազանն ամբոխն, որ այնոցիկ լէին
 տեղեակ:

50. Իմանք ի փիւսկեան փիղիսոփայից
 ասեն, թէ մարթի եթէ իաշի ինչ նմա-
 նութիւն երեւեցի յերկինս, որպէս
 այլ եւս բազում իրաց կերպարանք. մի
 թէ կարիցեն ասել թէ եւ յունական
 գիրն որ Աստանդիանոսի եւ զօրուն որ
 ընդ նմայն էին, երեւեցաւ, ինքնադէպ
 ինչ էր: Արդ ընդէր կամակորիցեն ըզ-
 գործն, յորժամ Աստանդիանոսի գոր-
 ձըն քան զսքանչելիան եւս սքանչելա-

դոյն է: զհարզ որ Հոռոմոց ինքնակալ էր, եւ աշխարհի տէր, զխոնարհութեան կրօնս ընդունէր, եւ որ հեթանոսական կրօնիցն քրմապետ էր, եպիսկոպոսոսց քրիստոսնէից հնազանդ լինէր:

51. Յայտնի է ի գործս առաքելոցն խոսովութիւնն զոր յարուցին ընդդէմ նոցա սուկերիչքն որ զիւրեանց կեանս շահէին գործելով մեհեանս արծաթիս Արտեմեայ գիցն եփեաացւոց:

52. Սոպոյ իմն է եթէ հրամանք եւ բղձութիւնք դադարեցին սակաւ ինչ ժամանակս յետոյ քան զՔրիստոս, եւ Պղտատարբոս ինդրէր, թէ այնք գինչ պատճառք իցեն: Բայց մարթ ինչ իցէ ասել թէ Քրիստոս իրրեւ ծնանէրն, լսեցոյց զնոսա. զի ոչ վաղվադակի գիպէր: Առ ի զերկուս միսան միաքանեւոյ, ինչ թուի թէ մարթի ասել եթէ արդարեւ Քրիստոս լսեցոյց զգեւորն, այլ քուրմք յանձանց յօղէին եւ խօսէին ստուծեամբ, այլ ստուծիւնն խայտառակեաց զխարեութիւնն եւ սպասուցուս դադարեցին հրամանք:

53. Բեա սակաւ ժամանակեաց խաղաղութեան, միսանգամ յառնէր հաւածուին ի վերայ քրիստոսնէից, որ քան զհալածանս գորս ի թագաւորաց հեթանոսաց կրեաց եկեղեցի, դժնդակադոյն էր: Զուղիանսս որ պարծէրն թէ տեսի, քննեցի եւ գատապարտեցի, հակաակ եկեղեցւոյ իորհրդով այլ իմն ազգ հալածանս յարուցանէր, որ չէր

բանութեամբ: Չամենեւին որք վասն
 ընդ արիանոսս գտաութեան արսո-
 րեալ էին, դարձուցանէր, զի ճարակե-
 ցի հակառակութիւնն եւ արհամար-
 հեացին ճշմարտութեան կրօնք: Հան ի
 քրիստոսնէից ղեկեղեցւոյ ինչս, եւ ա-
 սէր թէ աւետարանն զաղբատութիւն
 պատուիրէ. եւ արդեւ զի մի որ ի քրիս-
 տոսնէից հրապարակախօս լինիցի եւ յա-
 ւազութիւն հասանիցէ, զի աւետա-
 րանն, ասէր, հրաման տայ տանել զքր-
 կանաց, եւ ի պատուոյ փառչել. եւ
 շտայր թոյլ զի իմաստութիւնս ինչ
 ճարտարութեանց ուսանիցին, զի չէ
 արժան, ասէր, քրիստոսնէից զարտա-
 քին մատենագիրս զբանիրունս եւ ըզ-
 ճարտարախօսս ընթեանուլ. նա եւ զի-
 րքս եւս նիթեաց եհան հակառակ
 քրիստոսնէից, զոր Վիրանիոս յոյժ մե-
 ծարէր, յորում ասէ թէ զմտաւ ան-
 գամ շածէր որ թէ Զիսուս աստուած
 սին իցէ, եթէ Զովհաննու չէր ասա-
 ցեալ. եւ խոստովան լինի թէ արգա-
 րեւ արար Քրիստոս սրանչելիս: Ասլ
 յաղթեաց եկեղեցի հարձանացն, եւ
 այն զոր Զովհանն գրեաց, հաւատա-
 րիմ եղև:

54. Այ ինքնակարացն ճոխութիւն էր
 որ եան անկանել հեթանոսութեան,
 որպէս ոմանք կարծեցին: Հոռոմոց քա-
 զարն յերկար ժամանակս զիւր զիան
 պատասպարէր. եւ իրրեւ անկանէր քա-
 զարն հեթանոսութիւն եւս կործանէր:

55. Պատիժ պատուհասի երկոց քաղաքացն այլ եւ այլ իմն է: Եւ ոչ մեացորդք գոն Բարիդոնի ի վերայ երկրի, եւ ոչ որ գիտէ թէ ո՛ւր կամ յորում փայրի կայր: Իսկ մեացորդք Էրուսաղեմի ցայժժ գտանին, այլ տաճարին հետք չերեւին ուրեք. բայց Հոռոմ որ բազում անգամ կապուած կողոպուած եղեւ, տակաւին կայ հանդերձ փառաւորութեամբ:

56. Ազարիկոս արքայն Վթաց յամին շորեքհարիւրորդի տասներորդի յաւարի առ զՀոռոմոց քաղաքն: Ատորիցա Հոնաց թագաւոր որ աստուածահարուածն յորջորջեցաւ, յամին շորեքհարիւրորդի յիսներորդի երկրորդի աւերէր քանդէր զբազում քաղաքս յիտաղացոց աշխարհին, եւ անտի ապա խաղայր գնայր ի Հոռոմ, բայց սրբոյն Վեռնդեայ քահանայապետի ազաչանք գնա արգելուին: Վեռնսերիկ որ թագաւոր էր Վանդաղաց յամին շորեքհարիւրորդի յիսներորդի հինգերորդի գնոյն քաղաք անայր եւ մասնէր յաւար եւ յափշտակութիւն: Ոգովաւ կրոս երուդիացոց թագաւոր յամին շորեքհարիւրորդի եւ թանաաներորդի վեցերորդի զՀոռոմոց պետութիւնն յիտաղացոց աշխարհին համօրէն ի միջոց բաճայր:

Թարգմանին որ զերգս զայս Սղաւմանաց լեզու եհան, այս տեղի չթուեցաւ հաճոյ. եւ ընդ այն շէն ինչ զար-

մանք, զի Հերձուածող էր. բայց մե-
ծամեծ սրտակաց պըն, այնու զի զձրկ-
նորսին մատանեան, փրկակաց եւ իմա-
ցաւ մեղաւոր * :

57. Թարովր ըստ Հասարակաց կար-
ծեաց ասացի, զի աւետարանագիրք շա-
սացին զանուն լերինն :

58. Իսկ Պետրոս եւ որ ընդ նմայն
էին, ծանրացեալք ի քնոյ, զարթեան
տեսին զփառս նորա : Ղուկ. Թ. 32 :
Մինչեւ ցՅիսուսի մահն, եկեղեցի որ
առաքելովքն յանդիմանէր, ներհէր ինն
եւ ի քուն էր. առաքելալք յեա յարու-
թեանն Յիսուսի, ի միտ առին զփառս
վարդապետին, եւ իրքեւ զարթեան Հա-
ւատք նոցա, եղեն պատճառք այնչափ
մարտիրոսացն վկայութեան, որոց բար-
բառ այնմ բարբառոյ զուգական է որ ի
լերինն լսելի եղեւ, թէ Գմա լուարուք :
Բայց ընդէր առաքելալք որ զայլակեր-
պութիւնն տեսին եւ զայնչափ սքան-
չելիսն, աակաին տկարք էին ի Հա-
ւատան : Աստուած թողլ եա այնմ, զի
զմեր Հաւատս Հաստատիցէ. նորա
յամբ եղեն ի Հաւատալ, զի մի մեք նոյն-
պիսի լինիցիմք :

Մեծ գիպուածն զորոյ զՀանգամանս
նկարեցի յերգս այս, ե քրիստոնեայն
լինել ամենայն երկրի, որ արգարեւ ա-
ռանց Հասանելոյ է, եթէ մանք որ միա

* Զի Յիսուսի սնուն ի նոց- լել- ի
ձրկ-որ ձրկ է :

գնիցէ: Մեզ՝ որ այժմ անմտութեան
 եւ բաղադանաց զհեթանոսաց կրօնս
 համարիմք, թերեւս թուիցի թէ գիւ-
 րին իմն էր արագ եղծանել եւ քակել:
 Սակայն շէր գիւրին ինչ զազգ մի ի կո-
 ցըն կորզել: որոց քուրմք յիւրեանց
 շահաց գրգեալք օգնական եւ նեան-
 ասու լինէին: Փիղիսոփայքն հեթանո-
 սաց իմաստունք որ զհասարակաց խա-
 նազանձն մարդկան մտչութեամբք
 ծաղփ առնէին, աստուած զիւրեանց
 իմաստութիւն համարէին. շէր գիւրաւ
 եւ գնոսա յիւրեանց կարծեցեալ կոց
 անտի խլել: Ասմ գիւրդ ինքնակալ մի
 Հոսոմոց, որ իբրեւ քրմապետ էր, եւ
 զքրմութիւն եւ զիշխանութիւն ի մի
 միարանէր, կարէր հաւատալ թէ ի նո-
 սա զորս քրիստոսնայք եպիսկոպոսս
 անուանեալ կոչեն, իշխանութիւն իմն
 կայցէ: որ վերագոյն քան գիւր ճօխու-
 թիւնն իցէ: Ընդէր Ասսամագիանոս
 շած բնաւ զմասս զի ի բիւզանդացոց
 քաղաքին զոր ինքն մեծապայծառ շը-
 նաշխարհիկ զարգարեաց, զեկեղեցւոյ
 դահերէց գլխաւորութիւն կարգիցէ,
 մանասանդ զի ունէր եւ բարուրս ասե-
 լոյ, թէ ի Հոսմ քաղաքի դեռ ամենե-
 րին հեթանոսք են: Չարմանք մեծա-
 սքանչ են եւ ընդ յէրուսաղէմ բազ-
 մութեան Հրէից զարձն, որք վաղվա-
 դակի յսկան թօթափել զերուսաղէ-
 մացոց եկեղեցին յարգարէին. որք ոչ
 է թէ զկուսս ինչ թողութիւն, այլ զօրէնս

զոր ճշմարտին Աստուծոյ տուեալ էր, եւ զգոհան զոր նայն խնդրէր, եւ զտաճարն ուր կամեցաւ զի երկրագագութիւն առնուցու: Հարկ էր նոցա ի մարմնաւոր կարգացն յանկարծ հոգեւորս լինել, եւ ի միտ առնուլ թէ ամենայն գործք օրինացն ստուերք էին, եւ զայր մի զոր ի խաշն հանին ընդ անօրէնս, իրրեւ զԱստուած համարել, եւ զազգս զորս հանապազ առեին, առ եղբարս սունել. սակայն Պետրոս, յառաջնում իսկ նուազին իրրեւ խօսեցաւ, զերիս հազարսն ի Հրէից անաթ դարձոյց, եւ ի միւսումն հազարս հինգ, ուր Պաւղոս որ ի մէջ արիւսպագին այնպէս ճարտարարանն խօսողութեամբ ճառէր, զերկուս կամ զերիս միայն յունկնորացն շրջեաց. ոչ զխոնարհութենէն Զիսուսի ճառեաց նա անդ, այլ զերկնից եւ զերկրի արարչէն, եւ զնախատեղծ մարդոյն յորմէ այլքն ամենեքին սերեցան, եւ զԱստուծոյ որ դատելոցն է զնոսա զամենեոսն յաւուր յորում զմեռեալսն յարուցանիցէ: Զոյնք իմաստունք եւ հանճարեղք հասու լինել ճշմարտութեանն շեղեն բաւականք իսկ Հրէայք թմնճրամիտք եւ ընդ մարմնաւոր իրս բեւեռեալք, ի Պետրոսի բանիցն օրպէս ասացի, յանկարծակի վազվազակի շրջէին:

Printed and Published by
J. B. [illegible]

b p q b

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Ե Ր Գ Ե

ՆԱՆՆ՝ Հաւասար Ղստուծոյ,
որ ի ծոց Հօր միածին,
Նորին լուսոյ ճառագայթ .
որոյ բանիւքն տածին,
Նւ գարմանին երկրաւորք,
եւ երկնաւորք համօրէն .
Որ էր, մինչ չեւ լեալ էր մարդ
յերկրէ ի բուն իւր մօրէն :
Ղան առ Ղստուած, եւ Ղստուած,
խմաստութիւն եւ որդի .
Որոյ փառացքն պարզեւ
յիւր սիրելիս հաղորդի :
ՂԵՅՏնոյն Ղստուած եղև մարդ,
որպէս քարոզքն թողին,
Չ յարդ ուրեմն իցէ նա
հաւասար Հօր ծրնողին :

Օ ինչ խօսիս ով մարդ անգէտ
 եւ տառապեալ եւ արկար,
Չ ի քրննիցես զՆստուծոյ
 խմաստութեանքն նրկար:
Հողմքն² շրնէ ուր կամի,
 առնուս զազդուժքն նորին,
Ն յ ոչ զիտես յս երթայ,
 կամ ընդ սր կոյս ոգորին:
Թէ եւ բղձայնքն լըսես,
 այլ տեսանել չէ հընար:
Կիցիս հասու գու այնմիկ՝
 որոյ բանիւքն ծընար:
Բայց զամենայն երկեւան,
 բղբիծ ոգւոց եւ զարատ,
Հաւատք որ գուտար է երկնից
 եղ մեկուսի եւ փարատ:
Յեցեալ յանշարժքն խարխիս,
 ծածկեալ զերեսսքն քողով,
Լուսաւորէ զիւր ընտիր
 հաւատացեալքն ժողով:
Կոյս՝ որ յինէն արձակեալ,
 բղբեզ, ասէ, ի շարէ
Չ երծուցանէ խրնամով,
 եւ ի պատշաճքն վարէ:

Բայց քեզ արժան է ունել
 զիս բարեկամ եւ զովող,
 Սխարս ցածունքս սիրեմ
 եւ խանարհաց եմ զովող:
 Բզցայդ ոչ ոք տեսանէ,
 զի չէ խաւար լուսատու.
 Եւ զու մնալով արւրնջեան,
 միտ զիբ ուսման եւ խրատու
 Որոց ըզքեզն կրթեն.
 զի աստ է ժամ գիշերի.
 Եւ մի ըզկրօնքս քրններ,
 որ յերկնաւորսն բերի:
 Ի անմատոյց, եւ անբաւ
 քան ըզխորհուրդքս քոյին,
 Եւ զօրացիր հաւատովք
 եկեղեցւոյս զըշխոյին:
 Չւ պարտ, ասէ ամպարիշան,³
 հաւատալ այդքմ բանի,
 Եւ ոչ թողուլ ըզհանձար,
 որ առ բարին զիս տանի:
 Որ համարի ի մարդիկ
 անհամեմատ մեծարոյ,
 Թի իմանալ եւ քրննել,
 այս է պարզեւ հանձարոյ:

Մի թէ Մատուած կամկցի
 զայն հուր՝ զոր ինքն արծարծեաց,
 Ե իջուցանել միւսանգամ.
 այդ է օտար ի կարծեաց :
Ն՛. արծարծեաց արդարեւ,
 եւ ցանկայն այդ նրւէք,
 Մինչ չեւ մարդոյն մեղուցեալ
 գողցես իշխան լեալ թրւէք :
Իսկ այժրով՝ գրեթէ շիջեալ,
 եթող զոգին ի մթման,
 Որ կայ ի քուն, կորուսեալ
 զայն գեղեցիկ իւր խրթման :
Ը՛. մեր հաւատք, զոր անմիաբ
 մթմագին իմն համարին,
 Զայն հուր անդրէն յարդարեալ,
 ամեն բղմարդն ի բարին :
Որ չէ մթմին այլ յայանի
 եւ քան բղղոյս արբնջեան :
Զի է բարբառ Մատուծոյ
 եւ զօրութիւն մըշարնջեան :
Որով եհեղ ի մարդիկ
 զիւր գիտութիւն սրբարար :
Մ՛. ը բովանդակ յայանի նա .
 յորժամ մահուամբ գու հարար :

Կասեանքն մեծ կրեքեալ՝ է,
 որ մինչեւ յօր բնծայման
 Երեւելոյ արարչին,
 ունի պահել զլիւր պայման։
 Ո՛րչե՛օ ինչ իբք զարմանաց
 ի հող երկրի թաթաւին,
 Ար եզ Կասուած բզնսսա,
 եւ կան ծածկեալ տակաւին։
 Օ ի որ լըրբել յօժարեն,
 իւրեանց անձանց վրնասու,
 Կորին անձառ խորհրդոց
 լինել տեղեակ եւ հասու,
 Տեսեալ զի գոյղն արարածք
 այդպէս անհաս են յինէն,
 Ի միա առցէ թէ չէ փոքր,
 որ բզնսսա յօրինէն։
 Յայանի են մեզ արարածք,
 բայց եւ ոչ գոյղն մասին,
 Եզգեցութեանցրն՝ նոցա
 տակաւին միտք մեր հասին։
 Արշափ շըրջմունք բոյսեալ
 տարեկանաց եւ տարեաց,
 Լա բզնսութիւն տակաւին
 ոչ որ յայանել յօժարեաց։

Աւ յարժամ դէպք եւ պիտոյք
 եւ ժամանակին տացէ,
 Սցոյս բարուցին քրննել
 նըւազագոյն ի բացէ,
 Զաղիւ ինչ լոկ⁷ դիտիցեն
 հընարագէտք ճարտարաց .
 Բայց բզգիւտիցին պատճառս
 իմանալ ոչ ոք կարաց :
 Այնքմ գաղտնեաց հասանել
 ի զուր եղեալ ի մըտի,
 Քիչիստփոսրն պատուեալ
 քրննել բզխորբս ժըտի :
 Սակայն բնութիւն բարբառի,
 մի, ասէ, այր գու, ժըտեր
 Զիմ սրբբութիւնքս կոխել,
 որ դեռ ընդ դրունսրն մըտեր :
 Արդարեւ իբք յայանագոյնք,
 որ գանրն մեզ ի զընին,
 Ի կարի իսկ քրննըւաց
 գոգ ծածկեալ⁸ իմրն զընին :
 Աւ որ իւրովք թիակօք
 զահագին ծովնն սանձէ,
 Աւ ոչ խուն ինչ մարթայցէ
 մըթերել յայնքմ գանձէ :

- Օչ որ բղբնութիւն յազկեցեն,
 որ ի ծածուկ զեանեղի,
 Միայն ըզկապ ինչ գրտին,
 եւ ոչ զաղբերքն անդի:
- Մինչեւ բնութիւնք հայեցեալ
 ի քրննութիւն մեր խոտանե,
 Եւ յապիտի ինչ առ ի խրատ
 մեզ հանապարզ որոտանե:
- Պաշտեա, ասեն, զարարիչն,
 եւ վայելեա ի բարիս,
 Եւ սքանչացիր ընդ պարզեւն,
 ընդէր քրննել յօժարիս:
- Արոց ուսման միտ եղեալ,
 ամբս բազումբս մաշին,
 Ընդ իմաստնոց կարծիցեն
 առնուլ զիւրեանցրն բաժին:
- Նա յայնժամ իսկ թըւեցան
 թերակատարք առաւել,
 Չի բազում վոյթըն նոցա
 անգիտութիւն իսկ յաւել:
- Չի մի քրննել զանքրնինս
 համարիցին ինչ գիւրին.
- Թեպէտ եւ բեր ի վաստակս
 եւ արքնութիւնբս ծիւրին:

ՊԻՏՆԵՄ, ով մարդ մեծամիտ,
 դու ըզարեալ ես ընդ իս,
 Եւ ի մրտի քում փութով
 մերժել ըզբանքս պընդիս:
Սակայն աղէ դու մեղմով
 ըզհպարտութիւն քո ցածոյ,
 Ընծամք յանձնէ պատկառեալ
 եւ ի քոյին կազմածոյ:
Եւ թէ կամիս անդրասին
 իսկըզբանէն եւ յելից,
 Ճարտարութեանցըն մարդկան
 ըզպատմութիւն յաւելից:
Ըզհայթայթ անս սքուեատից
 զբան մարդիկ ի հարկէ,
 Ի գրեւարին ինչ յաճախ
 կարտութիւնն ակնարկէ:
Սէք անդէոյ եւ խաշանց,
 պահել ցորեան եւ գարի,
Որոց եւ պէտք ըստ ամաց
 իւրաքանչիւր կատարի,
Ետուն մարդկան ի ժամու
 առնել սակաւ ինչ խընայ:
Յորժամ ոչ լի եւ առատ
 պրտող արդեանցըն զընայ:

Նոյնգունակ պէտքն ըզմարդիկ
 աստեղագէտս յարդարեաց,
 Վիտել ըզգիրս աստեղաց,
 Եւ ըզըջմունքս տարեաց:
 Թեպէտ եւ յայլ ինչ ջանալ
 էր մեզ պատշաճ եւ վայել,
 Քան յանստիտիս կարգ շարժման
 լուսաւորացրդ նայել:
 Ազգք՝ որ բնակեալ նրստէին
 զափըն մեծ այնքոզ գետոյ,
 Ար արբուցեալ զՎ:գիպտոս
 դառնայ ի շափ իւր յետոյ
 Ասքն վըճիտ լինելոյ
 օդոյ յիւրեանց դաւառին,
 Գաստեղաց գիրքս ճըզգի
 ի միտ քան զայլ որ առին:
 Աւ առ բարւոք նըշմարել
 ըստ այլեւայլ շըջմանայ,
 Կարգել կայան եւ անուն
 իմաստուն ազգքն ջանայ:
 Կայց քանզի միշտ ազք նոցա
 էր ընդելեալ յերկրամին
 յարակաւոր անասունս,
 որ աստ առ մեզ արամին,

Յայն սակրս զեզն եւ ըզլոյ,
 յաստեղատունսրն տարան,
 Ըզգարդ հոխոսց եւ բըլբոց
 վայելութեան ամարան :
 Սակայն ճարտարք մեր արդիբ,
 նոցին ուսման պայազատ,
 Ի բարանայրն թողին
 ըզնոսա զերծ եւ ազատ :
 Արամազդայ, Վահագնի
 եւ այլ նոցին նրմանեաց
 Ընուն, գիւտիքրն սոցա,
 մինչեւ յերկին ժամանեաց :
 Իսկ թէ որ շահ յանհանձար
 ի ցնորական հրնարից
 Այնց առաջնոց լեալ իցէ,
 եւ զայն իսկ յայտ արաւից :
 Քաւզէութեանրն ցրնոր
 անտի յաշխարհքս տեղոց,
 Սքնրնդարաշխ ծրնրնդոցք
 պատճառաւոր աստեղոց :
 Օրոց եւ կրօնքս կարգեալ
 բա յօժարել ասողին,
 Նրանակ իմրն զհրեանց
 խտարութեանրն թողին :

Աթէ մանուկն ի կրչս սոյ
 աստեղատան ծրնանի,
 Բարենըշան¹⁰ գալոյ է
 ըստ վրիպելոցն բանի,
 Իսկ թէ իցէ ի կարծի
 աստեղատան ժամ նորին,
 Չար դայ, ասեն, եւ այդպէս
 բանդ ազուշեալ զընորին:
 Արատիս¹¹ գողալցէ
 երկուցեալ իմն կարի,
 Թէ դուցէ ոչ ի ժամ իւր
 գիպեցաւ ասարդ բարի:
 Յանդ իր զընացս աստեղաց
 հաստատութեան կամարին,
 Բցպատահարբս մարդկան
 քաղեալք դրոշմեալ համարին:
 Բազումք որպէս Աարդանոսն¹²,
 ի նոյն խորհուրդ անօրէն
 Խարէութեան արուեստին
 կան գեղերեալ համօրէն:
 Պատգամբս սուս բարբառեալ
 դայթակղութիւն արգիտաց,
 Մինչեւ դարման իսկ ասնուլ
 ժանսա Մորինասըն¹³ գիտաց:

Օւնհաս բզգբոշմն ընթերցեալ
 որում շէ այլ ոք հասու,
 Ընդ աւագաց ընդելաւ
 կալ ի նոցայն ըսպասու:
Տեւեր զաղէարս վըշտաց
 այնչափ շարեացն հասելոց,
Եւլ շէ ինչ այն առ այնու
 զոր այժմիկ եմն ասելոց:
Լուր ցնր վայր միտք մարգկեզէնք
 զուղղորդքն բան կորուսին,
 Զորժամ ցերեկ արեգակն
 եւ կամ բզցայդքն լուսին,
Ըմիտիեցին զիւրեանց լոյս
 խառնիճաղանճն առ ահի,
 Զ ի մի գիշեր ատրիցէ,
 անդրէն բզլոյսքն շահի:
Աէսքն ձայնիւ գոչելով,
 կէսք ի բախիւն կաթսային¹⁴,
 Փարասել իմն բզխաւարն
 աղջամբղջին յուսային:
Իսկ ուր թողեց եւ զայն ասող,
 ոյր զխաւոր¹⁵ է անուն,
 Զոր այր առանց գրպութեան
 եւ կասկածոս ի մանուն,

Թեպէտ եւ չէ, բայց կարծէ
ընդոյն պատճառքս շարի:

Եւ օրաչար ժամաչար
անտի անձին համարի:

Իշխան, ասեն, մեռանի,
յորժամ նոյն ասարղ ծագէ.

Օխնչ փոյթ է, սյր դու, աստեղն
ըզձիրանեոյ եւ թագէ:

Գոյ տեսչութիւն Աստուծոյ
մեզ պահպանիչ եւ դարման,

Կենդանութիւն եւ մահ իսկ
անսայ նորին յարդարման:

Եւ որ կարի ծագուն է,
յորժամ յանկարծ ի տանիս

Բու¹⁶ երգիցէ, տաղնապեալ
եւ դարհուրեալ գրտանիս:

Ոմքն նեղեալ յանրջոց
ի տուն գիւթին ընթանայ.

Օխ ոչ ի զուր զայնպիսիս
հրնարեցաւ սատանայ:

Միտոց եւ գեղ բրժժանաց¹⁷
ասեալ կապեալ ընդ անձին,

Եւ ասղանքն եւ յուսթիւք
զարդարին իմն սուանձին:

Ի դիւակիան արուեստէն
 Հայթայթանօք դեղ կամի,
 Ար մանաւանդ է կենաց
 եւ լաւութեան թրշնամի:
Ի սրնտաի յոյս կապեալ
 թողին շարեաց Կրշանակ,
 Ար զայդ այդպէս խորհեցան,
 եւ եղեն ձող եւ ծանակ:
ՄԵՐ եւ բսկիզբն շարեաց,
 զոր ոչ դք ած բզմրտաւ,
 Եգիպտացին¹⁸ անդրստին,
 որպէս լուարբն՝ գրտաւ:
Բազում հատուածք ի նոցունց
 անտի առ Յոյնքս բերին,
 Օդրս քաղցունքս խնդրեալ,
 եւ տեղիս իմն ջերին:
Իսկ Յոյնք եղեն հանապաղ
 զերգոց վնայաց կաթոգի,
 Ըն սէք իւրեանց ճարտարաց
 տան բզմարմին եւ զոգի:
Ճարտարութեանց շէն անգէտ,
 որ եւ անուն իսկ յաւել,
 Սակայն զայնու գան լստեպ,
 որ թբին հեշտ առաւել:

Ալ յիմաստնոցն նոցա
 կարի սակարս գրաի,
Արոց ճառել բզրնութեանց
 եզեւ ինչ փոյթ ի մըտի:
Ալ ոչ ճարտարք Հոռոմոց
 հոգացան այգրմ' բնոււ,
Գազանեաց բնութեան մըտազիք
 ի նստա ոչ ոք ծընոււ:
Գուկրեախոս¹⁹ մեծանուն
 յիւրում բնութեանցն ճառի,
 Բազում բանիք զեբազոց
 Այփկուրեայ բարբառի:
Իմաստութեան ցանկութիւն
 լքեալ ընդ փայր իսկ հարաւ,
Լ բընագոյն քան դուաման
 իշխանութեանն ծարաւ:
Ալ այլ ինչ փոյթ գրպութեան
 ճարտարութեանց եւ սեպի,
 Բայց մարտ գրնել եւ յազմել
 ի մեջ որդւոցն²⁰ Ղքեպի:
Իշխանք եւ պետք զաւտաց,
 որ աշխարհի հրաման սան,
Ալ ինչ ընդ փառս պատուոյ
 գրբագիտացն խանտան:

Արդ արեգակն, ասեին²¹,
 Բզցայդ զօղեալ ի ծովի,
Յովհիանու յորձանայ
 այդուն դառնայ իւրովի:
Այլ եւ զերկնից ձեզ եւ պարզ
 հաստատութեանքն խորան,
Ի վեր ունին անխաղաց
 եւ անշարժ ջուրքքն ծորան:
Այս էր ուսումքն նոցա,
 պատերազմունք²² որ կային,
Ըցփոյթ ուսման մերժեցին,
 մարդիկ յերեանց շահ նային:
ՅՆ.Ն.Ք պետութիւնն Հոսանց,
 որ միշտ զերկիր իւր յաւել,
Վատթարանայր եւ չէր մարթ
 յերկար տեւել եւ բաւել:
Լըր նա կրրկին²³ ամբայեալ,
 բայց եւ նովին խարխալեաց,
 Նրկուն եղեալ ի գերւոյն
 եւ յաղմբիկ եւ յալեաց:
Եւ մինչ ձեռամբ մեծազօրն
 երուզացուց արքայի,
Ըզոստուղեայ տէրութիւնն
 քնդ փայր հարեալ քայքայի,

Կաստանդ ինեայն նոյնդ ունակ
 սասանեցաւ եւ դողաց :
 Եւ շէր այն սյժ պրնդ ու թեան
 հասնայեցւոց յաղթողաց :
 Բզմեծանուն մարգարէն²⁴
 որում հաճիկք հաւատան,
 Յարեւելից աշխարհին
 յարոյց նոցա Տէր սասան :
 Հիմն արկ նորոյ պետութեան,
 որ մեծանայրն տակաւ,
 Յազգաց անտի բնակելոց,
 առ Եւքսինոս ծովակաւ :
 Ենուանակիցրն²⁵ նորա,
 որ հասեալ այնք՛մ բարձի,
 Հրգօր անուամբ եւ արդեամբ
 յիշտանութեանրն կարծի :
 Ար մըթացոյցն ըզգատիւ
 իւրոյ նախնեայն անուանեաց,
 Սինչեւ ի մեծրն քաղաք
 բիւզանաացւոց հար վանեաց :
 Աղուկ աւուրն այնորիկ,
 շէր այն օր լոյս, այլ խաւար,
 Յորում քաղաքն հոյակապ
 եղև կոխան եւ յաւար :

Անդ փայտակերտն ամենայն
 լինէր յաւեր եւ յայրեաց,
 Եւ հրոյ ճարակ զեզեցիկ
 Է զեւնափայտն մայրեաց :
 Օ անագորոյն ձեռքն քս
 մի այլ յարիւն թաթաւեր,
 Սարգախոշոշ բրնձաւոր,
 արգել բզհուր եւ զաւեր :
 Թէ ապարանք արքունի
 աստ ի գիւմի քեզ հարան,
 Սի թէ գիւմնք մեր նոյնպէս
 եւ մատենիցքն դարան :
 Իմաստութեան կամիցիս
 լինել խափան եւ արգել,
 Եւ բզնորին գիմակաց
 զանգիտութիւն քս յարգել :
 Այլ ընդ այն չէ պարտ հոգալ
 անդիտութիւն իւրովի,
 Առանց ուրուք օգնելոյ
 գիւրաւ յարգի եւ գովի :
 Եւ առ բզնոյն հաստատել
 փափաքել չէ պարտ արեան :
 Ահա բզգիրքն զեզել
 ոմանք ելին եւ յարեան :

Այնքո մեծի իմաստնոյն²⁶,
որ իրաւամբք համարի

Յամենեցունց ուսուցիչ
եւ վարդապետ խաւարի:

Յորոյ ի ճառարն մըտին
իրբեւ յանձուտ արգելան,

Եւ այնչափ²⁷ ջոկք իմաստնոց
սուր ի ձեռին յաւելան:

Արոց նըստեալ, վայրապար
ըստ պատշաճի պատգամին,

Ըջդոյն իրիքն յիմեքէն
բաժանել իմրն կամին:

Այն վայրապար կարգ բանից
գանդաշանեաց արխմարաց,

Իւր զարմացող եւ գովելչ
ունել բազումքս կարաց:

Սակայն բնութեանրն գաղանեաց
քրննիչ եւ ոչ որ գրտաւ,

Եւ ոչ խորհել ինչ գայնու
ած որ երբեք ըզմիտաւ:

Աճ. արգ մեղմով եւ տակաւ,
որպէս պատմեն ի վիպի,

Սինչ գեռ որ ակրն չունէր,
յանկարծուստ այն օր գիպի,

Յորում այր ոմրն²⁰ բեր մեզ
 ըզցանկալի զայն համբաւ,
 Թէ հեռագոյն ուրեք գոյ
 այլ աշխարհ մեծ եւ ամբաւ,
 Յորում ոսկին բուսանի,
 որպէս ցորեան եւ գարին,
 Զայս բան լուեալ ճանապարհ
 ըզծովրն մեծ արարին:
 Արթալ յաշխարհն յայն առան,
 եւ հասանել յայն տեղի,
 Կա եւ ըզվայրն գիտել,
 ուր այնչափ գանձ զետեղի:
 Սակայն թողեալ ըզպատճան,
 ուստի գրողեալ յայն եկին,
 Զխարզ հատին զայնչափ վայրս,
 յայտ արասցուք զայն մեկին:
 Բայց կարճառօտ հատանեմ,
 ոչ այնպէս մանրս կարի:
 Երբեմն ուրուք հանգիպեալ
 յանկարծ մազնէտրն²¹ քարի,
 Արդ մի կողմն ընդ հիւսիս,
 մեւորն նայէր ընդ հարաւ:
 Զոր առեալ այրն առ հրմուտ
 արուեստագէտրս տարաւ:

Արդ այնպիսի արուեստի օր, Օ,
 զարմանալեալ եւ նորով,
 Ի միտ առեալ իմացան յարմար,
 զայն զաղանի գուժ եւ գորով :
 Բազում բարիս շահեցաք,
 Լեալ այդքով փորձ եւ հասու,
 Սակայն նորոյ աշխարհին
 Թագաւորաց վրնասու :
 Օ ի յայն ուղղիչ զօրութիւն³⁰
 եղեալ բազմաց ապաստան,
 Հատեալ անցին, եւ հասին
 մինչեւ յաշխարհ հեռատան :
 Հրեղեաց աշխարհն հեռաւոր,
 ծածկել ոչ եւրս կարէ,
 Լքցաւ աշխարհ մեր կարի
 Ի մեծագանձ աւարէ :
 Օ ընտիր ընտիրքս զանձուց,
 Վար շէր տեսեալ որ հերու,
 Լաուն կրողէք հեռաւորք
 եւ մեծ աշխարհն Պերու :
 Մարդիկ զերկին եւ զերկիր
 առին յայնժամ ի քրնին,
 Պրեղեալ ըզախն արտաքոյ,
 եւ ըղղիչեր առարնին :

Օրհուհուհե՞ 31 գոյգրն բեկոր, զոյ
 յորմէ ճարտարքն խորշի, զ
Ըռեալ մանուկն յօրինեալ, զ
 հարթ հաւասար բոյորշի, զ
Լզեալ հանդէպ զերկոսեան, զ
 եանս անդէն ի ձեռին, զ
Չի մտաւոր երեւեր, զանդ
 անդ ի բացեայն եւ հեռին:
Ըպակազործքն ճարտար
 որ յանկարծ այնքմ գիպու, զ
Ընդ շքքնաղ իրան հիացեալ, զ
 առեալ զործեալ ըստիպու:
Ըստեղազեան հոյակապ, զ
 զարթ ուչեալ յայնքմ բանէ, զ
 ընդոյն առեալ տաղնապու, զ
 անդէն ի տուն ժամանէ:
Ըզպրտողմեանսքն թողեալ, զ
 ըստուգիւ յայնժամ ծանեայ
Ըզ շքքնակքն զերկնից, զ
 զոր կարծէր ակքն մանեայ:
Ընդ ամենայն փոփոխէր, զ
 զի Վաղիղեայն հրամանաւ,
Ըրկիր անդէն յանխաղաղ
 արգելանաց իւր հանաւ:

Յայնժամ առեալ եւ անին՝
 արեգական ըզտեղի,
 Ի միջափայրբս փայրաց
 ըզկայ առեալ զետեղի:
 Իշխանական արւրնջեան,
 որ օրինակ յարդարման,
 Եւ միախառն կարգաւ
 ամենայնի է դարման:
 Ար³² զայսոսիկ քարոզէր,
 իբրեւ զուսումն ժանտի,
 Եւ պաշխարել զամբս տան
 ըմբռնեալ այրն բանտի:
 Հայհոյութիւն համարեալ
 հակառակ այնքմ փառին,
 Արպէս թէ նոր ինչ ուսման
 էր վճկայեալ ի ճառին:
 Սակայն ըզտիւ եւ գիշեր
 երկիր, ըստ առնրն բանի,
 Շուրջ զառածեալ, եւ ընդ իւր
 ըզդիմակացսրն տանի:
 ԱրշԹ բնակիչս նորոգ
 երեւեցոյց յոչնչէ,
 Երեւելին Աւուրմուր³³,
 որոյ համբաւ իւր հընչէ:

Ընդէր այնչափ հրաշակերոյք,
 որ լաւութեանն են խրթման,
 Պաճուճեալ իմքն դեղովք
 Տաճկեալ կային ի մրթման:
 Ըչաց առանց ապակւոյն
 զայն տեսանել շէր հրնար,
 Զոր դու ճարտար հնարագէտ
 քոյով հնարիւքքդ ճրնար:
 Օ ի որ ետ աչքս մարդոց
 վասն նորին դարմանոց,
 Պամի զի նա ընդ լըծով
 արասցէ զիւր պարանոց:
 Օ ի թէ քեզէն տեսանել
 զերեւելիս³³ շեռ անասի,
 Զխարդ, ով մարդ, ունիցիս
 արժանաւոր յիշատակ:
 Օ աներեւոյթ եւ գանձատ
 աստուածութեանն ճանից.
 Ե՛մ նախանձատ, ասէ Տէր,
 եւ ակն ումեք ոչ առից:
 Ըզէ ո՞ր աչք բախցեն
 որպէս եւ էն իսկ վայել,
 Զամպրն փառաց անճութեանն
 նորա ժուժել եւ նայել:

Արշափ ընդ այդ ժպրհուսթիւն
 քո յարտասուս ես հարայ,
 Զերկրի, դու որդրն շնչին,
 ըզքրննուսթիւն քո արայ:
Օ՛ՐԲՄԱՆԳՈՐԾԵՆ Նստուծոյ,
 ծածկեալք որպէս սրահակաւ,
 Հազիւ ըսկիզբն առին տալ
 ընծայուսթիւն ինչ սակաւ:
Յայնժամ եւ դու մարդ արկար
 դող գորուսթիւն նոր ազար,
 Զանձնէ ի բաց թօթափեալ
 գայն թըմբբուսթիւն գրչխազար,
Եւ ի ըզքօզն բառնալ,
 որ լինէր իմրն գարան,
 Չգիտել ըզգեզ այնօցիկ
 որ Տ. ստուծոյն արարան:
Եւ ըզտրնդ իրան յայնժամ դու
 որոց կանխաւն ընդերար,
 Ի բաց լըքեալ խտակցեր,
 իբրեւ անկարգ եւ խելար:
Ըզվարդ ապեարն³⁵ նոյնպէս
 եւ զիւր սւամանրն մատեան,
 Իբրեւ խոսկիչ զբպրոցաց
 արհամարհեն եւ ատեան:

Ասաց սակայն շեւ էր մերժեալ
 եւ այն բարբառ սակաւին,
 Լիթէ բնութիւն շախորժէ
 Թափուրըն²⁶ կալ բընաւին:
 Անկանելոց է եւ այն,
 որպէս հարեալ ի նեաէ.
 Գայ երեւել Դեսկարտէս,
 զինչ նայն տեսցուք աւեաէ:
 Ի Թաղքստեան²⁷ եկեաց նա,
 սակայն մատեանք իւր նովին,
 Արո՞վ եղեւ մեծանուն,
 եւ յատելեաց իսկ գովին:
 Ամենեքին վառեցայք
 նորա զարդուն եւ զինու,
 Կա բղթեզանն առաջին
 իմաստութեան ձեր հինու:
 Այժմ գընամք եւ վազեմք²⁸,
 դեռ եւրս բանք իւր խոտին,
 Սակայն առանց իւր՝ փոխել
 չէր մարթ եւ քայլ մի ստին:
 Ի՞նչ զայն ըյս ոչ էր տըւեալ
 այլոց աշխարհ մեր արդի,
 Աային Թերեւս շաղեալ
 դեռ ի նըմին Թակարդի:

Յայնժամ եւ ոչ Ղանդինն
 մարթէր, իւրով նրպասաուն,
 Սեզ ընծայել ըզնեւան,
 զիւր հոյակապ իմաստուն:

Ար ի նասին եւ նորօր
 զարթուցեալ միայք մերտակաւ
 Թիւր մեծութիւն առ ի միա,
 յայտնի եւ ոչ առակաւ:

Սակայն վրիպեն երկոքեան
 ի պիտոյից պատշաճին,
 Նրբեւ պընդին ընդ իւրեանց
 իմաստութիւն, եւ հաճին:

Որով եւ զիւր տկարութիւն
 ծանեաւ եւ միայք մարդկեղէն,
 Թի հպարտութիւն է միայն
 որ ըզնա այնչափ նեղէն:

Արդ Ղեակարաւս³⁹ եղեւ նախ,
 որոյ եղեալ ի մրախ
 Թաշխարհիս կարգ յայտ առնել,
 յանդ ըզնազոյնքս ժրախ:

Այս է ուսումըն նորա,
 որում թերեւս ընդ հարար,
 Քանզի ընութեան, առէ նա,
 է կազմութիւն եւ արար

Ի խորանարդ ինչ նիւթոյ,
 որ եւ բնութեան էր որոցն
 Եւ յատուծոյ՝ որ շարժէն,
 առ կերպարանքս նորոցն :
 Իսկ ըզլուսոյն արարած,
 ի դալ ի մի համօրէն
 Ընջարպետին եւ նիւթոյն,
 գընել կարծէր նա օրէն :
 Ըստղագագոյնքս Նեւանն⁴⁰,
 եւ այլակերպ բարբառի,
 Յիւրում կարի մեծարեալ
 յարարածոցըն ճառիւն
 Ետքի, ասէ, ամենայն
 որ ունի մտօրն տարեր,
 Գորոյ ըզփորձ եւ դու իսկ
 քոյով անձամբ արարեր :
 Ըստ համեմատ մեծութեանց,
 նոյնպէս եւ իբր խառորին,
 Ի բարանչիւր իւր բնկեր,
 ասէր, ձրզիչ է նորին :
 Կոյնն կարգաւ սրշափ ինչ
 երկիր ի ծոց իւր ամաց,
 Ի միջամայրս թիւրն
 ի հաւասարըն կամաց :

Առ արդ ո՞ր բանք⁴¹ բաւիցեն
 ասել որչափ ինչ պարտին,
 Հանապազորդ անդադար
 րզմաքառուճին մարտին:
Վանդի մեծին եւ փոքուն
 կայ նոյն պատուէր եւ հրաման,
 Եւ կատարել տազնապէ
 զուպաս իւրոյ պաշտաման:
Որ համարող մարթիցի,
 կարի հրմուտ զոք յարոյ,
 Աշտել զօրէնքս նոցա
 ճրչգրբաութեամբ համարոյ:
Առ զի ճարտար⁴² էք այդպէս,
 ի ձէնջ խորհուրդ եւ դարման
 Եստուծոյ պարտ էր խնդրել,
 վասն յօրինեալ յարդարման,
Ի նրկարել իւր զերկնից
 եւ րզմարգացն նարտ,
 Որ անկարտան է, եղեալ
 ձերով հնարիւքրդ կարտ:
Յերիդ յայդմիկ ոչ գոյ իմ
 բնդ ձեզ փիճակ եւ բաժին.
 Եշխատութիւնքդ գուր է,
 յարում անձինք ձեր մաշին:

Օ այս ինչ միայն խնդրեմ ես,
 որ ձեռն⁴³ այնպէս ըշտապող
 Մըզէ ըզքարն առ երկիր,
 որ ձըզիցին երկնապող:
Ապաքէն իւր ծանրութիւն...
 այլ ձեզ տազնայ է անդի,
Չի մեկնութիւն այնորիկ
 ոչինչ ճըշդիւ աւանդի:
Աւ որչափ ես յարտասուս
 ընդ քրննութիւն ձեր հարայ:
Այլ որ ի քեզնն գործին,
 դու գոնեայ զայն յայտ արայ:
Ի քեզ յանձին քում առեմ,
 ո՞րք անդէն յետ ճաշոյն⁴⁴
Չայն պատերազմ մըզիցէ,
 առեալ ի ձեռքս դաշոյն:
Օ իւրաքանչիւր ի խորակացն
 արկեալ ուրոյն յիւր աման,
Սիուսն ի կաթըն շըբջել,
 սյլում յարին տայ հրաման:
Աւ կացուցեալ ի ներքոյ
 պահակապանքս սրբաին,
Որ միշտ ըզմուտքս թոքոց
 կալ եւ պահել նըկըրաին:

Օւառու արեանն արձակեալ,
 որ ընդ երակսն խաղան,
 Պարզել ըզսիրան անդադար,
 եւ առ ի գեր փայծաղան:
Պարծեալ նոր խմբն կրչոսվ⁴⁵
 որ առ օգուտ մեր եղեւ,
 Ըննի դարման հիւանդաց
 մեւս եւրս դոյզնն կեղեւ:
Օսփայցուցիչ զօրութիւն
 է արկար այն արմատոյ,
 Թէ տաղնապի ոք ջերմամբ
 ի դարմանել զայն մատոյ:
Օ ի սա ըզտենդ մտեղին,
 որ մերթ երթայ եւ դառնայ,
 Եւ որպէս հէն զոր եթողն,
 անդրէն փառեալ գայ առ նայ,
Ղակաստ տըւեալ եւ յաղթեալ
 անդէն պրբիէ եւ կապէ,
 Ըցտապացեալն փրբիեալ
 ի մահաբեր տաղնապէ:
Ըղէ զմրտաւ ած դու զայր,
 որոյ մրտեալ յանկողին,
 Կտեսս ըզժանտան ի վերայ
 թիկանց իւրոյ եւ ողին:

Արիւնախառն աչք նորա,
 Հուր զանդամովքրն վառի.
Եւ մարտ յուզեալ ի խաղաղ
 եւ հանդարտեալ դաւառի:
Ի նոյն աղմուկ բմբռնեալ
 նոյնպէս շքնշոյն եւ արեան,
Կարծի թէ այն երկոյքին
 ի պատերազմ ինչ յարեան:
Եւ իբրեւ միայք ամբոխեալ
 ոչ կարէր զերսրն կարգել,
Սա՛հ, որ անդէն մօտրն կայր,
 ըզբարկութիւն իւր արգել:
Տեսանեա, գոյզն փոշի
 սրպիսի մարտրս վանէ,
Սինչեւ ջերմանրն սարսել
 լսի ի նորա յանուանէ:
Սն, այր դու, զանձրն մաշեր
 յայն ինչ որ չէն պիտանի⁴⁰
Եւ մի ի ճառքս խորին,
 որ ի կորուստրն տանի:
Եւ խոստովան լեր մըտօք
 զանմրտութիւն քս յեաին.
Չի զանձին փառս անարգեալ,
 քարչեալ տանիս ընդ գեաին:

Բազում գաղանիս յանձին քնւմ
քո արարիչն ամբարեաց,

Արոց եւ միտք շէն հասու,
Թեպէս եւ սուրբք ի կարեաց:

Օ ի իբրեւ տեսարն մարմինք
պարտին հոգատակ կալ բանին,

Բայց եւ այնպէս բազում ինչ
նրմա ի վեր ոչ հանին:

Եպա խնդրել յՆ. ստուծոյ,
զի բզգաղանիս իւր հանդեպ

Սեղ ծառայիցրս զիցէ,
չնցէ կարի իսկ անդեպ:

Սի բզկրօնիցըն տակաւ
եւ զնդաղասըն լապտեր

Եւնենեին շիջուցեալ,
յանձնէ բզկուղբդ կապտեր:

Յայդ կորքստեան խորխորաս
մի դու քեզէն անկանիր,

Չանտի յապայն բզքո դարձ
մի այլ յուսար ի նանիր:

Եթէ բզգարդ զիշերաց
բարձեր բզմեծըն լուսին,

Արշափ բարիս, ի միա տո,
նայաւ մարդիկ կորուսին:

Արթայուցեալ զընդազօա
 ըզնրչանակին լուսոյ,
 Ար ի բնութեանրդ քում կայր,
 խաւար անձին քում ուսոյ:
 Ար խրնդրեր լոյս ի նմանէ,
 զայն տայ որոց հաւատան,
 Հայել ի նա որ ըզմեզն
 արար երեր եւ տառան:
 Բայց մի տրբամիր դու ընդ այն
 զի դուր անպարտըն նեղի,
 Վանզի երկիր տակաւին
 վրէժխրնդբութեան չէ տեղի:
 Դամանակեան է եւ այն,
 զոյ եւ այնմիկ կատարած,
 Վանզի բնութեան որ եղծաւ
 է մընացորդ եւ արած:
 Սասանութիւն⁴⁷ եւ աւեր
 եւ սրածութիւն ահագին,
 Նախ քան հրբիէզըն լինել
 տիեզերաց ոչ յագին:
 Հասանիցէ ցուրտ եւ տօթ
 եւ անկանել ի կարգէ,
 Եւ զլուխ շարեաց թագաւորն
 ըչնա թողեալ անարգէ:

Իսկ արարածքն խօսուն,
 որ հրամայելքն պարտի,
Յիշխանութեան անդ իւրում
 կայ անդադար ի մարտի:
Պերեւալ յիւրոց գրծընդակ
 եւ յանհանձարքն կարեաց,
Չիւր իրաւունարն կորոյս
 զոր անդ յառաջն վարեաց:
Յիւրոց անտի այսպանեալ
 օտարացեալ եւ սահուն,
Խաղաղութիւն եւ հանգիստ
 լինի նրմա օր մահուն:
Սոյն այս վիճակ եղիցի
 եւ կալուածոցքն նորին,
Համաշխարհի կործանման,
 յորժամ բնութիւնք առչորին:
Եղէ էր փանն անկարօտ
 եւ աննախանձքն բարի,
Եպականել զոր արարն,
 անգրէն պատշաճ համարի:
Պամ ընդէր ոչ յառաջնու մե
 ամենարարքն բանիւ,
Ընեղձական հաստատեաց
 ըննոցա կարգ եւ զանիւ:

Այ թէ կարօ՞ւ եր իւրք զս յաճ
 առնել բաւ այդքմ բանի, զո
 Ար ի շղոյէն ած ի դոյ. մասնէ գի
 եւ ի վախճան իւր ասնի: յի
 Այ էթէ ոչ կամեցաւ, յաւն յի
 բնաւ բնդէր իսկ ասէր, ո՞՞
 Թէ աննախանձ եմ Աստուած,
 ամենառատ մարգարէր: զոյ
 Տես, զի ջանան վայրագար,
 որք իւրովն հրնարին զաստ
 Ի բաց առնուլ եւ բառնալ զարտ
 ըզվարագոյր տաճարին: յի
 Ինձ շատ է այն զի հաւատք
 յայտնեն սակաւ ի շատէ, ո՞՞
 Թի բանայցէ անդ Աստուած,
 որ զանհաւատոցն դատէ: յի
 Արդ զոր ասայն հաւատովք
 եկ պատմեցից տառնձին, ո՞՞
 Թի հաւատոցն բարբաճք
 գէւր են մրտաց եւ անձին: յի
 Ար՛ ամենայն ինչ պատմել
 ըզնորս փառսն պարտի, ո՞՞
 Ինքն է իշխան եւ վարիչ ինձ,
 ի նեղութեան եւ մարտի: յի

Երկիր տաճար⁴⁸ է, ևւ մարդ
 մեծ քահանայն է նորայ,
 Արամ արժան է կազմեալ,
 Եւ ի ձեռին շեփորայ,
 Չայնիւ մեծաւ ազդ առնել,
 Թէ ամենայն արարած
 Երկիր պաղցէ արարչին,
 անկեալ յերկիր ևւ տարած:
 Օ ի ամենայն ինչ որ գոյ,
 է արարչին հարկատու,
 Եայց ապրտամբ լեալ մարդոյն
 եկաց հանդէպ ճակատու,
 Արպէս թէ մարտ ինչ յուզեալ,
 Թող զամենայն ինչ աւեր.
 Թեպէտ ևւ վրէժք խրնդրեցան,
 բայց եղծաւ կարգքն վաւեր:
 Եղէտք մարդոյն այս եղեն,
 զի միշտ ի մեղքս միակ⁴⁹,
 Ի մահուանէն երկրնչի,
 որպէս ի դատքն դիտէ:
 Օ ի մահ սաստիկ է նրմա,
 ևւ քան բզղաւորն դահիճ,
 Յանկարծ եկեալ հարկանէ,
 որոյ դարանք են մահիճ:

Օ խափող, ասե՛ն, միոյն մեղք
 են բովանդակ իսկ ցեղին :
Եյդ Եստուծոյ են խորհուրդք,
 որ յամենայն ոք հեղին :
Օ շարդար ցասմանքն պատիժ
 մի դու անձամբ քով դատիր :
Օ Ի ընդունայն են մարդիկ,
 եւ ի կրչիւօրն⁵⁰ պատիր :
Եստուհեաեւ մեզ երկիր
 շէ բուրաստան⁵¹ եւ պարտեղ,
Օ Ի կրնքեցաւ անիծիւք
 արդար վրձնոցքն քարտեղ :
Եւ բարկութեան Եստուծոյ
 է պաշտօնեայ եւ սատար,
 Դու մի կարի ի նորայն
 մրտերմութիւն հաւատար :
Ունի ըզմահքն պատրաստ
 իբրեւ ըզնեա ի դարան,
Յորմէ նախնիք մեր երբեմն
 անօտրազոյն ընդհարան :
Բայց ի նորայ յամեղոյն
 յաճախեաց մարդքն շարխ,
Յորմէ դու այժրմ խրսախ
 եւ վաղազոյն շարշարխ :

Արկրորդ⁵² անգամ աւերեալ
այս բնակութեան մեր տեղի,

Եւ զոր սերտիւ սիրեաք
եղծեալ լինէր ազատեղի:

Արդ խանգարումն այն երկրի
անց ի ներքին իւր երակ,

Աորուսեալ⁵³ գեղն առաջին,
կայր համօրէն աւերակ:

Եւ տրդմացեալ եւ սորեալ,
նրշմարէր զարդ իւր հազիւ,

Իբրեւ քարուտ եւ անբեր,
կայր ծանրացեալ աւազիւ:

Օրածկեալ երկինք ի վերուստ,
եւ պաշարեալ խաւարաւ,

Եւ ծով յուզեալ զալիս իւր
մինչեւ ի բուն անդ տարաւ:

Ագաւ ամառն ծաղկեալ
բղիւրստութիւն ձրւերան,

Չարդիւնքս մեր հուր եւ ցեց
անդէն հարին եւ կերան:

Յայնժամ բնութիւն վըշտադին
ցանկայ որպէս բանտարգել,

Ի կապանաց արձակեալ
բղզօրութիւն իւր յարգել:

Մեզ որ մեղաքն արարչին,
 կայ հնազանդեալ ահամայ,
 Սեւք անիծեալ, տակաւին
 ի մեզ բղբեր իւր ամայ:
Մինչ յահաւորն վայրկեան
 ծածկեացէ մարդ զիւրն դաւ:
 Եւ ի բրեւ յայնժամ գայցէ
 տէր հրեշտակացն գրնդաւ,
Յերկնից բղպարս աստեղաց
 արկցէ յերկիր գահաւէժ:
 Եւ յն որ սրբոց բարձրելոյն
 կենդանութիւն է յաւէժ:
Էւ բացցին յայնժամ կրկին
 դրունք երկնաւոր պաղատան,
 Աւրախ լերուք եւ նեղեալք
 զի արտասուք ձեր հատան:
Սա՛ որ իւրոց սիրելեաց
 ասա այնպէս խիստն թրւեր,
 Եւնճաա բարեզքն տացէ
 զարքայութիւն իւր նրւեր:
Իսկ որ այժմիկ յաւացեալ
 ի փափկութիւնքս խորդան,
 Եղեցին կեր յաւիտեան
 անշէջ հրոյն եւ սրդան:

Օւր է այժմիկ տրտարնջել,
 Եթէ բզլոյսըն բառնայ,
Չի նա սակաւ մի ծածկէ
 զի փութացիս զու առ նայ :
Այլքըն զըրկին ի նորին
 կենդանարար նըշողէ,
Ըստ որ խընդրենըն, նոցա
 իւր արարածըն փողէ :
Ի բարկութեան իսկ նորա
 գրտի գութ հօր եւ աղիս,
Եւ զօրացայ ի վըշտաց,
 որոց տանել զանդաղիս :
Վանդի է հայր որ պատժէն,
 եւ ոչ թողու զիւր գորով,
Եւ ի խոցելն իսկ բուժել
 նորա բազկին է կորով :
Լու կրօնիցըն մեր կարգ
 է առասպել ⁵⁴ փայրապար,
Ըպա նովին թակարդել
 կամին բզմեր գարշապար :
Բայց աւանիկ, որ սրմին
 կայ ունկընդիր եւ անսայ,
Բցնա զիւրաւ եւ անջան
 յարգայթից եհան սայ :

Յորժամ նայիմ ես մըտօք
 ի յօրինեալ կարգ դորին,
 Ընա սիրել առաւել
 միայք իմ վառեալ յօրդօրին:
 Պայծառութիւն որպիսի
 եւ լոյս սրչափ եւ քանի
 Յանձառ կարգացրն նորա
 աչաց մերոց հարկանի:
 Այլ համարիս դու ըզնա
 աղջամբղջին եւ խաւար,
 Զի ոչ ճրշդիւ հայեցար
 դու ի նորին տաղաւար:
 Անդ մարգարէք ամենայն,
 եւ արչութիւն եւ աւանդ,
 Աւ մարտիրոսք որ արեամբ
 զայն դօրծեցին արգաւանդ:
 Աս արտաքինք իսկ ընդ մեզ
 են յայտնիկ հաճ եւ հաւան.
 Նորին վեկայք են քաղաքք
 իւրաքանչիւր եւ աւան:
 Ազդ ամենայն թէ եւ խուժ,
 կարգքս կրօնից ինչ ունի,
 Առանց կրօնից ս՞ եցոյց
 քեզ ճանապարհ արքունի:

ՕՆԴՆՈՅՑ, ասեն, զամենայն
անուն կրօնիցն պատիբ :

ԵՄ մի դիւրաւ դու պղպէս,
եւ մի յանդուգնն դատիբ :

Ըստուած փառաց նախանձուս
եւ վեճժիւրնդիր ի մանուն,

Ի կարեւորսն թողոյր
անտես առնել զիւր անուն :

Ար ոչ միայն շարգելու,
այլ մանաւանդ առաւել

Չայդ զոր պատրանքս կոչես,
պայծառացոյց եւ յաւել :

Տարածեցաւ ^ձ այս պաշտօն,
մինչեւ հիւսիս եւ հարաւ,

Նովին սրբեալ, տակաին
ոչ յազեցոյց զիւր ծարաւ :

Ըն պաշտօնեայք մեր անինչք,
առանց կահուց եւ հեփ :

ԵՄ կարի մեծ է պարգեն,
որ ի նոցունց աւետի :

Արեւ զիւրեանց ասելիս,
եւ մի բնաւ զք ասեալ,

Չայս անգաղար քարոզեն,
սիրով զանձինքս պատեալ :

Ար եթէ քուրմք⁵⁶ ի Հընդկաց
 գային իւրեանց հաւատոյ⁵⁷
 Եւ ծաղրալիցըն կարգաց,
 ասել քեզ ունկըն մատոյ.
 Կամ որ խոտեն ըզպատիւ
 ըզգաստութեան եւ ասեան,
 Օրէնքսզէտքըն ճաճկաց
 առեալ զահեղ ըզմատեան
 Իւրեանց անսուրբ օրինաց,
 ասէին մեզ՝ Վըւարուք,
 Սերոց կրօնիցըս կարգաց,
 մեզ նըմանող լեալ վարուք:
 Օտարը կային ապաքէն,
 եւ որպէս խաղ ինչ թըւեր,
 Եւ չէր որ այնչափ անմիտ
 տալ նոցա զանձըն նըւեր:
 Բայց յորժամ մերքն առ նոսա
 զաւետարան մեր տարան,
 Բարբարոս ազգըն նոցա
 զահի հարեալ եւ վարան,
 Ի միտ առնուն եւ սիրեն
 ըզնոյն բարբառ կենարար,
 Են՝, քրիստոնեայդ, այդպէս վաղ
 ըզյաղթութիւն քս տարաց:

Օրք քարոզեսորդ զե՛նչ է,
 Լստուած ծընեալ ի կուսէ՞ 38,
 Եւ շարչարեալ եւ մեռեալ.
 զոր լքսել ունկրն խուսէ:
Իւ շահին սիրտ եւ զոգի
 աշխարհահալք մեր արգի,
 Թէ ոչ խաշին պատմութեամբ,
 աղքատ մբարոյն եւ յարգի:
Օւռաջին մեղսրն ցաւովք
 ապաշխարել տան հրաման,
 Խոնարհութեամբ տալ զանձինս
 աստուած եղէն պաշտաման:
Որ զայս բանիւ դուշակեաց,
 նոյն եւ արդեամբք կատարէ,
 Օանիցի ձեւք իմ անուն,
 ասէր, յազգէ օտարէ:
Լքցաւ կարգօքրն նորա
 արդ ամենայն իսկ տեղի՞ 39,
 Կորին շնորհաց բնդ ոտիւք
 եւ ես արդ զանձն իմ հեղի:
Թէպէտ ի վեր են, այլ շեն
 բնդգէմ մբտացրն լուսոյ,
Օւայսրք կրօնից բղղազանիս
 ինձ, Տէր, շնորհօք քովք ուսոյ:

Միտք եւ հաւատք միանան⁶⁰,
 եւ որպէս մի ճրագարան,
 Տան լոյս մարդոյ եւ յայտնեն
 զամենայն նենգ եւ դարան։
 Սոքօք վարժեալ ճանաչեմ,
 եւ հաւատամ ես բանին,
 Արոյ հրամանք յաշնչե
 ի գոյ ածեալ զիս հանին։
 Աչ ես միայն, այլ բոլոր
 որ ինչ եղև եւ ծընաւ,
 Քեւ հաստեցան, եւ պահին.
 առանց քս չիք ինչ բընաւ,
 Իմաստութիւն⁶¹ Հօր եւ Ռան,
 պատկեր փառաց եւ որդին,
 Դու յորմէ փառք եւ շնորհք
 մեզ պարգեւեալ կրցորդին։
 Յորժամ, զահեղ փառսրն քս
 գողցես թողեալ դու յաւար,
 Եկիր առ մեզ, ոչ ծանեան
 ըզքեզ պատրանք եւ խաւար։
 Այժմ վարեալ եւ ուղղեալ
 ի գեղեցիկ նաւորդէ,
 Քեւ որ ի քեզ են հաւատք,
 աճէ փառք եւ յորդէ։

Ամբարտաւանն եւ հրպարս
 երթայ միայն մեկուսի
 Ի կենարար քոյ շաւղաց,
 տեսանելով խաչ յուսի:
 Որք միանգամ ի մըթան
 կալ յօժարեն կաթողին,
 Չեն ինչ զարմանք թէ թըմբբեալ
 է նոցա սիրս եւ ոգին:
 Ղու այնպիսեաց բզլուսոյ
 երբեք զանուն մի յիշեր,
 Քանզի որ կոյրն է շնարէ,
 Թէ իցէ տիւ կամ գիշեր:
 Ղոյ էութիւն ինչ անբաւ,
 ասեն, սակայն վայրապար,
 Թէ շառնուցուն ի քէն լոյս,
 են նոցա դաշտք առապար:
 Կակղեա բզսիրարս նոցա
 եւ զօրաւիգրն դու լեր,
 Սի բզնոցա լուծութիւն
 յանվախճան հուրն ձուլեր:
 Ըպցց ես զհարդ մտացոյ
 զայն զոր ասաց քո բերան,
 Թէ վայ նըմա եւ եղուկ,
 որ զիմ պատիւ բաղմերան,

Ալ զաւետեաց խնայ բան, զի
 որ հաւատար են մեզու,
Յանդուր եւ ժանա լուսիս
 սայ անխրատի եւ հեղու
Ար խոստովան եմ զանձնե,
 եւ աղաչեմ, Տէր, բաւեաց,
Զի ես որ եմքն մոխիր
 եւ հողեղէն եւ կաւեաց,
Տեսեալ զի շատք կործանել
 ջանան բզաւբբն տապան,
 Համարեցայ ժպրհուխեամբ
 իբրեւ զՈղայն⁶² պարտապան,
Ունել բզնա եւ պահել,
 կայ հաստատուն եւ զեանդ.
Մի թէ եւ զիս հարցես դու,
 իբրեւ բզնա առ եանդ:
Վապիցիմ, Տէր ահաւոր,
 ի քէն ես ինքրն դուցե,
Որ ջանամ զայլոս քակել
 յայնքմ շարեաց հանդուցե:
Բայց անհաւատ մրտաց է
 այդպէս դողալ ի նանիր.
Մի զայդ խորհուրդ խրատուխեան
 ի բարերար քո տանիր:

Պատմեա ըզփառսրն նորա ,
 եւ քարոզեա ըզքո տէր ,
Մ.Յ. քո երկեւղ առաւել
 զանճառ խրնամսրն խոտեր :
Մ.յո վառեալ զայրազին
 դրժոխահանրն կամի ,
Չեկեղեցի սուրբ խախտել ,
 նորին անհաշտ թըշնամի :
Պարունք դրժոխոց շէն կարող
 գործել զաւեր իւր յետին ,
Իան ճըշմարտին Մատուծոյ
 ոչ անկանի ի գետին :

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ Ե Ր Գ Ո Ց

1. Աստուծոց հարկ է թէ ծնանիցի զիւր զուգական, զայլն ամենայն արարածս արար նա զի զիւր բարեբարութիւնն ցուցանիցէ: Եթէ չէր ինչ նորա արարեալ, չէր մարթ լինել եւ զդանալ խմբ զոր նայն առնել չկամեր: Բայց ինքն ոչ թերանայր իւրք, զի ինքն իսկ է Որ էն: Բասուէա:

2. Հոգմ ուր կամի շնչէ, եւ զնայն նորա լսես, այլ ոչ զիսես ուստի զայ եւ յ՛ երթայ: Եղև. Գ. 8:

3. Որ ասենն թէ խորհրդոց շկարեն հասու լինել մտք, ապա չեն ճշմարիտք, շածեն ինչ զմտաւ թէ որ ինչ ճշմարիտ է, անգտաին յընծայութենէ յանդիմանութեանն ունի զիւր ստուգութիւն, եւ ոչ ի մտացն որ իմանացեն. զի մարթի թէ իցէ ինչ ճշմարիտ, եւ մտք շկարիցեն իսխամուտ ճշմարտութեանն լինել, ոչ վասն այնորիկ որ ճշմարիտն էր, սուտ ինչ եղես: Արդ ամենայն ճշմարտութիւն զոր Աս-

տուած յայանիցէ, անդէն յանդիմանութի իրէք ընծայութիւն յանդիմանութեան յայանութիւն նորա է. եւ ամենայն ճշմարտութիւն որոյ ընծայութիւն յանդիմանութեան գուցէ, ըզստուգութիւնն զոր պարտին ունել, ունի: Այս է սկիզբն զոր Ղոկքոսն հաստատէ յերրորդում հարցումսն զպատասխանում առ Ստեփանոս փոքիւն Հաւատարիմն լինել Աստուծոյ, ասէ նա, յանդիմանութիւն է ամենայնի զոր նայն յայանիցէ. եւ յորժամ մեւս եւս յանդիմանութիւն պակաս իցէ, այսինքն այն զոր մտաց ի նոյն յարեւմարիէր, շմուծանիցէ երկեւան երկմարութեան յայն որ յայանի եւ գուշակար է:

4. Ունիմք զգրայունս եւ զմիտս եւ զյայանութիւն որոյ մարիթի զմեզ ուզել: Չգրայունք զմարմնաւորս եւ ըզգննականս եւեթ ցուցանեն, առանց բարւոր տեղեակս եւ խելամուտս զմեզ ասնելոյ: Եւ զի ոգիք ի յոգապատ մարմնս կան, միտք որ զմեզ ի հոգեւորականսն անեն, որ աներեւոյթն առանց բննելոյ են, առանձինն հաստատութիւն կրօնիցն լինել շխարհն. որպէս թերեւս աստուածականքն կամիցին: Բնաւ ուստի իցէ զի վասն միոյ ուսման նարարութեան սլլակերպ եւ սլլագունակ ասանդէն խնաստունք, ոչ ապաքէն յայանի իսկ նշանակ է թէ միտք մարդկան անդէտ եւ առանց հաստա-

առեթեան է : Տեսանե՞ս զի այլում իմիր լուսոյ պէտք են առ ի գողիսն լուսաւորելոյ , որ որպէս Ա իրգիցիսն առե , ի խաւարի արգելեալ փակեալ կան , եւ ի բանտի իրբեւ զկոյրս խարխափեն :

5. Արգելեալ եւ կնքեալ են բանդս մինչեւ ցժամանակ վարձանի : Դրան թիւ 9 :

6. Սողոմոն որ զարմանայի իմաստութեամբն էր եւ իրաց բազմաց Հմուտ եւ անզեակ , որ եւ այնչափ զիրս զանաանոց եւ զբուսոց եւ զանկոց գրեաց , խոստովան լինի , թէ Տեսի ես զամենայն արարածս Աստուծոյ , զի ոչ կարացէ մարդ գտանել զարարածն արարեալ ի ներքոյ արեգական . որքան քանացի մարդ ինզրել էւ ոչ գացէ . քանզի որչափ անացէ իմաստունն գիտել , ոչ կարանցէ գտանել : Մարթի եւ այսօր զնոյն անել զոր Սողոմոն յայնժամ ասէր . որչափ անճառ ճառք իցեն որ ի բնութեան ծածկեալ եւ թաքուցեալ կայցեն , ապա զինչ զարմանք իցեն թէ անճառ ճառք աստուածութեանն ի կրօնն թաղուցեալ իցեն :

7. Բազում անգամ եւ Հանդամանաց իսկ գործոցն չեն անզեակ մարդիկ , զի յետ բազում ժամանակաց եւ Համբերութեամբ եւ ճարտարմտութեամբ գան ի յայտ . եւ ի մէջ նոցա որ Հանդամանաց իրացն մտ զնիցեն , բազում երկբանութիւն է :

8. Օճուռնոք որ ի խառնակութենէ

այլոց ազգաց լինիցին, զորս եւ նշանս
կոչիցենք զի նորանշան իմն են, շունին
սեր եւ ծնունդս. որպէս՝ փորձ իրացն
իսկ ցուցանիցէ. այլ իմաստունք որ բը-
նութեան իմաստութեանն մտադիր են,
հանգամանաց իրացն չեն տեղեակի:
Ընդէր անսերմն եւ անծնունդ է Զորի,
զի ոչ յԱստուծոյ արուեստագիտութե-
նէն եղեւ, այլ ի մարդկան հնարողու-
թեանէ: զի որ ի մարդկօրէն ինչ հայ-
թայթանաց իցեն, չէին ի միջի յոր-
ժամ Աստուած օրհնէր զիւր արարածս,
եւ հրաման տայր զի անիցեն եւ բազ-
մանայցեն:

Գ. Աստեղագիտութիւն, երկրաչա-
փութեան Ծարտարութիւն եւ համա-
բողութիւն, որ ի հայթայթանաց մար-
դկան եղեն, յեղիպտացւոց աշխարհին
սկսան: Քանզի հարթ հաւասար յա-
տակեալ էր երկիր նոցա, ասէ Բոսու-
էա, եւ հանապազ պարզ եւ միտ եւ
յստակ էին երկիրնք յամպոյ, ինքեանք
եղեն՝ որ զառաջինն միտ եղեալ գիտե-
ցին զգնացս աստեղաց. նոյնպէս եւ
զաստեղսն պատրանաց եւ զայլ եւս աս-
տեղս ծանեան եղիպտացիք. եւ այս-
պիսի քննութիւնք ածին զնոսա ի հա-
մարողութեան Ծարտարութիւն: Այ-
տա ի Ծանաշելոյ իւրարանչիւր զիւր գե-
տին, յետ ցածնլոյ Զուրց Նեղոս գետոյ,
որ ամի ամի յորդեալ ողողանէր զերկիր
նոցա, ի շափս ինչ ընթացան, որով
մարթիցեն զսահմանս անդոցն շափել:

եւ անտի ուսան զերկրաշարութեան
ճարտարութիւն :

10. Մասենայիր օնն ասաց, թէ
Ղուգոսիկոս երեքասասներորդ արդար
յորջորջեցաւ, զի ի կշռոց աստեղասա-
նըն ծնանէր : Բայց զարմանք են, զի
բազումք որ իմաստուն եւ հանճարեղ
մտօք էին, եւ ազգի ազգի ուսման
ճարտարութեան անզեակ, բանգազու-
շանաց եւ յիմարութեան գքադէկից ի-
մաստութիւնն չհամարէին :

11. Կամ ի կշռոց, կամ ի կարծի աս-
տեղասանն ծնաց, ասէր Ափրատիոս :
Աղէ բնաւ ուստի իցէ պլլակերպու-
թիւնն զոր դնեն աստեղագետք ի մէջ
երկուց աստեղասանցն, որ դրացի եւ
մերձաւոր միմեանց են : Չեն ինչ պլլա-
կերպք ի միմեանց, այր զու, այլ ա-
նուամբ միայն ընարին. եւ անուանք
գրանդասանաց են, եւ ոչ արգեանց
ճշմարտութեան : Չէին գիտակ եզիպ-
տացոց իմաստունք, եթէ անուանք
ճարակաւորացն զորս ի վերայ աստե-
ղասանցն դնէին, տացէ մարդկան ըզ-
բախազանաց կրօնան կարգել եւ զբաշ-
խի եւ գրախտի զառասպելս կարկատել :

12. Կարգանոս, որ անուանի բժշկա-
կան ճարտարութեամբքն եւ քաղէու-
թեամբ էր, նման այնց մարդկան եղև,
որ սակաւ ճարտարութիւն իմաստու-
թեան ունիցին եւ սկսանիցին ընդող-
նել եւ զանձինս ի շքի ունել, որպէս
թէ իմաստունք իցեն : Ար եւ այնչափ

ամբարշտեր, մինչեւ նայել տեսանել յատեղաատունն, գիտել թէ որ ժամ էր յորում Քրիստոսն ծնաւ : Իւրում երեց սրբւոյն յառաջագոյն պատմէր թէ երկայնակեաց եւ բարենշան լինելոց է, որ մինչ զեռ երեսնամենի ուրեմն էր ի Մեղիողանոն քաղաքի գլխաւոր, զի զիւր կին գեղովք սպան : Ասեն թէ եւ զժամանակն յորում ինքն մեռանելոց էր, կանխաւ ասաց. այլ իբրեւ եկն եհաս ժամանակն յորում ասացն թէ մեռանիմ, եւ շմեռանէր, անձամբ զանձըն, ասեն, ետպան ի սովոյ :

13. Մորինոս մեւս եւս աստեղագէտ մեծապատիւ մեծապարզեւ յաւագաց մեծարէր, եւ դարմանս ոտնկաց ի նոցանէ առնոյր :

14. Անհանձար իմն սովորութիւն էր առաջնոցն, զի իբրեւ նուագէր արեգակն, մեծածայն աղագակէին, եւ ըզկաթսայսն ընդ միմեանս բախէին. զի համարէին թէ որ անտի բարբառ լինիցի, փարատիցէ զխաւարն, եւ զայցէ լոյս յարեգակնն. եւ ցայժմ յեղիպոտցւոց աշխարհին նոյնպէս առնեն : Ա իրգիղիոս ասէ թէ իբրեւ մեռանէր կայսրը, տիրէր արեգակն եւ սուգ առնոյր : Չիւր գլուխ, ասէ, որ ջինջն էր, ժանդոտեալ թխացոյց սեւացոյց : Նոյն աստղ դարձեալ մեծամեծ պատահարաց գուշակ լինի, զի որոց կոյրն իցեն, ազգ առնէ, ասէ, թէ բազում աղմուկ եւ խռովութիւն մտա առ կուրծս կայ-

ցեն: Արդ որովհետեւ մեր աստեղա-
գէտքս զնուազութեանցն պատճառս
յայտ արարին, զարեգական նուազել
բազումք այժմ համարին ինչ մեծ, այլ
յորժամ լուսին խաւարեացի, շատք
տաղնապին իմն եւ խուճապեն եր-
կիւղիւ:

15. Ըստ Աիրգիղեայ պատմելոյն, ոչ
ուրեք այնչափ աստեղք գիտաւորք ե-
րեւեցան երբեք, որպէս յորժամ Ապար
սպանաւ. եւ կարի իսկ քաջ, զի արժա-
նի իսկ էր այրն, վասն որոյ այնչափ նը-
շանք երեւեցին: Յարովք այժմ սկսա-
նին զայնպիսի վայրապար կարծիս թո-
ղու: Բազումք ի միասին ուրեք բա-
զմեալ էին, ոմանք ի նոցանէ սկսան
ծաղբ իմն առնել զնոսա որք զայնպիսի
ծաղբալից երկիւղն արտանայցեն. ոմն
իշխան իբրեւ ետես, ասեն, թէ յընչայ
քերեն, ցնոսա որ ծաղբն առնէին, ա-
սէ. Գուք ծիծաղիք եւ ձեզ չէ փոյթ,
զի չէք իշխանք: Բայց սակայն ոչ ու-
մեք այնպէս առ եղեռանէ եղեն գիտա-
ւորքն, որպէս փիղիսոփայիցն, զի ե-
տուն նոցա բազում զառանցելոց բանս
ատղել: Ախտան առասպելս արկանէ,
ատաղ մի, ասէ, նոյնպիսի յառաջնումն
գայր մերձենայր, մտա առ երկրաւ քե-
րեք, եւ անտի ընդ ամենայն աշխարհ
ըհեղեղ ջուրցն վնէր. նոյնպիսի ինչ
պատասխարք, ասէ, պատահիցեն ի համ-
աշխարհական հրայրեացան, յորժամ
տիեզերք հրեհիցին: Զինչ գորովա-

նաց եւ անհեղեղ քան զայնպիսի բանս կայցէ: այլ տխմարք առաւել նոցա հաւատան, քան Աստուծոյ որ մանր ըզհանգամանս կատարածին ընծայեցուցանէ:

16. Աիրգիդիոս ասէ, թէ նոյն թրուշուն զ'Իիդեայ վիշտան գուշակեաց:

Միայն ի բարձրաւանդակաց ստեպ զաշխարանաց նուագան զեղգեղէր, ասէ, բու թռչուն, եւ համակ յոգրս յօրինէր զբարբառն:

Յերկարագոյնս զբանս տողէի, եթէ յայն զոր ասացիս, յաւելուի զամենայն զոր սովոր են մարդիկ պարս շարեաց համարել, որպէս գինէն ըն եւ զյօրանջել եւ զունկանն հարկանել. եւ եթէ շուն յգի եւ կամ գայլ ու մեք գիպեացի, շարիս ինչ գտանելոյ նշանակ է, ասեն, եւ այլ բազում ինչ նմին նման ասեն, այլ ամենայն առասպելք են եւ պատուանց գրգջիւնք: Հանգիստատեսն ասէ թէ պատերազմոցք՝ որոց բազում անգամ զճակատս փլուզեալ էր, իրրեւ բեւեամի ժանգոտեալ եւ կամ ասեզն մի փոքրիկ կրկնեալ տեսանէին, գոյն երեսաց նոցա շրջէր. եւ բու մի գիշերի բազում ազմուկ յարուցանէ, քան գունդ մի աւազակաց: Յամենայն ժամանակս եւ ի բոլոր տեղիս մերոց մտաց տկարութիւն եւ զանգիտել յերազոց եւ ի գիւթական ինչ արհաւիրաց եւ ի սքանչելեաց եւ ի կախարդաց եւ ի գիշերական ցնորից: Արաս:

17. Յորմէ հետեւ Աստուած ի մարդոց որ մեղան, մեկնեցաւ, դուն ուրեք եւ անօտր խօսի ընդ նմա, եւ զայն յայն սակս առնէ, զի առ ինքն զնա կոչիցէ եւ խրատիցէ ի լաւ անդր դառնալ. իսկ մէք թերեւս համարիցիմք այնպէս, թէ պարտ եւ պատշաճ իցէ Աստուծոյ զմեր սիրտս հաճել զասն ցուրտ եւ տարապարտ ինդրոց: Անտի իսկ են ամենայն ծաղրալից հայթայթանք զորս հնարեցին մարդիկ զի զնա հարցանիցեն. որպէս նախնեացն հրաման պատասխանեաց, զորմէ յերրորդ երգս ճառեալ է իմ, եւ լերդահմայն վնել եւ հաւահարց եւ գեամակոչ, անտի եւ յուսու թուլումքն եւ բժժամքն եւ ասղանիքն եւ պահպանական հմայք, յայն սակս եւ պատիւ արարեալ մեծարէին զիղձս եւ զգէտս եւ զհարցուկս որ պարծէին իմն թէ զհանգերձեալ ինչ իրս գիտիցեն, կամ յուսու թո յուս թիցեն եւ գեղս իմն հատանիցեն, եւ կամ զօղոյն զվերնոս գեւան կոչիցեն: Գոն եւ այս որ մարդք որ ասեն թէ գոյ ազգ մի տարբերէն, որ օգեղէն մարմինս ունին. զայս բազմաց ասել իմ իսկ լուեալ է: Արգարեւ որ զայսպիսի առատակը կարկատեցին, խաղ արարին զմարդկութիւնս. զայս Պղինիոս վասն այլ իմն ազգ խարերայից ասէ:

18. Ամենայն իմաստութեան եւ մարտութեան մայր եգիպտացւոց աշխարհն է, եւ երկորին վաղվաղակի ի

Յունաց աշխարհն անցանէին: Չգիտեմ ընդէր ոմանք ի մերոց իմաստնոց յօժարեցին ասել, թէ որ ինչ նոր ի փիւսկեան իմաստութեան ի յայտ եկն, զայն վաղուց եւս գիտէին իմաստունքն Յունաց: Եթէ զՊղոտարբեայ ճառն որ վասն պէտպէս փիղիսոփայիցն կարծեաց է, ընթերցցի որ, որ ինչ վասն փիւսկեան իմաստութեան զրոյցք են, ծաղր եւ շաղփաղփութիւնս համարիցի: Անաբոսիմենէս ասէր, թէ աստեղք բեւեռեալ են ի վանագոյն ականագոյնն երկնիցն հաստատութեան, իրրեւ թզգլուխս բեւեռաց: Անաբասագորաս համարէր թէ երկինք քարեղէն են, եւ արեգակն քար մի հրեղէն իցէ յազթ եւ մեծ իրրեւ զՊեղոպոնեասն: Արզեթէ փիղիսոփայքն որ հոյակապ եւ հռչակաւոր յազգին էին, այնպիսի կարծիս կարծէին, զիարզ էր զի իմաստուն ազգքն լինէր: իմաստունքն Յունաց՝ բարոյից միս գնէին եւ զայնու իմն զային, նմին իրի եւ բնութեան շեղեն մտադիր: Թաղէս երկմիս իմն էր վասն արեգական, թէրեւս մեծ քան զՊեղոպոնեասն իցէ. եւ ինքն աս զմտաւ թէ երկիր զգնդի կերպարանս ունիցի:

19. Ղուկրեախոս որ զնոյն ձեւ օրինակի ընդ Եպիկուրեայ ճառէ, մեծամեծս սխալէ ի բնութեան իմաստութեան: Բազումք ի նորա խոստութեանցն յերգս Ախրզիղեայ պատուեցան, որ հանապազ ճարտար վիպասան

է ի Գեորգիկոն երգսն, այլ բազում
անգամ յոսի փիւսկեան:

20. Վիրգիդիոս զաննայն ճարտա-
րութեանց փառաւորութիւն եւ զհո-
սողութեան իսկ ճարտարութիւն այ-
լոց ազգաց թողու. Հառ արկեալ իո-
սիցին, աւէ, ի դատաստանի:

21. Ոմանք բանդագու չեալ ասացին
եթէ փղք բարձեալ ունիցին զերկիր:
Յոյնք եւ Հռոմք կարծէին թէ աս-
տեղք զցայց ի ծով երթայցեն զովա-
նալ. եւ թէ երկինք իրրեւ զձեզուն ինչ
զոգեալ զմրեթաձեւ ի վերուստ ձգի-
ցին, եւ շուրջ զցամաքաւ ծով իցէ, զոր
ովկիանոսն կոչեն: Աստուս եղիպտացի
ասէ, թէ Հասարակաց իմն կարծիք իւ-
րոյ ժամանակին էր, որպէս թէ լեառն
մի իցէ, եւ աս լեռամբն երթեալ զաւ-
ղիցէ արեգակն, եւ մերթ առ բար-
ձամբն զաւղիցէ եւ մերթ առ ստոր-
սով լերինն, եւ յայտ սնտի է, աւէին,
զի եւ աւուրք երբեմն երկայն լինին, եւ
երբեմն կարծ:

22. Սենեկա գուշակեաց թէ ի գար-
սըն որ յեաոյն լինելոց են, բազում ինչ
իրք ի յայտ գայցեն, զի սցժմ, աւէր, զեռ-
յարտաբին անգաստակա բնութեանն
կամք: Մեր խաղալ խաղամք յառաջ,
այլ տակաւին անդէն յանգաստական
կամք, եւ քաջ մարթեմք իրրեւ զնա ա-
սել, թէ Բնութիւն որ նուիրական է,
իւրոցն ոչ միանգամայն մասն լինիցի.
Համարեացուք զանձինս, թէ արդ իմն

սկասք, եւ զեռ յարասքին անդաս-
տական զեղերիցիմք:

23. Արեւելից եւ արեւմտից իշխա-
նութիւնն:

24. Կազիփայն իշխանութեան, որ
թարգմանի պայազատաց, Մահաձեռ
Հիմն արկ, որ ահագին եւս եղև ի մի
միարանութենէ ազգացն որ առ Մեով-
սին ծոփակաւ են եւ տաճկաց:

25. Մահաձեռ երկրորդ՝ թագաւոր
տաճկաց զկոստանդինական քաղաքն
առնոցք, ինքնակալաց ապարանք, ան-
գրիք եւ պատկերք եւ մատենագարանք
որ քան զչքնաղ յիշատակարանս Հին
ժամանակին պատուական եւ ցանկալի
էին, հրձիգ եղեն, զի ամենայն ճարտա-
րութեան եւ իմաստութեան թշնամի
հակառակորդ է ազգն այն: Եամին վեց-
հարիւրորդի քառասնորդի առաջնորդի
Ջեռուցեալ էր նոցա զազէքսանդրա-
ցւոց քաղաքին բաղանիս, այրելով ըզ-
գրեանն որ ի նսին քաղաքի ի հռչակա-
ւոր մատենագարանին պահէին: Իբրև
հարցին, ասեն, զթագաւորն թէ զինչ
առնիցեն զմատենանն. եթէ հակառակ
մերոց գրոց իցեն, այրեցեն, ասէ. իակ
եթէ հակառակ չիցեն, նոյնպէս այրեա-
ցեն, զի մեր գիրք բաւական են. եւ այն-
պէս զամենայն գիրսն հուրք կիզուին.
Օրչափ ցանկալի ցանկալի դանձա հան ի
մենջ այն հրաման:

26. Երկայնածիղ եւ զարմանալի բախ-
տաւորութիւնն Արիստոտելեաց, որով

այնպէս յերկար ժամանակս ձգեցաւ : յայնժամ սկիզբն առ, յորժամ արաբացիք սկսան խանդակաթ կաթ ոգի ըզնորա գրոցն լինել, զոր առտուել զնշեալ մթացուցին ազգի ազգի մեկնութեամբք : Արիստատեղէս նոցին իսկ փիղիսոփայիցն անձանօթ է, ասէ Արկերոն : Հայրն Հասարինոս, որ բազում գովութիւնս զնմանէ յորինէ ի փիղիսոփայութեան ճառսն, խոստովան լինի, թէ արդարեւ թուի թէ Արիստատեղէս այնպէս զիւր ուսումնս գրեաց, զի մի ոք իմանայցէ, եւ փայրապար վարժս վարդապետութեան պատրաստեաց ժամանակաց որ դալոց էին : Բայց Արիստատեղէայ թերեւս չիք մեզ վասն մթարութեանն. զի մասեանք նորա եղծեալ եկին ի մեր ձեռս :

27. Առաջինքն ի փիղիսոփայից ըզրնութենէ անփոյթ արարին. որք զնորա զհետ գնացին, եւս չար քան զնոսա ի նոյն անփոյթութիւն կործանեցան : Ժամանակս բազումս ոչ զայլմէ իմերէ բայց եթէ զանօգուտ եւ զնորք իմաստութենէ սքողաստիկեանցն խօսէին : Առուսցն եւ մաքսոման, որ ի մեջ նոցա որ անհանձար ուսմանն առաջնորդք էին, եղեն, Ղուդոգիկեայ մեռասաններորդի հրովարտակառ զբառ լինէր :

28. Նախնիցն քանզի կարծէին թէ հարթ հաւասար իցեն երեսք երկրի, չկարէին ի կարծիս ինչ լինել թէ եւ ի ներքոյ երկիր իցէ որպէս եւ ի վերոյ :

Չթուի հաւանութեան թէ Պղատան յորժամ զկղզւոյ մտնէ որ Ղառղանախ-կաս ծագուն էր, ճառիցէ, զամբիկե-ցւոց աշխարհն իմանայցէ, այլ իմա-տունք փճին իմն վասն այնր: Սակայն ատշուժեամբ իւիբ որոյ սկիզբն շէ յայտ, Սենեկա՝ երգահան՝ մարգարէի իմն բարբառով զուշակէ թէ յաւուրս յեափնա աշխարհն ինչ նոր յայտ գայ-ցէ, այլ թէ ժամանակն՝ յորում այն-պիսի նորանշան դէպք գիպիցին, քաղ ի բաց հեռի իցէ: Եկեացեն, ասէ, ժա-մանակք յամայր ամն, յորս քվկիանոսն գիրաց զկապս թուլացուցանիցէ, եւ ե-րեւեացի ցամաք մեծանիստ մեծատա-րած: Այլ բնաւ ուստի մարթաց զու-շակել զնոր աշխարհն, զի այնպիսի ինչ յերազի անգամ շէր տեսեալ ուրուք: յորժամ Քրիստոսփորոս Կողոմբոս ըզ-նոյն աշխարհն եգիտ: Կա աւանիկ եւ Կողոմբոս իսկ ոչ խորհրդով ինչ յայն եկն, այլ յանկարծադէպ ինչ իրքն գի-պեցան, յորժամ գէմ եղեալ էր ի սի-նէաղւոց աշխարհն երթալ:

29. Գիտել գիտեն մարդիկ թէ մազնէան զերկաթ ըմբռնէ. այլ մինչե-ցերկոտասաներորդ դար շէր որ գիտակ թէ յորժամ ընդ օդս կախեալ կայցէ, հանապազ կշիռ ի նոյն ի մի կողմն դառ-նայ: Յերրորդ երգս յայտ արարեալ է իմ եթէ ամենայն ճարտարութիւնք օ-գտակարք եւ պիտանիք յանկարծ ի դի-պաց եղեն: Մեծաւքանչ զարմանալիք

որոց ջայթմս իւելամուտ եղեն իմաւ-
տունքի փիւսկեան փիղիսոփայութեան,
նոյնպէս նոցին զիճակին սակի են: Եւ թէ
գուցէ ինչ ընդ որ մարդիկ սկսանիցին
ամբարտաւանել յողն կալ, գոյ եւս բա-
զում ինչ ընդ որ հայեցեալ ի կոր կոր-
ծանեացին, զի ամենայն ինչ յաշարար
յիշատակէ նկնութեան եւ մեծութեան
մարդկան: Թուի իսկ թէ առ լաւ եւս
խոնարհեցուցանելոյ զայնոսիկ որ վա-
րիցենն զիմաստութիւն, թողուցու Աս-
տուած զի գեղեցիկ գեղեցիկ գիւտք
ճարարութեանց ինքնին ի յայտ գայ-
ցեն, կամ յայնպիսեաց ձեան որոց չէր
ինչ սնկ: Ոչ զպիւքսիզն նաւափարք
գտին, եւ ոչ զհեռադէան աստեղա-
դէտք, եւ ոչ զմանրադէան փիւսկեանք,
եւ ոչ զգիրս գրոշմելոյ հանգամանս մա-
տենադէտք, եւ ոչ զփոշի պատերազ-
մական գործւոյն գորականք:

30. Իբրեւ յայտնի եղեւ եթէ մազ-
նեաի այնպիսի ինչ զարմանալի բնու-
թիւն է, այնու հետեւ եւ զպիւքսիզայն
հնարս իմացան, որով միջամուխ եղեաք
բազում երկայնածիղ ճանապարհս հա-
տանել անցանել. հմուտ եւ տեղեակ
եղեն երկրի, եւ բուսոյ բարուց արա-
բածոց, եւ հանգամանաց աստեղագի-
տութեան մտադիր լինէին: Այլ թա-
ղաւորք որ ի վեցարեւր ամաց հետէ ի
Հնդկաց աշխարհին թաղաւորէին, ի-
բրեւ սպանիացիք անդր եկեալ հասա-
նէին, յերաւի ատէին զսպանիացիս հը-

մուտս նաւարկութեան, եւ խորշէին զարշէին ի նոցանէ :

31. Գործի որ հեռադէան կոչի, գըտաւ ի մանկանց ուրումն ապակազործի, ի սկզբան եւթնեւտասներորդ դարին. անտի եղեն բազում կարեւոր քըննութիւնք զոր Գաղիղեայ յաստեղագիտութեան արարեալ է. զի նախահայեցեալ կարի սլլակերպ յառաջնոցն զերկնից կերպարանս ընծայեցայ :

Արիւստայրս ասացի վայրաց զախեղեբաց. նմին հակառակ սոժորութիւն է յերգս փոյսասանաց ախեղեբս ասել վասըն երկրի լոկոյ. ի նոյն անուն մարթի կոչել եւ զմառախուղինչ կամ զպղտորութիւն՝ որ շուրջ գերկրաւ եւ զայլովք եւս աստեղոք որ մուրեցուցիչքն կոչին, բակ ունիցի :

32. ՉԳաղիղէոս որ ասացն թէ երկինք շրջին եւ արեգակն կայ անշարժ ետեղակալ, եզին ի դիպահոջ եւ ստիպէին զի զառաջին բանսն եղծանիցէ. բայց տակաւ ընդեւան մարդիկ վարդապետութեանն, որ զառաջինն թուեցաւ թէ հերեսութիւնն իցէ :

33. Մանրադէան եւս քննչաց, մաւնաւանդ երեւելոյն Ռեոմուրեայ բազում իրաց զարմանալեաց գիտակ եւ իւրամուտ ինել, առանց գործւոյն օղնականութեան լոկ աչոք տեսանել չէր հնար, թէպէտ եւ ուրուք կարի յստակազոյն եւ կորովազոյն բիրք էին : Մարթեմք զեռ իրբեւ զՕւերունին ա-

սել, թէ Որչափ անասունք իցեն զորս յորմէ հեռէ գիտացաքն, սակաւ ինչ ժամանակ է. եւ որչափ եւս այնք իցեն, որոց ի ժամանակսն որ զաւրցն են, գիտակ եւ ծանօթ լինիցին :

34. Չայն որ առաջին կայ շգիտեմք, աւեր Գեժնկրիտէս ըստ Աիկերոնի պատմելոյն, եւ զերկինսն որոնել կամիմք : Որ ինչ առ սաս կայ, ոչ որ տեսանէ, եւ զերկնից զաւասան յուզեալ քննեմք :

35. Արիստոտելէս այնչափ ընդերկար թագաւորեաց, մինչեւ կարող լինել մեզ ասել, թէ յորժամ յուզեցն պարզել ապաստան եղել, ականատես եւ ընթերակայ էաք :

36. Արիստոտելեայ ասացեալ էր թէ բնութիւն խորշի եւ զարշի կալ ի տեղւոյն ուրեք որ ունայն իցէ, եւ Գաղիղէոս նոյնպէս կարծէր : Որք զմեծի բըզեշխին զհորոն փորէին, իրրեւ տեսին եթէ ի գուրսն զորս արարին, աւելի քան զերեսուն եւ երկու սան ի վեր ոչ ելանէր զուրն, Գաղիղեայ հարցին ըզպատճառս իրացն, զոր յանկարծն ուսանէին. նա զնոյն պատասխանի եւ թէ բնութիւն խորշի եւ զարշի կալ յունայն տեղւոյ մինչեւ ցերեսուն եւ երկու սան : Զնաոյ իրրեւ տեսին եթէ սնդիկդ քսան եւ եւթն մասն քարձրանայր, անեաց տարակոյսն. այլ իրրեւ Պապագիս փորէիւ եչոյց եւ յայտ արար զողոյն ծանրութիւն, ի միտ առին յայնժամ թէ քան յԱրիստոտելեայ դիրսն, ա-

առաւել ի բնութեան նմին իսկ բնութեան տեղեակ եւ խելամուտ լինել ի դէպ եւ պատշաճ է: Մինչեւ ցնոյն դէպս որ ի Գաղիղեայ ժամանակսն դիպեցան, Գրոյն եւ սնդկին իրաց շէր որ խելամուտ, թէ յայնչափ ինչ բարձրութիւն ի վեր ամբառնայցեն եւ ոչ աւելի. այնք պատճառք այս ինքն թէ յողոյն ծանրութենէ է, յետ բազում ինչ ժամանակաց ի յայտ եկին. իսկ ծանրութեանըն Հանգամանաց տակաւին չեղեւ որ Հասու. ապա յիբա ի ասացաւ թէ գործըս ինչ գիտեմք, իսկ զգործոցն զհանգամանս բնաւ ոչ:

37. Գեւեղարակս մերթ ի բատաւիացուոց, եւ մերթ ի Սուետաց աշխարհն երթեալ ի մեծութեան կայր. որ եւ ի նմին աշխարհի ի կենաց վճարէր: Մըչափ Հակառակութիւն ի թշնամեաց անախ կրեաց, ընդ որպիսի սոսիաց մարտ եղեալ կաուէր այրն որ վեճ խնդիր ճշմարտութեան էր: Իբրեւ զոսկերս նորա ի Պարիս ամէին, ոմանք կամէին ճառ արկեալ խօսել վասն նորա գովութիւնս յեկեղեցւոջ ուր պաշտօնն լինելոց էր. եւ անդէն ել Հրաման թէ մի որ ինչ ամենեւին զառնէն խօսիցի:

38. Թեբրեւս եւ ցայժմ իսկ մուրեալ չրջէաք իբրեւ ի գիշերի, ծածուկ Հանգամանաց իրաց թէ զինչ կամ որպիսի իցեն, խելամուտ լինել, եթէ Գեւեղարակեայ շէր մեզ ուսուցեալ յուզել եւ

բննել զարարած բնութեան : Արդ ըզ-
բնութիւն չէ մարթ թէ գիտիցէ որ,
բայց եթէ փորձիւ բազում անգամ քրն-
նիցէ. եւ եթէ այժմ ստեպ զայնու
փիւսկեան փիղիսոփայութեամբ գամբ,
որ փորձիւն կոչի, այն նորա փութոյն
գործ է, եւ նմին պարտիմք շնորհակալ
լինել զի նա ինքն զմեզ յայն ամ :

39. Չոր ինչ վասն արարածոյ աշ-
խարհիս ասէր Իեսկարտէս, ոչ եթէ
հաստատէր ինչ, այլ լսկ դնէր գրէր :
Շեղջակոյս իմն խորանարդ մասանց
էր, ասէ. զխորանարդն դարձուցանէր
Աստուած ի միջագայրս իւր, եւ անտի
լինէր զնոյն անուն եւ հիւսկէն, որոյ ան-
կիւնքն իբրեւ բեկանէին, նուրբ տարրն
լուսոյ կազմէր. որ ջիրն եւ տարած էր,
ի միջագայրս խաղայր ամփոփել եւ յօ-
գէր զմարմին արեգականն :

40. Իսկ Նեւտոնն դնէ, թէ մարմինք
ինչ յորժամ ի տեղւոյ սրբէր որ թա-
փուր իցէ շարժիցին, զմիմեանս ձգեն.
եւ որչափ մին մեծ եւ յաղթ քան զմյուսն
իցէ, նոյնչափ աւելի ձգիցէ. այլ ոչ նոյն
բան է եւ վասն բացարձակութեան նո-
ցա, զի որչափ շորեքիւսի անջրպէտու-
թեան վայրացն իցէ, գոյնչափ եւ ձգե-
լն յամբ լինիցի. իսկ ամենայն ինչ որ
ի վեր քան զերկինս ի վերայ օդոյ շղի-
ցի, նովին օրինօք ի միջագայրս վայրաց
հակէ իջանել :

41. Մի որ մեղադիր լինիցի, թէ ոչ-
ինչ շուք երկուց մեծ փիղիսոփայիցն զԸ-

նիցեմ. զի եթէ շարժմանայի ինչ ընդ նոսա, ապա եւ անուի իսկ ոչ զնոսա ի ձեան, զի նորօք բնծայեցուցից եթէ մարդկեղէն միայ. թէպէտ եւ կարի իմաստուն որ իցէ՝ այր միայն իցեն, յորժամ ըստ շափ՝ որ նոցա կարգեալ իցէ. ելանիցեն, ծանակ կան եւ յանգիմանին թէ տկարք են:

42. Որչափ փիղիսոփայք իցեն, զորս մարթի ի կշիս համեմատութեան քերէլ ընդ թաղաւորին ընդ այնմիկ, որ կարծէր եթէ Աստուծոյ զնա ի խորհուրդ կոչեալ էր, յորժամ ասնէր զաշխարհս, բազում ինչ լաւ խրատ ապր. գոյ քան զայս յանգչնութեան ինչ եւ մորսութեան:

43. Գիտակ եմք եթէ արագութիւն մարմնոց որ անկանիցին, տակաւ առաւելաւ. եւ թէ ի միում միում վայրկենացն մինչ զեռ իսկ յանկանելն իցէ, որչափ ինչ երագութիւնն վնիցի զայն եւս բազում հաւատեալ եւ ճշգիւ համարիմք: Ասլ զի է զի անկանիցին: Աեւտոն շատ համարի ասել թէ Աստուած յարարած բնութեան իրիք որ մարմնաւոր է, անկեաց եզ զճանրութիւն: Չգործան ճանաչեմք, այլ ըզգործոցն հանգամանաց տակաւին ճառարկեալ խօսիմք:

44. Չիարդ հալիցի կերակուրն մանրելով թէ զանգանելով, եւ թէ երկոքին միանգամայն վնիցին. ի մէջ իմաստնոց երկրանութիւն է. որով յայտ

առնի թէ հանգամանաց իրացն շնտեղեակ :

45. Փիւսկեան իմաստութեան մասին, յորում առաւել յառաջագէտն իննել պարտ էր, ապաքէն բժշկական ճարտարութիւնն իցէ. զի մեզ իսկ բազում շահ սգաթի է սնտաթի. սակայն բժշկից բնոյ բազում ժամանակս հանգամանաց հերձոյց զմարմինս շէին քաջ տեղեակ, եւ ոչ տնկոց եւ արմատոց զօրութեան բարւոյ խելամուտ. եւ շքգիտէին թէ շուրջ գոյցէ արիւնն. մինչեւ ջիւշտասաներորդ զար համարէին թէ յորժամ յաջակողմն իցեն ցաւք, ի ձախմէ պարտ է արիւն հանել. մի ոտն ի բժշկաց ի սպանիացոց աշխարհին որ նմին հակառակ պատուեր տայր, անհնարին մարտ ի մէջ ճարտարացն գրգռէր. վաղվազակի առ զատուօրս եւ առ ատենակալս երթային. նոքա հրաման տային հրովարտակաւ թէ հակառակ նախնեացն կարծեաց առնիցեն. սլ ընդգիմակաց կողմն առ քաջ արանցն բողոքէր: Արտոզոս հինգերորդ որ յայնժամ թաղաւոր էր, իբրեւ ըզհնոց բժշկաց օրէնս հաստատել կամեր, իշխանն որ սարազիացոց աշխարհին կողմնապահ էր, ի կողիցն ցաւս. թէպէտ եւ ըստ նախնեացն օրինակի առնէին զարմանս, մեռանէր ի խիտոցն. յայնժամ թաղաւորն յիրացն զոր առնելոց էր, մեկուսի կայր: Մըշաթ կախիք եւ ի մերում միջի վասն զմարմինս հեր-

ձրոց եղեն: մերթ արգելուին, եւ մերթ
 թող ապին: Արմատն որ բուծիչ է
 ֆերմանն որ արագ արագ զաննդն հա-
 լածէ, գրազումն ի մերոց բժշկաց թը-
 շնամբ հակառակորդ ունէր: Մողիե-
 բեայն բնոց բժիշկս գրգռել վասն յա-
 մառութեանն էր, զի բազումք ի նոցա-
 նէ պնդեալ յամառեալ են նախնեաց
 մողորութեանն ֆատաղով լինել: Բոյ-
 իղո՞վս զնոսս յերգ արկեալ հենդնէ-
 զնոսս ձաղելովն գրազումն ի փիղիսո-
 փայից եւ յոստիկանաց զերծոյց:

46. Չառաջնոց փիղիսոփայիցն իմաս-
 տութիւն ծաղր եւ առատաբեր եւ ան-
 մասութիւն հաշուիմք, թէ զինչ ծա-
 ծուի հանդամանքն իցեն, եւ հողա-
 մաղքն անբաժինք, կամ ունայնն ա-
 սել, այլովքն հանդերձ. իսկ մեր շար-
 քան զնոսս ի գատարի քննութիւնս
 եւ յընդօսյր խճրիծս զեզերիմք. ոչ
 երբեք ի նորին բանից վերայ կամք, այլ
 ի մտնէ յայլ ուսումն ելանեմք, եւ ի-
 բրեւ զչանչանն հանապազ ի նոյն եւ ի
 նմին շրջիմք, այս ինքն յանգիստութեան
 վերայ:

47. Չարիքն որ ի բնութեան լինին,
 արգարեւ ի տալմաստի կացուցին գրա-
 զումն: Մարտիմսս պղատանիկեան ի
 տիրացւոց քաղաքէն, ի խօսան զոր ա-
 բարեալ է նորա, թէ Աւստի լինիցին
 շարիք, զի Աստուած բարեաց արարիչ
 է, ասէ զայս զոյն օրինակի, թէ Հի-
 ւանդութիւնք եւ մահք տարածամք եւ

Ժարգամահօք եւ հրայրեացք եւ այլ
 եւս չարիք, ոչ եթէ Մատուծոյ գի-
 տաւորութեանն են, այլ ինքնազեպ
 ինչ իրք իցեն որ ի հարկէ վնդիցին, զի
 մի Ատուծոյ գործուածն համարէն ա-
 պականեացի, քանզի չէ մարթ թէ ա-
 մենայնն պահիցի, եթէ ոչ մասն ինչ
 յամենայնէն եղծանիցի: Այս վարդա-
 պետութիւն՝ որ այժմ գրեթէ հասա-
 բակաց ամենեցուն բարբառ է, ընդ շա-
 փովք զԱտուծոյ զանչափակալ զօ-
 րութիւնն սահմանէ: Բազում զրա-
 իօսք եւ մտախարք որ ոչ արժանի զԱ-
 տուծոյ մեծագոր զօրութենէն իմանան,
 ձեան յանձին հարեալ պարծին թէ մի-
 արս մեծամեծս ունիցին զԱտուծոյ
 կարողութենէն, նմին իրի իսկ անպա-
 տեհ իրս հաշուին, ասել թէ շխարհ
 Ատուծան ասնել զի եւ նիւթոյ բնու-
 թիւն մտաւոր եւ բանաւոր վնդիցի:
 Զարպիսի խորխորատ անկանիցի որ,
 յորժամ աւարցի ի ճշմարտութենէ կրօ-
 նիցն ելանիցէ:

Անգուստ ի վերուստ հին է տու-
 չութիւնն թէ տիեզերք հրկիզելոց են,
 եւ գրեթէ ամենայն ազգք նոյնպէս
 հաւատան, որպէս որ ի տարաշխար-
 հական Դանապարհաց դան, պատմեն:
 Սենեկա ասէ թէ Զորժամ Ատու-
 ծոյ պատշաճ թուիցի այլ երկինս եւ
 երկիր ազնուազոյն ասնել, զհինսն եղ-
 ծանիցէ: Էւ Ղուկրեաթոս ասէ, թէ
 չիք ինչ որ մշանջենական իցէ, այլ

Հարկ է խոստովան լինել թէ երկնից եւ երկրի վախճան լինելոց է: Արթնէր նա, թէ յետ բազում ժամանակաց կորուսանիցէ երկիր գիւր տամկութիւն, եւ սարսառեալ ջամաբեալ, լինիցի այլեկի ի բոցախառն տապոց արեգականն:

Յորժամ արեգակն, ասէ, գոչախառն տապոջն ծծիցէ խմիցէ զամենայն խոնաութիւն յերկրէ, զքնաւ տաշարիցէ սյրիչ նշոյղիքն:

Ոմանք ի փիղիսոփայից ասեն, թէ գնայուն աստեղք որ զեթեր հասանեն անցանեն, ոչ գնոյն զմահարթ եւ զմազգի գնացս ունին, այլ առ սակաւ սակաւ նուազէ զօրութիւն նոցա որ խոստովոզն կոչի ի միջագայրաց, եւ յորժամ բազում ժամանակք ի վերայ անցանիցեն, այնչափ անօսրացեալ զբտանիցի, մինչեւ երկրի եւ այլոց եւս գնայուն աստեղաց զարահոս ի վերայ արեգական անկանել: Մի բնաւ հարցցուք ինչ զփիղիսոփայսն թէ ունիցին կայ եւ հաստատութիւն բանք իւրեանց: զայն ինչ միայն հարցցուք ցնոսա, թէ բնաւ ուստի եկին յայնպիսի կարծիս: Մզ այն իցէ որ ասացն թէ կատարած լինելոց է աշխարհիս, եւ այն ի հրոյ լինիցի: Ի բնութենէ շկարիցէ ոք ինչումուս այնմ լինել: Եւս ասելոց էմ ի վեցերորդ երդս, թէ որ կամ զինչ սկիզբքն այնպիսի հին ասանդութեան իցէ:

48. Մոնտանիսա ծաղր իմն ասնէ զմարդիկ զի անձանց շաք գնեն եւ ա-

անն թէ ի մէջ ամենայն շնչականաց
մեր միայն եմք որ զախեղերաց մեծա-
գեղն փառաւորութիւն ճանաչեմք, եւ
փոխարէն գահութիւնս մատուցանեմք
այնմ որ նոցա ամենեցուն ճարտարա-
պետն է: Ո՞ կնքեաց եւս նոցա, ասէ,
զայնպիսի առաւելութիւն. աղէ, թող
զայնպիսի գեղեցիկ եւ զմեծի առաւել-
ութեան գնամակն ցոցցեն: Ասաս-
ցուք թէ մարդն միայն է մտաւոր եւ
խօսուն ի մէջ ամենայն շնչաւորաց.
այդ է առաւելութիւն նորա, եւ զոյն
դիրն:

49. Մարդն, ասէ Բոսուէա, ի ցան-
կութիւնս յատկեանցն հասանէր.
նոյն վաղվաղակի յարեցաւ ի զուակ
իւր. արդ սրովհետեւ ամենեքին ի ցան-
կութիւնս ծնանին, ամենեքեան ցան-
կարգութեան ծնանին, բոլորեքեան ա-
տելիք Աստուծոյ դան: Չոր յանցանա
յանցեան, զինչ մեզս մեզան տխեղծ-
բոյ որ ծնանիցին, որդիք են Ազամայ,
այն իսկ են մեզք նոցա, եւ նոյն ցան-
ցումն:

50. Չէ պարս մեզ զաստուածեղէն
արդարութիւնն, իբաւանց՝ որ աստ առ
մեզս լինին, կշռել. մեր արդարութիւնս
ի մէջ զուգականաց է, իսկ Աստուծոյ
արդարութիւնն ի մէջ արարածոյ եւ ա-
բարչին է, որ անբաւ եւ անբաւանդակ
է: Աս առանիկ եւ մեր իսկ իբաւունք
սչ բազում անգամ յորժամ հարքն
պատժաւարս գտանիցին, զնոյն պա-

տիտ պատուհասի եւ ի վերայ որդւոցն
 ածեն. ոչ ապարէն գուցեն առ մեզ օ-
 րէնք որ ոչ միայն զվրիժապարան, այլ
 եւ զամենայն իսկ զգաւակ վրիժապար-
 անն ի պատուոցն մերժեն. եւ շատ
 որ թէ անիրաւ ինչ իցեն օրէնքն: Որ
 զերգս ի զերմանացւոց բարբառ գար-
 ձոցց, նշանաւոր ինչ բանս յայտմ վայ-
 րի ի մուրհակէն որ սակեղէնն կոչէր, ի
 մէջ բերէ. յորում վասն պատժապար-
 տի ուրուք որոյ յիրս արքունի փնաս
 էր, ասի. թմեպէա եւ պարա եւ պատ-
 շաճ էր եւ զորդիսն եւս նորին տան-
 լանաց պատժապարտս առնել. զի որ-
 զէք վրիժապարտի են, բայց զի մար-
 դատէր բարս ունիմք, նոցա զարեւն չը-
 նորհեմք. սակայն հաճոյ թուեցաւ մեզ,
 զի եւ նորա ի հայրենի ընչիցն ի զերեւ
 ելանիցեն, եւ մի ակնկալցին բնաւ առ-
 նուլ ինչ յազգակամաց եւ ի կարեւոր
 բարեկամաց, զի ցանկ ի կարեոյ ծի-
 րեցին ծնկեացին, մինչեւ սփափութիսն
 նոցա մեռանէն իցէ, եւ կեան տան-
 վանք: Եւ որք միանգամ ազալել վասն
 նոցա կամ բարեխօս լինել մտարերի-
 ցեն, վասանուն վասանշան լինիցին:

Այլ Աստուած թոյլ ետ իւրում որ-
 դւոցն միածնին վասն մեր բարեխօս լի-
 նել եւ ածել յաղերս զԱստուած:

51. Միզան, որ շաւատայր թէ
 այժմ ամենայն ինչ բարի իցէ, վաղվա-
 դակի յետ Ազամայ անհնազանդու-
 թեանն մանր նկարէ, որպէս թէ մեզք

և մահ ի դժոխոց ուր ցայնժամ արգե-
լեալ փակեալ կային, ելանիցեն, և
կամուրջ իմն հազարդու թեան ընդ մե-
րում աշխարհիս ի միջի հաստատիցեն,
և գյօրինուած կամրջին աղամանդեայ
բեւեռօք և շղթայիք պնդիցեն: Ի
նմին ժամանակի հրեշտակք ի հրամանե
Ատուծոյ զերկրի և զարեգական և
զաստեղաց կայանս եղձանեն: Իմաս-
տունք պնդեալ իմն են և փճին թէ
նոյն անք զոր Միդամն պլլափոխ բա-
նիք նկարե, արդեամբք իսկ, թեա ջուր-
ցըն հեղեղի դիպեր: Աժ ինձ շեն կամբ
բստ պանուճեալ առասպելաց պետե-
ից, և ոչ բստ մարդկան կարծեաց որ
նոցա հաւանութեան թուիցի, խօսել-
ես զոր ստուգին գիտիցեմ, գայն ա-
սեմ. և զոր ասեմն, կարծեմ թէ բա-
ւական է առ ի յայտ առնելոյ թէ ու-
տի շարիքն որ ի բնութեան են, լինի-
ցին: Անէ՛ծ Ատուած զերկր, և գու-
շակեաց թէ փշալից սատասկարեր լի-
նելոց է, ոչ և ա գրախա փափկութեան
է նա. և սոյն առաջին պատիժ պա-
տուհասի նորա է:

52. Երկրորդ պատիժ պատուհասի
որ եղև ի վերայ երկրի, ջրհեղեղ ջուրցն
է: Չէ մարթ յուրաստ կալ թէ նոյն
համաշխարհի անք որով ամենայն վեր
ի վայր հարեալ եղձաւ, շիցե թառա-
մեցուցեալ զղեղ երկրի, զօղոյն յստա-
կո թիւն պղտորեալ, և թէ շիցե նոյն
պատճառք, վասն որոյ մարդիկ որ յա-

առջն երկայնօրեայք լինեին, յետ այ-
 նորիկ կարծակեաց եւ փողամեռք եղեն:
 Բայց մի թէ փոփոխեաց ինչ կամ խախ-
 տեաց Աստուած զհաստատուն զմիա-
 նեւ զմիանման կարգ երկրի, մի թէ յա-
 ռաջ քան զՔրիստոս հանապազ առաջն-
 թեան եւ գիշերոյ հաւասարութիւն էր.
 կամ մշտնօրէնական գարունն զորմէ պը-
 լեակեայք ճառեն, ճշմայ, Բաբել, որպէս
 Բրունեակայ հաճոյ թուեցաւ ասել:
 Բազմաց ցանկալի ինն թուի ընթեա-
 նալ զճառսն զոր Պղզարեայ գրեալ է,
 որում Բնութեան ակտիլ անուն եղ-
 եւ զմտականն որ Էրկինից պատմութիւն
 անուանեալ կոչի, առ ի նմին կարծեաց
 ջատագով լինելոյ. բայց եւ շատ եւ բա-
 լական համարիմ ասել թէ աւազք եւ
 միջք եւ գարափորք եւ շոյղին խանա-
 լութիւն որ ի սրտէ երկրի ելանէ, յայ-
 անի նշանակք են թէ հարուածք մեծա-
 մեծք եղեն ի վերայ երկրի: Առք զինչ
 ասէ Պաղոս. Ակնկալութիւն, ասէ,
 արարածոց յայանութեան որդւոյն Աս-
 տուծոյ սպասէ. զի ընդունայնութեան
 արարածքն հնազանդեցան ոչ իւրեանց
 կամաւ. . . գիտեմք, եթէ անկողն ա-
 րարածք հեծեն եւ երկնեն: Տեսանե՛ս
 զի սկիզբն շարեաց որ ի բնութեան եւ
 ի բարս են, մեղք են, զոր նախնի մարդն
 մեղաւ:

53. Ա երազոյն ասացի եթէ յորժամ
 հարք պատժապարտ լինիցին, որդիքն
 եւս անկածք լինին ի պատուէ: Կան

և ւ օրէնք, որ հրաման տան եւ զկալուածս նոցա պատժել, զբարձրաբերձ բարձունս ծայրից մայրեացն յապաւեն, եւ ի շափ ինչ բարձրութիւն իջուցանեն, եւ ինուն զխրամ պարսպին, զի եւ պարիսպքն եւ պատուարք պատիժս ընդ յանցանաց տերանցն կրիցեն: Ապա զի է զի զժկամակ լինիմք եթէ Աստուած, որ իշխան հրամանատար երկրի կացոյց զմարդն, նուազեցուցանիցէ զիշխանութիւն նորա, վասն անաստութեանն վասն որոյ շէր իսկ արժանի այնու հետեւ զի զնոյն ժառանգիցէ:

54. Բանքս Բրովերեայ են եւ յոյժ անասնի. Նթէ իտարեութիւն ինչ, առեւ, մեր սնս էր, զինչ քան զայն անհնարին շար թակարգ կայր. բնաւ եւ շէր ումեք հնար այնու հետեւ ի նմին շքմբանել: Գիպողագոյնս եւ նմանագոյնս սմին ասէ Լախարգոս սրբոյն Արիտորեայ. Տէր, ասէ, եթէ մաշտութիւն ինչ իցէ զոր հաւատամքն, ապա ի քէն իսկ իտարեալ իցեմք. զի այնպիսի ինչ նշանսք ընծայեալ են կրօնք, որ ոչ աւտակք այլուտակք մարթին լինել, բայց եթէ ի քէն:

55. Թերեւս որ ընդգէժ բախիցէ ի արունկն լողաց թէ յամերիկեցոց աշխարհին բանարար զարձուցին զմարգիկն. սակայն չկարիցէ ասել թէ եւ յարեւելից աշխարհին բանի ինչ զոր ասմին ի հաւան, եւ թէ չիցեն անթիւ անհամար հաւատացեալք յաշխարհին:

սինեացոց, որ այնպէս ընդ իւրեանց
իմաստութիւնս պանծացեալ են: Չէ
ինչ հարկ թէ քրիստոսնէից կրօնք ամե-
նայն ուրեք առաջին եւ զխաւոր իցէ,
այլ շատ է թէ ընդ բնաւ երկիր քրի-
ստոսեայք գտանիցին:

Բազումք ի թագաւորաց թեպէտ եւ
ի սուտագուծք էին, բազում պատուով
եւ մարգարիութեամբ գառաբեալն
առ նոսա ընդունէին: Արքն, որք յամին
հինգարիւրորդի իննսներորդի եւ թիւ-
րորդի ի սրբայն Գրիգորէ որ մեծն յար-
ջարկեցաւ, ի քրիստոսեացոց աշխարհն
առաքեցան, թագաւորի յոյժ հեզոյ
գիպեցան, որ իրրեւ լսէր եւ թէ զմշտըն-
ջենական իմն երանութենէ ճառէին,
ասէ ցնոսա. Գեղեցիկ են, արք, աւե-
տիրդ, այլ նոր եւ ոչ ուրեք յականջա-
լուրս եկեալ: Ինձ չէ պարտ իսկ եւ իսկ
ի բաց կալ անտի յոր ցայժմն հաւատա-
ցեալ եմ, բայց զի ձեր նախանձն որով
զմեր օգուան կամեցարուք, ի բացար-
ձակ վայրաց ամ զձեզ այսր, ընկալայց
զձեզ բարւոր. եւ շարդելով ինչ ձգել
ի ձեր կրօնս զորս միանգամ ի հաւան ա-
ծել կարիցէք: Փղեւրի. Գիրք. ԼԳ:

56. Նորին իսկ Բրովերեայ են եւ այս
բանք: Եթէ որ, ասէ, ստուգիւ ասէր
մեզ թէ պատճառք վանն որոյ Պետտա-
ցիքդ որ ի Հնդկաց ազգէն են, հրեշտա-
կազնաց առ մեզ եղեն, յոժարեցուցա-
նել էր գաւառաւճարապաշտ թագաւորս
զքրիստոսնէ աթիւն թաղուլ, եւ թողլ

տալ քրմացն միջամուխ լինել յիւր թա-
 գաւորութիւն, որք մտանիցեն ի տունս
 տունս ի հաւան ամել զարս եւ զկա-
 նայս եւ զմանկափ զի զիւրեանց կրօնս
 յանձն առնուցուն, որպիսի ծաղու,
 սրչափ արհամարհանօք լսեաք զայն-
 պիսի ցուրտ իրաց ճառ արկանել: Իսկ
 մեք ամենայն ազգաց զմեր կրօնս քարո-
 զեմք, որ նոցա յիմարութեան եւ ծա-
 ղու իրք թուիցին, սակայն յանձին ու-
 նին եւ անսան մերոց վանականաց եւ
 քահանայից. արդ ո՞ւր այն իցէ որ զգոյն
 ի մեզ եւ ի նոսա վճարիցէ, ոչ ապարէն
 զօրութիւն ճշմարտութեանն:

57. Հնդկաց քուրմք են որ անուա-
 նեալ կոչին Տաղապինք, որոց զիք որ
 Սոմնոկոդունն կոչէր, ի մարտ պատե-
 րազփ ընդ իւրում եղբօրն որոյ անուն
 Թրատատ էր, գրդուէր. զսա վան մե-
 ծամեծ գործոցն Հնդիկք աստուածա-
 ցուցեալ պաշտեցին:

58. Ի Փղեւրեայ եկեղեցական պատ-
 մութեանն քառասներորդ աստճնորդ
 զպրութենէն, ուր ասի թէ Փրիտանաց
 թագաւորն, իրրեւ հանդերձեալ էր
 կնիք առնուլ, եւ մինչ զեռ ի ցուրսն իսկ
 իջեալ կայր, եհարց թէ իցէ որ յիւրոց
 նախնեաց թագաւորաց ի գրախափն-
 իրրեւ ասաց ցնա եպիսկոպոսն թէ նո-
 քա ի դժոխս են, եւ ի ջուրցն թագա-
 ւորն. Զիշխանսն, ասէ, զճոխս եւ ըզ-
 փառաւորս զիմ նախնիս ոչ թողում:
 եւ երթամ ի ձեր գրախաղ խնդրել զազ-

քառս եւ զառաւապեալս, զորս իմ շէք
տեսեալ. շառնում յանձն նորանեւ
ինչ նորոպելէ ի ճշմարիտ կարգս կրօ-
նից մերոց ծնեալ եւ սնեալ, ոչ կարեմք
ի միա առնուլ թէ որչափ հակառակ
թուիցին մեր իբք այնոցիկ, որ զառա-
ջինն լսիցեն զի զանձառ իրաց ճառս
արկանեմք որ յուսով եւեթ են:

59. Չէ ինչ հարկ թէ ամենայն երկիր
զառնայցէ, շատ է թէ լուեալ իցեն
զբարոզութիւնն. որ եւ եղեւն իսկ, եւ
էլին ի գլուխ կանխասացիկքն:

60. Միայ, առ Ղոկքոս, բնական
ինչ յայանութիւն է, եւ յայանութիւն՝
միայ, առաւելեալ ի նորոգ յայանելոց
իրաց, որ անդասին Ղաաուճոյ բզխի-
ցեն: Երկոյսին յայանութիւնքս տան
մեզ զհանդամանս թէ որպիսի ինչ կար-
ծիս կարճեացս բզմտաւ որացս որ մար-
մնոցն են, եւ զհանդերձելոց բարու-
թեանց որ սղւոցն Յորժամ կարի բն-
նիչ եւ բնզփայրախոյզք Ղաաուճոյ
զորժան լինիցիմք, բնութիւն իսկ յայա
առնիցէ մեզ. թէ անարժան իբք գոր-
ծին: Յերկրորդ երգս եւ ասակն ի ամին
յայտ արարեալ ցուցի թէ զհարզ զթի-
պեցին որ զՂաաուճոյ անձառ ճառս
իշխեցին բննել: Չի իմաստունք որ ե-
ղեն, ոչ եթէ կրօնս ինչ եղին, սլլ մի-
մեանց բանիցն քակիչք եւ լուծիչք ե-
ղեն: Ահաք միմաստնոցն Յունաց իշ-
խեցին յիւրեանց մտաց քալ մկնու-
թիւնս եւ ասել էթէ բնութիւն ի ջրոց

եւ յօգոյ եւ ի հրոյ, կամ յայլմէ միտէ
 սկզբանէ որ ծննդական իցէ, յօգեալ
 է: այլք այլ իմե ազգ եղին. ի մանրա-
 մազն փոշւոյ, ի շորից հիւթոց, ի ցա-
 մարութենէ եւ ի խոնաւութենէ: Ար-
 զի իմաստունքս մերթ յերեւին բնու-
 թիւնս, որ ի հասանելոյ զձայրս ան-
 կեանց խորանարզն կերպարանաց ընալ
 իցեն, ապա ինեցան. եւ մերթ ի զօ-
 բութիւն զոր ձգիչն կոչեն, եւ ի մա-
 նադս, որ է մի ինչ միանձն, որ ազգի-
 ցեն եւ ազգումն անուցուն, եւ մտա-
 ւոր եւս իցեն: Արգարեւ ծաղու ար-
 ժանի է, զի մարգիկ իրաց որ սլոզպէս
 առանց հասանելոյ են, վայրապար ա-
 ռանց ընծայութեան հաւատան, իսկ
 փառաւորեալ կարգաց կրօնից մերոց
 սրոց սյնչափ վկայք վկայեն, հաւատալ
 շառնուն յանձն: Արք զիւրաւ իմե ան-
 մասութեան կարծեաց մարդկան հա-
 ւատան, բազում անգամ անհաւատա-
 գորն առ Աստուծոյ բարբառն գտանին:

61. Այլ որ կարէ նանաչել զձայր ե-
 թէ ոչ ի ձեռն որդւոյ: Բեա մեղացն, ո-
 բոգհեաւեւ մեկնեցաւ ի մէնջ Աստուած,
 չէ մարթ մեզ դառնալ առ Աստուած,
 եթէ ոչ Աստուած ինքնին կոչիցէ զմեզ:
 Ծառոսց ուրուք իցէ ստահակ, զոր տէր
 իւր մերժեալ իցէ, ապաքեն շիշխե յակն
 անկանել, եթէ ոչ այլ որ ի նորա կու-
 տէ եկեալ պատմիցէ թէ շնորհեաց նմա
 տէրն զյանցումնն, եւ յապարանս եւս
 կոչէ զնա: Աստուածակամքն որք զինչ

շնորհքն իցէ եւ զինչ անշնորհն լինել
 շինանան, իւրեանց ինքնակամ կրօնիցն
 հաստատութիւն զմիսան զնեն եւ ոչ
 զյայտնութիւն: Տեսեալ զի բազում եւ
 պէտպէս կրօնք են, ասեն թէ եւ ոչ մին
 չէ ճշմարտաւ: զի թէ կրօնս ինչ, ասեն,
 հաստատել կամէր Աստուած, ապա-
 քէն մի եւ մեկնակ լինէր եւ ոչ բազում
 եւ ազգիազգի: Ար ասենն եթէ բա-
 զում կրօնք են սլլակերպք եւ սլլա-
 դունակք, եթէ բարւոք միա գնիցեն,
 գտանի զի ոչ բազումք են, սլլ կրեք
 միայն, եւ երեքեան իբրեւ ընդ մի բե-
 րան ասեն թէ զոչյայտնութիւն: Իմոզ
 զկապաչառ որ սակաւաւորք են, եւ
 կան ցայժմ զի լինիցին մեզ յուշարար
 յիշատակ, թէ յորպիսի անհանձարու-
 թիւնս հարեալ հատեալ էաք երբեմն
 յորժամ առ պատկերան շերանէաք, բը-
 նաւ զո որ սլլ բայց ի սոցանէ բնծայե-
 ցուցանէ մեզ երկիրս, որ ի յայտնու-
 թեննէ ուրասա իցեն. սլլ ամենայն մար-
 դիկ որ ի վերայ երկրի, կամ քրիստո-
 նեայք են կամ հրեայ եւ կամ տաճիկ:
 Քրիստոնեայք որ ի նեան Արդւոյ ունին
 զնուածութիւն առ Հայր, մեծարեն ըզ-
 մարդարեւ որք առ Հրեայն զնմին զոր-
 դւոյ անդուստ ի վերուստ պատմիչք ե-
 դեն. եւ որպէս կատարումն Հրեիցն զիւ-
 րեանց կրօնս համարին. զի մի իսկ են եր-
 կրքին կրօնք Հրեիցն եւ քրիստոնեից:
 Իսկ Տաճիկք զերբայեցւոց ազգին մար-
 դարեւ եւ զքրիստոնեից Օծեալն նոյն-
 պէս պատուեն, եւ ցնորիւք պաճու-

ճանօք զմարգարէ սնն մուրեցուցիչն ար-
 բին փոխանորդ հարուին: Կրօնք նոցա
 ոչ հրեականք էն եւ ոչ քրիստոսա-
 կանք, այլ խառն յերկոցունց. եւ ին-
 քեանք իսկ վկայեն թէ քան զերկոսին
 յեաց ուրեմն էն, եւ զյայտնութիւն
 հաստատութիւն կրօնիցն դնեն: Տե-
 սանեն զի երեք կրօնք մարանս բար-
 բառին առ յամօթ առնելոց զաստուա-
 ծականան, աւասիկ ամենայն մարդիկ ի
 մի վայր եկեալ միաժողով զնոյն ասեն,
 թէ հարկ է յայտնութեանն հաստա-
 տութիւն կրօնից լինել, եւ թէ արգա-
 բեւ զոչ յայտնութիւն: Արով յայտ է
 թէ սաստուածականք որ զմեզն յար-
 գարութենէ անտի ոչ ընարեն, որ ին-
 քնական կրօնիք կարծեն պատուել
 զԱստուած, քան զհրեայս եւ զիսովս
 Մասուծոց աշաց ելին, եւ անկան յի-
 մասանարար խորհրդոց:

62. Չէք որ որ զԱզոյ զահագին պա-
 տիտ պատահասին չգիտիցէ, որ իբրեւ
 ետես եթէ թիւրեցաւ սասպանակն ըն-
 թացաւ անել զնա, եւ անդէն առ ե-
 տեղ վասն յանդգնութեանն սասա-
 կեր:

10
b p q . 9.

The first part of the book is devoted to a description of the various species of plants and animals which are found in the island of Java. The author has been very particular in his observations, and has given a very full and accurate account of the natural history of the country.

The second part of the book is a description of the various species of plants and animals which are found in the island of Java. The author has been very particular in his observations, and has given a very full and accurate account of the natural history of the country.

The third part of the book is a description of the various species of plants and animals which are found in the island of Java. The author has been very particular in his observations, and has given a very full and accurate account of the natural history of the country.

Ե Ր Գ Զ

Ա ի խորհրդոցն սրբոց **Օ**
 լինել զեղեակ եւ մեթար,
 Եւ իցի երբեք գիտութեան
 եւ հաւատոց քոց վեթար:
Ալ ի հակառակ Ղաւտուծոյ,
 ոչ յիմաստնոցն գովի,
Ո՞՞ ճառեացէ զՂաւտուծոյ,
 թէ ոչ Ղաւտուած իւրովի:
Արդեա մեթին ինչ անգովք
 թբի թէ զանձրն պատէ,
 Բայց եւ սակաւ լոյս հեղեակ,
 չեթող ազատ ի դատէ:
Օ ի մի եւ ես դատիցիմ,
 երկիր լուսոյն ես պագի,
Ար բովանդակ ծագեացէ
 յետոյ յայլում նրագի:

Օրքինչ լուսյն հաւատամ
 նորին յանառւտ բերանոյ,
 Րջքս պատիւ, խոնարհեալ
 դու նրմա, անձրն, ծանոյ:
Եւ ոչ հաճեալ հաւատովք
 որով առ ինքրն մատեայ,
 Եւ պատուէր եւրս տայ ինձ,
 Թէ զանձրն թող եւ ատեայ:
Օխարդ մարտեայց ընդ անձին
 հանապազորդ, կամ որով
 Ընդուժ մրազք մտացայց
 զանձինքս դուժ եւ գորով:
Քան զամենայն խիստ թրւի
 ինձ մախճան այսրք մարտի.
Չանձին սիրոյ հատանել
 ըզբուն զարմատորն պարտի:
Մերոց ոգւոցքս լինել
 պատրաստարան կամի նայ.
Չայն որ ինչ իւր է, խընդրէ,
 եւ ոչ ընդ մեր ինչ քինայ:
Մի թէ յանձին ունիցի
 ազնրւագոյն ինչ ոգին,
Չոր մեծագորն ինքրն Տէր
 ունել ցանկայ կաժողին:

Այլ ոչ պատուովք գրնել զայն
 եւ ոչ սակով ինչ կարէ,
 Այլ վաճառի² նա գրնոց,
 որպէս լըքեալ յաւարէ:
 Հաւանեցո՞ւք թէ Վատուած
 յանձա՛հ տանջանքս տանի,
 Վասն փոքու ցանկութեան,
 կամ ընդ դատարկ ինչ բանի:
 Ա՞ր հայր երբեք յիւր որդին
 այսչափ ցատումքն զեղու,
 Մինչեւ ի մահ իսկ մատնել
 վասն սակաւ ինչ մեղու³:
 Այլ պրտակիս դու, թէ ոչ
 սիրս սուրբ առ տէր քո տարար.
 Եւ այց եւ բնութիւն նորայ է,
 նա հաստատեաց եւ արար:
 Ապա յորժամ յամնքել
 խառնեցի դոյզնն բարի,
 Ապաքէն այն քաղցրութիւն
 նոյնպէս նորայն համարի:
 Ի փափկութեան ոչ ասեմ
 թէ հեշտական ինչ եղեւ,
 Թըբի թէ է նա պրտուդ,
 բայց ճրջմարտիւ է կեղեւ:

Օւր փափկութեան կայ գովիչ
 այն դատաւոր՝ մեծանուն,
 Չէ հանգրստեան փարդապետ,
 այլ խրատութեան եւ ծանուն:
Օւրանութիւն թէ ո՞ր է,
 չկարէ յայտնել մեզ անտի,
 Իւրում անձին չէ ծանօթ,
 Խառնէ ըզրան ընդ ժամտի:
Որ եւ թողեալ մեկուտ
 զիմաստութիւն հանձարոյ,
 Կեալ փայրապար համարի,
 եւ մեռանել մեծարոյ:
Իսկ մեւ ճարտարն՝ թրբի
 Ինձ առաւել արբամագին,
Չի ձերութիւն իւր եւ ցաւք
 աստի կենօք ոչ յազին:
Ի փարատել զիւր տաղտուկ
 յօրինեաց զերզսն ծաղու,
 Եայց ի խնդալ իսկ իւրում,
 Թրբի Ինձ ժանա եւ աղու:
Յաւագին իմն բանիւք
 զերզս սիրոյն յարդարէ,
Ըջգեղ երգոց եւ ըզգարգ
 արկ անխընամ ի դարէ:

Չէ ահագին, առէ, մահ
 բազում անգամ ի տաղին,
 Բայց յանուանէ իսկ մահուն
 Լքեալ ոգիք իւր քաղին:
Ի փափկութեան պարարեալք,
 որ տալք անձանց երանի,
 Եւ վաղագոյն իսկ ի բաց
 զերանութիւն ձեր հանի:
Թողից եւ զայն ժամանակ,
 որ ցանկալին ձեզ թրէր,
 Յորժամ մարդիկ մատուցեալ
 իրեանց կարեացըն նրէր,
Մնամօթ դիցըն պատուոյ
 եղին բազին եւ արձան,
 Որչափ լրկաիք յայն պատիւ
 աստուածութեան ամբարձան:
Նրբեմն ըզմարդ արդարեւ
 կարիք ձրգեն ըղկընի,
 Բայց վայ այնմիկ որ անկեալ
 ի նոցա ձեռքըն գընի:
Եւ որչափ արք իմաստունք
 զահի հարեալ եւ վարան,
 Ընկարդ կարեացըն պատուոյ
 զիւրեանց ըսպասըն տարան:

Բայց է կարի խիստ եւ այն
 զոր քրիստոսնեայն համարի,
 Եթէ գեհէն տայ Նստուած
 փոխանակ գոյզն շարի:
 Աւ թէ թողեալ զամենայն,
 որ ցանկալին է անձին,
 Եյնրմ զոր նայն ախորժէ
 պարտ է ցանկալ առանձին:
 Ընդ այնպիսի թընամեոյ
 որ միշտ գրողէն եւ հաշարի,
 Չիարդ մարթի հանապազ
 կալ ճակատեալ ի գաշարի:
 Եպաքէն ինքրն մարմնոյն
 տէր եւ իշխան զիս արար,
 Չի պատժիցէ թէ ընդէր
 խընամ մարմնոյ քում տարար:
 Աինչ ի բանբս նորա
 ախորժական գըտանի,
 Ար արտասուեն եւ ողբան,
 տայ այնոցիկ երանի:
 Օչես օրինակ խօսի այր,
 որ ի կրօնիցըն կարգէ
 Օհհի հարեալ, տակաւին
 գովէ մրազք եւ յարգէ:

Ընդ բարձրութիւն Տրամանացն
 Տիացեալ իմքն նայի,
 Սակայն երկմիա խորհրդով
 է ի խրնդիք վըկայի:
 Պիտէ զՆատուած եւ ըզսասան
 եւ ըզՏրամանքս նորին,
 Իայց տակաւին խորհուրդք իւր
 անտի ի բաց խտտորին:
 Ակեսցուք այժըմ բանիւք
 զերկեւղ նորա եւ վարան
 Ի բաց տանել, եւ բառնալ
 զերկմբաութեանքն դարան:
 Իւնն կրօնից՝ զիմակաց,
 որ էն այնպէս մեծարդի,
 Ի Տակառակ արդարեւ
 իմաստութեան եւ կարգիւ:
 Օտտուած եղէն օրինաց
 Թէ ընկենու ոք զանուր,
 Տակաւին տէր են նորա
 օրէնք բնութեան ընդ Տանուր:
 Յերկուց անտի օրինաց
 Թող ընտրեսցէ զոր կամին,
 Սիտք իւր լիցի դատաւոր
 տալ ըզվըճիս պատգամին:

Խա քանզի է մեր ծանօթ ,
 արկարու թեան մեր ներէ :
 Թող բզ՝ զատան՝ իմաստուն
 մեկուսի յայնքմ թերէ :
 Թերեւքս նա , եւ բազումք
 որ ընդ նրմա են ընդել ,
 խիստ ինչ վարուց կամիցին
 ըհչեա երթալ եւ պրնդել :
 Աոցա միայն լուր այժմիկ ,
 որ քեզ ներող համարին ,
 Թող պեւտիկոսք ցուցցեն քեզ
 եթէ զինչ այն է բարին :
 Չիք խիստ ինչ յերգքս նոցա ,
 զի խորշեցիս դու անգի ,
 Կանոն վարուց եւ կարգաց
 անդ ոչ խրսաիւ աւանդի :
 Ազէ բզպարտքս պատուոյ
 մեքձաւորաց եւ անձին ,
 Եւ զոր պարտիմքն առ Աստուծ ,
 անդ խընդրեցուք առանձին :
 Օ ի արդարեւ պատմու թիւնք
 եւ ճառք իւրեանց եւ մատեան ,
 Ըցսակաւիկ ինչ գրքգանս
 ոչ անգոսնեն եւ ատեան :

Երր դիք¹⁰, ասեն, հանապազ
 ի մարդկան գործքս նային,
 Զանկարժ նոցա եւ մարդիկ
 ըզփոխարէնն ապին:
Ընոցա գութ եւ խնամ
 մեզ արասցուք ապաւէն:
Հաճոյք նոցին եզիցուք,
 ոչ հեռացեալք ի լուէն:
Սակաւ ինչ խունկ արկանել,
 կամ զարդարել մեծագին,
 Եղէ ինչ մեծ յաչոս մեր,
 ըզնոցա տուն եւ բազին:
Երհամարհեն եւ խտանն,
 թէ կամիս ցուլս մատոյ,
Եթէ սիրտ¹¹ տուրք շունիցիս
 զերժ յամենայն արատոյ:
Յաջակողման աթոռոցն
 արդարութիւն¹² կայ յստին,
Ըմենայն բան անիրաւ
 նսփաւ դատեալ եւ խտափն:
Իսկ գրթութիւն ի ձախմէ
 ի ծունր իջեալ պաղատի,
Տալ թողութիւն յանցանաց
 հեղգացելոյն եւ փատի:

(Թ)Վ: Թողու՛ թիւն հանապազ
 ի գից յանցուածք իմ կամին,
 Ինձ եւքս պարտ է ներել,
 զոր ինչ յանցեաւ թշնամին:
 Արդահաատել որում ինձ
 առնել վնասս յօժարէն,
 Եւ թողուլ գիցըն կամաց¹³
 առնուլ բղվրէժ ի շարէն:
 Իսկ թէ չատեամ զատելին,
 որ այդպէս զխորն նեղէ,
 Տըբարերարն առիցեմ,
 որում կարօտ իսկ եղէ:
 Որ եւ առնել ինձ պատիւ,
 եթէ գըացի ինչ թերի,
 Աչ ի սըբաի իմում սխ¹⁴
 վասն այնորիկ մըթերի:
 Մոյնպէս եւ նա անյապազ
 թէ յանցանեմ ինչ ներէ,
 Այս է սիրոյն փոխարէն
 զոր յուսայ մարդ յընկերէ:
 Առ ամենայն մարդ կալայց
 ըզնոյն գորով եւ խընամ,
 Եւ եւ նա մարդ¹⁵ իբրեւ զիս,
 ոչ յայլ խորհուրդքս գընամ:

Թէպէտ հրդօր սք իցէ,
 Թէպէտ աղքատ¹⁶ եւ տըկար,
 Լմենեցուն մի կարգ են,
 մի կերպարանք եւ նըկար:
Օխ մեծութիւն թըւի ինձ
 սնտոի պարծանք եւ անուն,
 Ես զոր ունիմն անխըտիր,
 տամ եւ մեծին եւ մանուն:
Օխ որ առատն¹⁷ է այնմիկ՝
 որ վըշտանայն եւ նեղի,
 Ե զըլխովին Լստուծոյ
 ապրնջական¹⁸ եւ տեղի:
Գութ ընկերին եւ խընամ
 հանապաղորդ կայ ի նայ,
 Որ ուղղութեանցրն մայր է,
 եւ ոչ ընդ այլս քինայ:
Թքնամանել այնպիւռոյն
 չէ մարթ զայլոյ անկողին¹⁹,
 Նախանձաբեկ առնելով
 նովաւ զընկերրն կողին:
Եղմիկ ի սիրտ այնպիւռոյն
 ոչ գոյ տեղի եւ գարան,
 Որում օրէնք հանապաղ
 մեծաւ սաստիւ ընդհարան:

Որ զայնպիսեաց ցանկութիւն
 ծածուկ²⁰ յանձին իւր տածէ,
 Վ իրաւորեալ է հոգւով
 ի մահաբեր հատածէ:
 Պարկեշտութիւն²¹ գայ յերկնից,
 որպէս ծաղիկ²² է նորին,
 Զոր ի սիրել եւ գովել
 գիք եւ մարդիկ յորդորին:
 Օ շարդ գեղեցիկ զոր ոչ ոք
 մարթի բռնալ յանմեղէ,
 Զորոյ ըզգեղն աննրման
 սակաւ մի շունչ ազտեղէ:
 Սի խաբիք, արք, ի սիրոյ
 զոր դուք յանձինքս տանիք,
 Ընա թողուն վայելել
 միայն պարկեշտ հարսանիք²³:
 Ըրն ըզկարեաց բրնտութիւն
 ցածուցանեմ ես յանձին:
 Զարմանալոյ ինչ յերկրի
 ոչ գոյ ակզի առանձին:
 Թե սակաւուք շատացայց,
 եւ ոչ եղէց փառասեր,
 Գըտից հանգիստ մեծապէս,
 այն որ բազմաց պակասեր:

Թե՛ չըքաւոր²⁴ թէ՛ ընչեղ, յաճ յի
 դանձուց զոր այլ որ պահէ,
 Յանիրաւի ոչ ցանկամ.
 Տե՛ռի է քուն յազահէ:
Ես ոչ ունել ախորժեմ
 բայատար որ եւ գերի,
 Աչ բզդատակ ներքինեաց,
 յորոց վաստակ մթերի:
Երգպիսի փառք²⁵ թբին ինձ
 կարի սնտաի եւ խոտան,
 Արոց սիրենն բզդոսա,
 որչափ շարիք²⁶ որոտան:
Յայնչափ վըշտաց լաւ է ինձ
 լինել ազատ եւ հեռի,
 Զորոց տաղնայ աւտսիկ
 աստէն սակաւ մի յեռի:
Աբախաթեամբ ընդ ունիմ
 ես բզոյն ժամ եւ բուպէ:
 Աամիմ անձին լինել տէր
 քան ժառանգել զլըբուպէ:
Պահանջերոց է համար
 ի մէնջ ընդ այսրբ բանի,
Թե՛ ոչ անձնիւր կարգ վարուց
 ընդ այնրմ կից գրտանի:

Այն անձինքն եւ ընդ այն,
 ընդ որ մարդիկ յիմարին,
 Կա խուսափեմ եւ ատեամ,
 մի ասել չար բղբարին:

Օ ի թող աւուրք իմ անցցեն
 յանկեան ուրեք ի վայրի,
 Բան թէ ցաւովք եւ վշտօք
 ընդ այլոց անձն իմ այրի:

Աւուրց իմոց եւ կենաց
 թերեւս այսօր է յետին²⁷,

Ընդէտք²⁸ անձանց հանապազ
 բազումք քարշին ընդ գետին.

Այն փափաքել²⁹ ինչ մահու,
 եւ ոչ ցանկալ ինչ պարտի,
 Կա եւ ըզմահըն ճեպել
 չէ գործ մարդոց ճրջմարտի:

Առաքինիք շառնեն զայդ,
 այլ որ շարեօքրն ծիւրին,

Երթալ ըզհետ Կատանի
 է կարի իմըն դիւրին:

Կաց ի կայի քում եւ տան
 յորում եղեր եւ ծընար,

Յորժամ կոչիս, ել եւ երթ,
 քանզի շանասլ չէ հընար:

1 Եր բարեգործ հանապաղ
 Եւ կայ ի նոյն եւ յամեայ,
 Եւ ի յեափն քո կոչման,
 Թէպէտ եւ ծեր բազմամեայ,
 Կատարորին զարար քո
 մի ամօթով ընծայեր,
 Եւ բնակութիւն լիցի քեզ
 փոխարէն օդ եւ այլեր:
 Արեկին³⁰ լիցիս կենդանի,
 եւ ոչ իցէ քեզ բերան:
 Կովել ըզդիս որ ետուն
 զայն բնակութիւն բազմերան:
 Եւստի զայդ բարբառին
 վիպասանք հին եւ արդի,
 Եւստի ճանապարհ է որ ինձ
 Թըւեր ծաղկանց եւ վարդի:
 Բայց աւանիկ տեսանեմ,
 դի եւ սոքա համօրէն
 Ընոյն հրամանքս կարգեն,
 զոր փոփոխել չէ օրէն:
 Ընոյն խօսի Կատուղոս,
 ընոյն մատենանք Արատեայ,
 Թի այն բնութեան է բարբառ
 զոր, է անմիտ, որ ատեայ:

Ավելոյիսս իսկ ի գեղ
 տաղին իւրոյ եւ երգոյն,
 Ար կարի մեղկըն թըւի,
 նոյն օրինակ երեք գոյն:
 Նորին մատեանք գեղեցիկ
 րնդ որ եղեր կաթողին,
 Եջնոյն օրէնքս կարգէ,
 թէպէտ օտար էր ողին:
 Արշափ եւ խիստ կամի Տէր,
 տացէ պատուէր եւ հրաման,
 Անիմ զականջրս պատրաստ,
 տալ պատգամաց իւր աման:
 Ազի այսօր ի մբսի
 մի կալ տառան եւ երեք,
 Իմոց երկմիտ խորհրդոց
 մի, Տէր, այլ եւքս ներեր:
 Ար քանզի եւմ փափաքող
 ես լաւութեան կազմածուն,
 Եւ անձին³¹ վասրն կամիմ,
 լինել ըզգաստ եւ ցածուն,
 Աւղեցի գայն որ էր թեր,
 եւ զառաջին կարգ հանի:
 Եղէց ըզգաստ եւ ցածուն
 առ անտալ տեառն բանի:

Լըղէց ըստոյզ հասուցմանց
 պարգեւեաց ի խրնդիր,
 Օր խոստացար թէ առցեն
 որ ենըն քեզ ունկընդիր:
Եւանց ըզքեզ սիրելոյ,
 որ բարութեան եւ կատար,
 Եւաքինին երեւել
 առ ինչ լիցի մեզ սատար:
Օչնշ որ էր մարդըն կանխաւ,
 դու լըսել այժրմ մատիր,
 Յայնժամ մինչ կրօնըս շունէր,
 թէ ոչ մտար եւ պատիր:
Եզնըւազոյնք³² իսկ վարուք
 էին յաճախ ի մարտի:
Եճ Ղիկուրգոս ըզմբտաւ
 թէ է արժան եւ պարտի,
Սարգեալ օրէնըս բարուց
 առնուլ զառաջըս շարեաց,
 Բայց առաւել աճեցոյց
 թէպէտ կարճել յօժարեաց:
Ի լիկաութիւն հասանէր
 այն որ ըզգաստ էր կարի,
 իսկ որ լիկաին էր, յանկարծ
 հեզ եւ պարկեշտ յարզարի:

Մեկարդ սիրոյ ցանկութեան,
 որ կատարած է գեհեան,
Օրէնքսգիրքն Աղոն
 կանգնեաց բազին եւ մեհեան :
Ար շահ զօրէնսն դրնել
 պրղծագործին եւ ժանախի,
Յորժամ որ³³ տայ ըզպատուէրն
 ազատ եւ սուրբ շէ անախի :
Յայնժամ եւ լոյս ամենայն
 էր ընդ աղօտ եւ մրթար,
Չէր քաջութիւն ինչ բընաւ
 ամենեւին անպթար :
Վեզ ըստգիւտ մեծ է, Աատոն³⁴,
 թողուլ զամբօխն ի թատեր,
Որով բարձեր դու ըզկայն
 համեստութեան եւ հատեր :
Է՛ ՄԵՐՆԿԵՂԵՆ զօրութեան
 այս առանձինքն նրկար .
Քանզի անձամբ իւրով մարդ
 է տառապեալ եւ տրկար :
Միայն զիւր անձքն սիրէ,
 եւ ըզբարին իւր կամի,
Չիք այլ ինչ այդքմ գարման,
 բայց լինել իւր թընամի :

Լայց օ՛ կարօղ է յաղծօղ
 ելանել յայդբմ՝ մարտէ,
 Միայն կրօնից՝³⁵ մերոց զեղ
 կապէ զոգիս եւ պարտէ:
 Օ՛ ի նա եւեթ տապալեաց
 զամենայն խոչ եւ արգել:
 Պարտ է ի թիւ նըշանաց
 բղձիշատակ իւր կարգել:
 Միւս մարդոց ոչ կայ դատարկ,
 ուստի եւ յորժամ յիրէ,
 Չոր նախ սիրէքըն, դառնայ,
 անդէն այլ նոր ինչ սիրէ:
 Եւ որ յառաջ փայելուչ
 եւ ջանկալի էր, առ նայ
 Ի գալ երկրորդ սիրելոյն,
 յատելութիւն մեծ դառնայ:
 Մարդըն զիւր անձըն սիրէ,
 Լատուած նորոգ՝³⁶ տայ հրաման.
 Թէ գիս, ասէ, սիրես դու,
 լիցիս ի փառսըն ժաման:
 Աէր՝ որով մարդըն դառնայ
 յիւր արարիչ եւ ի տէր.
 Ընչց եւ զայն ինքըն մեզ տայ,
 զի զեղկու՛թիւն մեր գիտէր:

Յայնժամ ոգիք բոցով ինչ,
 զոր ոչ գիտեն եւ նորին,
 Թիբեանց ըզգութիւն թողեալ,
 Ղստուած միայն բորբոքին։
 Օչայն որ նրմա կանխագոյն
 զարմանաց իմին թըւէր,
 Երար յանձնէ մեկուսի,
 եւ մատոյց տեսարն նրէր։
 Յանկարծ ինի մարդասէր,
 եւ ոչ ըզգութիւն յաննէ՝
 Որ տառապի, փակէ նա,
 այլ բախտփանքս խառնէ։
 Եկն ունի նա հատուցման
 եւ վասն զոյզն տաշաի։
 Սիայն առ սէր Ղստուծոյ
 նա ընդ անձին իւր հաշաի։
 Ի ԿԵՆԳԵՆՆԵՆ, այսրս սիրոյն
 հաստատութեան եւ հիման,
 Ենդէն յերկրի քաջութիւն
 երեւէր յայտ յանդիման։
 Չէ վաշտանալ եւ ասնջել
 յաչքս սիրոյն զբժուարին³⁷,
 Ըստգուժք նոփաւ եւ ի մահ
 իբր ի հանդիսս ինչ վարին։

Աստուած եզէն բարբառոյն
 վեկայք կենաց եւ արեան .
 Եւ իբրեւ անց հարած ումն ,
 այլ մարտիրոսք ³⁸ նոր յարեան :
 Որոց մարմինն ինքնակամ
 պահովք ծիւրի եւ այրի ,
 Սըտեալ յանշէն անուպատ ³⁹
 կան ընդ գազաներս վայրի :
 Ենձամբ զանձինքս պատժեն ,
 որ բնաւ ոչնն մեղան ⁴⁰ ,
 Նուիրեն զիւրեանց կուսութիւն
 իբրեւ ծաղիկ իստեղան :
 Ոգիբքն սուրբ յարատոյ ,
 չիշխե այլ եւքս մարմին ,
 Ընտրութիւն լրտեաց բովանդակ ,
 գութ ընտանեաց եւ զարմին .
 Իսկ որ բզկարգ աշխարհի
 առեալ յանձին քում տարար
 Եթէ բզկապքն պահես ,
 զոր եզ Աստուած որ արար ,
 Աչ ծանրանայ այր կընոջ ,
 ոչ առնքն կին ամուսին :
 Եւր մեծատուն եւ հրղօր
 հայր է սրբոյն եւ կուսին :

Ո՞ իշխեսցէ զայրանալ
 եւ բողոքել զընկերէ,
 Աւր եւ իշխան մեծազօր
 յանցուցելոցն ներէ:
 Թեոդոս⁴¹ կայսր լայր խակ,
 յանդիմանեալ Ռ. մբրտեաց,
 Զարմանալին մինչ լուա
 Թէ զարտասուս քո հասեաց:
 Ար ըզպրտուղն բարի
 գրացուք նովին նըշանաւ,
 Ար ի սիրոյն արմատոյ
 բողոքեցաւ եւ հանաւ:
 Աւանց սիրոյ պաշտամունք
 երբէք առ Տէր ոչ հասին,
 Պաշտօն ուրոյն, եւ այլ որ
 մի գրացի յայնքմ մասին:
 Մերաք մեր տաճար են նորա:
 Այլ, ասեն, զինչ կատարած
 Անիցի սէր իւր, որ էն
 այդպէս հեղեալ եւ տարած:
 Թե զայնք չափ խնդրես դու,
 ոչ ես դու այնքմ ծանօթ,
 Ըարեաց աղբւր է Աստուած,
 անտի առնուն այլք յանօթ:

Աւրեմըն սիրաք մեր միայն
 նովաւ լըցեալ նորոզին .
 Յորժամ սիրէ դք անշափ⁴²,
 յայնժամ սիրող է հոգին :
Մի նոր ինչ կարգ սիրելոյ
 զիցուք երբէք ի մբաի,
 Թէ զկարգ պարա է սիրել,
 յիմում բնութեան իսկ գըրաի :
Ի բաց առ այժըմ թողեալ
 զամենայն կարգ⁴³ եւ պայման,
 Եւ մբտադեւր լուիցուք
 սրբաին միայն ընծայման :
Ո՛ր մեծութեանց ինչ փառօք,
 Տէր, երբէք սիրա իմ հարաւ,
 Աչ արծաթոյ եւ ոսկոյ
 նեղէ զիս այժըմ ծարաւ :
Եւ զցանկութիւն⁴⁴ իմ այն է,
 զի քոյ եղէց առանձին,
 Ընդ կարասի եւ պատիւ
 ոչ եւրս միտք նախանձին :
Ինձ ցանկալի բընաւ չէ
 բզճեա փառաց իսկ պընդել .
Եւ զի այլոց անծանօթ,
 եղէց միայն քեզ ընդել :

Ա ըկայութիւն քո փառք է,
 քեւ զօրութիւն իմ ճըշտի,
 Ի քեզ գըտից ես Հանդիսա
 ի նեղութեան եւ վըշտի:
 Գաւ ես իմ լոյս յաշխարհի,
 ուր Հանապաղ է խաւար,
 Սեծ արարեր քան զերկիր
 ինձ ըզփոքրիկ տաղաւար:
 Թող զամենայն ինչ զերեւանց
 տացեն մարդիկ ի նանիր,
 Բզքեզ ի բաց Աստուծոյ,
 մի երբեք, անձըն, տանիր:
 Ար բզնա ոչըն սիրեն,
 Հանապաղորդ յորդորին,
 Թե գայ վրիժուց ժամանակ
 եւ մեծ ցատումքն նորին:
 Բաց ըսպառնալ քո զիս, Տէր,
 ոչ վրիպեցոյց ի յուսոյ,
 Բզքեզ սիրել ինձ միայն
 որպէս ինչ անկ է, ուսոյ:
 Ապափնեալ ի քո խաչ,
 Հասեալ ի շունչ իմ յեափն,
 Յանկամ զողիս աւանդել,
 Համբուրելով ըզգեափն:

Ար սիրոյն այս է բարբառ,
 որ յամենայն ինչ զօրէ,
 Սակայն եղուկ զի երթայ
 եւ նըւազէ որ յօրէ:
Յամաքեցան դուժք բազմաց,
 զուցէ եւ ոչ նորոգին:
 Աէր ի սրբաին մեռանի,
 ապա հաւատք ի հոգին:
Ուր են աւուրքն առաջինք,
 ժամանակ այնքո դարուն,
 Սինչ գեռ նորոգ պարարեալ
 եկեղեցւոյն էր դարուն:
Որբիստանեայք յայն ժամուն,
 մի թէ իցեմ ձեր որդի,
 Ար եմքն ծոյլ, թէպէտ եւ
 ունիմ զանուն յաջորդի:
Սի էր ողի եւ մի սիրտ,
 եւ համամիտ անձքն ձեր,
 Սի եւ ի մենջ բոնոյն բեր,
 որ ի սիրոյն է, հրնձեր:
Սի եւ նոյն կարգ է եւ մեր,
 այլ նախանձի եւ դաւէ
 Ի բարբանչիւր զիւր բնկեր,
 ի բաց մեկնեալ ի լաւէ:

Արովք Լստուած անարգի,
 պաշտօն կարծեմք տակաւին,
 Սուտ նախանձու ինչ անուամբ
 բազումք յարին⁴⁵ թաթաւին:
 Ընցնիւր պարծի նըշանաւ
 քոյոյ անուան եւ զընդի,
 Լի ըզպատկեր քո ոչ ոք
 նըկարել յանձըն պընդի:
 Արշափ մարտիկ նահատակք⁴⁶,
 առ ի փրօկել ըզտեղին,
 Ար դու ծընար եւ սընար,
 յօտար աշխարհքս նեղին:
 Բարուք է փոյթըն նոցա,
 այլ ինքեանք հեղզ եւ վարան,
 Ընդ նոցա վարքս զահի
 եւ անհաւատք իսկ հարան:
 Բայց զայնտսիկ⁴⁷ որ եղեն
 պատճառ կրօնոց եւ մարտի,
 Ըրհամարհել եւ ատել
 իւրաքանչիւր ոք պարտի:
 Յորպիսի խուժ մարդկանէ
 լուան նոքա եւ ուսան,
 Թէ առ անաղ հաւատոց
 զայր եւ ըզկին եւ կուսան,

Սուր ի ձեռին տաղնապել
 իցէ օրէն եւ վաւեր,
 Եւ ըզքաղաքքս բընիւ
 առնել կոխան եւ աւեր:
 Մնշ շեւ ըզճառքս փակեալ,
 փութամ ձեպիմ ըսա կարի,
 Ընդ ձեզ խօսել պայքարաւ,
 բայց լուծաւ շունչ իմ կարի:
 Դուք որ միոյ մօր որդիք,
 եւ ի նորին արգանդէ
 Ծընեալ երբեմըն սրնայք,
 այլ ըզձեզ այժըմ քանդէ
 Ճըշմարտութեան թըշնամին.
 որ ի բարւոքըն ցօրեան
 Յանեաց որոմըն շարի,
 յորոց ընտիրքըն կօրեան:
 Այժըմ զատայք⁴⁸, էր երբեմն
 յորժամ կայիք դուք ի մի,
 Ո՞ զայդ արար, թէ ոչ դուք,
 հարեալ լուսոյն ի դիմի:
 Ապաքէն հարք ձեր եւ հաւք
 էին մերոց հարց որդիք,
 Ընդէր ոչ այժըմ նոցին
 կարգաց եւ դուք հաղորդիք:

Յանձանց ի բաց թօթափեալ
 զայդպիսի բիծ եւ արած,
Մբառէք ընդ մօրքս բազկօք,
 որ հանապազ են տարած:
Հայրքն զատաւ եւ հերձաւ,
 որդին ի նոյն բոց այրի.
Սի բզճեա հօր քում շքջիբ,
 դու մուրեալ ի վայրի:
Ի բաց հասեալ յարմատոյն
 մի լինիք յարդ եւ ցողուն,
Դարձիբ միայն եւ յանցուածք
 անգիտութեան քո թողուն:
Յետուսա սերեմքն, գիտեա,
 թողցէ Նստուած եւ Հրէին.
Նստի խոտեալք, որք երբեմն
 եւ անգրանիկ իւր էին:
Գոյ յոյս⁴³ յապայն տակաւին
 տիրասպանացքն դարձի,
Չկամի Նստուած յուճեքէ
 լսել, բզոյս իմ բարձի:
ՆՅՈ յանուն Յակոբայ
 շարժեցի տեսանորդ գորով,
Եւ բզխոստումն յիշեցէ
 այլ խստամաճք իմն նորով:

Չեւ հատան գանձք քո խաղառ ,
 մինչեւ ի դոյզըն սաստեր .
 Օտղկեսցի ծառըն նորոզ ,
 զոր ցասուցեալ դու հասեր :
Եւ գուշակեալ է այն օր ,
 յորում որդին ի դաւէ :
Եւ ի շարեացըն մեղաց ,
 զոր յանցեաւ հայր իւր , քաւէ :
Բայց եւ այլուր կայ գրբեալ ,
 թէ եղեցին ցրտագին ,
Որ ջերմագոյն հաւատովք
 միշտ երկիր տեառըն պագին :
Սակայն սիրոյն այն կապանք
 դեռ ոչ եղծան եւ հատան ,
Ոմանք յանգէտ մարդկանէ
 դեռ ունին զայնքս պատան :
Իսկ որ կարծին իմաստուն ,
 որպէս թէ էր այն ծաղու ,
Թրչնամանեալ նախատէ
 դառըն բանիւք եւ աղու :
Ըղնոյն եւ փառս համարի
 իւրոյ երգոյն եւ տաղի ,
Նա եւ տանի զայն մինչեւ
 ի դերեղման յոր թաղի :

Այլ հեթանոս անխրատի
 զամենայն խառնն պաշտէ .
 Այժմ պաշտօն ինչ շառնուն
 եւ ոչ աղերս յերաշտէ :
 Աւ այդքմ պարտ է լինել,
 հարկ է լնուլ պատգամին,
 Ընկանելոց⁵¹ են հաւատք,
 Ընտրեացէ մարդ զոր կամին :
 Եայց մինչեւ ցայն օր վերջին,
 որ ահագին է, տեւէ,
 Յորժամ բնութիւնք հայկցին⁵²,
 եւ անկցի մարդ յարեւէ :
 Օր դրժութեան եւ ցաման,
 որ ոչ է տիւ եւ գիշեր,
 Ընդ ամպարիշարն մի, Տէր,
 եւ բզժառայս քո յիշեր :
 Տագնապին յայնժամ տարերբ,
 եւ ծով ծրխայ եւ յուզի,
 եւ թօթափին եւ աստեղք,
 իբրեւ բզհատ ընկուզի :
 Աւր փեթխընդի բորբոքեալ,
 եւ հընչէ փող եղջերեայ,
 Եւ տեալք յառնեն, եւ գոչէ
 մարդ առ Աստուած իւրներեայ :

Պակասէ լոյս եւ արեւ,
 անցանէ ժամ եւ տարի:
 Յայնժամ կրօնից մերոց զործ
 ի գլուխ ելեալ կատարի:
 Աոյն կատարի, եւ Աստուած
 ամենեցուն ակներեւ,
 Հարժէ ըզծով եւ ցամաք
 իբրեւ ըզգոյզն տերէւ:
 Անգ յարատւին սաստիկ
 եւ ի փայլին փայլական,
 Ազգ եւ ազինք ժողովին
 եւ արկանի բազմական:
 Անգ փարագոյրն ցելու,
 բառնի խափան եւ արգել,
 Անգ տեսցեն տէր ըզՅիսուս,
 զոր աստ իշխենն անարգել:
 Ի հրեշտակին բարբառոյ
 թօթափէ մարգ ըզփոշի³³,
 Եւ ըզգեցեալ զիւր մարմին,
 չար ի բարւոյն որոշի:
 Անն ուրուք փառք, բայց միայն
 գատաւորին մեր անդէն,
 Ամենեքին կան լուսել
 զոր սաստկու թեամբ աւանդէն:

Արդարեւ այն որ ահեղ
 է կատարած եւ յեւին,
 Արք առ ի մահ դատեցան
 յայնժամ ողբան եւ փեւին:
 Հիացեալ յայնքմ փառաց,
 կամի երթալ մեկուսի,
 Այն ինձ, ասէ մեղաւորն,
 եղուի որ զայդ կորուսի:
 Այլ նա ըզփառսրն տեսցէ,
 ինքն երերեաց եւ տատան,
 Ընկցի ի հնոց խաւարին,
 յորում խտտեալքն զատան:
 Ար միշտ խաւար է եւ բոց,
 միշտ նեղութիւն եւ ծարաւ,
 Ըջձեզ կարեաց բռնութիւն
 յոր վայր ձրգեաց եւ տարաւ:
 Անհաւան քրիստոնեայք,
 որ վիշաք ըզձեզ ոչ նեղեն:
 Թէ Սոկրատէս եւ Տիտոս,
 որ պարկեշտ յայնժամ եղեն,
 Յորժամ շէր լոյս հաւասաց,
 կործանեցան յայն տեղի:
 Ընդ նոսա ինքքն Աատան
 կայ յանձկութեան եւ նեղի:

Օր վարձրս քարվքրն⁵⁴ կամին
 սինէացւոց, կամ յուսան,
 Եւ կամ հրնդկացրն, կալով
 զաս յաշխարհէ եւ կուսան:
 Եսացէ մէն մի յայնժամ,
 կարի եզուկ որ եզէ
 Փութացուցիչ նեզութեանն,
 այն որ զիս այժբմ կեզէ:
 Զարեալ հաճիկն⁵⁵ անօրէն
 րնդ անկանել իւր զահի,
 Յայնբմ փառաց զոր կարծէր
 թէ նրմա անդրն պահի.
 Եւ փոխանակ փափկութեան,
 զոր խոստանայր րնձայել
 Սուս մարգարէն, զբացէ անդ
 վերարս անձին իւր վայել:
 Միայն ըստոյզ քրիստանեայն
 աներկեւզ զանձրն պահէ,
 Ոչ կասկածէ կամ գողայ
 յահաւոր յայնբմ զահէ:
 Ընդ տեսանէ յոր յուսայր,
 եւ որ սիրոյն է կատար,
 Յոր հաւատաց շննսալով,
 որք մի, ասէն, հաւատար:

Յայնժամ արգարքն զերժեալ
 ի կորստեան վլտանդէ,
 Ի յախտեանսն մրտեալ
 զարքայութիւն ժառանգէ:
Այնու հետեւ ոչ յուսոյն
 ոչ հաւատոյն է կարօտ,
Այլ հանապազըն սիրել
 է բովանդակ իւր արօտ:
Արօտ⁵⁶ սրբութեան անարատ,
 թէ արժանի քեզ թրւեր,
 Ապր եւ մընայր յախտեան
 անեղծ այս դոյզըն նրւեր:
Օ ի բզկատակ ճարտարիդ,
 բզկբոստերոյն եւ մանուն,
 Տեսցեն անեղծ, որպէս էն
 քո յիշատակ եւ անուն:
Յոր յօժարելն ժրտիմ,
 արդ բարէ զինչ այն աղէ,
 Զիարդ ոգի որ քո է,
 վայրապար փառքս քաղէ:
Յիս յօրինեալ կարգեսցես
 դու նոր փափաք եւ ոգի,
Վասն քոյոյրն փառաց
 եղէց միայն կաթոգի:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒՒՆԵՐ

Պ. Ա. Ս. Ն.

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԵՐԳՈՅ

1. ՅՐՈՒՐՍ, առ Քասուէտ, զԱստու-
ծոյ սէրն մեզ առաջի արկանէ, մինչ
զանձինս իսկ առեւ: Պատուիրէ համ
զնել զգայնացն տենչանաց, մինչեւ ա-
մենեւին իսկ հասանել ընկերուլ զան-
գամս մեր. յամենայն հաճոյից հրատա-
րել, կեալ ի մարմնի իբրեւ այն թէ շի-
ցէ ի մարմնի, թողուլ զամենայն, կեալ
փոքու. եւ գրեթէ ոչինչ իւր, եւ փո-
քուն այնմից Աստուծոյ տեսչութե-
նէն ակն ունել: Տիեզեր. Պատմ:

2. Են ումանք, առ Պարազիս, որք
վայրապար անձամբ զանձինս դատա-
պարտեն: Այլն զորոյ աստ զերեսս ա-
ռեալ խօսիմ, ի միտ առեալ գիտէ, թէ
ամենայն հաճոյք առաջօք ինչ եւ ցնորք
եւ երազք են, այլ մարդկան ընդու-
նայնութիւն համարի թէ իցեն ինչ. եւ
թէ չէ արժան զանձինս ընդ այնպիսի
իրա բուեռել. այլ վասն զի բնութիւն
զմեզ յախորժականս եւ ի հաճոյս ձը-
գեալ տանի, յորինաց անտի որ հանա-

պազ նմին բնութեան հակառակ կայ, զանգիտէ: Նմին իրի թեպէտ եւ չէ ազահ՝ որ, եւ ոչ ամբարտաւան, ոչ եպիկուրեան, եւ ոչ պիւռոնեան, բայց տակաւին խլխլէ եւ սոցոյք քրիստոնեայ լինել չկամի:

3. Նշմարեցուցանէ զբանս Յովնա-թանայ որդւոյ Շառլի. Ճաշակելով ճաշակեցի, ասէ, սակաւ մի մեղք, եւ ահա մեռանիցիմ ես: Ա. Թոյ. Դ. Ժ. 43:

4. Եւրեմնա, անուանի մտօքն եւ փափկութեամբ, Աեարսնիտս իւրոյ ժամանակին կոչեցաւ: Ի խօսան զոր զփափկութենէ արար, պարծի թէ զանձքն բնաւ ոչ ճանաչէ: Ինձ չեն կամք, ասէ, եւ ոչ իւրք իրօք ճշդիւ գտակաւ որպիսի որ եմն, յանձնէ ուսանել. . . եւ որովհետեւ ինձ իմաստութիւն դուն ուրեք գործոց եւ կենաց բաժանակից եղեւ, զժկամակ իմն լինէի, եթէ այժմ ձեռներէց լինէր ինձ կարգիչ եւ յորինիչ լինել կենաց, որ ի վախճանել եկն:

5. Քաւղիացի արքան յերգան վիպասանաց որ ի նորա անուն գրոչմեալ են, վեր ի վայր յեղյեղէ զտիւն եւ զտիցն ցաւս, եւ թէ արհամարհէ եւ չգրէ ինչ զմահ: Ստեպ բազում բանս զվերջնոցն խօսել, վատութեան զուգական է, ասէ Տակիրոս:

6. Էթանոսաց իմաստունք բազում օրինակօք պլակերայ ի միմեանց խօսեցան թէ որ գլխաւոր բարութիւնն իցէ: Յիսուս զնոյն զժուարին ինդիր ելլցծ:

յորժամ ի յերկնն սկիզբն բանիցն արար
ասելով, թէ Երանի սգաւորաց, երա-
նի այնոցիկ որ վիշաւ ինչ վշտանայցեն
սլլովքն հանգերն: Եւ առաջինն որում
խոստացաւ Յիսուս տեղի յիւրում
գրախաին, որպէս Բոսուէան ասէ, ըն-
կեր խաչի նորա էր, որ ի կողմանէն նո-
րա ի խաչին մեռանէր:

7. Մարգիկ, որպէս ասաց ոմն, ան-
հաւատք են, զի զանհաւասան լինել կա-
մին, եւ կամին վասն այնորիկ, զի նոյն
չահաւեա է կարեացն նոցա: Աչ անհա-
ւատութիւն է որ փափկացեալս եւ զիր-
զըս գործէ, սլլ փափկութիւն որ ան-
հաւատս ասնէ զմարգիկ:

8. Միտք նշմարիտ օրէնք են, ասնն
Սպինուսեանք ի Պանթէիստիկոնին, որ
մատեան ինչ է, յորում վասն կարգաց
վարուց վարդապետութիւն, թէպէտ
եւ միայն զոգւոցն հանդարտութենէ
ճառէ, սակայն եւ այնպէս կարի խիստ
է, զի ցանկ եւ միշտ կարեացն հակա-
ռակ կալ պատուիրէ: Բայիդոս ի ճա-
ռին զոր վասն գիտաւոր աստեղն արար,
հարցանէ իմն թէ իցէ մարթ անաս-
տուած հերետիկոսաց օրէնս վասն կար-
գաց վարուց առաքինութեան եւ պի-
տանի լինելոյ զնել. սոյն մատեան ա-
ւասիկ հարցուածոցն նորա ընծայու-
թիւն է. բայց աղէ ասա դու ցիս, որ
ստոյգ բարեբարոյք իցեն, եւ միջա-
մուխք յառաքինութիւնս, բան ոգւոցն
հանդարտութեան, սլլում իմիք վար-

ձուց հասուցման ակն ո՛չ ունիցին: Որ պարկեշտ որ իցէ, գիւրաւ քրիստոսնեայ լինիցի, եւ շքաւքնիցէ ինչ:

9. Ի բնութեան խելամտութեան, առաջինքն ի փրդխտօփայից մեծամեծս սխալեցին. իսկ ի բարոյից իմաստութեան ճշմարիտ ճշմարիտ պատգամս ետուն, զի բնական օրէնք որ ի միտն անկեալ է, զիւր ճշմարտութիւն գրուածեալ ունի: Ի՞ որ որ քան զՎիկերոն խտապոյն վարս ընծայեցուցանիցէ: Ետն ճշմարիտ կրօնք եւ առ պետեապս գտանին, յորոց մարթ է բազում հրամանական շանս վասն վարուց կարգաց ընտրել աւնուլ, եւ զպարտագոր պարտիմք առ Աստուած եւ առ մարդիկ եւ առ մեզ իսկ, ի միտ աւնուլ:

10. Ամենայն ինչ, ասէ Վիրգիլիոս, Արամազդաւ լի է, եւ Արատիոս, թէ Եւ է ամենայնի սկիզբն, եւ Եոյն կատարած:

11. Առաւել Եոցա՝ քան անձին պատուական է մարդ, ասէ Զորնադ: Չի գիք, ասէ Պերսիոս, կամին զի իրաւունս որ, եւ որ ինչ ոգւոցն օրէն իցէ, աննիցէ, եւ զմիտս սուրբ պահիցէ:

12. Աստուածեղէն արդարութեանն պատկեր Նսիտղեայ գիրսն կայ, իսկ գրթութեանն ի Ստատեայ. Թեք. 12:

13. Չկեցուաց է, ասէ Զորնադ, եւ գռեհիկ մարդկան փրէժս պահանջել:

14. Արպէս հայր ընդ որդեակա, Եոյն պիսի պարտ է մեզ ընդ բարեկամս լի-

նել . զոչս զեղեցիկ տեղի որ յՈրստեաց
է . ամենեքին քաջ գիտեն :

15. Մարդ եմ . եւ ոչինչ ի մարդկո-
րինաց յինէն օտար համարիմ . Տեր :

16. Հեթանոսք զօտարսիրութիւն
յոյժ յարգէին : Աղքատք եւ հիւրք , աւ-
սէ Հոմերոս , մեզ ի զից անտի դան , զի
օտարատէրք են . եւ որ հիւրոց եկելոց
ժանկունս տայցէ , նոցին իսկ զիցն աս-
պրնջական լինիցի* :

17. Նշանաւոր է այն զոր Մարտիա-
դէս ասէ , թէ Միայն զոր տայցեան ,
հանապազ ունիցիս զոչս : Այս ինքն
թէ պատրէ ինչ զոր անքատին տայ-
ցեմք , ոչ էթէ ի մենջ ելանէ , սլլ ա-
ռաւել յամբի կայ :

18. Չիք ինչ , ասէ Աիկերոն , որ ա-
ռաւել աստուածամերձս անիցէ ըզ-
մարդիկ , որպէս բարիս մարդկան առ-
նել : Իւ Աիբրդիդիս ասէ , թէ որք
զանձինս յիշելով երախտիս ինչ անի-
ցեն սլլոց , ի բնակութիւն զիցն բնա-
կիցեն , ի տեղւոյ ուրեք որում անուն
Իշիւսիոն կոչիցի :

19. Որատիս զամենայն վիշտս որովք
Հոռոմոց ազգն վշտանայր , անտի հա-
մարէք զի չպահէին սուրք զամուսնու-
թիւն . անգատին ի նսին տկանէ , ասէ ,
ըզխեն ամենայն շարիք , կռիւք , սպա-

* ՉԱՐՄԱՆԱՔ ՕՊՐԱՏԵՐ ԽՆԻՒՆ , յո-
բնն լանտոս . Ի- էին առանջին ԴՅԻՒ
նոցին հիւրատէր գիցն լանտոցի :

նութիւնք պլուքքն հանդերձ : Տակի-
տաս զԳերմանից որ քան զամենայն
ազգս գազանագոյն եւ վայրենագոյն
էին, ճառեալ ասէ, թէ ի մէջ նոցա
գուն ուրեք եւ անօր շնութիւնք գոր-
ծեին, եւ եթէ որ ի նմին գործ անար-
ժանութեան ըմբռնէր, անհնարին պա-
տիտս կրէր. ուստի գեղեցիկս ասաց,
թէ Չիք առ նոսա ծիծաղել եւ զքրք-
քիչ բառնալ յորժամ անպատեհս ինչ
որ գործիցէ, եւ ոչ պանուծանս ինչ
զպշրելն եւ զնազել համարին, այլ մա-
նաւանդ կարի իսկ անգարդութիւն : Աչ
որ, ասէ, անդ ընդ շարիս ծիծաղի, եւ ոչ
թէ ապականիցէ որ, կամ ապականիցի,
աշխարհի ինչ վայելչութիւն կոչիցի :

20. Ար ոչ լաութեանց վասն, այլ
առ երկիւղի կամ առ մարդկան ականէ
չգործէ ինչ անպատեհս, յանցաւոր օ-
րինաց է, այնու զի ունէր ի մտի գործել
զշարիսն, եթէ կարող ինչ էր : Ար վասն
զի չէր համարձակ, շարար, ասէ Ավիդի-
ոս, նոցին իսկ շարեացն գործօնեայ է.
եւ պլուք ասէ. թէ պէտ եւ արդեամբք
ի գործ շնութեան ոչ մտարերիցէ, այ-
նու զի ցանկացան, շուն է :

21. Պարկեշտութիւն չբնաղ ինչ
պարգեւք են որ յերկնից պարգեւիցին,
ասէ Իւրիպիդէս :

22. Արպէս ծաղիկ որ ի ծաղկոցս որ
ցանկով պատեալ իցեն ի ծածուկ անի-
ցէ, նոյնպէս կոյս, ցորքան անարբան
կայ : Աստուզոս :

23. Կատուղոս ցՀիմն ասէ, Չկարէ
ինչ ասանց քո Ասողիկ :

24. Ար իմաստուն որ է, ասէ Վերգի-
ղիոս, ոչ թէ չքաւոր իցէ արամի, կամ
ընդ գոյաւորսն նախանձի :

25. Անտեղեկաց քաղցր թուիցին մե-
ծամեծ ինչ սպասք հարստաց, այլ որ
տեղեակն է, երկիցէ : Ոգրատիոս :

26. Ո՛ հոգոց մարդկան, սրչափ մնա-
տի եւ ընդունայն իցէ : Պերսիոս :

27. Չամենայն որ որ լուսանայ քեզ,
համարեա թէ յեաին իցէ : Մարտիա-
ղէս :

28. Նմա ծանր եւ տաղտուկ թուիցի
մահ, որ ամենայնի քաջ տեղեակ իցէ,
եւ խրում անձին անդէտ մեռանիցի :
Սենեկա երգահան :

29. Յորժամ յանձկութեան իցէ որ,
գիւրին է զկեանսն արհամարհել. հոգ-
րագոյն այն է, թէ որ հէք եւ եղուկ իցէ,
եւ յանձին տնիցի, ասէ Մարտիաղէս :

Պղատուն եւ Վիկերոն յասել անդ խ-
րեանց թէ չէ որէն գիտին ի բաց կալ ի
տեղւորէն ասանց հրամանի այնորիկ՝ որ
զնա անգն կացոյց, ազնուագոյն իմն որի-
նակաւ զանձին սպանութիւն դատա-
պարտեն : Եւ չեն ինչ զարմանք թէ եւ
հեթանոսք դատապարտ ասնիցեն, զի
չիք ինչ որով մարթիցի արդարանալ :

30. Կեղեցիկ իմն ասաց Մարտիա-
ղէս, թէ ձեր այր, որ առարիւնի իցէ,
եւ ոչ վասն միոյ աւուր կենաց խրոց
սորհանայցէ : Նոյն դարձեալ թէ Չի-

բոյ հասակին տիւ անեցուսցէ սյր լաւ .
այն իսկ է երկիցս կեալ, եւ յազնուա-
գոյն կեանս վայելէլ:

31. Արկերսն նկարէ զուրախ լծիւնն
մտաց, որ յառարինու թենէ վնիցի:
Եթէ մանր նկատել կամիցիմք, ասէ,
թէ զնչ ինչ ի բնութեան առաւելու-
թիւն եւ մեծութիւն իցէ, առնուցումք
զհանգամանս թէ որչափ յառութեան
իցէ զեղիւել շուպտութեամք, եւ փա-
փկանալ եւ զրգել, եւ քանի՞ն պար-
կեչաութեան՝ ճշգոյն վնել եւ ժուժ-
կալ եւ ցածուն եւ վշտամբեր եւ լուրջ:

32. Զնոցունց իսկ որ իմաստնագոյնք
էին ի մէջ հեթանոսաց, մարթի համ-
բէն ասել զայն զոր սուրբն Ազոսափ-
նոս ասաց, թէ Զոր յանգիմանէինն,
զնոյն ինքեանք զորժէին, եւ որոց մե-
ղադիրն լինէին, նոցին անկեալ երկիր
պագանէին: Արկուրոսս օրէնս եզ ըզ-
կանայս հասարակաց ամենեցուն հա-
մարել: Պղատան պատուէր եւ շարբե-
նալ, բայց միայն ի տանս սպանդարա-
մեաին: Արխատուէղէս արգել պատ-
կերս լիտիս նկարել, բաց ի դիցն պատ-
կերաց: Սոզն յաթենացւոց քաղա-
քին Ատողրկան, այս ինքն անպատեհ
ցանկութեան մեհեան կանգնէր: Ամե-
նայն իսկ աշխարհն Զունաց, ասէ Բո-
սուէա, լի էր մեհենիք նուիրելովք
դիցն այնմիկ, եւ ոչ մի մեհեան սիրոյ
ամուսնութեան գոյր յամենայն գա-
ւառին:

Սենեկա, որ որպէս սուտ փիղիսոփոս էր, նշոյնպէս կերպարանօք առաքինի, ամենեցուն ատելի արար զիւր փիղիսոփայութիւն, զի հանապազ մեծարանութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ խօսի: Մարթ էր բազում բանս ասողել ի նախնեաց անտի, որ ոչ ի գոգութիւն նորա են, եւ զանթիւ մեծութեանց նորա ճառել. բայց առ ի խելամուտ լինելոյ կարգաց նորա որ ճառիւքն խիստ ստղիկեան էր, շատ լիցի գիտել թէ ծառայարարոյ էր եւ սուտակասպաս եւ հանապազ փաղաքչէր Ներոնի որ շար եւս քան զճիւղ էր, որում եւ վարդապետ եւ դաստիարակ լիեալ էր նորա, եւ յայն եկն մինչեւ արդարացուցանել զնա վասն սպանութեան մօրն: Յերկորդ երգս ամի զբանս Սոկրատայ, զոր իբրեւ մեռանէրն, խօսեցաւ, եւ թէ զոհեաց հաւ, որ արդարեւ ծաղու էր: Այլ զինչ զՍենեկայ ասացուք, որ իբրեւ մեռանէրն, ասեալ չուր ի բազանեաց, զամենեքումբ՝ որ չուրէն կային, հեղցր եւ ասէր, Արամազդայ ազատչի:

33. Որ զմարդկեղէն իմաստութիւն քարոզէին, որպէս Պլատոնիկեանքն եւ Ստղիկեանք, յառաջագոյն էին քան զնոսա որք զուետարանն քարոզեցին: Նորա շարարին ինչ փոփոխումն, այլ սորա վաղվաղակի յական թօթափել աննէին զերկիր շէն մարդաշատ բազմութեամբ մարդկան, որ ազնուագոյնք

եւ ամենեւին կատարեալք էին քան որ-
չափ ինչ Պղատան ունէր ի մօտ աննել,
կամ ստոյթիկեանցն իմաստուն: Չամե-
նայն փոյթ եւ ջան իմաստութեան յե-
րիւրելոյ զմարդիկ նշաւակեցին շնորհք:

34. Փղորեայ խաղքն բազում լկաու-
թեամբ եւ անառակութեամբ կատա-
րէին, որ բազմաց դայթազղութիւն
էր: Աստան որ անդ նստէր, իրրեւ ե-
անս էթէ ժողովուրդն պատկառէր ի
նմանէ, եւ շնամարձակէր որ ստիպել
զգուսանան եւ զվարձակս ըստ սովո-
րութեան լկաննալ, ել եւ զնաց զի հա-
մարձակ լիցի նոցա որպէս ինչ կամիցին,
ծանակել: Աւստի ասէ Մարտիաղէս.

Ի ու գիտէիր, թէ Փղորեայ խաղքն
մեղմով ընդ նուիրականս եւ զծաղբ
խառնեն, գիտէիր դու եւ զամբօրին
լկաութիւն, բնաւ իսկ ընդէր, ո՞ Աս-
տան, ի թեատրոնն եկիր, մի թէ վասն
այնորին, զի միւսանգամ անդրէն ի բաց
զնայցես:

Արգարեւ իրաւացիկ մտօք, սյլ ոչ
որպէս արժան էր, ասաց Մարտիաղէս:
Պարտաւանաց արժանի է Աստան, ոչ
յայն սակս միայն, զի ի թատրն շոքաւ,
ուր ամօթոյ եւ ծանականաց իրք դոր-
ծէին, յորոյ հուպն երթալ մարդոյ ցա-
ծնոյ չվայելէր, սյլ մանաւանդ գործ-
վանաց արժանի է այնու զի մեկնեցաւ
անտի, յորժամ ետես թէ մօտն կալով
խափանէր զժողովուրդն ի լպրշանացն:
Արգ զի ել եւ շոքաւ անտի, յայտ է թէ

եւ ինքն ախորժէր ընդ իրան, ապա ուրեմն սուտ եւ ընդունայն էր:

35. Մարդիկ ստեղծան վասն Հաղորդակից եւ ընդելակից միմեանց լինելոյ: եւ յայտ անտի է, զի միմեանց պէտառունին, եւ միմեամբք կարօտ են. զարձեալ եւ ի բնէ ունին զխօսողութիւն. եւ ի զուր էր խօսելն, եթէ լսող որ չգոյր: Նախ բնական ինչ կապովք ի մի միարանութիւն կապեալ են. երկրորդ անգամ կրօնք, որ զբնութիւն կասարեալ գործէ, զոգ իմն են, որ զնստա առաւել ընդ իրեարս յօգեն, սիրոյն հրամանաւ եւ աղօթիւքն եւ սրբութեամբք եւ հաճուք: Քրիստոսփեայք մի ազգատահմ են ընդ միով գլխով, որ միջաժայր իմն է, ուր պլքն ամենեքին ի մի միարանութիւն գան: Ապա յայտ է թէ միտք միայն առանձինն, որպէս աստուածականքն կամին, հաստատութիւն կրօնիցն լինել ոչ կարեն. այնու զի եւ ոչ վայրապար ինչ Հաղորդութեան հիմն մարթեն լինել. զի զժողովքս ժողովրդոց ոչ միտք առանձինն, պլ օրինաց իշխանութիւն ի վեր եւ հաստատուն ունի:

36. Նոր պատուիրան սիրոյն, թէ պէտ եւ ի բնութեան օրինաց է, եւ ի տասնհրամանեան հաւատոցն նորագեալ, տակաւին նոր կոչի ի նոր օրէնս. զի Յիսուս որ եկն զի սիրոյն օրինակ լինիցի. զնոյն ի սիրաւ շնորհօքն զբեաց, եւ ի նմին իբրեւ ի հրահանգս կրթեալով:

նորոգեաց զմեզ : Ասան այնորիկ նոր
կոչի, զի նորոգէ, ասէ Աւգոստինոս :

37. Արդոյն չիք դժուարին եւ ծանրա-
տաղտուկ, ասէ սուրբն Աւգոստինոս :
Ուր սիրիցի ինչ, ասէ, անգ շառնի աշ-
խատութիւն. եւ եթէ աշխատել եւս
հասանիցէ, եւ նոյն իսկ աշխատութիւն
սիրիցի : Ի բուն իսկ հետմնոսաց հմուտ
լինիմք, եթէ քանիսն զարմանայի էին
առաջնոց քրիստոսնէից բարբ : Անուանի
է յայժ թուղթն զոր մանուկն Պղինիոս
ՅԾրայիանոս գրեաց, եւ նոցա կարգացն
վկայութիւն է : Պուկիանոս հեղձն էւ
ծաղբ ասնէ զքրիստոսնէպս. բայց եւ
նոյն ծաղբն եւ հեղձութիւն առաւել
յարգանք են նոցա : Ի Պերեգրինեաց
մահուն նոյն պր մանր նշանակէ թէ
զիարդ մեծաւ հոգարարութեամբ օ-
գնական եւ ձեռնառ լինէին միմեանց,
որ յայնմ ժամանակի քրիստոսնէպրն
էին : Զի նոցա օրէնագիրն, ասէ, նոցին
կարծեցոց թէ ամենէքին նորա եզրարք
իցեն. այնպէս՝ մինչեւ զամենայն ինչ
հասարակաց համարել. զքնու քամա-
հեն, եւ զմահ իսկ գլխովին, զի յու-
սան թէ անմահ լինելոց են :

38. Յերիս առաջին եկեղեցւոյ զարս
այլ ինչ ոչ նշմարի, բայց եթէ տան-
ջանք եւ վիանք. իսկ յայնմ որ զհետն
եկն, համակ վշտակեցութիւն եւ խիստ
վարս ակասնեմք : Զբռնաւորաց զօհան
ապաշխարութեան ապանդք փոխանա-
կեցին, որոց թիւ համարոյն ապշեցու-

ցանկ զփաս : Արշափ դունդր մենակե-
ցաց էին յարեւելս : եւ դասք դասք
արեղայից որ ի վանորայս բնակէին . ե-
ղիպատացւոց աշխարհն լի էր վանակա-
նօք . եւ բովանդակ թերայիգացւոց աշ-
խարհն իբրեւ զփ վանորայ էր : Ազգիպ-
տաս որ երբեմն յառաջ ժամանակաւ ի-
մասաութեան ամբարտաւանութեան
թեալարան էր , ուր եւ իմաստունքն
Յունաց երթալլին ուսանել իմաստու-
թիւն Ծարաարութեան , յանկարծակի
վազվազակի ընդր բազմութեանք մար-
դկան , որ զթարչելն եւ թե եւ ոչ ինչն
իմե լինել կամէին . եւ վասն զի զիմաս-
տութիւն որ պիտայն է , ունէին , զայլ
ամենայն Ծարաարութիւնս իմաստու-
թեանց փրդիտփայիցն արհամարհէին :
Ի մէջ այնպիսի որերոյ որ լսիք եւ ա-
ռանց դպրութեան էին , զամս քառա-
սուն երթեալ բնակէր մեծանուն հոյա-
կապն Արսէնիոս : մինչ երկոյրին իշխան-
քն արքայորդիք իւր մեռաստունկք եւ
մեռասունք որոց ինքն դաստիարակ եւ
վարդապետ լինալ էր , տեսրք աշխար-
հի էին . զոր իբրեւ հարցին , թէ վասն
էր իբիք ստեպ յանապասն երթալլա
առ ծեր ոմն մենակեաց , որ յոյժ ազեւս եւ
անուսուտե էր . իմ . ասէ Արսէնիոս , որ
քաջ գիտեմ յունարէն եւ հռոմարէն
դպրութիւն , ասկաւին եւ ոչ զազգա-
րեանն ուսեալ է , զոր ծերն այն գիտէ :

39. Յետ մարտիրոսացն տեսլեան ,
զմենակեցացն շքնազ տեսիլն ընծայի-

ցուցանեն կրօնք: Թուի թէ Աստուած ընդ հենգս ինչ փիղիսոփայիցն որ իւրեանց աշակերտացն զմենակեաց կեանքս եւ զլուսթիւն քարոզէին, յարոյց զսոսա. բայց Քրիստոսի աշակերտքս ոչ վասն իմաստութեան խելամուտ լինելոյ մենակեաց կեանս կէին, զի բազում այնք էին որ անգրագէտ եւս էին, այլ վասն վշտակեցութեան եւ աղօթից եւ աշխարհի մտաւայծնս ասնելոյ:

40. Նշանք նշանաց, ասէ Բոսուէտ, այն են զի հանդերձ հաւատովք բարձրագոյն առաքինութիւնք եւ զժուարին վարժք ընդ ամենայն երկիր սփռէին. . . : Նա եւ որ անմեղքն էին, անհնարին մեծաւ խառութեամբ պատժեցին յանձինս իւրեանց զսխան կամակորս որ հանապաղ մեա ի մեղսն են: Անշէնքն իբրեւ շինանխտաւ երեւէին, եւ այնչափ դունդ դունդ մենակեցաց էր, մինչեւ որ կատարելագոյնքն էին ի նոցանէ, յանապատին ի բացագոյն մենակեաց բնակութեան տալին զանձինս:

41. Սուրբն Ամբրոսիոս զԹեոզոս կայսր վասն որ ի Թեսսաղոնիկն սպանութեան հրապարակաւ ընդ ապաշխարութեամբ արկանէր: Աստուածապաշտ թագաւորն անսայր. եւ զի շեռ հրամանն ի ներքս ի սրբութեան տեղիսն մտանել, զծիրանիսն եւ զամենայն զարդ կայսերական մերկացեալ, առաքի գրաց եկեղեցւոյն կործան ի վերայ երեսաց իւրոց անկանէր թագաւորն:

Եւ ես տեսի աւասիկ
դայդ ամենայն, եւ ուսայ
Եթէ Լստուած՝ յոր Հրեայն
ակն կալեալ դեռ յուսայ,
Չոր կանխագոյնըն պատմեաց
զարքայութիւն իւր դընէ.
Չորմէ առեալ եմ երգել,
յեռեալ անդուստ ի բընէ :

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ՏԵՂԵԿՈՒԹՒԻՆԵՐ

ԳԼՈՒԿ

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԳՈՑ

1. Ի ՄԱՅՑ. ամենայն քրիստոնէիցն ազանգոց շառնեմ ինչ ընարուծիւն քանզի այն ինչ ի մտի կայ զի ճշմարտուծիւն քրիստոնէուծեան կրօնից յայտ արարից, եւ ոչ թէ կաթողիկէ համաշխարհական իցէ եկեղեցի: Իբրեւ մտա ի կատարել լինիցի վեցերորդ երգըս, զնոցանէ որ ի մէջն ձեզ քեցան, ճառեցից:

2. Յետ քրիստոսի դալատեան եղևն առաջնորդք ազանգոց, որ ճշմարտահաւատ զանձինս կամեցան երեւեցուցանել: Բայց եթէ ճշմարիտ իցէ աւետարանն, որպէս վկայեն իսկ, ապա ինքեանք չեն ճշմարիտք, զի հակառակ ինն աւետարանին փարգապետուծեան զկրօնան կարգեն. իսկ եթէ առա իցէ աւետարանն, նորա եւ այնպէս սուտ դատնին, զի աւետարանաւն ճոխանան, որ ասեն իսկ, թէ առ ի հաստատել դաւետարանն եկեալ են:

Բազում անգամ, ասէ, դժկամակ իմե
 են ճշմարտահաստատոյք ընդ այս քաղ-
 ջրութիւն, զի վայրագար իմե նախան-
 ձու կամին թէ բնաջինջ լինիցին որ նա-
 ջա հակառակն կան: Այս բանագրո-
 սութեան ոգի որ ի ճշմարտութեան
 իսկ կողման գոյ, որպիսի ինչ ի մոլո-
 րութեան բաժնին լինիցի: Յիսուս, ի-
 բրեւ թողոյր զաշակերտան, ասէ ցնո-
 սա. Չխաղաղութիւն թողում ձեզ,
 զխաղաղութիւն զիմ ասմ ձեզ. այլ
 արդ յարմէ հետէ ինքնակալք խաղա-
 ղութիւն արարին եկեղեցւոյ, զինչ այլ
 ինչ յեկեղեցւոյ պատմութեան երեւի.
 Հանդերձ մեծամեծ առարկութեանց
 ինչ օրինակօք, ցանկորդ անսիլ ահա-
 գին կարեաց: Ո՛ր պատերազմ այնպէս
 դազանազոյն իցէ, որպէս այն յարում
 նրպէս Բոլիզոյս ասէ, ի հերետիկոսաց
 կող զուգից փառաօրչաց դաշոյն ար-
 կանել կամին: Թող զանհարին ըզ-
 սաստիկ մարտս պատերազմաց, որչափ
 կնիք եւ դժտութիւնք ի մէջ բրիտա-
 նէից լինիցին, քանի աղմուկ, որպիսի
 կար ի մէջ վերմոց եւ հարազատաց.
 Հանապազ տեսանեմք զի քահանայք
 զքահանայից, փանականք զփանակա-
 նաց, եւ եպիսկոպոսք զեպիսկոպոսաց
 արեամք դան. թայրաթոսք եւ ազգա-
 կանք եւ բարեկամք ընդ միմեանս ան-
 կանին. տեսանեմք եւ թողոյս միմեանց
 ընդ հենդն ելեալս. այր զընկեր իւր ե-
 կակոչ առնէ, զատարփեա ստեղծարարչ

Ազնգեալ առաջի դատաւորաց, մարդ
զմարդ պատառէ, այր զընկեր նը-
զոփէ. եւ ամենեւին ամենայն օրինակա-
որ վասն Քրիստոսի մարդարեւթիւնն
էր յանկ ելեալ կատարի, թէ Սա կայ ի
կանգնումն եւ ի գլորումն բազմաց: Սոյն
Հակոբայեւթեան նշան մինչեւ ցփախ-
նան աշխարհի, կորստեան կամ փրկու-
թեան, կործանելոյ կամ կանգնելոյ
պատճառք լինիցի:

46. Պատերազմունք որ վասն զԷրու-
սազէմ առնոյ եղեն, սուրբ կոչեցան,
քանզի ի մտի այն կայր, զի զսուրբ աս-
ղիս թափեացեն. ուստի ասէ պետի-
կոսն. Չաստուածպաշտութեան զէն-
սըն երգեմ, եւ զզօրաւարն որ զՔրիս-
տոսի զմեծ գերեզմանն փրկեաց:

47. Յուդիանոս ուրացեալ վասն ա-
րիանոսացն մոլեկան կատաղութեան
զոր ընդգէմ ճշմարտահաւատ փառա-
ւորչացն կատաղէին, ասէր թէ Քրիս-
տոննայր յուրեանց միջի քան զփաղերս
գազանազոյն եւ վայրենազոյն են:
Չինչ արդեւք ասելոց էր վասն զութե-
րիանոսացն անհնարին գազանութեան
ի գերմանացւոց աշխարհին, կամ վասն
Աաղփնեանցն մոլեգին ցասման ի Գա-
ղիաս:

48. Բասուէտ զհերետիոսաց ասէ.
Յամենայն ժամանակի առաջի աշխար-
հաց երեւեացի թէ ինքեանք եւ ազան-
դըն զոր գտին ճեղքեալ եւ քակեալ են
ի մեծ մարմնոյ աստի եւ ի հին եկեղեց-

ւոյ աստի՛ որում Քրիստոս արկ հիմն :
 Այլ որպիսի ինչ միթիթարութիւն իցէ
 մեզ, եւ որպիսի հաստատութիւն ճշ-
 մարտութեան, զի եթէ համարեցի որ
 ի նմանէ որ ի ժամանակի աստ յայսմիկ
 քահանայապետ է, ելանէ կարգաւ մին-
 չեւ ի Պետրոս զոր Քրիստոս զլուխ ա-
 ռարեւոց կացոյց. եւ անտի համարելով
 զքահանայապետան որ առ օրինօքն կա-
 ցին, զայ հասանէ մինչեւ ՅԱհարոն եւ
 ՅՄովսէս. եւ անտի մինչեւ ցնահա-
 պետան եւ ցսկիզքն աշխարհիս : Որպիսի
 ինչ կարգ իցէ այս, որպիսի տըլու-
 թիւն, զինչ սքանչելի յօրինուած :

49. ՉՀրէից դարձն որ վնեւոց է,
 գուշակեաց Պաւղոս, որպէս Բասուէա
 գեղեցիկ յայտ առնէ :

50. Պատմի պատմութիւն թէ արկին
 մի ի Ղանդինոն քաղաքի, իբրեւ գիրս ինչ
 վասն ոգւոց անմահութեան ընթեր-
 ցաւ, ինչզ արկ եւ մեաւ. բայց նախ
 գրեաց, ասեն, ի վերայ հնոցին այսպիսի
 ինչ բանս :

Ով դու, որ գրեցերդ, երկմիտ իմն եմ,
 եւ երթամ զի լաւագոյն առից զհան-
 գամանս :

Իշխանակին մի ի վերայ արձանին շի-
 մաց առն իւրոյ գրեաց արձանագիր :

Վասն թագաւորին, ասէ, ասէպ
 վասն ընկերհաշտութեան միշտ երկ-
 միտ, սյլ ոչ անզգամ եղէ : Երկմիտ մը-
 տօք, ոչ աղմկաւ եւ խափութեամբ մե-
 աանիմ :

Յորժամ որ յերկմտութեան եկեաց
 եւ յերկմտութեան մեռանի, զիւրդ
 կարիցէ պարծել այնպիսին թէ առանց
 խռովութեան մեռանիմ: Եթէ ոմանք
 յիմասանոց շարաշար ի դմն մուրե-
 ցան, մի կարծեսցուք բնաութէ բազումք
 իցեն որ գէտան երթ իցեն զնոցա օրի-
 նակին: Ի տեղեկութեան միում շոր-
 բորդ երգոցն յիշատակեցի զաւազ ու-
 բեարն, որ յեկեղեցւոյ առաջին զարան
 պայծառազոյնք եղեն: Մարթ էր եր-
 կայնազոյն եւ զնոցա համար կարգել,
 որք առա ուրեմն ի վերջին ժամանակս
 սեռն եւ սերտ հաւատովք եղեն ի շի-
 նամ: Այլ զայնպիսեաց միայն ասեմ, որ
 դուն ուրեք եւ անօր զիպիցին, որպէս
 Բոսուէան եւ այլ նոյնպիսիք, որ կայ-
 իրն եւ վաստակովք յեկեղեցի անդք
 եկին յարեցան. եւ ոչ զանուանի եւ
 գհայկապ իմաստնոցն, որպիսի որ Մա-
 բրիղովն էր եւ Հակնաղգոս եւ Կիկո-
 զպոս այլովքն հանդերն: Արշափ ի-
 մասառնք զպրութեան ճարտարու-
 թեան տեղեակք, նա որ նուրբ եւ զը-
 ժուարին առ հասանել են, որպէս փի-
 զիսոփայութիւն որ արտաքոյ քան ըզ-
 բնութիւն կոչի, բժշկական ճարտա-
 րութեան, աստեղագիտութեան, եր-
 կրաշափութեան ճարտարութեան, լի-
 էին ոչևոյ խոնարհութեան եւ աս-
 տուածպաշտութեան թէպէտ եւ Բա-
 յիղոս յոյժ անօր զիրն համարի: Ի
 բազումաձոյս դրուատեաց երեւելի ե-

րեւելի անգամոց իմաստութեանց գիւ-
ւանին բազում նոյնպիսիք կան : Երկու
մեծամեծ փիղիսոփայք անգղիացւոց
աշխարհին Ղոկրոս եւ Նեւտոն իւ-
րեանց գրովք յայտ արարին թէ յայտ-
նութեան հնագոնոք են . համառօտ
իսկ ասել չէ մարթ ազնուագոյնս յանգ
հանել զանգեկութիւնս , բայց եթէ եւ
զՊաւքաղեայ անուն յիշատակիցեմ ,
որոյ փարուց կարգաց առաքինութիւն
առասել պատշաճական է , ասէր Բայրի-
զոս , ի սանձահարել եւ ի կարծել զամ-
պարչտացն յանգոնութիւն : քան ըզ-
հազար մասեանս գրոց ճարտարարան
բանից : Եւ այն սա աւասիկ հաւատա-
րիմ առնիցէ զայն որ զկրօնիցն յառա-
ջին ճառան ասացեալ է , թէ որ միա-
միտքն են մեծամեծ ինչ իրաց հառա-
տան , իսկ իմաստունք եւ հանձարեղք
ի սակաւս եւ ի փոքունս առաքինեանս :

51. իմաստուն սին յանգղիացւոց ազ-
գէն երկրաչափութեան ճարտարու-
թեան տեղեակի իրրեւ ետես եթէ տա-
կաւ երթայ եւ նուազէ աստուածպաշ-
տութիւն , կամեցաւ երկրաչափութեան
համարովք թուոց յայտ առնել թէ
կրբ յանկ երեւալ կատարեացին հրամա-
նական կարգք հաւատոց , եւ յորձմ
ժամանակի կատարած աշխարհիս լինե-
լոց իցէ . եւ գրոցն զոր արար , անուն
եզ Քրիստանէից զգաստասիրութեան
ուսման կրթութիւն : Նոյսին ասացոյ
իմաստութեանին եցոյց համարովք թէ

Արք ի Քրիստոս Յիսուս Հաւատք, որ
Հանապազ ի նուազել կայ, ամենեւին
սպասիցի, եւ եզրա նոյնպէս Թուովք
Համարոցն թէ Հազար Հինգհարեր ա-
մաւ յետոյ գառաստան եւ կատարած
գիպելոց է: Այլ բանն զոր ասաց Յի-
սուս, թէ ոչ է ներ գիտել զժամն եւ
զժամանակն, ելլց՝ քակեաց զամենայն
Հաշի Համարոյ երկրաշափութեան:

58. Առաջեալ է իմ ի Հինգերորդ
երգս, թէ Համաշխարհական ինչ հրոյ-
րեացք լինելոց են, Հին ինչ կարծիք են
գրեթէ կից ընդ աշխարհի: Փիղիսո-
փոյք եւ պետիկոսք Հեթանոսաց ըզ-
նայն ընծայեցուցին, որպէս Արուսեր,
Ղուկրեոսիոս եւ Ովիդիոս:

Ի միում աւուր յաւեր լինիցի, եւ
որ բազմածամանակեայն Հաստատեալ
կայք արորեալ անկանիցի աշխարհս
Թանձրայատակ մենքենագործ: Պղտոյ:

Յիշատակի թէ ի հրամանս կայցէ ե-
թէ գալոց է ժամանակ, յորում ծով
եւ ցամաք եւ երկնից արքունիք յաւեր
եւ յայրեաց լինիցին, եւ զարմանագործ
գործուած աշխարհիս շերանիցի: Ովիդ-
Այլակերպ. Ա. 1:

Այսպիսի ինչ պատահարաց ակն ու-
նել, զորմէ արարածոց բնութիւնն բն-
ծայեցուցանէ ինչ ոչ, հարկ է թէ ի Հին
ինչ աւանդութենէ իցէ, եւ Թուի ինչ
թէ անտի վկայութիւն ինչ ի Յովսե-
պոյ գիրքն կայցէ. զի ասէ նա, թէ որ-
չիք Ազամայ ուսեալ թէ երկիցս Հե-

զեզք վնեւոց են ի վերայ երկրի, մի անգամ ի ջրոյ, եւ երկրորդ անգամ ի հրոյ, առ ի պահելոյ զայն տուչութիւն յերկուս սիւնս գրուցեցին, զի թէ մին ի ջրհեղեղէ ջուրցն կորնչցի, թերեւս մեւն պահիցի: Արդ եթէ որդիք Ազամայ զայն գիտեին. ապա զնոյն եւ տարածեցին, որ եւ մշտնջենարեցաւ:

53. Միայն ոչ միայն շնծայեցուցանեն թէ անհնարին ինչ իցէ մարմնոց յառնել, այլ մանաւանդ հաստատեն թէ զոչ հնար: Բնութիւն իսկ զնորին գլխութեան զօրինակ ընծայեցուցանէ, այնու զի բազում գեռնոց տայ միւսանգամ յառնել լուսաւոր եւ գեղեցիկ, զորոց յառաջին երգս ճառեալ է իմարդարեւ նորանշան իրք են զոր փիւսկեան իմաստութիւն չկարէ մեկնել: Նա որ զգեռուն ի թրթուր կարէ շրջել, եւ յորդն կերպարանաց ի թռչուն կերպարանս փոփոխել, որ զմարմին մարդկեղէն կազմէ գործուած զարմանալի, եւ արար սպեխառն հանգերն շնչովն, կարող է առնել մշտնջենար զնոյն խառնուիլ. եւ եթէ առ ժամանակ մի բաժանել ի շնչոյն կամիցի, վերստին նորոգել կարող է: Ընդարայս բնութեամբ գիտեմք թէ իմք որ իցէ, յոչ ինչ գառնալ չէ պատշաճ: Աստուած առանց երկմտութեան կարող է զոր միացոյցն անջատել, եւ զոր անջատն անդրէն մի առնել: Միայն հաւանեցու-

ցանկն զմեզ թէ այնմ ամենայնի բաւական է Աստուած, եւ կրօնք հաւատարիմ ամենն թէ կամի եւս: Հաղորդութիւն որ ի մէջ ողբոյ եւ մարտնոց է. մշտնջենական լինելոց էր. այլ ի պատիժ մեզաց եկն մահ՛ ի վերայ: Հրաման եւս Աստուած զի միաբանութիւնն քակեսցի ժամանակեան մի, բայց եւ կանխաւ ասաց թէ երբեմն անդէն յարգարելոց է: Խեղամուտ եղեաք յանցեալ ճառից մատենիս թէ ի կանխասացիկ իրացն բազում ինչ ի գլուխ ել եւ կատարեցաւ: Մի լիցուք անհաւանք թէ եւ այնք որ տակաւին չիցեն ելեալ ի գլուխ, ոչ նոյնդունակ կատարեսցին:

54. Ամենեքին իսկ գիտեն թէ որչափ անհարին վշտակեցութեան տան զանձինս Բանաք եւ Բրաքմանք զի պատուեսցին ի ժողովրդենն եւ անուցուն սղորմութիւն ի նոցանէ: Արգարեւ իսկ մոլորութեան եւ շահու եւ ընդունայնութեան վկայք են:

55. Քրիստոսն էից կրօնք որ ցանդ ապաշխարել հրաման տան ի վերայ երկրի, արքայութիւն իմն խոստանան որ ամենեւին հոգեւոր է: Այլ եւս կրօնք նմին հակառակ թոյլ տան աստէն յերկրի յախորժականան եւ ի մարմնաւոր կարգս թաթաւեալ թաւալել, եւ մարմնաւոր ինչ կեանս անդ խոստանան: Այնպէս խոնարհազոյն եւ մարմնաւոր իրօք զգրախան նկարեն, մինչեւ որ սա-

կառ մի տեղեկագոյնք են ի նոսա, շհա-
մարին ճշմարիտ զերան. այլ խառնա-
դանձ ամբոխն շեն ինչ երկմիտ:

56. Արդարեւ աստուածեղէն իմն դը-
րոշմն բարձեալ բերեն կրօնք մեր որ ընդ
աշխարհի սկսան եւ ընդ նմին զոյգ վախ-
ճանեւոյ են. որ զամենայն պատմու-
թիւն յինքն առեալ ժողովէ, այնու զի
իշխանութիւն իւր յետ շրջշրջեւոյ այ-
լոց իշխանութեանց հաստատեցաւ ե-
կաց. որ եւ զամենայն ազգս գրաւէ,
եւս եւ զխաժս զի ամենեքին յիւրեանց
սեպհական կրօնս հաւատան յայտնու-
թեանն տուելոյ երբայական ազգին,
որ են առաջին ժողովուրդք, եւ ցայժմ
տեւեն զի գնոյն հաստատեցեն. եւ զի
մի ըստ միջէ թուիցեմ, այնպիսի են
կրօնքս, զի առեալ վկայութիւնս ի
հասարակաց մտաց, ի պատմութենէ
եւ ի բնութենէ արարածոց, զաշխար-
հիս անկարգութեանց եւ զմերոց շա-
րեաց սկիզբն ճշգիւ բանան եւ ցուցա-
նեն. եւ թէպէտ եւ աներեւոյթ ան-
ճառ զԱստուած քարոզեն, բայց եւ բա-
զում լուսաւորութեամբ եւ պայծա-
ռութեամբ լին: Աստուած մեզառ-
բաց ոչ երեւի, բայց եթէ ընդ առա-
գաստաւ իւրք. բայց յերկուց մեծամեծ
գործոց, յորս Աստուծոյ գիտաւորու-
թիւնն, որ հանապազ միադիմի եւ միա-
նման է, երեւի, ճանաչի աներեւոյթն
անտես: Երկու գործք Աստուծոյ մե-

ճամբէք զոր ասացիս, բնութիւն եւ կը-
րօնք են : Աստուածականք որ զբնու-
թիւն բաւական համարին, բանադա-
տին ասել, թէ արժան է մարդոյ եր-
կիր պագանել այնմ որ քան զամենայն
որ իցեն եւ որ չիցեն ի վեր է, եւ աշ-
խարհիս արարիչ . եւ զի անպէտք են թէ
իմ իմիք ի նմանէ ակն ունել կամ եր-
կընչել իցէ, յանպէտս նմա երկիր պա-
գանեն, կամ մանաւանդ ոչ իմիք եր-
կիր պագանեն . արգար եւ իբաւացի է
ասել զնոցանէ զայն զոր ոմն ուրեմն ի
հոոց Խարաարաց զԼրեից ասէր թէ ոչ
ինչ իմիք, բայց էթէ ամպոց եւ երկնից
անուան երկիր պագանեն : Արք միան-
գամ ի գործոց անտի որ Աստուծոյ մե-
ծագոր զորութեանն են, այս ինքն ի
բնութեանն ճանաչեն թէ արարիչ է,
եւ ի գործոց անտի որ արգարութեան
եւ զթոյ են, այս ինքն է ի կրօնիցն, ի
միտ աանուն թէ փրկիչ է, նորս միայն
են, որ զէն եւ զգոյն որ ամենայն էու-
թեանց առաջին եւ գլխաւոր է, ճա-
նաչեն . եւ նմա երկիր պագանեն այն-
պէս որպէս արժանն է ճանաչել եւ
երկիր պագանել այնմ որ ոգի է եւ
ճշմարտութիւն :

Օրհնութիւնն զոր եհեղ Աստուած
ի վերայ մատենիս ի ժամանակի սոս
յայսմիկ յորում ամպարչաութիւն բար-
ձրիցյուի պարծի, յօտարեցոյց զիս
միւսանգամ շուրջ դալ եւ անսանել

մինչ զեւ զայս եւս նուազ դրօշմեր
մատեանս, որ թուի ինձ թէ վերջին
իցէ, որ իմով կենդանեաւ լինիցի Բա-
ղամ ինչ յաւելուածս արարեալ էր իմ
յերգսս եւ ի տեղեկութիւնսն. եւ թե-
րեւս եւ յաւելուի եւս, եթէ չէր իմ
յայնպիսի ինչ վիշտս ըմբռնեալ, որոց
մխթարութիւն ոչ եթէ յայսպիսի
գրօսանաց զբաղման լինիցի, այլ միայն
յաստուած պաշտութեան կրօնսն պա-
րտալելոյ: Երանի յայնժամ ոչ նմա եւ-
եթ որ զկրօնիցն երգս առեալ նուա-
զիցէ, այլ եւ նմին որոց սիրա նստաւ
լի իցէ: Արդեակ մի էր իմ, որ կարի սի-
բուն էր ինձ, ոչ զի միամտօր էր,
այլ զի կայր ակն թէ մեծ սնն լինելոց
է: Իբրեւ հարկ ինն լինէր վաստակել
եւ առնել արարս, եզ ի մտի ի ծովա-
կան վաճառաշահութիւն պարտալել-
զի մեծութիւնք զոր անտի շահիցի ոք,
աւեր նա, ոչ յանխրաւութեանէ ժողո-
վիցին: Եւ որովհետեւ ակն ունէի թէ
ազնուական լինելոց է մանուկն եւ պար-
կեշտ եւ ի կարեւորսն գոյաւոր, մխթ-
արեի մինչ զեւ ի բացեայն էր. զի
եւ եւ շտաւ ի Գաղիստանաց քաղաք-
բայց այն ինչ հասեալ նորա անգր, յա-
հազին ինչ շարժմանէ մեռանէր, եւ
այնպիսի ինչ գեպք զիպէին ի նորա
մահուն, որ ամենեցուն պան աշխարհէ,
միբում գաւառի եւ ի սպանիացոց
աշխարհին, ուր սկսեալն էր երկեւ լի

լինել: Տէր եա եւ Տէր էառ: Այս Տէր էառ, եւ այն յանկարծ յեզակարծու մե ժամու, որ յամենայն տիս ահապին ըզ մահն առնէ, մանաւանդ ի կարեաց հասակի յատրիս մանկութեան, մինչ զեռ ի ծաղկին եւ ի փթթելէ: Սակայն հայ եղեալ ընդ պատանւոյն առարկութիւն, եւ ընդ սրտին լաւութիւն, եւ զի ողիզ մտաք էք եւ իմաստուն կարգօք, փասահ եմ եթէ Աստուած յողորմութեան իւրում ընկալա զնա, եւ պիտեմ զի ոչ զնա ինչ, այլ զիս եհար ամենատէրն, զի իբրեւ առանձինն եղէց, նորա միայն լինիցիմ, եւ զմեացօրդս առբոց իմոց անցուցանիցեմ ի խնդրել փան իմ զնորա օղորմութիւն, որում շեմն արժանի. զի ոչ հանգոյն մեծամեծ ճշմարտութեանցն զորոց անդրտին ի մանկութենէ առի երգել, վարս ընծայեցուցի: Յանկարծ միջոցս զոր ասան գլտանամ, անդ յօգուս լինէին: Իցիւ եւ կրօնիցս զոր երգեմն, գաղափեցուցեալ զարտասուս զոր հանապազ հեղում, եւ լամ զորդեակն իմ:

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U. CHICAGO LIBRARY
M. 10090

